

Suullisen todistelun vastaanottaminen tallenteelta

Videotallennustyöryhmän mietintö

Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2020:20

Suullisen todistelun vastaanottaminen tallenteelta

Videotallennustyöryhmän mietintö

Oikeusministeriö

ISBN PDF: 978-952-259-867-7
Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö
Julkaisutuotanto

Helsinki 2020

Kuvailulehti

Julkaisija	Oikeusministeriö	14.12.2020	
Tekijä	Videotallennustyöryhmä		
Julkaisun nimi	Suullisen todistelun vastaanottaminen tallenteelta Videotallennustyöryhmän mietintö		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2020:20		
Diaari/hankenumero	VN/4330/2018	Teema	Mietintöjä ja lausuntoja
ISBN PDF	978-952-259-867-7	ISSN PDF	2490-1172
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-867-7		
Sivumäärä	199	Kieli	suomi
Asiasanat	muutoksenhaku, oikeudenkäynti, prosessioikeus, digitaaliset tallenteet, todistelu		
Tiivistelmä	<p>Mietintö sisältää työryhmän ehdotuksen suullisen todistelun vastaanottamisesta kuva- ja äänitallenteelta.</p> <p>Ehdotuksen mukaan käräjäoikeudessa vastaanotettavasta suullisesta todistelusta tehtäisiin kuva- ja äänitallenne. Jos asiassa haettaisiin muutosta, hovioikeus ja korkein oikeus ottaisivat suullisen todistelun lähtökohtaisesti vastaan tältä tallenteelta, eikä todistaja ja muita oikeudenkäynnissä kuulusteltavia henkilöitä kutsuttaisi esittämään kertomustaan uudelleen. Eräissä tilanteissa suullinen todistelu voitaisiin esittää pääkäsittelyssä siihen viittaamalla siten, että muutoksenhakutuomioistuin perehtyisi todisteluun asianosaisten ja yleisön läsnä olematta. Lisäksi tehtäisiin eräitä muita muutoksia suullisen todistelun vastaanottamistapaan.</p> <p>Hovioikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa vastaanotetusta suullisesta todistelusta tehtäisiin jatkossakin äänitallenne.</p> <p>Ehdotuksen tavoitteena on parantaa näytön arvioinnin oikeellisuutta muutoksenhaussa, tehostaa muutoksenhakumenettelyä sekä vähentää muutoksenhausta asianosaisille ja todistajille aiheutuvia kustannuksia ja muuta haittaa. Lisäksi ehdotuksella pyritään vahvistamaan hovioikeuden roolia käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta kontrolloivana tuomioistuimena siirtämällä oikeudenkäynnin painopistettä entistä enemmän käräjäoikeuteen. Samalla edistettäisiin tietotekniikan hyödyntämistä oikeudenkäyntimenettelyssä.</p>		
Kustantaja	Oikeusministeriö		
Julkaisun myynti/jakaja	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: vnjulkaisumyynti.fi		

Presentationsblad

Utgivare	Justitieministeriet	14.12.2020
Författare	Arbetsgruppen för videoupptagning	
Publikationens titel	Mottagande av muntlig bevisning genom en upptagning Betänkande av arbetsgruppen för videoupptagning	
Publikationsseriens namn och nummer	Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2020:20	
Diarie-/projektnummer	VN/4330/2018	Tema Betänkanden och utlåtanden
ISBN PDF	978-952-259-867-7	ISSN PDF 2490-1172
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-867-7	
Sidantal	199	Språk finska
Nyckelord	ändringssökande, rättegång, processrätt, digitala upptagningar, bevisning	
Referat	<p>Betänkandet innehåller arbetsgruppens förslag om mottagande av muntlig bevisning genom en bild- och ljudupptagning.</p> <p>Enligt förslaget ska en bild- och ljudupptagning göras av den muntliga bevisning som tas emot vid tingsrätten. Om ändring söks i ett mål, tar hovrätten och högsta domstolen i princip del av den muntliga bevisning som dokumenterats genom denna upptagning, och vittnen och andra personer som förhörs vid rättegången kallas inte för att lägga fram sin bevisning på nytt. I vissa situationer kan muntlig bevisning läggas fram vid huvudförhandlingen genom att hänvisa till den så att fullföljdsdomstolen ska sätta sig in i bevisningen utan att parterna och allmänheten är närvarande. Dessutom görs vissa andra ändringar i sättet att ta emot muntlig bevisning.</p> <p>Muntlig bevisning som tagits emot vid hovrätten och högsta domstolen sparas även i fortsättningen genom en ljudupptagning.</p> <p>Syftet med förslaget är att förbättra riktigheten i bedömningen av bevisningen vid sökande av ändring, effektivisera förfarandet för ändringssökande samt minska de kostnader och andra olägenheter som ändringssökande medför för parter och vittnen. Genom förslaget strävar man dessutom efter att stärka hovrättens roll som den domstol som kontrollerar riktigheten i tingsrättens avgörande genom att i allt högre grad flytta tyngdpunkten i rättegången till tingsrätten. Samtidigt främjas användningen av informationsteknik i rättegångsförfarandet.</p>	
Förläggare	Justitieministeriet	
Beställningar/distribution	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: vnjulkaisumyynti.fi	

Sisältö

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	10
PERUSTELUT.....	11
1 Asian tausta ja valmistelu.....	11
1.1 Tausta	11
1.2 Valmistelu.....	13
2 Nykytila ja sen arviointi.....	14
2.1 Oikeudenkäyntitavoitteet ja -periaatteet	14
2.2 Muutoksenhakumenettely	16
2.2.1 Vuoden 1998 hovioikeusuudistus ja sen jälkeinen kehitys.....	16
2.2.2 Suullisen todistelun vastaanottaminen muutoksenhakutuomioistuimessa	17
2.2.3 Todistelutallenteet muutoksenhaussa	20
2.2.4 Oikeudenkäynnin julkisuus muutoksenhaussa.....	22
2.3 Asian valmistelu kärjäoikeudessa	22
2.4 Suullisen todistelun ottaminen uudelleen vastaan kärjäoikeudessa.....	24
2.5 Puhelin ja videoneuvottelu suullisen todistelun vastaanottamisessa	25
2.6 Nykytilan arviointi	27
3 Tavoitteet.....	31
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset.....	32
4.1 Keskeiset ehdotukset.....	32
4.2 Pääasialliset vaikutukset.....	34
4.2.1 Vaikutukset oikeudenkäyntimenettelyyn.....	34

4.2.2	Vaikutukset asianosaisiin, todistajiin ja asiantuntijoihin	39
4.2.3	Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin	42
4.2.4	Vaikutukset viranomaisten toimintaan	43
4.2.5	Taloudelliset vaikutukset	48
5	Muut toteuttamisvaihtoehdot	59
5.1	Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset	59
5.1.1	Näyttömuutoksenhaun kieltäminen	59
5.1.2	Esitutkinnassa tehtyjen kuva- ja äänitallenteiden hyödyntäminen	61
5.1.3	Suullisen todistelun vastaanottaminen käräjäoikeudessa tehdyltä litteroinneilta	63
5.1.4	Kuva- ja äänitallenteen tekeminen hovioikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa	64
5.1.5	Muut toteuttamisvaihtoehdot	65
5.2	Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot	65
5.2.1	Ruotsi	65
5.2.2	Norja	73
5.2.3	Tanska	75
5.2.4	Viro	75
5.2.5	Saksa	77
6	Säännöskohtaiset perustelut	79
6.1	Oikeudenkäymiskaari	79
6.2	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa	107
6.3	Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa	112
6.4	Laki elinkautisvankien vapauttamismenettelystä	115
6.5	Laki oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa	116
6.6	Laki turvatarkastuksista tuomioistuimissa	117
7	Lakia alemman asteinen sääntely	119
8	Voimaantulo	120
9	Toimeenpano ja seuranta	123
10	Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	124

LAKIEHDOTUKSET	135
Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta	135
Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta	145
Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain muuttamisesta	148
Laki elinkautisvankien vapauttamismenettelystä annetun lain muuttamisesta.....	149
Laki oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain muuttamisesta	150
Laki turvatarkastuksista tuomioistuimissa annetun lain muuttamisesta	151
RINNAKKAISTEKSTIT	153
Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta	153
Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta	164
Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain muuttamisesta	167
Laki elinkautisvankien vapauttamismenettelystä annetun lain muuttamisesta.....	168
Laki oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain muuttamisesta	169
Laki turvatarkastuksista tuomioistuimissa annetun lain muuttamisesta	170
LIITE Arvio tallennettavan suullisen todistelun määrästä ja säilytysajasta.....	171
LAGFÖRSLAG	182
Lag om ändring av rättegångsbalken.....	182
Lag om ändring av lagen om rättegång i brottmål.....	192
Lag om ändring av lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar	195
Lag om ändring av lagen om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar.....	196
Lag om ändring av lagen om rättegång i marknadsdomstolen	197
Lag om ändring av lagen om säkerhetskontroller vid domstolar	198

OIKEUSMINISTERIÖLLE

Oikeusministeriö asetti 2. joulukuuta 2019 työryhmän valmistelemaan hallitusohjelman mukaista ehdotusta lainsäädännöksi henkilötodistelun vastaanottamisesta muutoksenhakutuomioistuimessa käräjäoikeuden tekemältä kuva- ja äänitallenteelta. Työryhmän tuli laatia ehdotuksensa hallituksen esityksen muotoon. Työryhmän toimikausi asetettiin päätymään 30. marraskuuta 2020.

Oikeusministeriö nimitti työryhmän puheenjohtajaksi lainsäädäntöneuvos Maarit Lepäsen oikeusministeriöstä ja jäseniksi hallitusneuvos Anne Hallavainion oikeusministeriöstä, oikeusneuvos Mika Huovilán korkeimmasta oikeudesta, hovioikeudenneuvos Jaakko Raution Helsingin hovioikeudesta, käräjätuomari Jukka Rainion Itä-Uudenmaan käräjäoikeudesta, valtiosyyttäjä Tuire Tamminiemen Syyttäjälaitoksesta ja asianajaja Hanna-Maria Sepän Suomen Asianajajaliitosta. Työryhmän pysyviksi asiantuntijoiksi nimitettiin yksikönpäällikkö Jouni Vaahtera Oikeusrekisterikeskuksesta ja viestintätekninen asiantuntija Antero Hakkarainen Valtion tieto- ja viestintäteknikka-keskus Valtorista.

Oikeusministeriö täydensi työryhmää 21. tammikuuta 2020 nimittämällä sen jäseneksi erityisasiantuntija Inka Grönqvistin Tuomioistuinvirastosta.

Oikeusministeriö myönsi 21. huhtikuuta 2020 yksikönpäällikkö Jouni Vaahteralle eron työryhmän pysyvän asiantuntijan tehtävästä ja nimitti uudeksi pysyväksi asiantuntijaksi it-asiantuntija Anniina Sohkasen.

Työryhmän sihteerinä toimi erityisasiantuntija Jukka Siro oikeusministeriöstä.

Työryhmä otti nimekseen videotallennustyöryhmä. Työryhmä kokoontui 12 kertaa.

Työryhmä ehdottaa toimeksiantonsa mukaisesti tehtäväksi muutoksia oikeudenkäyntimenettelyä koskevaan lainsäädäntöön siten, että käräjäoikeudessa vastaanotetusta suullisesta todistelusta tehdään kuva- ja äänitallenne, ja sanottu todistelu otetaan vastaan muutoksenhakutuomioistuimessa tallennetta katsomalla. Työryhmä ehdottaa lisäksi, että tallennettu suullinen todistelu eräissä tilanteissa olisi mahdollista esittää pääkäsitelyssä siihen viittaamalla siten, että muutoksenhakutuomioistuin perehtyisi todisteluun asianosaisten ja yleisön läsnä olematta.

Saatuana työnsä valmiiksi työryhmä luovuttaa mietintönsä kunnioittavasti oikeusministeriölle.

Helsingissä 18 päivänä marraskuuta 2020

Maarit Leppänen

Inka Grönqvist

Anne Hallavainio

Mika Huovila

Jukka Rainio

Jaakko Rautio

Hanna-Maria Seppä

Tuire Tamminiemi

Jukka Siro

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi oikeudenkäymiskaarta sekä lakeja oikeudenkäynnistä rikosasioissa, oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa, elinkautisvankien vapauttamismenettelystä, oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa ja turvatarkastuksista tuomioistuimissa.

Ehdotuksen mukaan kärjäoikeudessa vastaanotettavasta suullisesta todistelusta tehtäisiin kuva- ja äänitallenne. Jos asiassa haettaisiin muutosta, hovioikeus ja korkein oikeus ottaisivat suullisen todistelun lähtökohtaisesti vastaan tältä tallenteelta, eikä todistajia ja muita oikeudenkäynnissä kuulusteltavia henkilöitä kutsuttaisi esittämään kertomustaan uudelleen. Eräissä tilanteissa suullinen todistelu voitaisiin esittää pääkäsittelyssä siihen viittaamalla siten, että muutoksenhakutuomioistuin perehtyisi todisteluun asianosaisten ja yleisön läsnä olematta. Lisäksi tehtäisiin eräitä muita muutoksia suullisen todistelun vastaanottamistapaan.

Ehdotuksen tavoitteena on parantaa muutoksenhaussa tapahtuvan näytön arvioinnin oikeellisuutta, tehostaa muutoksenhakumenettelyä sekä vähentää muutoksenhausta asianosaisille ja todistajille aiheutuvia kustannuksia ja muuta haittaa. Lisäksi ehdotuksella pyritään vahvistamaan hovioikeuden roolia kärjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta kontrolloivana tuomioistuimena siirtämällä oikeudenkäynnin painopistettä entistä enemmän kärjäoikeuteen. Samalla edistettäisiin tietotekniikan hyödyntämistä oikeudenkäyntimenettelyssä.

Ehdotuksella toteutettaisiin pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelmaa, jonka mukaan oikeudenkäynneissä näytön vastaanottaminen keskitetään kärjäoikeuksiin niin, että todistelu taltioidaan hovioikeuskäsittelyä varten.

Lakiehdotukset on tarkoitettu tulemaan voimaan vuonna 2022. Uutta menettelyä sovellettaisiin ensin riita- ja hakemusasioissa.

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Käräjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun tallentaminen kuva- ja äänitalenteelle ja vastaanottaminen muutoksenhakutuomioistuimessa tältä tallenteelta on ollut toistuvasti esillä 2000-luvulla.

Asiaa arvioitiin oikeusministeriössä ensimmäisen kerran vuonna 2001, kun muutoksenhakutoimikunta esitti käräjäoikeudessa vastaanotetun todistelun taltiointia ääni- ja kuvatalenteelle ja tallenteen hyödyntämistä muutoksenhaussa (Muutoksenhakutoimikunnan osamietintö. KM 2001:10, s. 59–63). Lainsäädäntötoimiin ei kuitenkaan ryhdytty.

Vuonna 2006 muutoksenhakujärjestelmän kehittämistarpeita arvioinut selvitysmies katsoi, ettei vielä tuolloin ollut tarpeellista eikä mahdollista harkita siirtymistä järjestelmään, jossa käräjäoikeudessa esitetty todistelu taltioitaisiin hovioikeutta varten. Ruotsissa oli kuitenkin juuri päätetty siirtyä tällaiseen suullisen todistelun vastaanottamistaan muutoksenhaussa, ja tämän uudistuksen toteutumista ja vaikutuksia tuli selvitysmiehen mukaan seurata tarkasti (Muutoksenhaku käräjäoikeudesta hovioikeuteen – Tarkoituksen ja menettelyn uudelleen arviointi. Oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2006:28, s. 45–47).

Eduskunnassa tehtiin vuonna 2009 lakialoite, jossa esitettiin, että käräjäoikeuksissa todistelutarkoituksessa kuultujen henkilöiden lausunnoista tehtäisiin kuva- ja äänitalenne, jota hovioikeus käyttäisi pääkäsittelyssä todistelun uskottavuusarvioinnin perusteena (LA 63/2009 vp). Lakialoite hylättiin lakivaliokunnan katsoessa, että näin merkittävä uudistus edellytti erillistä lainvalmistelua, jossa huolellisesti arvioitaisiin uudistuksen tarve ja toteuttamismahdollisuudet sekä sen taloudelliset ja muut vaikutukset (LaVM 4/2010 vp s. 9).

Vuonna 2011 hovi- ja hallinto-oikeuksien rakennusuudistustoimikunta toivoi, että myöhemmin eri hankkeena pohdittaisiin sen mahdollistamista, että hovioikeuden käytettävissä olisi käräjäoikeuden todistelu muutoksenhaun kannalta relevantilta osin ääni- ja kuvataallenteena (Hovi- ja hallinto-oikeusverkoston kehittäminen. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 17/2011, s. 21).

Kuva- ja äänitallenteiden käyttäminen hovioikeuksissa oli esillä myös todistelutoimikunnan työssä, mutta se katsoi mietinnössään vuonna 2012, ettei sen ollut perusteltua laatia ehdotuksia tällaisen järjestelmän käyttöönottamisesta. Tämä johtui siitä, että hovioikeuksien jatkokäsittelylupajärjestelmästä oli säädetty edellisvuonna, eikä uudistuksen vaikutuksista ollut vielä tarkempaa selvitystä. Lisäksi Ruotsissa tällaisen suullisen todistelun vastaanottamistavan vaikutuksia oltiin juuri arvioimassa (Todistelu yleisissä tuomioistuimissa. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 69/2012, luovutuskirje).

Oikeusministeriö asetti vuonna 2012 neuvottelukunnan valmistelemaan muun ohella ehdotukset pitkän aikavälin oikeusturvaohjelmaksi. Neuvottelukunnan laatimassa oikeudenhoidon uudistamisohjelmassa vuosille 2013–2025 asetettiin yhdeksi keskipitkän aikavälin (vuodet 2015–2019) tavoitteeksi selvittää edellytykset ja aikataulu ottaa käyttöön järjestelmä, jossa suullinen näyttö otetaan muutoksenhakutuomioistuimessa vastaan käräjäoikeudessa tehtyä videotallennetta katsomalla (Oikeudenhoidon uudistamisohjelma vuosille 2013–2025. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 16/2013, s. 40).

Eduskunnan perustuslakivaliokunta nosti oikeudenhoidon uudistamisohjelmaa arvioidessaan esiin erityisesti oikeudenkäyntien videoinnin. Perustuslakivaliokunnan mukaan tällaisella järjestelmällä voitaisiin oikeusturvaa vaarantamatta keskittää todistajien kuuleminen alioikeusvaiheeseen, vähentää käräjäoikeudessa kuultujen todistajien uudelleen kuulemista muutoksenhakuvaiheessa ja säästää siten kaikkien osapuolten aikaa ja vaivaa sekä jouduttaa asian käsittelyä. Perustuslakivaliokunta piti tärkeänä, että tarvittavat varat videoinnin käyttöönottoon järjestyvät ja että toiminta saadaan mahdollisimman pian käyntiin (PeVL 20/2014 vp s. 3, ks. myös PeVL 29/2014 vp s. 2).

Jatkokäsittelylupajärjestelmän laajentamisen yhteydessä vuonna 2014 lakivaliokunta kiinnitti jälleen huomiota käräjäoikeudessa vastaanotetun todistelun tallentamiseen ja kiirehti sitä koskevan selvityksen tekemistä (LaVM 24/2014 vp s. 5–6). Eduskunta hyväksyi lakivaliokunnan ehdotuksen edellyttäen, että hallitus selvittää joutuisasti tarpeen ja mahdollisuudet ottaa käyttöön järjestelmä, jossa suullinen näyttö otetaan muutoksenhakutuomioistuimessa vastaan käräjäoikeudessa tehdyn kuva- ja äänitallenteen avulla (EV 308/2014 vp – HE 246/2014 vp).

Vuonna 2020 selvityshenkilö arvioi oikeusministeriön toimeksiannosta rikosketjun toimivuutta niin sanottujen LEAN-periaatteiden näkökulmasta. Selvityksessä esitettiin harkittavaksi sitä, että hovioikeus voisi perustaa tuomionsa pääasiassa käräjäoikeudessa esitetyn näytön varaan (Rikosketjun LEAN-hanke. Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 2020:6, s. 51).

1.2 Valmistelu

Oikeusministeriössä laadittiin vuonna 2019 arviomuistio, jossa on selvitetty tarvetta ja mahdollisuuksia siirtyä menettelyyn, jossa henkilötodistelu otetaan hovioikeudessa vastaan käräjäoikeudessa tehdyltä kuva- ja äänitallenteelta (Henkilötodistelun vastaanottaminen kuva- ja äänitallenteelta hovioikeudessa. Arviomuistio. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2019:6).

Arviomuistio oli keväällä 2019 lausuntokierroksella. Lausunnonantajat kannattivat uudistusta laajasti (Henkilötodistelun vastaanottaminen kuva- ja äänitallenteelta hovioikeudessa. Lausuntotiivistelmä. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2019:50).

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelmassa todetaan, että oikeudenkäynneissä näytön vastaanottaminen keskitetään käräjäoikeuksiin niin, että todistelu taltioidaan hovioikeuskäsittelyä varten (Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31, s. 88).

Oikeusministeriö asetti 2.12.2019 työryhmän valmistelemaan ehdotusta lainsäädännöksi, joka koskee henkilötodistelun vastaanottamista muutoksenhakutuomioistuinten käräjäoikeudessa tehdyltä kuva- ja äänitallenteelta (VN/4330/2018).

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Oikeudenkäyntitavoitteet ja -periaatteet

Tarkoituksenmukaisen oikeudenkäyntimenettelyn tunnusmerkkeinä on pidetty menettelyn varmuutta, nopeutta ja halpuutta (ks. esim. HE 15/1990 vp s. 5–6 ja LaVM 9/1997 vp s. 5–7). Lisäksi perustuslain (731/1999) oikeusturvaa koskeva 21 § ja Suomea sitovat kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet edellyttävät, että menettely takaa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisen. Näistä pyrkimyksistä voidaan puhua prosessitavoitteina.

Varmuustavoitteen mukaan oikeudenkäyntimenettelyn tulee olla sellainen, että se antaa tuomioistuimelle parhaat mahdollisuudet ratkaista niin tosiasia- kuin oikeuskysymykset oikein. Nopeustavoite puolestaan edellyttää, että ratkaisu tehdään niin nopeasti kuin se oikeudenkäynnin varmuutta vaarantamatta on mahdollista. Oikeudenkäyntien nopeus mainitaan myös perustuslaissa, jonka 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi ilman aiheetonta viivytystä. Halpuustavoite taas koskee menettelyn kustannuksia. Menettely tulisi järjestää sellaiseksi, ettei siitä aiheudu suhteettoman suuria kustannuksia. Tavoite liittyy niin sanottuun access to justice -periaatteeseen, jonka mukaan kaikilla tulee olla myös tosiasiallinen mahdollisuus saada oikeussuojaa.

Vaatus oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuudesta pitää sisällään lukuisia osatekijöitä. Perustuslain oikeusturvaa koskevan 21 §:n 2 momentissa luetellaan niistä tärkeimmät: käsittelyn julkisuus, oikeus tulla kuulluksi, vaatimus päätöksen perusteleminen ja oikeus hakea muutosta. Luetteloa ei ole tarkoitettu tyhjentäväksi. Perustuslain säännös ei estä säätämästä lailla vähäisiä poikkeuksia oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin, kunhan tällaiset poikkeukset eivät muuta oikeusturvatakeiden asemaa pääsääntönä eivätkä vaaranna yksilön oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Säännöksessä tarkoitettuihin oikeussuojatakeisiin kuuluvat myös muun muassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa ja kansalaisyhteiskunta- ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 14 artiklassa erityisesti rikoksesta syytetyille taatut oikeudet (HE 309/1993 vp s. 74). Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin sisältyy myös Euroopan perusoikeuskirjan 47 artiklaan.

Julkisuusperiaatteella tarkoitetaan sitä, että oikeudenkäynnin asianosaisten lisäksi kenellä tahansa on oikeus ja mahdollisuus saada tieto oikeudenkäynneistä, käydä seuraamassa tuomioistuimissa järjestettäviä suullisia käsittelyjä, saada tieto tuomioistuinten tekemistä ratkaisuista ja tutustua oikeudenkäynneissä kertyneisiin asiakirjoihin.

Oikeudenkäynnin julkisuus on yksi demokraattisen oikeusvaltion keskeisiä tunnusmerkkejä. Tämä johtuu siitä, että tuomioistuimien harjoittama lainkäyttö on luonteeltaan auktoritatiivista, ja siinä käytetään merkittävää yksilöihin ja yhteisöihin kohdistuvaa pakkovaltaa tuomioistuimen tekemien ratkaisujen sitoessa oikeudenkäynnin osapuolia. Oikeudenkäynnin julkisuudella on tärkeä merkitys tuomioistuimien toiminnan kontrolloimisessa. Se mahdollistaa kansalaisten tuomioistuihin kohdistaman valvonnan ja on omiaan lisäämään kansalaisten tuomioistuihin kohtaan tuntemaa luottamusta. Avointa tuomitsemistoimintaa on helpompi pitää luotettavana ja asiallisena kuin salaista (HE 13/2006 vp s. 4). Yleisiä tuomioistuihin koskee tältä osin erityislaki, laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa (370/2007).

Oikeus tulla kuulluksi edellyttää, että tuomioistuimen on varattava asianosaiselle todellinen mahdollisuus tulla kuulluksi ennen ratkaisun tekemistä. Periaate sisältää myös ajatuksen asianosaisten prosessuaalisesta tasa-arvosta.

Oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin kuuluu oikeus hakea muutosta. Oikeudenkäynnin muutoksenhakutuomioistuimessa ei kuitenkaan tarvitse olla joka suhteessa samanlainen kuin oikeudenkäynnin käräjäoikeudessa.

Oikeudenkäyntimenettelyä 1980- ja -90-luvuilla uudistettaessa arvioitiin, että edellä mainitut oikeudenkäyntitavoitteet toteutuisivat parhaiten suullisessa, välittömässä ja keskitetyssä menettelyssä. Suullisuus-, välittömyys- ja keskittämisperiaatteita voidaan kutsua oikeudenkäyntiperiaateiksi.

Suullisuusperiaatteella tarkoitetaan sitä, että asianosaisten lausumat ja todistelu esitetään tuomioistuimessa suullisesti. Suullisessa menettelyssä asianosaisilla on puolin ja toisin tilaisuus heti vastata toistensa esityksiin, ja tuomarit voivat heti käyttää kyselyoikeuttaan. Asianosaisilla on tällöin myös mahdollisuus varmistua siitä, että tuomioistuin on ymmärtänyt asianosaisten esittämän oikeudenkäyntiaineiston asianosaisten tarkoittamalla tavalla.

Välittömyysperiaate puolestaan merkitsee vaatimusta siitä, että oikeudenkäynnissä koko oikeudenkäyntiaineisto esitetään välittömästi asian ratkaisevalle tuomarille. Ainoastaan sellainen tuomioistuimen jäsen, joka on ollut mukana koko pääkäsittelyn ajan, saa osallistua asian ratkaisemiseen. Välittömyysperiaate edellyttää myös sitä, että oikeuden jäsenten tulee perustaa ratkaisu omiin välittömiin havaintoihinsa. Asianosaisten kannalta välittömyys tarkoittaa sitä, että hän voi itse esitellä tuomioistuimelle asian ja oikeudenkäyntiaineiston. Välittömyysperiaatteen voidaan katsoa vaativan vielä sitä, että tuomioistuimella on käytössään alkuperäinen ja mahdollisimman luotettava oikeudenkäyntiaineisto.

Oikeudenkäynnin välittömyys ja suullisuus edellyttävät keskittämisperiaatteen noudattamista. Keskittämisperiaatteen mukaan asian varsinaisen käsittelyn tulee tapahtua yhdessä yhtäjaksoisessa menettelyssä. Keskittämisperiaate helpottaa oikeudenkäyntiaineiston hallitsemista ja asian arvioimista sekä on omiaan nopeuttamaan oikeudenkäyntiä. Käsittelyn keskittäminen edellyttää sitä, että asiaa on riittävästi valmisteltu ennen käsittelyn aloittamista.

2.2 Muutoksenhakumenettely

2.2.1 Vuoden 1998 hovioikeusuudistus ja sen jälkeinen kehitys

Hovioikeusmenettelyä koskevat oikeudenkäymiskaaren 26 luvun säännökset ovat pääosin vuodelta 1998. Vuoden 1998 hovioikeusuudistuksen tarkoituksena oli uudistaa aiemmin lähes yksinomaan kirjallinen hovioikeusmenettely siten, että se olisi yhteensopiva aiemmin uudistetun alioikeusmenettelyn kanssa ja että se täyttäisi ihmisoikeussopimusten asettamat vaatimukset.

Hovioikeusuudistuksessa hovioikeusmenettely jaettiin valmisteluun, joka oli yleensä kirjallinen, sekä ratkaisuvaiheeseen, jona oli joko suullinen pääkäsittely tai esittely. Pääkäsittely tuli toimittaa pääsääntöisesti aina, kun asianosainen sitä vaati tai kun kysymys oli suullisen todistelun uskottavuuden arvioimisesta hovioikeudessa.

Hovioikeusuudistuksessa pyrittiin lisäämään pääkäsittelyjen toimittamista hovioikeuksissa. Pääkäsittelyä koskeva sääntely rakentui suullisuus-, välittömyys- ja keskittämisperiaatteille samoin kuin kärjäoikeusmenettelyn osalta oli aiemmin tehty.

Hovioikeusuudistuksen on arvioitu johtaneen oikeudenkäytön ja ratkaisujen tason nousuun. Uudistuksen ansiosta Suomi saattoi peruuttaa hovioikeuksien osalta Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaan tehdyn varauman asianosaisen oikeudesta suulliseen käsittelyyn.

Hovioikeusuudistus johti toisaalta pääkäsittelyiden määrän voimakkaaseen kasvuun. Vaikka se oli uudistuksen tavoitteiden mukaista, täysimittaisia suullisia pääkäsittelyjä tuli järjestettäväksi myös asioissa, joissa se ei ollut tarpeen. Uusi menettely edellytti hovioikeuksilta ja syyttäjiltä aikaisempaa suurempaa työpanosta asiaa kohti, ja pääkäsittelyiden järjestäminen osoittautui työlääksi. Seurauksena oli ratkaisemattomien asioiden lukumäärän kasvu ja keskimääräisten käsittelyaikojen pidentyminen hieman yli viidestä kuukaudesta vuonna 1997 lähes kahdeksaan kuukauteen vuonna 2001

(HE 91/2002 vp s. 8, HE 105/2009 vp s. 11). Hovioikeusmenettelystä tuli asioissa, joissa toimitettiin pääkäsittely, sekä asianosaisille että valtiolle kalliimpi ja todistajille raskaampi kuin ennen.

Epäkohtiin on pyritty puuttumaan rajoittamalla hovioikeuden täystutkinnassa ratkaistavien asioiden määrää. Vuonna 2003 säädettiin seulontamenettelystä, joka korvattiin jatkokäsittelylupajärjestelmällä vuonna 2011. Jatkokäsittelylupajärjestelmän käyttöalaa laajennettiin vuonna 2015 siten, että nykyään jatkokäsittelylupa tarvitaan, jos kysymys ei ole rikosasiasta, jossa vastaaja on tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin kahdeksan kuukautta vankeutta ja valitus koskee vastaajan syyksi luettua rikosta taikka rangaistusta (oikeudenkäymiskaari, OK 25a:5).

Tällä hetkellä noin kolme neljästä hovioikeuteen saapuneesta asiasta kuuluu jatkokäsittelylupajärjestelmän piiriin, ja hieman yli puolessa näistä asioista jatkokäsittelylupa myönnetään. Hovioikeuksiin saapuneiden asioiden määrä on laskenut 2010-luvulla selvästi: vuonna 2010 hovioikeuksiin saapui noin 11 150 asiaa, mutta vuonna 2019 enää noin 8 450 asiaa. Tämä selittyy sekä rikosasioiden määrän vähentymisellä käräjäoikeuksissa että muutoksenhaun harvinaistumisella. Vuonna 2019 kaikkien asioiden keskimääräinen käsittelyaika hovioikeudessa oli 5,8 kuukautta (Tuomioistuinten työtilastoja vuodelta 2019. Oikeusministeriön julkaisuja, Toiminta ja hallinto 2020:4, s. 4 ja Jatkokäsittelylupajärjestelmän käyttöönoton ja soveltamisalan laajentamisen vaikutukset hovioikeuksissa. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2019:1, s. 14 ja 31–32).

2.2.2 Suullisen todistelun vastaanottaminen muutoksenhakutuomioistuimessa

Hovioikeus. Valitusasioiden käsittelystä hovioikeudessa säädetään oikeudenkäymiskaaren 26 luvussa. Hovioikeus ratkaisee valitusasiat joko esittelystä kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella tai pääkäsittelyssä.

Pääkäsittely pohjautuu suullisuus-, välittömyys- ja keskittämisperiaatteille. Hovioikeuden pääkäsittelyssä kuullaan asianosaisia, todistajia ja asiantuntijoita sekä vastaanotetaan muuta selvitystä. Hovioikeuden on oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 14 §:n mukaan toimitettava pääkäsittely, jos riita-asiassa asianosainen tai rikosasiassa asianomistaja tai vastaaja sitä vaatii. Pääkäsittelyä ei kuitenkaan tarvitse toimittaa, jos asiassa ei luvun 15 §:n 1 momentin mukaan tarvitse ottaa vastaan suullista todistelua sen vuoksi, että näytön arvioinnin oikeellisuudesta ei voi jäädä varteenotettavaa epäilyä, ja pääkäsittelyn toimittaminen on muutoinkin selvästi tarpeetonta huomioon ottaen erityisesti asian laatu ja merkitys asianosaiselle.

Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 14 a §:n nojalla hovioikeus voi toimittaa pääkäsittelyn myös omasta aloitteestaan katsoessaan sen tarpeelliseksi.

Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 15 §:n 1 momentin mukaan silloin, kun pääkäsittely toimitetaan ja asiassa on kysymys kärjäoikeuden suullisen todistelun uskottavuudesta tekemästä arviosta, kärjäoikeudessa vastaanotettu suullinen todistelu otetaan tarpeellisilta osiltaan uudelleen vastaan, jollei estettä ole. Todistelua ei tarvitse ottaa uudelleen vastaan, jos kärjäoikeuden vastaanottaman näytön arvioinnin oikeellisuudesta ei voi jäädä kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella kokonaisuutena arviotaessa mitään varteenotettavaa epäilystä.

Asianosainen kutsutaan hovioikeuden pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti, jos hänen kuulemistaan pidetään asian selvittämiseksi tarpeellisena. Vaatimus asianosaisen henkilökohtaisesta läsnäolosta pääkäsittelyssä perustuu tyyppillisesti siihen, että asiassa tulee arvioitavaksi hänen kertomuksensa uskottavuus, mutta kysymys voi olla myös rikosasian vastaajan osallistumis- tai puolustautumismahdollisuuksien turvaamisesta sekä tuomioistuimen mahdollisuuksista arvioida oikeudenmukaista rangaistusta. Hovioikeudella on katsottu olevan velvollisuus kuulla rikosasian vastaajaa henkilökohtaisesti esimerkiksi silloin, kun asian ratkaisulla on erityinen merkitys vastaajan työuralle, vaikka asiassa ei olisi kysymys suullisen todistelun uskottavuudesta eikä asianosainen olisi vaatinut pääkäsittelyn toimittamista (HE 105/2009 vp s. 69).

Hovioikeudessa voidaan myös järjestää vain valittajan kuulemiseksi niin sanottu pieni-muotoinen pääkäsittely, joka ei ole kärjäoikeuskäsittelyn toistamista, vaan siinä toteutuisi asianosaisen oikeus ajaa asiaansa ja kohdata tuomarinsa hänelle tärkeässä asiassa (HE 105/2009 vp s. 68).

Todistajat ja asiantuntijat sekä todistelutarkoituksessa kuultavat asianosaiset kutsutaan henkilökohtaisesti hovioikeuden pääkäsittelyyn esittämään kertomuksensa. Hovioikeus ei voi tukeutua suullisen todistelun arvioinnissa siihen, miten kärjäoikeus on ratkaisussaan mahdollisesti referoinut kuulusteltavien esittämiä kertomuksia, vaan hovioikeuden pitää tehdä suullisesta todistelusta omat havaintonsa.

Hovioikeuden pääkäsittelyssä voidaan kuitenkin puhelinta taikka muuta siihen soveltuvaa äänen- tai kuvanvälitysmenetelmää käyttäen kuulla todistelutarkoituksessa sellaista kärjäoikeudessa kuultua todistajaa, asiantuntijaa ja asianosaista, jonka kertomuksen uskottavuus voidaan luotettavasti arvioida ilman hänen henkilökohtaista läsnäoloaan, jos tuomioistuin harkitsee tämän soveliaaksi (OK 17:52 ja 26:24a.2).

Jos asianosaisia ja todistajia ei saada kutsuttua pääkäsittelyyn, pääkäsittelyä ei lähtökohtaisesti voida toimittaa, vaan se täytyy peruuttaa ja asialle määrätä uusi käsittelypäivä. Jos asianosainen jää hänelle tiedoksiannetusta kutsusta huolimatta saapumatta hovioikeuden pääkäsittelyyn, sovelletaan oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 20 §:ää. Jos poissa on valittajan asemassa oleva asianosainen, hänen valituksensa voidaan jättää pääkäsittelyn kohteena olevalta osalta sillensä. Jos valittajana pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti kutsuttu rikosasian vastaaja on lähettänyt sijaansa asiamiehen, asiassa on meneteltävä siten kuin 21 §:ssä säädetään. Jos valittajana pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti kutsuttu rikosasian vastaaja on jäänyt pois pääkäsittelystä, johon häntä on kehoitettu saapumaan sakon uhalla, hänelle voidaan asettaa korkeampi uhkasakko taikka hänet voidaan määrätä tuotavaksi samaan tai myöhemmän istuntoon.

Jos poissa on valittajan vastapuoli, jonka läsnäoloa asian käsitteleminen edellyttää, pääkäsittelyä ei lähtökohtaisesti voida toimittaa. Edellytyksiä pääkäsittelyn toimittamiselle ei ole myöskään silloin, jos todistaja tai asiantuntija jää saapumatta pääkäsittelyyn.

Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 21 §:n 1 momentissa säädetään kuitenkin, että jos asianosainen, todistaja tai muu kuultava ei sakon uhasta huolimatta saavu pääkäsittelyyn taikka jos tuotavaksi määrättyä ei tavata tai jos kutsua ei saada annetuksi tiedoksi, pääkäsittely saadaan, milloin syytä on, toimittaa ja asia ratkaista poissaolosta huolimatta. Lainkohdan soveltamista rajoittaa luvun 16 §:n luottamusperiaate, jonka mukaan silloin, kun käräjäoikeudessa vastaanotettua suullista todistelua ei oteta hovioikeudessa uudelleen vastaan, käräjäoikeuden ratkaisua saa tämän todistelun osalta muuttaa vain, jos todistelua ei enää voida ottaa uudelleen vastaan. Tällainen tilanne voi olla käsillä esimerkiksi silloin, kun todistaja on kuollut. Rangaistusvaatimuksesta tehtyä ratkaisua saadaan kuitenkin aina muuttaa rikosasian vastaajan eduksi.

Korkein oikeus. Muutoksenhakuasian käsittelystä korkeimmassa oikeudessa säädetään oikeudenkäymiskaaren 30 luvussa.

Korkein oikeus ratkaisee asiat esittelystä kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella, jollei asiassa toimiteta suullista käsittelyä. Jos suullinen käsittely toimitetaan, huomioon otetaan myös siinä esitetty aineisto.

Oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 20 §:n mukaan korkein oikeus toimittaa tarvittaessa suullisen käsittelyn, jossa voidaan kuulla asianosaisia, todistajia ja asiantuntijoita sekä vastaanottaa muuta selvitystä. Luvun 21 §:n mukaan asianosaiset saadaan kutsua suulliseen käsittelyyn uhalla, että poissaolo ei estä asian käsittelyä ja ratkaisemista. Asianosaiseen, jonka henkilökohtaista kuulemistä korkein oikeus pitää tarpeellisena,

on kuitenkin sovellettava, mitä oikeudenkäymiskaaren 12 luvussa ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 8 luvussa on säädetty asianosaisen velvoittamisesta saapumaan asian jatkokäsittelyyn. Korkeimman oikeuden suullisessa käsittelyssä sovelletaan suullisen todistelun vastaanottamista hovioikeudessa koskevia oikeusohjeita soveltuvin osin, jollei oikeudenkäymiskaaren 30 luvun säännöksistä muuta johdu (KKO 2017:12).

2.2.3 Todistelutallenteet muutoksenhaussa

Pääkäsittelyssä vastaanotettu suullinen todistelu äänitetään. Äänittämisestä käräjäoikeudessa säädetään oikeudenkäymiskaaren 22 luvun 6 §:ssä. Lainkohdan mukaan todistajan, asiantuntijan sekä todistelutarkoituksessa kuullun asianosaisen tai muun henkilön kuulustelu käräjäoikeudessa on äänitettävä. Jos äänittäminen ei ole mahdollista, lausuma on sanatarkasti merkittävä pöytäkirjaan. Jos äänittäminen lausuman lyhyden vuoksi on ilmeisen tarpeetonta, pöytäkirjaan on äänittämisen sijasta tarkoin merkittävä, mitä asiassa on kerrottu. Pöytäkirjattu suullinen lausuma on heti luettava ja pöytäkirjaan on merkittävä lausuman antajan ilmoitus siitä, onko lausuma ymmärretty oikein.

Äänite on oikeudenkäymiskaaren 22 luvun 10 §:n mukaan säilytettävä vähintään kuuden kuukauden ajan asian ratkaisemisesta. Jos asiassa on haettu muutosta, äänite on kuitenkin säilytettävä, kunnes asia on lainvoimaisesti ratkaistu. Kysymys on vähimmäisajoista. Äänite voidaan säilyttää kauemminkin esimerkiksi silloin, kun asiassa on vireillä kantelu tai kun äänitettä tarvitaan toisen asian käsittelyssä (HE 154/1990 vp s. 22).

Suullinen todistelu äänitetään myös hovioikeudessa. Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 27 §:n mukaan todistajan, asiantuntijan sekä todistelutarkoituksessa kuullun asianosaisen tai muun henkilön kuulustelu hovioikeudessa on äänitettävä. Jos äänittäminen ei ole mahdollista, lausuma on sanatarkasti merkittävä pöytäkirjaan. Näin menettellään myös korkeimmassa oikeudessa.

Suullisen todistelun äänittäminen käräjäoikeudessa ja hovioikeudessa ei merkitse sitä, että suullinen todistelu voitaisiin ottaa ylemmässä tuomioistuimessa vastaan kuuntelemalla äänite. Jos asiassa on kysymys käräjäoikeuden tai hovioikeuden suullisen todistelun uskottavuudesta tekemästä arviosta, suullinen todistelu vastaanotetaan tarpeellisilta osiltaan uudelleen, jollei estettä ole.

Sen sijaan silloin, kun asia ratkaistaan hovioikeudessa esittelystä pääkäsittelyä toimittamatta, todistelutallenteelta on oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 12 §:n nojalla tarvittaessa otettava selko käräjäoikeudessa vastaanotetun todistelun sisällöstä. Tämä ei

kuitenkaan merkitse sitä, että suullisen todistelun uskottavuutta voitaisiin arvioida pääkäsittelyä toimittamatta. Jos asiassa on kysymys suullisen todistelun uskottavuudesta, hovioikeuden tulee toimittaa pääkäsittely, eikä 12 §:ää sovelleta. Ääninauhalta voidaan kuitenkin silloin, kun asia ratkaistaan pääkäsittelyä toimittamatta, esimerkiksi tarkistaa todistajan käräjäoikeudessa antaman, luotettavuudeltaan sinänsä riidattoman kertomuksen jokin yksityiskohta (HE 83/2001 vp s. 31). Käytännössä se on hyvin harvinaista.

Äänitallenteen käyttöä muutoksenhaussa rajoittaa myös oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 2 momentti, jonka mukaan tuomioistuimessa ei saa käyttää todisteena esitutkintapöytäkirjaan tai muulle asiakirjalle merkittyä tai muulla tavalla tallennettua lausumaa, ellei laissa toisin säädetä. Tallennetun lausuman käyttö on kuitenkin mahdollista, jos lausuman antajaa ei voida kuulustella pääkäsittelyssä tai pääkäsittelyn ulkopuolella taikka hän on jäänyt asianmukaisista toimenpiteistä huolimatta tavoittamatta, eikä asian ratkaisemista tulisi enää viivyttää. Äänitallennetta on käytetty todisteena esimerkiksi korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2017:12, jossa Albaniassa oleskellut valittaja ei saapunut suulliseen käsittelyyn. Hänen kuulemisensa videoyhteyden välityksellä ei järjestynyt, eikä ollut odotettavissa, että se tulisi myöhemminkään järjestymään.

On myös eräitä muita tilanteita, joissa äänitallennetta voidaan käyttää hovioikeudessa tai korkeimmassa oikeudessa. Käräjäoikeudessa kertynyt ääni- tai kuvatallenne voidaan tarvittaessa esittää tarpeellisilta osiltaan hovioikeuden pääkäsittelyssä, jos käräjäoikeudessa vastaanotettua suullista todistelua ei ole joltakin osin otettava vastaan uudelleen. Tästä säädetään oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 24 a §:n 1 momentissa. Korkeimmassa oikeudessa voidaan menetellä vastaavalla tavalla.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 47 §:ssä säädetään tilanteesta, jossa tuomioistuimessa kuultava suullisessa kertomuksessaan poikkeaa siitä, mitä hän on aikaisemmin tuomioistuimelle, syyttäjälle tai esitutkintaviranomaiselle kertonut, tai ei anna kertomusta. Tällöin kuultavan aikaisempaa kertomusta saadaan käyttää todisteena siltä osin kuin suullinen kertomus poikkeaa aikaisemmasta kertomuksesta tai kuultava ei ole antanut kertomusta. Kysymys voi olla myös käräjäoikeudessa tai hovioikeudessa tehdystä äänitallenteesta, mutta käytännössä äänitteen kuunteleminen on tällöinkin harvinaista.

Esitutkinnassa tallennetun kuva- ja äänitallenteen käyttäminen todisteena on mahdollista eräissä tilanteissa, joissa kuultavaa on katsottu aiheelliseksi erityisesti suojata. Kysymys on alle 15-vuotiaista tai sellaisista kuultavista, joiden henkinen toiminta on häiriintynyt. Näin voidaan menetellä myös 15–17-vuotiaiden, erityisen suojelun tarpeessa olevien asianomistajien ja eräiden seksuaalirikosten asianomistajien kohdalla.

Heidän kohdallaan voidaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 3 momentin nojalla käyttää todisteena esitutkinnassa videotallenteeseen tai siihen rinnastettavaan muuhun kuva- ja äänitallenteeseen tallennettua kuulustelua, jos syytetyille on varattu asianmukainen mahdollisuus esittää kuulusteltavalle kysymyksiä.

2.2.4 Oikeudenkäynnin julkisuus muutoksenhaussa

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 1 §:stä ilmenevän julkisuusperiaatteen mukaan lähtökohtaisesti kenellä tahansa on oikeus ja mahdollisuus saada tieto oikeudenkäynneistä (diaarijulkisuus), käydä seuraamassa tuomioistuimissa järjestettäviä suullisia käsittelyjä (käsittelyjulkisuus), saada tieto tuomioistuihin tekemistä ratkaisuista (ratkaisujulkisuus) ja tutustua oikeudenkäynneissä kertyneisiin asiakirjoihin (asiakirjajulkisuus).

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 14 §:n mukaan hovioikeuden pääkäsittely on julkinen, jollei tuomioistuin ole määrännyt sitä toimitettavaksi yleisön läsnä olematta. Tällainen määräys voidaan antaa lain 15 §:ssä säädettyillä perusteilla, joista käytännössä tärkein on arkaluonteisten tietojen esittäminen henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista. Käytännössä suullisia käsittelyitä määrätään toimitettavaksi yleisön läsnä olematta etenkin seksuaalirikosasioissa. Hovioikeuden esittelyä yleisöllä ei sitä vastoin ole pääsyä seuraamaan.

Säännökset korkeimman oikeuden suullisen käsittelyn ja esittelyn julkisuudesta vastaavat hovioikeuden pääkäsittelystä ja esittelystä säädettyä.

2.3 Asian valmistelu käräjäoikeudessa

Riita-asian valmistelusta käräjäoikeudessa säädetään oikeudenkäymiskaaren 5 luvussa. Luvun 17 §:n 1 momentin mukaan valmistelu on toimitettava siten, että asia voidaan käsitellä pääkäsittelyssä yhtäjaksoisesti. Luvun 19 §:n mukaan valmistelussa on selvitettävä asianosaisten vaatimukset ja niiden perusteet, mistä asianosaiset ovat erimielisiä, mitä todisteita tullaan esittämään ja mitä kullakin todisteella aiotaan näyttää toteen sekä onko edellytyksiä sovinnolle.

Valmistelu jaetaan kirjalliseen ja suulliseen valmisteluun. Suullinen valmisteluistunto toimitetaan, jos valmistelun tavoitteita ei ole saavutettu kirjallisessa valmistelussa (OK 5:15 b). Käytännössä lähes jokaisessa pääkäsittelyssä ratkaistavassa riita-asiassa toimitetaan valmisteluistunto.

Valmisteluistunnossa asian käsittelyä jatketaan oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 15 c §:n mukaan suullisesti siitä, mihin kirjallisessa valmistelussa on päädytty. Valmisteluistunto voidaan luvun 15 d §:n nojalla pitää myös puhelimitse taikka käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puheyhteys keskenään, jos tuomioistuin katsoo sen tarkoituksenmukaiseksi.

Oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 24 §:ssä säädetään yhteenvedon tekemisestä. Tuomioistuimen on riita-asian valmistelun kuluessa tehtävä kirjallinen yhteenvedo asianosaisten vaatimuksista, niiden perusteista sekä tarvittaessa todisteista ja siitä mitä kullakin todisteella aiotaan näyttää toteen. Yhteenvedo on tehtävä jo ennen valmisteluistuntoa, jos sen voidaan katsoa edistävän suullisen valmistelun toimittamista. Valmistelun edetessä yhteenvedoa tulee tarvittaessa täydentää. Eräissä tilanteissa yhteenvedo voidaan tehdä suullisesti. Se voidaan jättää myös kokonaan tekemättä, jos asia ratkaistaan valmistelussa.

Sen selvittäminen, mitä kullakin todisteella aiotaan näyttää toteen, mahdollistaa pääkäsittelyssä vastaanotettavan todistelun jäsentämisen ja kohdentamisen niihin seikoihin, joista asianosaisilla on riitaa. Sellaisen henkilön kuulustelu, jota kuulustellaan useammasta seikasta, voidaan tällöin suorittaa teemakohtaisesti siten, että kuulustelu suoritetaan kunkin riitaisen seikan osalta yhdellä kertaa.

Asia siirretään oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 28 §:n mukaan valmistelusta pääkäsittelyyn, kun valmistelussa selvittävät seikat on selvitetty tai kun valmistelua ei muusta syystä ole enää tarkoituksenmukaista jatkaa.

Hakemusasioissa ei toimiteta suullista valmistelua, jos se käsitellään oikeudenkäymiskaaren 8 luvussa tarkoitettussa hakemusasioiden käsittelyjärjestyksessä. Hakemusasia voidaan kuitenkin siirtää käsiteltäväksi riita-asian käsittelyä koskevassa järjestyksessä, jolloin valmistelun osalta menetellään samoin kuin riita-asioissa. Hakemusasia voidaan käsitellä riita-asioiden tavoin silloin, kun asia on riitainen ja kyseessä on yhteiselämän lopettamista, avioeroa tai puolison elatusta koskeva asia, lapsen huoltoa, tapaamisoikeutta tai lapsen elatusta koskeva asia, lapseksiottamista koskeva asia tai holhustoimesta annetussa laissa (442/1999) tarkoitettu asia. Muussa riitaisessa hakemusasiassa käräjäoikeus voi päättää, että asian käsittelyä jatketaan riita-asian käsittelystä säädettyssä järjestyksessä.

Rikosasian valmistelu on pääosin kirjallista. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 10 §:n mukaan suullinen valmistelu on toimitettava, jos pääkäsittelyn keskeyttämisen turvaaminen sitä erityisestä syystä edellyttää. Käytännössä käräjäoikeudet toimittavat rikosasioissa valmisteluistunnon vain poikkeuksellisesti. Näin menetellään lähinnä hyvin laajoissa asioissa.

Toisin kuin riita-asioissa, rikosasioissa tuomioistuimella ei ole velvollisuutta tehdä kirjallista yhteenvetoa. Kirjallisen yhteenvedon tekeminen on rikosasioissa hyvin harvinaista.

Rikosasian valmistelua rajoittaa eräissä tilanteissa pääkäsittelyn toimittamiselle säädetty määräaika. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 13 §:n 1 momentin mukaan silloin, kun vastaaja on vangittuna, matkustuskiellossa tai virantoimituksesta pidätettynä, pääkäsittely on pidettävä kahden viikon kuluessa rikosasian viireilletulosta. Jos vangitsemisesta, matkustuskiellosta tai virantoimituksesta pidättämisestä on päätetty syytteen nostamisen jälkeen, määräaika lasketaan siitä, kun päätös on tehty. Pykälän 2 momentin mukaan silloin, kun alle 18-vuotias vastaaja on syytteessä rikoksesta, josta syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä on säädetty ankarampi rangaistus kuin kuusi kuukautta vankeutta, pääkäsittely on pidettävä viimeistään 30 päivän kuluessa rikosasian viireilletulosta. Jos pääkäsittely peruutetaan, uusi pääkäsittely on pidettävä 30 päivän kuluessa päivästä, jona pääkäsittely oli tarkoitus toimittaa. Määräajoista voidaan poiketa, jos jokin pykälän 3 momentissa mainittu, asian valmisteluun liittyvä tärkeä syy sitä vaatii.

2.4 Suullisen todistelun ottaminen uudelleen vastaan kärjäoikeudessa

Eräissä tilanteissa asian käsittelyssä kärjäoikeudessa kertaalleen vastaanotettu suullinen todistelu otetaan kärjäoikeudessa uudelleen vastaan.

Näin voi tapahtua ensinnäkin silloin, kun ylempi tuomioistuin palauttaa asian kärjäoikeuteen. Palauttamisesta ei ole säädetty laissa, mutta vakiintuneen oikeuskäytännön perusteella asian uudelleenkäsittely kärjäoikeudessa voi, palauttamisen syystä riippuen, edellyttää uuden pääkäsittelyn toimittamista. Palautuksen jälkeen toimitettavassa pääkäsittelyssä vastaanotetaan lähtökohtaisesti sama suullinen todistelu kuin ensimmäisessä, palautusta edeltävässä pääkäsittelyssä.

Kärjäoikeuden on toimitettava uusi pääkäsittely myös silloin, jos pääkäsittely on yhden tai useamman kerran ollut lykättynä yhteensä yli 30 päivää, paitsi jos sitä asian laajuuden tai laadun perusteella taikka muusta erityisestä syystä pidetään tarpeettomana ja pääkäsittelyn yhtäjaksoisuuden voidaan käsittelyn lykkäämisestä ja keskeyttämisestä huolimatta katsoa toteutuvan. Uutta pääkäsittelyä ei tarvitse toimittaa myöskään silloin, jos rikosasian pääkäsittely on ollut lykättynä yli 30 päivää vastaajan mielentilan tutkimista varten (OK 6:11 ja ROL 6:11).

Liian pitkän lykkäyksen vuoksi toimitettavassa uudessa pääkäsittelyssä asia on käsiteltävä uudelleen. Aikaisemmin vastaanotettu todistelu on otettava vastaan uudelleen pääkäsittelyssä siltä osin kuin sillä on merkitystä asiassa eikä estettä sen vastaanottamiselle ole. Muussa tapauksessa todistelusta on otettava tarpeellinen selko aikaisemman pääkäsittelyn oikeudenkäyntiaineistosta (OK 6:12 ja ROL 6:12).

Aikaisemmin vastaanotettua suullista todistelua voidaan lisäksi ottaa uudelleen vastaan käräjäoikeudessa myös silloin, kun suullista todistelua on aiemmin otettu vastaan pääkäsittelyn ulkopuolella siten kuin oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 56 §:ssä on säädetty. Lähtökohtaisesti näin ei menetellä, mutta todistelu on luvun 59 §:n nojalla otettava vastaan uudelleen, jos asianosainen on ollut poissa ja hän sitä pyytää ja hänen poissaolonsa on aiheutunut laillisesta esteestä, jota hän ei ole voinut ajoissa ilmoittaa, tai tuomioistuimen on tarvittaessa tehtävä pääkäsittelyssä selkoa pääkäsittelyn ulkopuolella todistelun vastaanottamisesta kertyneestä oikeudenkäyntiaineistosta.

2.5 Puhelin ja videoneuvottelu suullisen todistelun vastaanottamisessa

Lähtökohtana on, että todistajat, asiantuntijat ja todistelutarkoituksessa kuultavat asianomistajat esittävät kertomuksensa käräjäoikeuden ja hovioikeuden pääkäsittelyssä sekä korkeimman oikeuden suullisessa käsittelyssä henkilökohtaisesti läsnä ollen. Suullista todistelua voidaan kuitenkin eräissä tilanteissa vastaanottaa käyttäen puhelinta taikka videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa istuntoon osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään.

Puhelinkuuleminen on oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 §:n 2 momentin mukaan vaihtoehto silloin, kun kuultava ei sairauden tai muun syyn vuoksi voi saapua henkilökohtaisesti pääkäsittelyyn, tai kun kuultavan henkilökohtaisesta saapumisesta pääkäsittelyyn aiheutuu todisteen merkitykseen verrattuna huomattavia kustannuksia tai huomattavaa haittaa. Kuuleminen puhelimitse on mahdollista silloinkin, kun kuultavan kertomuksen uskottavuutta voidaan luotettavasti arvioida ilman hänen henkilökohtaista läsnäoloaan pääkäsittelyssä.

Kuuleminen videoneuvottelua käyttäen on oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 §:n 1 momentin nojalla mahdollista samoin edellytyksin kuin puhelinkuuleminenkin. Videoneuvottelua voidaan tämän lisäksi käyttää eräissä muissa tilanteissa, kuten silloin,

kun kuultava on alle 15-vuotias tai kun menettely on tarpeen kuultavan taikka hänen läheisensä suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalta uhalta.

Puhelimen ja videoneuvottelun käyttäminen suullisen todistelun vastaanottamisessa edellyttää aina sitä, että tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi. Asianosaisille on varattava tilaisuus esittää kuultavalle kysymyksiä.

Myös anonymia todistajaa voidaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 53 §:n mukaan kuulla käyttäen puhelin- tai videoyhteyttä taikka muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa. Anonyymin todistajan ääni voidaan kuulemisessa myös muuntaa siten, ettei anonymia todistajaa voi siitä tunnistaa.

Videoneuvottelua käyttäen tapahtuva kuuleminen on mahdollista myös pääkäsittelyn ulkopuolella. Näin voidaan kuulla pääkäsittelyn ulkopuolella todistelutarkoituksessa kuultavaa asianosaista taikka todistajaa tai asiantuntijaa, jos hän ei sairauden tai muun syyn vuoksi voi saapua pääkäsittelyyn taikka hänen saapumisesta pääkäsittelyyn aiheutuu todisteen merkitykseen verrattuna huomattavia kustannuksia tai huomattavaa haittaa. Videoneuvottelun käyttäminen on mahdollista myös silloin, kun ennen pääkäsittelyä on tarpeen kuulla asianosaista tai muuta henkilöä tai ottaa vastaan muuta selvitystä sellaisen seikan selvittämiseksi, josta asiantuntijaa kuullaan. Tästä säädetään oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 56 §:n 2 momentissa.

Käräjäoikeudessa kuullun todistajan, asiantuntijan ja asianosaisen kuulemista puhelimitse tai videoneuvottelua käyttäen hovioikeudessa koskee myös oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 24 a §:n 2 momentti. Sen nojalla voidaan hovioikeuden pääkäsittelyssä puhelinta taikka muuta siihen soveltuvaa äänen- tai kuvanvälitysmenetelmää käyttäen kuulla todistelutarkoituksessa sellaista käräjäoikeudessa kuultua todistajaa, asiantuntijaa ja asianosaista, jonka kertomuksen uskottavuus voidaan luotettavasti arvioida ilman hänen henkilökohtaista läsnäoloaan, jos tuomioistuin harkitsee tämän soveliaaksi.

Asianosaisten mahdollisuudet osallistua oikeudenkäyntiin teknistä tiedonvälitystapaa käyttäen lisääntyivät vuoden 2019 alussa. Silloin tulivat voimaan oikeudenkäymiskaaren ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muutokset, joiden tarkoitus on lisätä videoyhteyden käyttöä oikeudenkäynnissä. Ne eivät kuitenkaan koske asianosaisen kuulemista todistelutarkoituksessa, vaan tältä osin sovelletaan yhä edellä selostettuja säännöksiä.

2.6 Nykytilan arviointi

Suullisen todistelun laatu. Säännöksillä pääkäsittelyn toimittamisesta hovioikeudessa on tavoiteltu sitä, että hovioikeudella olisi yhtä hyvät edellytykset arvioida suullista todistelua kuin kärjäoikeudella. Tähän on ajateltu päästävän sillä, että kärjäoikeudessa kuulustellut henkilöt esittävät hovioikeuden pääkäsittelyssä kertomuksensa henkilökohtaisesti uudelleen hovioikeudelle.

Tosiasiassa hovioikeus on kuitenkin näytön suhteen heikommassa asemassa kuin kärjäoikeus. Syynä tähän on ensinnäkin se, että kärjäoikeuden ja hovioikeuden pääkäsittelyiden välillä on tyypillisesti vähintään useita kuukausia. Ajan kulumisen vuoksi oikeudenkäynnissä kuulusteltavien henkilöiden muistikuvat oikeudenkäynnin kohteena olevista tapahtumista ovat hovioikeuden pääkäsittelyyn mennessä usein heikentyneet. Yleistä onkin, että kuulusteltavat ilmoittavat hovioikeuden pääkäsittelyssä muistaneensa tapahtumat paremmin kärjäoikeudessa tai esitutkinnassa. Tässä tilanteessa pääkäsittelyssä voidaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 47 §:n 2 momentin nojalla käyttää todisteena sitä, mitä he ovat aikaisemmin kertoneet.

Kärjäoikeuden ja hovioikeuden pääkäsittelyiden välinen aika voi aiheuttaa myös muita virhelähteitä kuulusteltavien kertomuksiin. He ovat esimerkiksi saattaneet keskustella oikeudenkäynnin kohteena olevista tapahtumista muiden henkilöiden kanssa tai saada tietää, mitä muut kärjäoikeudessa kuulustellut ovat kertoneet. Mediahuomiota saaneissa jutuissa uutisointi kärjäoikeuden ratkaisusta on voinut vaikuttaa kuulusteltavien kertomuksiin. Lisäksi niin sanottujen valemunistojen syntymisen todennäköisyys on sitä suurempi, mitä pidempi aika kertomuksen kohteena olevista tapahtumista on kulunut.

Oikeudenkäynnissä kuulusteltavien kertomukset saattavat muuttua kärjäoikeuden ja hovioikeuden pääkäsittelyiden välissä myös enemmän tai vähemmän tarkoituksellisesti. Joskus todistajiin pyritään vaikuttamaan epäasiallisesti, jotta he muuttaisivat kertomustaan hovioikeuden pääkäsittelyssä. Jutun kärjäoikeudessa hävinneellä asianosaisella voi puolestaan olla intressi muuttaa omaa kertomustaan parantaakseen valituksensa menestymismahdollisuuksia. Hän on nimittäin voinut kärjäoikeuden ratkaisusta havaita, millä tavalla hänen kertomukseensa on suhtauduttu, ja kykenee sitten arvioimaan, millainen kertomus voisi muuttaa ratkaisun hänen kannaltaan edulliseksi.

Näistä syistä kärjäoikeudessa esitetty kertomus vastaa tyypillisesti hovioikeudessa esitettyä paremmin sitä, mitä asiassa on todella tapahtunut. Vastaavasti se, mitä kärjäoikeudessa on kerrottu asian ensikäsittelyssä, on lähtökohtaisesti parempaa näyttöä kuin se, mitä kuulusteltavat muistavat enää uudessa pääkäsittelyssä, joka toimitetaan

ylemmän tuomioistuimen palautettua asian käräjäoikeuteen tai sen vuoksi, että pääkäsittely on ollut liian pitkään lykättyä.

Hovioikeuksien pääkäsittelyjen peruuttaminen. Silloin, kun asianosaista, todistajaa tai asiantuntijaa ei saada kutsuttua hovioikeuden pääkäsittelyyn, pääkäsittely joudutaan yleensä peruuttamaan. Samoin menetellään, jos joku henkilökohtaisesti kuulusteltava ei sinne saavu. Peruuttamiset pidentävät käsittelyaikoja, lisäävät kustannuksia ja vaikeuttavat prosessinhallintaa.

Hovioikeuksissa jouduttiin vuonna 2019 peruuttamaan pääkäsittely 430 kertaa, kun pääkäsittelyjä toimitettiin kaikkiaan 1 968 kappaletta. Yleensä pääkäsittely kyetään peruuttamaan ennen istuntopäivää, mutta vuonna 2019 peruutetuista pääkäsittelyistä 31 pääkäsittelyä peruutettiin vasta istunnossa. Näissä tapauksissa pääkäsittelyn peruuttamisesta hovioikeudelle, asianosaisille ja todistajille aiheutuvat kustannukset ja vaivannäkö ovat vielä suuremmat kuin silloin, kun pääkäsittely kyetään peruuttamaan aikaisemmin.

Hovioikeuksien pääkäsittelyiden kesto. Hovioikeuksien pääkäsittelyt ovat viime vuosina pidentyneet. Hovioikeuden pääkäsittely kesti vuonna 2013 keskimäärin 4,2 tuntia, mutta vuonna 2019 jo 5,5 tuntia. Pääkäsittelyn pituus johtuu keskeisesti siinä esitettävän suullisen todistelun määrästä. Pääkäsittelyn pituus aiheuttaa kustannuksia asianosaisille kasvavien oikeudenkäyntikulujen muodossa ja vie hovioikeuksien jäsenten, esittelijöiden, syyttäjien ja julkisten oikeusavustajien työaika.

Monipäiväiset pääkäsittelyt hovioikeuksissa. Suurin osa hovioikeuksissa toimitettavista pääkäsittelyistä kestää enintään yhden istuntopäivän. Tätä pidempien pääkäsittelyiden osuus ei kuitenkaan ole vähäinen. Vuonna 2019 hovioikeuksien pääkäsittelyssä ratkaisemista 1 995 asiasta pääkäsittely kesti yli kahdeksan tuntia 276 asiassa ja yli 25 tuntia 39 asiassa. Yli kahdeksan tuntia kestäneistä pääkäsittelyistä hieman alle kaksi kolmannesta oli rikosasioita. Sitä vastoin korkeimmassa oikeudessa toimitaan hyvin harvoin erityisen pitkiä suullisia käsittelyitä.

Monipäiväisissä pääkäsittelyissä kuulusteltavien henkilöiden suuri määrä vaikeuttaa pääkäsittelyn suunnittelua ja aikatauluttamista. Kuulusteltavien kutsuminen pääkäsittelyyn on myös työlästä, ja mitä enemmän kuulusteltavia on, sitä todennäköisempää on, että joku heistä jää saapumatta pääkäsittelyyn. Näistä syistä hovioikeuden velvollisuus kuulustella asianosaisia, todistajia ja asiantuntijoita uudelleen henkilökohtaisesti pääkäsittelyssä vaikeuttaa erityisesti pitkissä pääkäsittelyissä prosessinhallintaa, tuottaa turhaa työtä hovioikeuksille ja hidastaa asian käsittelyä.

Rikosasian valmistelu. Tällä hetkellä rikosasian valmistelu on pääasiassa kirjallista. Suullisia valmisteluistuntoja toimitetaan hyvin harvoin, eikä yhteenvetoja juuri laadita.

Voidaan arvioida, että käräjäoikeudet toimittavat tällä hetkellä monissa laajoissa rikosasioissa pääkäsittelyn ilman, että asiaa olisi valmisteltu riittävästi. Se vaikeuttaa prosessin hallintaa ja voi tehdä oikeudenkäynnistä epäselvästi jäsennellyn. Riittämätön valmistelu voi myös pidentää oikeudenkäyntiä, koska oikeudenkäynnissä saatetaan esittää todistelua, joka olisi voitu hyvin johdetussa valmistelussa todeta turhaksi. Lisäksi riittämätön valmistelu lisää riskiä siitä, että pääkäsittelyä täytyy lykätä jonkin ennalta arvaamattoman seikan johdosta.

Rikosasian valmistelussa voidaan arvioida olevan pääkäsittelyn kulkuun kielteisesti vaikuttavia puutteita lähinnä laajoissa rikosasioissa.

Todistajat. Todistaminen oikeudenkäynnissä on velvollisuus, josta ei voi kieltäytyä. Oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 28 §:n mukaan laillinen este on lähtökohtaisesti vain sillä, joka on sairauden tai yleisen liikenteen keskeytymisen vuoksi estynyt noudattamasta kehotusta saapua tuomioistuimeen. Todistajan on saavuttava hovioikeuden pääkäsittelyyn ja korkeimman oikeuden suulliseen käsittelyyn, vaikka häntä on tavallisesti kuultu samasta asiasta jo käräjäoikeudessa ja rikosasioissa yleensä myös esitutkinnassa. Eräissä tilanteissa todistajaa voidaan kuulla käyttäen puhelinta taikka videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa istuntoon osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään.

Todistajalla on oikeus saada kohtuullinen korvaus tarpeellisista matka- ja toimeentulokustannuksista sekä taloudellisesta menetyksestä. Siinä hyvin yleisessä tilanteessa, että korvaus tulee maksettavaksi valtion varoista, taloudellisesta menetyksestä suoritettavan korvauksen enimmäismäärä on 80 euroa vuorokaudelta, joskin todistaja voi tällöin vaatia lisäkorvausta siltä asianosaiselta, joka tuomitaan korvaamaan todistelukustannuksia valtiolle. Lisäksi todistajalla on oikeus joko kokopäivärahaan (43 euroa vuonna 2020) tai osapäivärahaan (20 euroa vuonna 2020). Voidaan arvioida, ettei todistajan palkkio aina korvaa täysimääräisesti kustannuksia, vaivaa ja ajanhukkaa, joita todistamisvelvollisuuden täyttämisestä aiheutuu.

Asianomistajat. Todistajien lisäksi ne asianomistajat, joita on tarpeen kuulustella henkilökohtaisesti, joutuvat tällä hetkellä esittämään kertomuksensa esitutkinnan ja käräjäoikeuden pääkäsittelyn lisäksi hovioikeuden pääkäsittelyssä ja mahdollisesti myös korkeimman oikeuden suullisessa käsittelyssä. Siinä yleisessä tilanteessa, että rikosasian vastaajan valituksessa hovioikeuteen on kiistetty käräjäoikeuden tekemä näytön arviointi, asian käsittely hovioikeudessa edellyttää tyypillisesti sitä, että myös asianomistaja saapuu hovioikeuteen kertomaan tapahtumista uudelleen.

Tutkimukset oikeudenkäyntien psyykkisistä vaikutuksista ovat osoittaneet, että asianomistajien kokemukset oikeudenkäynneistä ovat usein kielteisiä ja lisäävät merkittävästi koettua stressiä sekä traumatisoivat lisää. Huomattava osa asianomistajista pelkää oikeudenkäyntiä (esim. Helinä Häkkänen-Nyholm: Oikeusprosessiin liittyvä stressi ja reaktiiviset häiriöt, *Duodecim* 2017 s. 2351–2356). Erityisesti nuoret ja seksuaalirikosten asianomistajat kokevat usein raskaaksi sen, että he joutuvat kohtaamaan rikosasian vastaajan ja esittämään kertomuksensa uudelleen hovioikeudessa.

3 Tavoitteet

Ehdotuksen tavoitteena on parantaa muutoksenhaussa tapahtuvan näytön arvioinnin oikeellisuutta, tehostaa muutoksenhakumenettelyä sekä vähentää muutoksenhausta asianosaisille ja todistajille aiheutuvia kustannuksia ja muuta haittaa. Lisäksi ehdotuksella pyritään vahvistamaan hovioikeuden roolia käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta kontrolloivana tuomioistuimena siirtämällä oikeudenkäynnin painopistettä entistä enemmän käräjäoikeuteen. Samalla edistettäisiin tietotekniikan hyödyntämistä oikeudenkäyntimenettelyssä.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

Ehdotuksen mukaan kärjäoikeudessa vastaanotettavasta suullisesta todistelusta tehtäisiin kuva- ja äänitallenne. Jos asiassa haettaisiin muutosta, muutoksenhakutuomioistuin voisi ottaa suullisen todistelun vastaan tältä tallenteelta, eikä todistajien ja muiden oikeudenkäynnissä kuulusteltavien tarvitsisi saapua hovioikeuteen eikä korkeimpaan oikeuteen esittämään kertomustaan uudelleen. Lisäksi tehtäisiin eräitä muita muutoksia suullisen todistelun vastaanottamistapaan.

Kärjäoikeus. Ehdotuksessa ehdotetaan tehtäväksi kolme keskeistä muutosta kärjäoikeudessa noudatettavaan oikeudenkäyntimenettelyyn.

Jotta muutoksenhakutuomioistuin voisi ottaa vastaan suullisen todistelun kuva- ja äänitallenteelta, suullisen todistelun tallentamistapaa kärjäoikeudessa muutettaisiin. Kärjäoikeudessa tehtäisiin kaikissa asioissa vastaanotetusta kaikesta suullisesta todistelusta kuva- ja äänitallenne. Äänitallenteen tekemisestä luovuttaisiin.

Toiseksi asioiden valmistelua ja pääkäsittelyä kehitettäisiin niin, että asiat voitaisiin käsitellä pääkäsittelyssä jäsennellysti, eikä turhaa todistelua esitettäisi. Ehdotuksen mukaan suullisen valmistelun toimittaminen syyttäjän ajamassa rikosasiassa ei enää edellyttäisi erityistä syytä. Tuomioistuimen tulisi laatia syyttäjän ajamassa rikosasiassa kirjallinen yhteenveto, jos se olisi asian laajuuden vuoksi tai muusta erityisestä syystä tarpeen. Lisäksi tuomioistuimen tulisi valvoa sekä rikos- että riita-asian pääkäsittelyssä sitä, että asia käsitellään jäsennellysti. Asian jäsennellyn käsittelyn varmistaminen lisättäisiin valmistelun tavoitteisiin.

Asian käsittelyä koskevilla muutosehdotuksilla pyrittäisiin siihen, että suullisen todistelun vastaanottaminen tapahtuisi kärjäoikeudessa tavalla, joka mahdollistaisi sen tehokkaan ja tarkoituksenmukaisen vastaanottamisen kuva- ja äänitallenteelta muutoksenhakutuomioistuimessa. Asian huolellinen valmistelu ja jäsennellyt käsittely pääkäsittelyssä helpottaisivat myös asian ratkaisemista kärjäoikeudessa.

Kolmanneksi ehdotetaan, että myös kärjäoikeus voisi eräissä tilanteissa ottaa vastaan suullista todistelua kärjäoikeudessa aikaisemmin tehdyiltä kuva- ja äänitallenteelta. Olisi tarkoituksenmukaista, että kärjäoikeudella olisi tämä mahdollisuus silloin, jos pääkäsittelyssä otetaan uudelleen vastaan aiemmin samassa asiassa pääkäsittelyn ulkopuolella vastaanotettu suullinen todistelu. Lisäksi silloin, kun pääkäsittely on

ollut niin pitkään lykättyä, että asiassa toimitetaan uusi pääkäsittely, tai kun ylempi tuomioistuin palauttaa asian kärjäoikeuteen, kärjäoikeus ottaisi aiemmin vastaanottamansa suullisen todistelun vastaan tekemältään kuva- ja äänitallenteelta.

Hovioikeus. Suullisen todistelun vastaanottamistapa uudistettaisiin hovioikeuden toisena oikeusasteena käsittelemissä asioissa. Suullinen todistelu otettaisiin näissä asioissa lähtökohtaisesti vastaan kärjäoikeudessa tehdyltä kuva- ja äänitallenteelta, eikä kärjäoikeudessa kuulusteltuja henkilöitä kuulusteltaisi hovioikeudessa henkilökohtaisesti uudelleen.

Kärjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun vastaanottamisesta kuva- ja äänitallenteelta voitaisiin poiketa kahdessa tilanteessa. Kärjäoikeudessa kuulusteltu henkilö voitaisiin kutsua henkilökohtaisesti hovioikeuteen esittämään kertomuksensa uudelleen, jos siihen olisi erityinen syy. Toiseksi olisi mahdollista esittää kärjäoikeudessa kuulustellulle henkilölle hovioikeudessa lisäkysymyksiä, jos se olisi hovioikeudessa vedottujen uusien seikkojen tai todisteiden vuoksi taikka muusta syystä tarpeen asian selvittämiseksi.

Kuva- ja äänitallenteelta vastaanotettava suullinen todistelu otettaisiin muun suullisen todistelun tavoin vastaan hovioikeuden pääkäsittelyssä. Ehdotuksella ei muutettaisi säännöksiä siitä, ratkaistaanko asia hovioikeudessa esittelystä kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella vai pääkäsittelyssä ja otetaanko pääkäsittelyssä vastaan suullista todistelua. Hovioikeus ratkaisisi nämä kysymykset jatkossakin nykyisten säännösten nojalla.

Hovioikeus voisi sallia, että kuva- ja äänitallenteelta vastaanotettava suullinen todistelu esitettäisiin pääkäsittelyssä viittaamalla siihen. Edellytyksenä olisi, että se olisi asiassa esitettävän suullisen todistelun määrä huomioon ottaen tarkoituksenmukaista ja muutoin soveliasta. Tässä tilanteessa hovioikeus perehtyisi tallenteelta ilmenevään suulliseen todisteluun asianosaisten ja yleisön läsnä olematta.

Ehdotuksella ei muutettaisi suullisen todistelun tallentamistapaa hovioikeudessa. Hovioikeudessa vastaanotetusta suullisesta todistelusta tehtäisiin äänitallenne, kuten tälläkin hetkellä.

Korkein oikeus. Hovioikeuden tavoin myös korkein oikeus ottaisi kärjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun vastaan kärjäoikeudessa tehdyltä kuva- ja äänitallenteelta. Kärjäoikeudessa kuulusteltujen henkilöiden kuulusteleminen henkilökohtaisesti uudelleen tai lisäkysymysten esittämistä varten olisi korkeimman oikeuden suullisessa käsittelyssä mahdollista samalla tavalla kuin hovioikeudessa.

Koska hovioikeudessa ei tehtäisi kuva- ja äänitallennetta, hovioikeuden pääkäsitte-lyssä henkilökohtaisesti kuulustellut henkilöt kutsuttaisiin tarpeen mukaan korkeimman oikeuden suulliseen käsittelyyn henkilökohtaisesti esittämään kertomuksensa uudelleen.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

4.2.1 Vaikutukset oikeudenkäyntimenettelyyn

Välittömyysperiaate. Oikeudenkäyntimenettely perustuu keskeisesti suullisuus-, välittömyys- ja keskittämisperiaatteille, joita on noudatettu prosessioikeudellisissa uudistuksissa 1980-luvulta lähtien. Näiden periaatteiden on katsottu takaavan oikeudenkäyntitavoitteiden toteutumisen, kuten edeltä jaksosta 2.1 tarkemmin ilmenee.

Ehdotuksen mukainen muutoksenhakumenettely ei olisi nykyisessä laajuudessa välitöntä. Ehdotuksen mukaan käräjäoikeudessa kuulusteltujen henkilöiden henkilökohtaisen uudelleen kuulustelun sijaan suullinen todistelu otettaisiin muutoksenhakutuomioistuimessa vastaan käräjäoikeudessa tehdyltä kuva- ja äänitallenteelta. Tällaisessa menettelyssä muutoksenhakutuomioistuin ei olisi kuulusteltavan kanssa välittömyysperiaatteen edellyttämässä vuorovaikutuksessa samalla tavalla kuin tällä hetkellä. Pääkäsitteilyissä, joissa kuva- ja äänitallenne esitettäisiin viittaamalla siihen, oikeudenkäynnin välittömyys toteutuisi vielä heikommin, koska asianosaiset eivät esittelisi oikeudenkäyntiaineistoa suoraan muutoksenhakutuomioistuimelle eivätkä olisi läsnä sen jäsenten perehtyessä siihen.

Oikeudenkäynnin välittömyys ei kuitenkaan ole itseisarvo. Välittömyysperiaatetta on noudatettu oikeudenkäyntimenettelyn kehittämisessä, koska sen on katsottu takaavan osaltaan oikeudenkäynnin varmuuden, nopeuden ja halpuuden sekä oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuuden toteutumisen. Tekniikan kehittymisen myötä nämä päämäärät voidaan kuitenkin saavuttaa tämänhetkistä paremmin sellaisessa menettelyssä, joka ei nykyisessä laajuudessa perustu välittömyysperiaatteelle. Kuten jäljempänä tässä jaksossa kerrotaan, suullisen todistelun vastaanottaminen kuva- ja äänitallenteelta johtaisi siihen, että muutoksenhakutuomioistuimen käytettävissä olisi yleensä nykyistä parempi oikeudenkäyntiaineisto. Se lisäisi oikeudenkäynnin varmuutta ja ihmisten oikeusturvaa. Lisäksi erityisesti asioissa, joissa toimitetaan pitkä pääkäsitteily, menettelytapa tekisi oikeudenkäynnistä nykyistä halvemman ja nopeamman. Ehdotetulla menettelytavalla olisi myös muita etuja.

Ehdotus ei merkitsisi täydellistä luopumista välittömyysperiaatteesta muutoksenhaussa, vaan sen rajoittamista tietyin osin prosessitavoitteiden paremmaksi saavuttamiseksi. Esimerkiksi yhä edellytettäisiin, että vain sellainen tuomioistuimen jäsen, joka on ollut mukana koko pääkäsitteilyn ajan, saa osallistua asian ratkaisemiseen.

Tuomioistuinten välinen työnjako. Hovioikeusmenettelyn uudistamisessa on 1990-luvulta alkaen pyritty muun ohella siihen, että kärjäoikeuden ja hovioikeuden roolit olisivat selkeämmät ja niiden välinen työnjako olisi tarkoituksenmukaisempi. Lakivaliokunta on toistuvasti katsonut, että lainkäyttäjärjestelmässä pääpainon tulee olla kärjäoikeudessa ja että muutoksenhaku hovioikeuteen on ensiasteen oikeudenkäyntiä täydentävä oikeusturvakeino. Hovioikeuden päätehtävä on valituksen perusteella tarkistaa kärjäoikeuden ratkaisun oikeellisuus ja korjata ratkaisuun mahdollisesti sisältyvät virheet ja puutteet. Hovioikeuden kontrollitehtävän mukaisesti menettelyssä on korostettava piirteitä, jotka merkitsevät kärjäoikeuden ratkaisujen oikeellisuuden tarkastamista asioiden täydellisen uuden tutkinnan sijaan (LaVM 19/1997 vp s. 5, LaVM 27/2002 vp s. 4, LaVM 4/2010 vp s. 3, LaVM 24/2014 vp s. 2).

Suullisen todistelun vastaanottaminen kuva- ja äänitallenteelta muutoksenhakutuomioistuimessa vahvistaisi edelleen hovioikeuden roolia kärjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta kontrolloivana tuomioistuimena. Jos suullisen todistelun sisältö ei muutoksenhaussa lähtökohtaisesti muuttuisi, asian käsittelyssä hovioikeudessa olisi selvemmin kysymys kärjäoikeuden ratkaisun oikeellisuuden kontrolloinnista.

Kuva- ja äänitallenteiden hyödyntäminen siirtäisi oikeudenkäynnin painopistettä kärjäoikeuteen myös sen vuoksi, että asianosaisia, todistajia ja muita henkilöitä kuulteltaisiin todistelutarkoituksessa lähtökohtaisesti vain kärjäoikeudessa ja tällöin vastaanotettava suullinen todistelu toimisi näytön arvioinnin pohjana myös mahdollisessa muutoksenhaussa. Kärjäoikeuden pääkäsitteilyn merkitys asian käsittelyssä korostuisi, kun asianosaiset tietäisivät, että se olisi yleensä ainoa tilaisuus esittää kuulusteltaville kysymyksiä.

Suullisen todistelun laatu ja näytön arviointi. Jos suullinen todistelu otettaisiin muutoksenhakutuomioistuimessa vastaan kärjäoikeudessa tehdyiltä kuva- ja äänitallenteelta, muutoksenhakutuomioistuin voisi ratkaista asian näyttökysymyksen saman suullisen todistelun perusteella kuin kärjäoikeus. Se parantaisi hovioikeuden ja korkeimman oikeuden edellytyksiä ratkaista asia näytöllisesti oikein, koska suullinen todistelu on kärjäoikeudessa lähtökohtaisesti parempaa kuin muutoksenhaussa, kuten edeltä jaksosta 2.6 tarkemmin ilmenee. Tästä syystä suullisen todistelun vastaanottaminen muutoksenhakutuomioistuimessa kuva- ja äänitallenteelta lisäisi oikeudenkäynnin varmuutta ja siten ihmisten oikeusturvaa.

On toisaalta mahdollista, että kuva- ja äänitallenteen tekeminen voisi joissain olosuhteissa vaikuttaa kuulusteltavan kertomukseen. Kuvatuksi tuleminen ja tietoisuus kuva- ja äänitallenteen säilyttämisestä saattaa joskus lisätä todistajan tai muun kuulusteltavan stressiä enemmän kuin hänen kertomuksensa äänittäminen. Jos kuulusteltava kokisi kuvatuksi tulemisen erityisen ahdistavaksi, hän ei välttämättä kykenisi kertomaan tapahtumista luontevasti. Kuva- ja äänitallenteen tekeminen voisi siten joissain tilanteissa heikentää käräjäoikeuden ja samalla myös muutoksenhakutuomioistuimen käytettävissä olevaa näyttöä.

Kuva- ja äänitallenteen tekemisen mahdolliset vaikutukset joidenkin kuulusteltavien kertomuksiin voidaan kuitenkin arvioida pienemmiksi kuin menettelytavasta saatavat näytölliset hyödyt. Kuulustelu oikeudenkäynnissä aiheuttaa joka tapauksessa stressiä, jota kuvatuksi tuleminen ei voida arvioida olennaisesti lisäävän. Lisäksi näitä kielteisiä vaikutuksia joihinkin kuulusteltaviin voitaisiin lievittää keinoilla, joista on kerrottu tarkemmin jaksossa 4.2.2.

Kuva- ja äänitallenteelta vastaanotetun suullisen todistelun arviointi saattaisi olla toisenlaista kuin henkilökohtaisesti pääkäsittelyssä läsnä olevan henkilön antaman kertomuksen arviointi. Oikeuspsykologisessa tutkimuksessa on havaittu, että henkilökohtaisesti läsnä ollen annettu kertomus koetaan kuva- ja äänitallenteelta esitettyä luotettavammaksi ja sen antajaan suhtaudutaan myönteisemmin. Selityksen arvellaan liittyvän siihen, että kuulusteltavan fyysinen läsnäolo antaa hänestä videokuvaa elävämman vaikutelman. Tulokset eivät kuitenkaan ole täysin yhdensuuntaisia. Eräässä australialaistutkimuksessa todettiin, ettei simuloitun oikeudenkäynnin juryyn juuri vaikuttanut se, esitettiinkö seksuaalirikoksen asianomistajan kertomus videolta, videoneuvottelua käyttäen vai henkilökohtaisesti läsnä ollen (ks. lähemmin Henkilötodistelun vastaanottaminen kuva- ja äänitallenteelta hovioikeudessa. Arviomuistio. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2019:6, s. 23–24 mainitut tutkimukset).

Kertomuksen antajasta saadun vaikutelman elävyydellä ei kuitenkaan pitäisi olla ratkaisevaa merkitystä hänen kertomustaan arvioitaessa. Kuten korkein oikeus on oikeuspsykologiseen kirjallisuuteen viitaten lausunut, henkilötodistelun luotettavuutta ei voida juurikaan perustaa henkilön puhetavasta, ilmeistä ja eleistä taikka tunnereaktiosta oikeudenkäynnissä tehtävien havaintojen ja vaikutelmien varaan. Suurempi merkitys on kertomuksella itsessään, kuten sen keskeisen sisällön johdonmukaisuudella, realistisuudella ja muuttumattomuudella sekä yksityiskohtien runsaudella (KKO 2013:96, kohta 8). Suullisen todistelun arviointiin ei siten pitäisi vaikuttaa se, vastaanotetaanko suullinen todistelu kuva- ja äänitallenteelta vai niin, että kuulusteltava esittää kertomuksensa henkilökohtaisesti tuomioistuimen jäsenten edessä, kunhan kuva- ja äänitallenne on riittävän laadukas.

Lisäksi on huomattava, että tuomioistuimilla on jo kokemusta esitutkinnassa tehdyttä kuva- ja äänitallenteelta vastaanotettavan suullisen todistelun arvioinnista. Näin on toimittu jo pitkään silloin, kun kuulusteltava on alle 15-vuotias tai jos hänen henkinen toimintansa on häiriintynyt. Nykyään todisteena voidaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 3 momentissa säädetyin edellytyksin käyttää myös 15 vuotta täyttäneen erityisen suojelun tarpeessa olevan tai seksuaalirikoksen asianomistajan esitutkinnassa tallennettua kuulustelua. Tiedossa ei ole, että näytön arvioiminen kuva- ja äänitallenteelta olisi näissä tilanteissa koettu ongelmalliseksi.

Oikeudenkäynnin julkisuus. Suullisen todistelun vastaanottaminen kuva- ja äänitallenteelta ei suurimmassa osassa asioita vaikuttaisi oikeudenkäynnin julkisuuteen. Tämä johtuu siitä, että kärjäoikeudessa tehty kuva- ja äänitallenne esitettäisiin hovioikeuden pääkäsittelyssä ja korkeimman oikeuden suullisessa käsittelyssä, jos asia käsiteltäisiin muutoksenhakutuomioistuimissa suullisesti. Sekä asianosaiset että yleisö voisivat saapua seuraamaan suullisen todistelun vastaanottamista muutoksenhakutuomioistuimeen samoin edellytyksin kuin tällä hetkellä.

Ehdotus johtaisi oikeudenkäynnin julkisuuden kaventumiseen niissä poikkeustapauksissa, joissa suullinen todistelu esitettäisiin muutoksenhakutuomioistuimessa viittaamalla kärjäoikeudessa tehtyyn kuva- ja äänitallenteeseen. Tällöin tallennetta ei katsottaisi julkisessa oikeudenkäynnissä, vaan muutoksenhakutuomioistuin perehtyisi tallenteelta ilmenevään suulliseen todisteluun asianosaisten ja yleisön läsnä olematta.

Asianosaisten oikeudenkäyntikokemuksen kannalta on tärkeää, että heidän asiansa käsittely ei ainoastaan ole asianmukaista, vaan myös näyttää siltä. Tätä tunnetta on omiaan vahvistamaan se, että asianosaiset voivat havaita muutoksenhakutuomioistuinten jäsenten vastaanottavan heidän asiassaan esitettävää todistelua. Sen vuoksi on mahdollista, että suullisen todistelun vastaanottamistapa, jossa tuomioistuin perehtyisi kuva- ja äänitallenteeseen eri aikaan kuin asianosaiset, vaikuttaisi kielteisesti asianosaisten kokemukseen muutoksenhakumenettelyn oikeudenmukaisuudesta ja legitimitetistä.

Toisaalta voidaan arvioida, ettei asianosaisten kokemus oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuudesta pohjautu yksinomaan eikä yleensä edes keskeisesti havaintoihin, joita he tekevät muutoksenhakutuomioistuinten jäsenistä ottamassa vastaan suullista todistelua. Menettely, jossa suullinen todistelu esitettäisiin muutoksenhakutuomioistuimessa viittaamalla kärjäoikeudessa tehtyyn kuva- ja äänitallenteeseen, tekisi muutoksenhakumenettelystä nopeamman ja halvemman, mikä olisi asianosaisten edun mukaista. Voidaan myös pitää selvänä, että muutoksenhakutuomioistuinten jäsenet perehtyvät suulliseen todisteluun yhtä hyvin riippumatta siitä, esitetäänkö kuva- ja äänitallenne julkisessa oikeudenkäyntitilaisuudessa vai ei.

Suullisen todistelun esittäminen muutoksenhakutuomioistuimessa viittaamalla käräjäoikeudessa tehtyyn kuva- ja äänitallenteeseen kaventaisi osin myös yleisöjulkisuutta, kun tiedotusvälineiden edustajat ja muu yleisö eivät voisi seurata suullisen todistelun vastaanottamista hovioikeudessa tai korkeimmassa oikeudessa. Se heikentäisi jossain määrin yleisön mahdollisuuksia seurata oikeudenkäyntiä muutoksenhakuvaiheessa, mikä vaikeuttaisi sen kykyä valvoa oikeudenkäyttöä.

Toisaalta kuva- ja äänitallenteeseen viittaamalla otettaisiin vastaan käräjäoikeudessa esitetty ja siten käräjäoikeuden pääkäsittelyssä läsnä olleen yleisön jo tuntema suullinen todistelu, eikä ehdotus vaikuttaisi oikeudenkäynnin julkisuuteen käräjäoikeudessa. Yleisö voisi lisäksi saapua oikeudenkäynnin ulkopuolella tuomioistuimeen katsomaan käräjäoikeudessa tehdyn kuva- ja äänitallenteen. Yleisöllä olisi myös oikeus saada tieto tallenteen äänestä samalla tavalla kuin se tällä hetkellä voi saada kopion käräjäoikeudessa tehdystä äänitallenteesta.

Huomionarvoista on myös se, että suullisen todistelun esittäminen muutoksenhakutuomioistuimessa viittaamalla käräjäoikeudessa tehtyyn kuva- ja äänitallenteeseen olisi poikkeuksellinen menettelytapa. Näin voitaisiin muutoksenhakutuomioistuimen harkinnan mukaan menetellä, jos se olisi suullisen todistelun määrää huomioon ottaen tarkoituksenmukaista ja muutoin soveliaista. Viittausmenettelyä voidaan arvioida käytettävän noin 50 pääkäsittelyssä vuodessa päätellen siitä, että hovioikeudet toimittivat vuonna 2019 noin 40 yli 25 tuntia eli kolme istuntopäivää kestänyttä pääkäsittelyä.

Hovioikeuksien pääkäsittelyiden peruuttaminen. Jos suullinen todistelu voitaisiin ottaa vastaan kuva- ja äänitallenteelta, pääkäsittelyjä hovioikeudessa ei todennäköisesti tarvitsisi peruuttaa yhtä usein kuin nyt. Tämä johtuisi siitä, ettei olisi tarpeen velvoittaa käräjäoikeudessa kuulusteltuja henkilöitä saapumaan nykyisessä laajuudessa henkilökohtaisesti hovioikeuden pääkäsittelyyn.

Jos pääkäsittelyt peruuntuisivat nykyistä harvemmin, käsittelyaikojen voidaan olettaa lyhentyvän. Peruuntumisten vähentyminen vähentäisi myös turhasta istuntoon valmistautumisesta ja saapumisesta aiheutuvaa työtä ja kustannuksia. Pääkäsittelyiden suunnittelu ja aikatauluttaminen helpottuisivat, jos voitaisiin luottaa siihen, että sovittu pääkäsittely yleensä myös toteutuu. Hyötyjiä olisivat tuomioistuinten lisäksi asianosaiset, todistajat ja asiantuntijat.

Hovioikeuksien pääkäsittelyiden kesto. Kuva- ja äänitallennetta ei olisi aihetta esittää hovioikeudessa aina kokonaisuudessaan, vaan tallenteelta tulisi ottaa vastaan todistelua vain siitä, mistä asiassa on enää kysymys. Voisi siten olla mahdollista, että suullisen todistelun vastaanottaminen kuva- ja äänitallenteelta lyhentäisi hovioikeuden pääkäsittelyn kestoa. Tähän pääseminen edellyttäisi kuitenkin sitä, että asian käsittely

käräjäoikeudessa olisi riittävän jäsennellyä, jotta kuva- ja äänitallenne kyettäisiin esittämään hovioikeudessa vain relevantein osin.

Toisaalta siinä tapauksessa, että suullisen todistelun vastaanottamista ei käräjäoikeudessa jäsenneltäisi riittävästi, hovioikeuksien pääkäsittelyt saattaisivat jossain määrin pidentyä, kun kuva- ja äänitallenteita katsottaisiin hovioikeuden pääkäsittelyssä tarpeettoman laajasti.

Ehdotus johtaisi hovioikeuden pääkäsittelyn huomattavaan lyhentymiseen niissä asioissa, joissa sallittaisiin suullisen todistelun esittäminen pääkäsittelyssä viittaamalla käräjäoikeudessa tehtyyn kuva- ja äänitallenteeseen. Tässä menettelytavassa hovioikeus perehtyisi asiassa esitettyyn suulliseen todisteluun asianosaisten olematta läsnä, mikä voisi joissain yksittäisissä tapauksissa merkitä pääkäsittelyn lyhentymistä jopa kymmenillä pääkäsittelypäivillä.

Monipäiväisten pääkäsittelyiden järjestäminen ja läpivieminen todennäköisesti helpotuisi, jos suullinen todistelu otettaisiin hovioikeudessa vastaan kuva- ja äänitallenteelta. Se lyhentäisi käsittelyaikoja näissä asioissa.

Käräjäoikeusmenettely. Rikosasioiden valmistelun kehittäminen siten, että käräjäoikeuksissa toimitettaisiin nykyistä useammin suullisia valmisteluistuntoja ja tehtäisiin kirjallisia yhteenvetoja, edistäisi tällaisten rikosasioiden tehokasta ja tarkoituksenmukaista käsittelyä. Hyvin valmistellun rikosasian pääkäsittely olisi jäsennellympi ja selkeämpi, ja niin asianosaiset kuin tuomioistuimen jäsenet kykenisivät paremmin keskittymään siihen, mistä asiassa on kysymys. Lisäksi valmistelun kehittäminen voisi lyhentää pääkäsittelyitä, kun turhaksi osoittautuvaa todistelua esitettäisiin vähemmän ja pääkäsittelyitä jouduttaisiin lykkäämään harvemmin.

Laajojen rikosasioiden parempi valmistelu käräjäoikeudessa olisi hyödyllistä myös muutoksenhaun kannalta. Mitä jäsennellymmin asia käsiteltäisiin käräjäoikeudessa, sitä helpommin ja tehokkaammin suullisen todistelun vastaanottaminen kuva- ja äänitallenteelta tapahtuisi muutoksenhakutuomioistuimessa. Lisäksi hyvin toimitettu valmistelu helpottaisi myös muutoksenhaussa olennaiseen keskittymistä ja vähentäisi turhaa todistelua ja siten lyhentäisi oikeudenkäyntejä.

4.2.2 Vaikutukset asianosaisiin, todistajiin ja asiantuntijoihin

Asianosaisten oikeudenkäyntikulut. Suullisen todistelun vastaanottaminen kuva- ja äänitallenteelta vähentäisi asianosaisille muutoksenhausta aiheutuvia oikeudenkäynti-

kuluja. Tällaisessa suullisen todistelun vastaanottamistavassa kustannukset, jotka aiheutuvat muutoksenhakutuomioistuimessa pääkäsittelyiden peruuttamisesta ja todistajille maksettavista palkkioista, oletettavasti vähenisivät tämänhetkisestä selvästi. Näiden kustannusten osuus muutoksenhaun kokonaiskustannuksista ei kuitenkaan yleensä ole suuri.

Ehdotuksen vaikutus asianosaisten oikeudenkäyntikuluihin olisi erityisen huomattava sellaisissa laajoissa asioissa, joissa suullinen todistelu esitettäisiin viittaamalla kärjäoikeudessa tehtyyn kuva- ja äänitallenteeseen. Näissä tilanteissa asianosaiset ja heidän avustajansa eivät olisi läsnä kuva- ja äänitallennetta katsottaessa, mikä vähentäisi olennaisesti asiassa aiheutuvien oikeudenkäyntikulujen määrää.

Esimerkiksi menettelytavan mahdollistaman oikeudenkäyntikulusäästön suuruusluokasta yksittäisessä asiassa voidaan ottaa kahden asianosaisten välinen riita-asia, jossa nykysäännöksiä noudattaen tulisi toimitettavaksi 25 tuntia kestävä pääkäsittely. Jos suullinen todistelu otettaisiin tällaisessa asiassa vastaan viittaamalla kärjäoikeudessa tehtyyn kuva- ja äänitallenteeseen, pääkäsittelyn kesto voisi lyhentyä esimerkiksi viiteen tuntiin. Kun avustajien mediaanituntiveloitus oikeudenkäyntiasioissa on Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutissa laaditun selvityksen mukaan nykyään noin 210 euroa (Oikeudenkäyntikulut pääkäsittelyssä ratkaistuissa riita-asioissa 2019, Edilex 26/2020, s. 3), asianosaisten yhteenlasketut oikeudenkäyntikulut, jotka muutoksenhaun hävinnyt on pääsäännön mukaan velvollinen korvaamaan kokonaisuudessaan, vähenisivät tällaisessa asiassa noin 8 400 eurolla.

Todistajat ja asiantuntijat. Jos suullinen todistelu otettaisiin muutoksenhakutuomioistuimessa vastaan kuva- ja äänitallenteelta, todistajien ei pääsääntöisesti tarvitsisi saapua henkilökohtaisesti hovioikeuden pääkäsittelyyn eikä korkeimman oikeuden suulliseen käsittelyyn. Tällöin heille ei aiheutuisi uudelleenkuulemisesta johtuvaa vaivaa, ajanhukkaa ja kustannuksia, jotka voivat olla huomattavia erityisesti niille todistajille, jotka asuvat kaukana hovioikeuksien istuntopaikoilta.

Suullisen todistelun vastaanottaminen kärjäoikeudessa tehdyltä kuva- ja äänitallenteelta olisi erityisen tarkoituksenmukaista ulkomailta vakituisesti oleskelevien todistajien kohdalla. Heidän kutsumisensa oikeudenkäyntiin on usein vaikeaa ja saattaa edellyttää esimerkiksi oikeusapupyynnönä todistajan oleskeluvaltion viranomaisille, mikä voi pidentää asian käsittelyaikaa huomattavasti. Ulkomailta vakituisesti oleskelevien todistajien itsensä kannalta matkustaminen Suomeen kuulusteltaviksi voi olla vaihalloista ja aikaa vievää.

Kärjäoikeudessa tehdyn kuva- ja äänitallenteen käyttäminen muutoksenhaussa tarkoittaisi myös sitä, ettei todistajien tarvitsisi yleensä kohdata rikosasian vastaajaa

enää käräjäoikeuden pääkäsittelyn jälkeen. Samalla se voisi vähentää todistajiin kohdistuvaa uhkailua ja muita epäasiallisia vaikuttamispyrkimyksiä käräjäoikeuden pääkäsittelyn jälkeen, koska lähtökohta olisi, ettei heitä kuulusteltaisi asiassa toistamiseen.

Oikeudenkäynnissä kuullaan asiantuntijana rehelliseksi ja alallaan taitavaksi tunnettua henkilöä erityisiä tietoja vaativista kokemussäännöistä sekä niiden soveltamisesta asiassa ilmenneisiin seikkoihin. Asiantuntijoita kuullaan lähtökohtaisesti kirjallisesti. Silloin, kun heitä kuullaan suullisesti, he hyötyisivät suullisen todistelun vastaanottamisesta kuva- ja äänitallenteelta samalla tavalla kuin todistajat.

Asianomistajat. Suullisen todistelun ottaminen vastaan muutoksenhakutuomioistuinmessä kuva- ja äänitallenteelta olisi asianomistajien edun mukaista. Tämä johtuu siitä, että tällöin heidän ei yleensä tarvitsisi saapua henkilökohtaisesti muutoksenhakutuomioistuimeen ja kohdata siellä vastaajaa uudelleen, elleivät he sitä haluaisi. Näin he välttyisivät kokemasta oikeudenkäynnin aiheuttamasta stressistä toistamiseen.

Ehdotuksen voidaan siten arvioida parantavan rikoksen uhrin asemaa. Se on katsottu tärkeäksi oikeuspoliittiseksi päämääräksi ja asetettu tavoitteeksi myös pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelmassa (Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta, Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31, s. 90). Ehdotus olisi myös niin sanotun uhridirektiivin (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2012/29/EU rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista sekä neuvoston puitepäätöksen 2001/220/YOS korvaamisesta) tavoitteiden mukainen.

Käräjäoikeudessa kuulusteltavien yksityisyyden suoja. Ehdotuksen mukaan todistajan, asiantuntijan sekä todistelutarkoituksessa kuullun asianosaisen tai muun henkilön kuulustelusta käräjäoikeudessa tehtäisiin äänitteen sijaan tallenne, joka sisältäisi äänen lisäksi kuvaa kuulusteltavasta antamassa kertomustaan. Kuvatuksi tuleminen merkitsisi äänittämistä syvällekyvempää puuttumista kuulusteltavan yksityisyyteen.

Kuulusteltavien yksityisyyttä suojattaisiin kuitenkin eri tavoin. Kuva- ja äänitallenteeseen soveltuisivat ensinnäkin oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain säännökset oikeudenkäyntiasiakirjoista (HE 13/2006 vp s. 29). Tallenne olisi siten pidettävä salassa muun muassa siltä osin kuin ne sisältäisivät arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annettua lakia selvennettäisiin siten, että julkisestakin kuva- ja äänitallenteesta, joka on tehty käräjäoikeudessa,

voitaisiin antaa tieto vain luovuttamalla tallenne tuomioistuimessa nähtäväksi. Ehdotus vastaisi käytännössä nykytilaa, jonka mukaan sellaisten julkisten videotallenteiden, joissa on kuvattu henkilöä, lähtökohtaisesti katsotaan sisältävän sellaista yksityisyyden ja persoonallisuuden suojan kannalta keskeistä informaatiota, että tiedon antaminen luovuttamalla tallenteesta kopio voisi johtaa kuvatun henkilön yksityisyyden suojan loukkaamiseen (ks. HE 13/2006 vp s. 49).

Lisäksi säädettäisiin, että henkilöltä, joka saapuu tuomioistuimeen katsomaan käräjäoikeudessa tehtyä kuva- ja äänitallennetta, voitaisiin ottaa pois kuvan tallentamiseen soveltuvat välineet. Hänelle voitaisiin tehdä turvatarkastus tällaisen välineen löytämiseksi. Näin voitaisiin varmistua siitä, ettei kuva- ja äänitallennetta katsomaan saapunut henkilö kykenisi valokuvaamaan tai videoimaan tallennetta.

Merkillepantavaa on myös se, että kuva- ja äänitallenteen oikeudeton levittäminen saattaisi täyttää jonkin rikoksen tunnusmerkistön. Kysymys voisi olla esimerkiksi yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä tai salassapitorikoksesta.

Kuva- ja äänitallenteen tekemisen vaikutus kuulusteltavien yksityisyyden suojaan ei merkittävästi muuttuisi, koska oikeudenkäynnissä esitettyjen kertomusten sisältö on jo nyt helposti selvitettävissä. Oikeudenkäynnit ovat lähtökohtaisesti julkisia, joten kuka hyvänsä voi mennä seuraamaan pääkäsittelyjä. Vaikka muu kuin tuomioistuin voi tallentaa oikeudenkäynnin vain puheenjohtajan luvalla ja oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 21 §:ssä säädettyjen edellytysten täytyessä, tuomioistuimet tekevät itse suullisesta todistelusta äänitteen, jonka kiinnostuneet voivat maksua vastaan tilata; ehdotuksen mukaan olisi jatkossa samalla tavalla mahdollista tilata kuva- ja äänitallenteen ääni. Lisäksi tuomioistuimet yleensä referoivat ratkaisujensa perusteluissa suullisen todistelun sisältöä. Poikkeuksia oikeudenkäyntien ja oikeudenkäyntiasiakirjojen laajasta julkisuudesta on vain harvalukuisissa asioissa, kuten seksuaalirikoksissa, joissa esitetään lain nojalla salassa pidettäviä tai tuomioistuimen salassa pidettäviksi määrittämiä tietoja. Oikeudenkäynnin asianosaiset saavat kuitenkin myös näissä asioissa tietoonsa kaiken oikeudenkäyntiaineiston.

4.2.3 Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin

Ehdotus liittyy keskeisimmin perustuslain oikeusturvaa koskevaan 21 §:ään. Ehdotuksen voidaan arvioida edistävän perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista oikeudenkäynnissä.

Tuomioistuinten ratkaisutoiminta on oikeusturvan ydinaluetta. Ehdotuksen mukaan muutoksenhakutuomioistuin voisi ratkaista asian käräjäoikeudessa tallennetun suulli-

sen todistelun perusteella. Tämä parantaisi muutoksenhakutuomioistuimen edellytyksiä tehdä oikea näyttöratkaisu, koska suullinen todistelu on käräjäoikeudessa lähtökohtaisesti parempaa kuin muutoksenhaussa, kuten edeltä jaksosta 2.6 tarkemmin ilmenee. Hovioikeuden ja korkeimman oikeuden parantuva kyky ratkaista näyttökysymykset oikein lisäisi oikeudenkäynnin varmuutta ja vahvistaisi siten ihmisten oikeusturvaa.

Suullisen todistelun vastaanottaminen muutoksenhakutuomioistuimessa kuva- ja äänitallenteelta tekisi muutoksenhakumenettelystä tämänhetkistä halvemmän, kun suullisen todistelun vastaanottamisesta muutoksenhaussa aiheutuvat kustannukset pienentyisivät. Lisäksi sellaisissa asioissa, joissa suullinen todistelu esitettäisiin muutoksenhakutuomioistuimessa viittaamalla siihen, asianosaisten oikeudenkäyntikulut vähenisivät olennaisesti, koska he eivät olisi avustajineen läsnä muutoksenhakutuomioistuimen perehtyessä suulliseen todisteluun. Muutoksenhakuun liittyvän oikeudenkäyntikuluriskin pieneminen parantaisi asianosaisten, erityisesti luonnollisten henkilöiden ja pienten yritysten, tosiasiallista ja varallisuudesta riippumatonta tasa-arvoa oikeudenkäynnissä ja mahdollisuutta hakea muutosta etenkin riita-asioissa (access to justice). Samasta syystä ehdotus edistäisi lisäksi perustuslain 6 §:ssä turvattua ihmisten yhdenvertaisuutta lain edessä.

Ehdotuksen suhdetta oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin reunaehtoihin on käsitelty jaksossa 10.

Edellä jaksossa 4.2.1 on käsitelty ehdotuksen vaikutuksia oikeudenkäynnin julkisuuteen. Tässä yhteydessä on tarkasteltu myös sen vaikutuksia oikeudenkäynnin koettuun oikeudenmukaisuuteen.

Ehdotuksen suhdetta perustuslain 10 §:ssä turvattuun yksityiselämän suojaan on käsitelty jaksossa 4.2.2.

4.2.4 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Käräjäoikeudet. Käräjäoikeuksien tulisi tehdä kuva- ja äänitallenne kaikista todistelutarkoituksessa esitetyistä kertomuksista jokaisessa pääkäsittelyssä. Kuva- ja äänitallenne tehtäisiin käyttämällä tarkoitusta varten kehitettävää videotallennusjärjestelmää. Järjestelmä kehitettäisiin sellaiseksi, että sen käyttäminen pääkäsittelyssä olisi mahdollisimman vaivatonta.

Erityisesti laajoissa pääkäsittelyissä tallennetut kertomukset tulisi indeksoida esimerkiksi syytekohdittain tai todisteluteemoittain siten, että merkitykselliset kohdat kuva- ja

äänitallennetta olisi hovioikeudessa vaivatonta löytää ja esittää. Indeksointi voitaisiin tehdä joko pääkäsitteilyn kuluessa tai sen jälkeen.

Videotallennusjärjestelmän käyttäminen pääkäsitteilyssä olisi todennäköisesti hieman työläämpää kuin kertomusten äänittäminen. Lisäksi uutena työvaiheena olisi monissa asioissa kuva- ja äänitallenteen indeksoiminen. Koska olisi tarkoituksenmukaista, että kuva- ja äänitallenteen tekemisestä ja indeksoimisesta huolehtisi puheenjohtajan sijaan kärjäsihteeri, ehdotus korostaisi tarvetta huolehtia avustavan henkilökunnan määrän riittävydestä kärjäoikeuksissa.

Vaihtoehtoisesti olisi mahdollista, että tuomioistuinharjoittelua suorittavat kärjänotaarit osallistuisivat nykyistä useammin pääkäsitteilyihin ja huolehtisivat siellä kuva- ja äänitallenteen tekemisestä. Näin menetellään Ruotsissa, jossa kokemukset ovat myönteisiä. Kärjänotaarien näkökulmasta pääkäsitteilyyn osallistumisella voisi olla myös koulutuksellista merkitystä, kun he voisivat kuva- ja äänitallenteen tekemisen lisäksi tarkkailla puheenjohtajan prosessinjohtoa, keskustella tämän kanssa asiassa esiintevistä oikeudellisista kysymyksistä ja mahdollisesti avustaa ratkaisun kirjoittamisessa kärjätuomarin antamien ohjeiden mukaan. Tämä ei kuitenkaan ole tällä hetkellä kärjänotaarien vähäisen määrän takia merkityksellisessä määrin mahdollista. Vuoden kestävä tuomioistuinharjoittelun aloittaa vuonna 2021 noin 140 juristia, joista osa suorittaa puolet harjoittelusta hallinto-oikeudessa tai hovioikeudessa.

Ehdotus vähentäisi vähäisessä määrin haastemiesten työtä. Tämä johtuu siitä, että kärjäoikeuksissa työskentelevät haastemiehet huolehtivat tiedoksiannoista myös hovioikeuden pääkäsitteilyihin. Koska hovioikeuden pääkäsitteilyihin kutsuttaisiin ehdotuksen seurauksena aikaisempaa huomattavasti vähemmän henkilöitä, kutsuja niihin tulisi tiedoksiannettavaksi aiempaa vähemmän. Vaikutusta ei voida kuitenkaan arvioida mainittavaksi, sillä pääkäsitteilyjä – ja siten tiedoksiannettavia kutsuja – on hovioikeuksissa olennaisesti vähemmän kuin kärjäoikeuksissa. Haastemiestiedoksianto ei myöskään ole ainoa tapa antaa kutsuja tiedoksi.

Kärjäoikeuksissa tulisi olla tila, jossa kuva- ja äänitallennetta voitaisiin katsoa. Tähän tarkoitukseen voitaisiin käyttää esimerkiksi vapaana olevia istuntosaleja. Ruotsin tuomioistuinten kokemusten perusteella voidaan arvioida, ettei kuva- ja äänitallenteita juuri haluta katsoa. Ottaen kuitenkin huomioon, että kuva- ja äänitallennetta saisi Suomessa, toisin kuin Ruotsissa, katsoa myös yleisö, tallenteeseen tutustuminen saattaisi olla täällä Ruotsia yleisempää.

Hovioikeudet. Ehdotus muuttaisi olennaisesti hovioikeuden pääkäsitteilyssä noudatettavaa menettelyä. Pääkäsitteilyn käytännön toimittamisen näkökulmasta uudistus edellyttäisi sitä, että hovioikeus huolehtisi kuva- ja äänitallenteen teknisestä esittämisestä

pääkäsittelyssä. Etenkin laajoissa asioissa tulisi valmisteluvaiheessa etsiä indeksoidulta kuva- ja äänitallenteelta pääkäsittelyssä esitettäväksi ne kohdat, jotka ovat asiassa merkityksellisiä. On selvää, että järjestelmän, jolla kuva- ja äänitallenteet esitettäisiin, tulisi olla helppokäyttöinen ja toimintavarma myös hovioikeuden näkökulmasta.

Ehdotus vähentäisi jonkin verran hovioikeuksien henkilökunnan työmäärää, kun työaika ei enää kuluisi peruuntuneisiin pääkäsittelyihin. Ehdotuksen taloudellisia vaikutuksia koskevassa jaksossa 4.2.5 on arvioitu, että tämä säästäisi työaikaa hovioikeuden jäseniltä noin 660 tuntia, hovioikeuden esittelijöiltä noin 220 tuntia ja hovioikeuksien kansliahenkilökunnalta noin 420 tuntia vuodessa. Tämä aika vapautuisi muiden asioiden käsittelyyn ja voisi siten jossain määrin lyhentää käsittelyaikoja.

Hovioikeuksien lainkäyttösihteerien ja muun kansliahenkilökunnan ei tarvitsisi nykyisessä laajuudessa huolehtia pääkäsittelykutsujen lähettämisestä ja niiden tiedoksiantamisen seurannasta. Toisaalta uudistus saattaisi edellyttää, että lainkäyttösihteerit avustaisi joissain tilanteissa kuva- ja äänitallenteen esittämisessä pääkäsittelyssä ja muissa tallenteen katsomiseen liittyvissä teknisissä tehtävissä. Näistä syistä ehdotuksen vaikutuksia hovioikeuksien kansliahenkilökunnan työmäärään ei arvioida merkittäviksi.

Ehdotuksen voidaan arvioida vähentävän jonkin verran muutoksenhausta aiheutuvia oikeudenkäyntikuluja ja siten laskevan muutoksenhakukynnystä. Se voi lisätä hovioikeuksiin saapuvien riita-asioiden ja jossain määrin myös muiden asioiden määrää, sillä oikeudenkäyntikuluriski vaikuttaa keskeisesti muutoksenhakualttiuteen. Suurin osa hovioikeuksien käsittelemistä asioista on kuitenkin rikosasioita, joissa oikeudenkäyntikuluriskillä on riita-asioita pienempi merkitys. Lisäksi hovioikeuksiin saapuneiden asioiden määrä on laskenut pitkään, kuten edellä jaksossa 2.2.1 on selostettu. Näistä syistä ehdotuksen vaikutusta hovioikeuksien asiamääriin ei arvioida resurssinäkökulmasta merkittäväksi.

Tällä hetkellä noin viidennes hovioikeuksien pääkäsittelyistä on niin sanottuja matkakäräjäistuntoja, joissa hovioikeuden kokoonpano matkustaa toiselle paikkakunnalle pääkäsittelyn toimittamista varten. Matkakäräjäistunnot jakautuvat epätasaisesti hovioikeuksien välille. Vuonna 2018 ratkaistuissa asioissa toimitettiin yhteensä 370 matkakäräjäistuntoa, joista 156 toimitti Vaasan hovioikeus, 111 Rovaniemen hovioikeus, 90 Turun hovioikeus ja 13 Itä-Suomen hovioikeus. Sen sijaan yhdessäkään Helsingin hovioikeudessa tuona vuonna ratkaistussa asiassa ei toimitettu matkakäräjäistuntoa.

Ratkaisun istuntopaikasta tekee jokaisessa asiassa erikseen asiaa käsittelevä hovioikeuden kokoonpano. Koska istuntopaikkaharkinnassa otetaan huomioon kuulusteltaville hovioikeuteen saapumisesta aiheutuva vaiva ja kustannukset, tarvetta pitää mat-

kakärjäistuntoja vähentäisi se, että aikaisempaa selvästi harvemman henkilön tarvitsisi saapua hovioikeuden pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti kuulusteltavaksi. Toisaalta uudistus ei suoraan vaikuttaisi asianosaisten läsnäolovelvollisuuteen pääkäsittelyssä. Näistä syistä voidaan varovasti arvioida, että ehdotus johtaisi matkakärjäistuntojen vähenemiseen kymmenesosalla nykyisestä eli noin 40 matkakärjäistunnolla vuodessa.

Korkein oikeus. Ehdotuksen mukaan kärjäoikeudessa vastaanotettu suullinen todistelu otettaisiin korkeimmassa oikeudessa vastaan kuva- ja äänitallenteelta samalla tavalla kuin hovioikeudessa. Ehdotuksen vaikutukset korkeimman oikeuden toimintaan olisivat siten samankaltaisia kuin hovioikeuksien toimintaan, mutta korkeimmassa oikeudessa toimitettavien suullisten käsittelyiden määrä, viime vuosina alle 20 kappaletta vuodessa, huomioon ottaen olennaisesti vähäisempiä.

Syyttäjälaitos ja oikeusaputoimistot. Muutokset tapaan, jolla suullinen todistelu otettaisiin muutoksenhakutuomioistuimessa vastaan, vaikuttaisivat siihen, kuinka syyttäjät ja julkiset oikeusavustajat ajavat asiaa oikeudenkäynnissä. Heidän tulisi aikaisempaa vahvemmin panostaa todistelutarkoituksessa kuulusteltavien henkilöiden kuulusteluun kärjäoikeuden pääkäsittelyssä, koska se olisi lähtökohtaisesti ainoa tilaisuus esittää heille kysymyksiä. Toisaalta valmistautuminen hovioikeuden pääkäsittelyyn helpottuisi, kun suullisen todistelun sisältö olisi etukäteen tiedossa.

Pääkäsittelyiden peruuntumisen vähentyminen säästäisi jonkin verran syyttäjien ja julkisten oikeusavustajien työaikaa. Kysymys olisi todennäköisesti muutamista sadoista tunneista työaikaa vuodessa.

Asioissa, joissa suullinen todistelu esitettäisiin viittaamalla kärjäoikeudessa tehtyihin kuva- ja äänitallenteisiin, syyttäjien ja julkisten oikeusavustajien työaikaa säästyisi huomattavasti, koska he eivät olisi läsnä muutoksenhakutuomioistuimen perehtyessä kuva- ja äänitallenteeseen. Jos suullinen todistelu esitettäisiin tällä tavalla, esimerkiksi pääkäsittely, jonka kesto olisi nykyäänöksiä noudattaen 25 tuntia, voisi lyhentyä viiteen tuntiin. Vaikka syyttäjien ja julkisten oikeusavustajien työmäärä voisikin siten yksittäisissä laajoissa asioissa vähentyä huomattavasti, vaikutus ei kokonaisuudessa olisi suuri, koska asioita, joissa suullinen todistelu esitettäisiin viittamalla kuva- ja äänitallenteeseen, ei todennäköisesti olisi paljon.

Tuomioistuinvirasto. Tuomioistuinvirasto vastaisi videotallennusjärjestelmän hankinnasta. Hankinta ja toteutus tehtäisiin yhteistyössä Oikeusrekisterikeskuksen ja Valtion tieto- ja viestintätekniikkakeskus Valtorin kanssa. Järjestelmän käyttöönoton jälkeen kaksi viimeksi mainittua tahoa huolehtisivat järjestelmän ylläpidosta ja hallinnoinnista Tuomioistuinviraston kanssa sovitun mukaisesti. Lisäksi Tuomioistuinvirasto vastaisi lainmuutoksiin liittyvästä koulutuksesta.

Ennen videotallennusjärjestelmän käyttöönottoa Tuomioistuinvirasto määrittäisi videotallennusjärjestelmän, sen edellyttämän laitteiston ja näihin liittyvän palvelun toteutuksen toiminnalliset ja tekniset vaatimukset sekä valmistelisi hankinnan yhteistyössä Oikeusrekisterikeskuksen ja Valtorin kanssa. Videotallennusjärjestelmän hankinta ja järjestelmän toteuttaminen tapahtuisivat Tuomioistuinviraston ohjauksessa ja valvonnassa. Kun videotallennusjärjestelmä olisi käytössä, Tuomioistuinvirasto seuraisi ja valvoisi sen toimintaa järjestelmän toimivuuden varmistamiseksi ja edelleen kehittämiseksi.

Ehdotus tulisi yhdessä muiden tuomioistuinlaitoksessa vireillä olevien muutosten kanssa edellyttämään enenevässä määrin resursseja myös tuomioistuinlaitoksen tietohallintoon. Tämänhetkisen arvion mukaan ehdotuksen henkilöstövaikutus olisi Tuomioistuinviraston osalta kaksi henkilötyövuotta.

Ehdotus edellyttäisi tuomioistuinten henkilöstön laajamittaista kouluttamista, josta Tuomioistuinvirasto vastaisi. Koulutustarvetta liittyisi ensi sijassa sekä uudistettuun oikeudenkäyntimenettelyyn että videotallennusjärjestelmän käyttämiseen. Koulutusta tulisikin siksi järjestää kaikille henkilöstöryhmille kaikissa yleisissä tuomioistuimissa. Koulutuksen tarve korostuisi videotallennusjärjestelmän käyttöönoton yhteydessä, mutta sitä tulisi järjestää jatkossakin säännöllisesti osaamisen ylläpitämiseksi.

Suullisen todistelun vastaanottaminen kuva- ja äänitallenteelta tarkoituksenmukaisella tavalla edellyttäisi sitä, että tallenteet olisivat jäseneltyjä kokonaisuuksia, joista muutoksenhaussa relevantit kohdat olisivat helposti yksilöitävissä. Tämän mahdollistamisessa avainasemassa olisi käräjäoikeuden prosessinjohto. Sen vuoksi uudistuksen yhteydessä olisi tärkeää panostaa myös käräjätuomareille suunnattuun prosessinjohtokoulutukseen.

Oikeusrekisterikeskus ja Valtion tieto- ja viestintätekniikkakeskus Valtori. Oikeusrekisterikeskus ja Valtion tieto- ja viestintätekniikkakeskus Valtori hoitaisivat Tuomioistuinviraston ohjeiden mukaan videotallennusjärjestelmän valmistelun, toteutuksen ja ylläpidon. Tämänhetkisen arvion mukaan Oikeusrekisterikeskuksen vastuulla olisivat videotallennusjärjestelmän edellyttämät ohjelmistot, kun taas Valtorille kuuluisivat laitteet ja tietotekniikan perusinfrastruktuuri, josta tärkeänä osana on tietoliikenteen toimivuus.

Hankintayksikköinä Oikeusrekisterikeskus ja Valtori kilpailuttaisivat järjestelmän edellyttämät hankinnat ja valvoisivat hankittavan järjestelmän rakentamista tilatun mukaiseksi. Kun videotallennusjärjestelmä olisi käytössä, Oikeusrekisterikeskus ja Valtori vastaisivat järjestelmän ylläpidosta ja toimivuudesta.

Ehdotus edellyttäisi yhden henkilötyövuoden lisäystä Oikeusrekisterikeskuksen toimintamenoihin. Valtorin osalta ehdotuksen henkilöstövaikutukset sisältyvät seuraavassa jaksossa esitettävään kustannusarvioon.

4.2.5 Taloudelliset vaikutukset

Valtion menojen lisääntyminen

Videotallennusjärjestelmä. Ehdotus edellyttäisi järjestelmää, jolla voitaisiin tehdä kuva- ja äänitallenteita käräjäoikeuksissa vastaanotetusta suullisesta todistelusta ja esittää ne käräjäoikeuksissa, hovioikeuksissa ja korkeimmassa oikeudessa (*videotallennusjärjestelmä*).

Seuraavassa esitettävä videotallennusjärjestelmän kustannusarvio on tehty Oikeusrekisterikeskuksessa yhteistyössä Tuomioistuinviraston ja Valtion tieto- ja viestintätekniikkakeskus Valtorin kanssa. Sen pohjana on oikeusministeriössä laadittu arvio ehdotuksen mukaisessa menettelyssä tallennettavan suullisen todistelun määrästä. Arvio on mietinnön liitteenä.

Valtiolle videotallennusjärjestelmästä aiheutuvat kustannukset voidaan jakaa kahteen osaan. Kysymys olisi yhtäältä kertaluontoisista suunnittelu- ja rakentamiskustannuksista, toisaalta vuosittaisista ylläpitokustannuksista.

Videotallennusjärjestelmä olisi tarkoituksenmukaisinta hankkia palveluna, joka sisältäisi laitteiston ja ohjelmistojen elinkaaren hallinnan, ylläpidon ja päivitykset. Tämä ei vaikuttaisi järjestelmän kertaluontoisiin suunnittelu- ja rakentamiskustannuksiin, mutta järjestelmän vuotuiset ylläpitokustannukset muodostuisivat palvelusta maksettavasta vuosimaksusta.

Kustannusarvioon liittyy runsaasti epävarmuustekijöitä. Tällä hetkellä ei ole mahdollista arvioida järjestelmän kustannuksia tarkasti, koska teknisiä ratkaisuvaihtoehtoja on useita. Kustannusarvio voi muuttua myös videotallennusjärjestelmälle asetettävien toiminnallisten vaatimusten täsmentymisen vuoksi. Huomattavaa epävarmuutta liittyy niin ikään arvioon tallennettavan suullisen todistelun määrästä.

Oikeusrekisterikeskus toteuttaa loppuvuonna 2020 markkinakartoituksen, jossa selvitetään, millaisia teknisiä ratkaisuja videotallennusjärjestelmän toteuttamiseksi markkinoilla on. Markkinakartoitus mahdollistaa kustannusarvion täsmentämisen erityisesti palvelumallin ja vuosittaisten ylläpitokustannusten osalta.

Videotallennusjärjestelmän *kertaluontoiset suunnittelu- ja rakentamiskustannukset* koostuisivat seuraavista kustannuseristä.

Arvio kertaluontoisista suunnittelu- ja rakentamiskustannuksista

Saliteknikka	170 000 – 250 000 euroa
Räätälöity ohjelmisto	100 000 – 300 000 euroa
Laiteasennukset istuntosaleihin (170 salia)	1 700 000 – 2 500 000 euroa
Tallennuskapasiteetin perustaminen	100 000 – 200 000 euroa
Tallennuskapasiteetin käyttökustannukset perustamisaikana	1 060 000 euroa
Käyttöönottokoulutukset	40 000 – 80 000 euroa
Uuden järjestelmän verkkokonfiguraatiot	15 000 – 22 000 euroa
Hankehallinta (15 prosenttia kustannuksista)	480 000 euroa – 660 000 euroa

Videotallennusjärjestelmän kertaluontoisten suunnittelu- ja rakentamiskustannusten kokonaismääräksi voidaan siis arvioida noin 3,7 miljoonaa – 5,1 miljoonaa euroa.

Jonkin verran kustannuksia voisi aiheutua myös sellaisten tilojen rakentamisesta tai järjestämisestä, joissa asianosaiset ja yleisö voisivat käyttää oikeuttaan tutustua kuva- ja äänitallenteeseen. Monissa käräjäoikeuksissa tähän tarkoitukseen voitaisiin käyttää istuntosaleja, mutta joissain käräjäoikeuksissa olisi tarkoituksenmukaista rakentaa tai muuten järjestää tätä varten erillinen tila. Tästä aiheutuvia kustannuksia ei arvioida merkittäviksi suhteessa videotallennusjärjestelmän suunnittelu- ja rakentamiskustannuksiin.

Kertaluontoisten suunnittelu- ja rakentamiskustannusten lisäksi videotallennusjärjestelmästä aiheutuisi *vuosittaisia ylläpitokustannuksia*. Jos videotallennusjärjestelmä hankittaisiin palveluna, siitä maksettaisiin yhtä vuosittaista palvelumaksua. Ennen videotallennusjärjestelmän kilpailutusta palvelumaksun todennäköistä suuruutta voidaan arvioida seuraavien kustannuserien avulla.

Arvio vuosittaisista ylläpitokustannuksista

Palvelutuotanto	100 000 – 500 000 euroa
Salivarustelu	500 000 – 1 000 000 euroa
Tukipalvelu	150 000 – 250 000 euroa
Tukipalvelun valinnainen tehostettu palveluvaste	0 – 250 000 euroa
Dedikoitu tietoliikenne	0 – 120 000 euroa
Palvelimet	60 000 – 120 000 euroa
Tallennuskapasiteetti	1 600 000 euroa

Videotallennusjärjestelmän vuosittaisten ylläpitokustannusten kokonaismääräksi voidaan siis arvioida noin 2,4 miljoonaa – 3,8 miljoonaa euroa.

Tämän lisäksi kustannuksia aiheutuisi, jos teknisessä toteutuksessa päädyttäisiin ratkaisuun, joka edellyttäisi toimipistekohtaisten välitallennuspalvelinten hankintaa. Tällaisten palvelinten toimitiloihin kohdistuva kustannuslisävaikutus olisi noin miljoona euroa vuodessa. Ne lisäksi myös tallennuskapasiteetin tarvetta, mutta tältä osin kustannusvaikutuksen arviointi ei ole tässä vaiheessa mahdollista.

Arviota vuosittaisista ylläpitokustannuksista voidaan täsmentää seuraavasti.

Palvelutuotanto merkitsee videotallennusjärjestelmän hallinnointia ja ylläpitoa. Palvelutuotannon kustannuksiin vaikuttavat keskeisesti videotallennusjärjestelmälle räätälöitävän ohjelmiston mahdolliset lisenssimaksut. Lisenssimaksujen tarvetta ja määrää ei voida tarkkaan arvioida ennen kuin ohjelmisto on valittu, mutta niiden määrä täsmentyy edellä mainitussa markkinakartoituksessa.

Salivarustelu pitää sisällään pääkäsittelysalien tekniikan ylläpidon ja päivitykset. Siihen kuuluisivat muun muassa kamerat ja ohjauspaneelit, mutta myös äänentallennusjärjestelmä. Tuomioistuinten nykyinen äänentallennusjärjestelmä olisi uuteen menettelyyn siirtymisen yhteydessä aiheellista korvata uudella AV-tallennusjärjestelmällä, joka pitäisi sisällään sekä kuvan että äänen. Tämä johtuu siitä, että nykyinen äänentallennusjärjestelmä on osin elinkaarensa päässä, joten sen uusiminen on joka tapauksessa lähivuosina tarpeen. Todennäköisesti se ei myöskään olisi yhteensopiva uuden järjestelmän kanssa.

Tukipalvelun tehostetussa palveluvasteessa on kysymys siitä, hankitaanko videotallennusjärjestelmälle välttämätöntä parempi tekninen tuki. Parempi tukipalvelu ehkäisisi inhimillisiä virheitä ja vähentäisi siten tallentamisen epäonnistumisesta johtuvia uudelleenkuulusteluja muutoksenhakutuomioistuimissa. Se maksaisi enintään 250 000 euroa vuodessa palvelun laadusta riippuen.

Dedikoitu tietoliikenne tarkoittaa mahdollista täydentävää tietoliikennekapasiteettia. Koska videotallennusjärjestelmän tekniset yksityiskohdat eivät ole vielä selvillä, ei ole mahdollista arvioida, olisiko nykyinen tietoliikennekapasiteetti sille riittävä. Jos vastaus on kieltävä ja videotallennusjärjestelmä hidastaisi muuta tietoliikennettä, järjestelmälle tulisi hankkia omaa tietoliikennekapasiteettia. Tästä aiheutuisi arviolta enintään 120 000 euron vuotuinen kustannus.

Palvelinten kustannushaarukka perustuu siihen, lisätäänkö videotallennusjärjestelmän luotettavuutta kahdentamalla palvelimet. Jos näin tehtäisiin, järjestelmän toimivuuteen ja käytettävyyteen ei vaikuttaisi, jos ensisijaista palvelinta ei mahdollisessa häiriötilanteessa hetkellisesti voitaisi käyttää.

Tallennuskapasiteetti on merkittävin vuosittaisiin ylläpitokustannuksiin vaikuttava tekijä. Kysymys on siitä, kuinka paljon levytilaa kuva- ja äänitallenteet tarvitsevat. Tallennettavan todistelun määrän lisäksi siihen vaikuttaa olennaisesti kaksi tekijää: kuva- ja äänitallenteiden laatu ja niiden säilytysaika.

Kuva- ja äänitallenteiden laadun osalta kustannusarvio perustuu siihen, että tallenteet olisivat niin sanottua teräväpiirtolaatua (720p-kuvaformaattissa). Voidaan arvioida, että kuva- ja äänitallenteiden tulisi olla vähintään tätä laatua, jotta niiltä voitaisiin ottaa vastaan suullinen todistelu asianmukaisella ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaavalla tavalla.

Kuva- ja äänitallenteiden säilytysajan osalta kustannusarvio perustuu siihen, että kuva- ja äänitallenteita säilytettäisiin kuusi kuukautta siitä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu. Perustelut tälle ratkaisulle on esitetty oikeudenkäymiskaaren 22 luvun 10 §:n säännöskohtaisissa perusteluissa. Jos kuva- ja äänitallenteita säilytettäisiin kuuden kuukauden sijaan vain kolme kuukautta, tallennuskapasiteetin aiheuttama vuosittainen kustannus olisi noin 1,6 miljoonan euron sijaan noin 1,3 miljoonaa euroa. Jos säilytysaika olisi yksi kuukausi, tallennuskapasiteetti maksaisi noin 1,0 miljoonaa euroa vuodessa.

Vaiheittainen käyttöönotto. Jaksossa 8 on katsottu, että ehdotuksen mukaiseen suullisen todistelun vastaanottamistapaan olisi aiheellista siirtyä vaiheittain siten, että menettely otettaisiin ensin käyttöön riita- ja hakemusasioissa ja siitä noin puolen vuoden päästä rikosasioissa. Tällainen vaiheittaisuus ei kuitenkaan vaikuttaisi mainittavasti ylläpitokustannuksiin siirtymäkaudella, koska videotallennusjärjestelmä olisi projektioorganisaation purkamisesta ja uudelleen perustamisesta johtuvien lisäkustannusten vuoksi tarkoituksenmukaista rakentaa heti kokonaiseksi, vaikka sitä ei siirtymäkaudella käytettäisikään kuin osassa asioita.

Henkilöstövaikutukset. Tuomioistuinviraston osalta on edellä katsottu, että ehdotus edellyttäisi kahden henkilötyövuoden lisäystä. Ne lisäisivät valtion henkilöstömenoja yhteensä noin 180 000 eurolla vuodessa.

Oikeusrekisterikeskuksen osalta on edellä katsottu, että ehdotus edellyttäisi yhden henkilötyövuoden lisäystä. Se lisäisi valtion henkilöstömenoja noin 74 000 eurolla vuodessa.

Käräjäoikeuksien osalta henkilöstövaikutuksia aiheutuisi, jos kuva- ja äänitallenteen tekemisen katsottaisiin edellyttävän aina tai yleensä kärjäsihteerin tai tuomioistuinharjoittelua suorittavan kärjänotaarin työpanosta (ks. jakso 4.2.4). Tämän mahdollis-

taminen edellyttäisi lisäresursseja käräjäoikeuksiin. Tuomioistuinvirastosta saadun tiedon mukaan yhden käräjäsihteerin keskimääräinen vuosipalkkakustannus valtiotyöntantajalle on noin 40 000 euroa ja käräjänotaarin noin 34 500 euroa.

Valtion menojen vähentyminen

Ehdotuksen aiheuttamien kustannusten vastapainoksi suullisen todistelun vastaanottaminen kuva- ja äänitallenteelta voisi myös vähentää valtion menoja. Lisäksi valtion laskennalliset työvoimakustannukset voisivat vähentyä ehdotetun menettelyn vähentäessä hovioikeuksien henkilökunnan ja syyttäjien työmäärää.

Todistelukustannukset. Valtion varoista maksetaan eräissä tapauksissa todistajanpalkkioita oikeuteen saapumaan velvoitetuille. Yleensä kysymys on todistajista ja asianomistajista rikosasioissa. Ehdotus vähentäisi tältä osin valtion menoja, sillä otettaessa suullinen todistelu hovioikeudessa vastaan kuva- ja äänitallenteelta, hovioikeuksissa ei juuri aiheutuisi todistelukustannuksia.

Vuonna 2019 maksettiin kaikissa tuomioistuimissa valtion varoista todistelukustannuksia yhteensä noin 2 130 000 euroa. Hovioikeuksien osuudeksi voidaan tästä summasta arvioida noin 250 000 euroa. Arvio perustuu hovioikeuksissa toimitettujen pääkäsittelyiden osuuteen (pääkäsittely tai suullinen käsittely toimitettiin vuonna 2019 käräjäoikeuksissa noin 46 600 asiassa, hovioikeuksissa noin 2 100 asiassa ja hallinto-oikeuksissa noin 970 asiassa; lisäksi suullisia käsittelyitä toimitettiin vähäinen määrä muissa tuomioistuimissa) ja siihen, että hovioikeuksissa pääkäsittelyt ovat keskimäärin laajempia kuin käräjäoikeuksissa. Arvion pohjana on myös tieto siitä, että kuulustelukertomusten äänittämiseen tällä hetkellä käytettävän järjestelmän kustannuksista noin 11 prosenttia kohdistuu hovioikeuksiin.

Jos syyte luetaan vastaajan syyksi, tuomittu joutuu yleensä korvaamaan valtion varoista maksetut todistelukustannukset valtiolle. Tuomittujen usein heikon taloudellisen tilanteen vuoksi on kuitenkin tavallista, että suuri osa niistäkin todistelukustannuksista, jotka tuomittu velvoitetaan korvaamaan valtiolle, jää lopulta valtion vahingoksi. Näistä syistä voidaan arvioida, että ehdotus vähentäisi valtion vahingoksi jääviä todistelukustannuksia hovioikeuksissa noin 200 000 eurolla vuodessa.

Korkeimman oikeuden suullisissa käsittelyissä aiheutuu niin vähän todistelukustannuksia, ettei niiden määrän mahdollinen vähentyminen ehdotuksen myötä vähentäisi mainittavasti valtion menoja. Sama koskee pääkäsittelyitä, jotka toimitetaan käräjäoikeuksissa sen jälkeen, kun asia on palautettu käräjäoikeuteen tai kun pääkäsittely on ollut liian pitkään lykättynä.

Pääkäsittelyiden peruuntuminen. Jaksossa 4.2.1 on arvioitu, että ehdotetun menettelyn ansiosta pääkäsittelyitä peruuntuisi hovioikeuksissa nykyistä harvemmin. Hovioikeuksien henkilökunta sekä syyttäjät ja avustajat voisivat käyttää muiden asioiden käsittelyyn sen työajan, joka kuluisi peruutettavassa pääkäsittelyssä.

Vuonna 2019 hovioikeuksissa peruutettiin 430 pääkäsittelyä, joista 325 rikosasioissa, 103 riita- tai hakemusasioissa ja kaksi pitkäaikaisvankien vapauttamista koskevissa asioissa. Näistä pääkäsittelyistä 31 peruutettiin vasta istunnossa. Näiden tietojen perusteella voidaan arvioida, että vastaanotettaessa suullinen todistelu hovioikeudessa kuva- ja äänitallenteelta peruutettujen pääkäsittelyiden määrä vähentyisi 200 pääkäsittelyllä ja vasta istunnossa peruutettujen pääkäsittelyiden määrä lisäksi 10 pääkäsittelyllä vuodessa.

Jos pääkäsittely peruutetaan, sen järjestämisen edellyttämät toimenpiteet ja istuntoon valmistautuminen jäävät turhiksi. Jos pääkäsittely peruutetaan ennen istuntoa, hovioikeuden kokoonpanolta, syyttäjältä ja avustajilta voidaan karkeasti arvioida kuluvan niihin yksi tunti yhtä lainkäyttäjää kohti. Jos pääkäsittely peruutetaan vasta istunnossa, heiltä kuluu lisäksi toinen tunti peruutettavassa pääkäsittelyssä. Hovioikeuksien kansliahenkilökunnan voidaan puolestaan arvioida käyttävän uuden pääkäsittelyn järjestämiseen kaksi tuntia yhtä peruutettua pääkäsittelyä kohti.

Tuomioistuinvirastosta ja Syyttäjälaitoksesta saatujen tietojen mukaan vuonna 2019 hovioikeuden jäsenen vuosipalkkakustannus työnantajalle oli 83 941 – 99 347 euroa, esittelijän keskimäärin 65 025 euroa, hovioikeuden kansliahenkilökuntaan kuuluvan keskimäärin 39 330 euroa ja syyttäjän keskimäärin 87 500 euroa. Näistä luvuista voidaan 200:n vuosittaisen 7 tunnin 21 minuutin pituisen työpäivän olettamalla laskea karkeiksi keskimääräisiksi työnantajan tuntikustannuksiksi hovioikeuden jäsenelle noin 62 euroa, hovioikeuden esittelijälle noin 44 euroa, hovioikeuden kansliahenkilökuntaan kuuluvalla noin 27 euroa ja syyttäjälle noin 59 euroa.

Näiden tietojen perusteella voidaan karkeasti arvioida, että pääkäsittelyiden peruuttamisen odotettavan vähentymisen aikaansaama laskennallisen työvoimakustannuksen vuosittainen säästö valtiotyönantajalle olisi hovioikeuksien henkilöstön ja syyttäjien osalta 71 600 euroa, jos asian käsittelyyn osallistuu hovioikeuden esittelijä, ja 61 950 euroa, jos esittelijä ei osallistu asian käsittelyyn:

Hovioikeuden jäsenet

200 ennen istuntoa peruutettua pääkäsittelyä x 3 jäsentä x 1 tunti x 62 euroa/tunti = 37 200 euroa

10 istunnossa peruutettua pääkäsittelyä x 3 jäsentä x 2 tuntia x 62 euroa/tunti = 3 720 euroa

Hovioikeuden esittelijät

200 ennen istuntoa peruutettua pääkäsittelyä x 1 tunti x 44 euroa/tunti = 8 800 euroa

10 istunnossa peruutettua pääkäsittelyä x 2 tuntia x 44 euroa/tunti = 880 euroa

Hovioikeuden kansliahenkilökunta

210 peruutettua pääkäsittelyä x 2 tuntia x 27 euroa/tunti = 11 340 euroa

Syyttäjät

150 ennen istuntoa peruutettua rikosasian pääkäsittelyä x 1 tunti x 59 euroa/tunti = 8 850 euroa

7 istunnossa peruutettua rikosasian pääkäsittelyä x 2 tuntia x 59 euroa/tunti = 826 euroa

Hovioikeuden jäsenten, hovioikeuden esittelijöiden, hovioikeuksien kansliahenkilökunnan ja syyttäjien lisäksi tulee ottaa huomioon asianosaisten avustajat. Avustajan palkkiosta voi aiheutua valtiolle kustannuksia, jos rikosasiassa syyte hylätään tai jos asianosaisella on oikeus oikeusapuun. Näiden kustannusten määrää on tilanteiden moninaisuuden vuoksi erittäin hankala arvioida. Ottaen kuitenkin huomioon oikeusapupalkkion suuruus, 110 euroa tunnilta, ja etenkin rikosasioissa oikeusapua saavien asianosaisten suuri määrä, voidaan suuntaa-antavasti olettaa, että peruutettujen pääkäsittelyjen määrän vähenemisen vaikutus valtion menoihin olisi tältä osin selvästi suurempi kuin edellä on laskettu syyttäjien laskennalliseksi työajan säästökseksi. Näistä syistä valtion menojen voidaan arvioida vähentyvän tältä osin noin 20 000 eurolla vuodessa.

Korkeimman oikeuden suullisia käsittelyitä peruuntuu niin harvoin, että tältä osin ehdotuksen ei arvioida johtavan mainittavaan työnajan säästymiseen eikä siten laskennallisiinkaan säästöihin korkeimman oikeuden työvoimakustannuksissa. Säästyvän työajan näkökulmasta ei ole merkitystä sillekään, että ehdotuksen mukaan suullinen todistelu voitaisiin ottaa vastaan asiassa aikaisemmin tehdyiltä kuva- ja äänitallenteelta myös silloin, kun asia palautetaan käräjäoikeuteen ja kun asiassa toimitetaan uusi pääkäsittely liian pitkän lykkäyksen jälkeen. Tällaisia asioita on vähän, ja niissä toimitettujen pääkäsittelyiden peruuntuminen on harvinaista.

Viittausmenettely. Ehdotuksen mukaan käräjäoikeudessa tehdyiltä kuva- ja äänitallenteelta vastaanotettava suullinen todistelu voitaisiin esittää pääkäsittelyssä kokonaan tai osittain viittaamalla siihen, jos se olisi suullisen todistelun määrä huomioon ottaen tarkoituksenmukaista ja muutoin soveliaista. Näin meneteltäessä hovioikeus perehtyisi viittaamalla esitettyyn suulliseen todisteluun asianosaisten ja yleisön läsnä olematta. Sen vuoksi viittausmenettely säästäisi merkittävästi asianosaisten avustajien ja syyttäjien työaikaa, koska he olisivat laajoissa pääkäsittelyissä läsnä vain alku- ja loppupuheenvuorojen sekä kirjallisten todisteiden esittämisen ajan, mutta eivät suullista todistelua vastaanotettaessa.

Pääkäsitteilyitä, joissa suullinen todistelu esitettäisiin viittaamalla siihen, ei todennäköisesti olisi paljon. Viittausmenettelyn oletettavaa yleisyyttä voidaan hahmottaa sen perusteella, että vuonna 2019 hovioikeuksissa ratkaistiin noin 40 asiaa, joissa oli toimitettu yli 25 tuntia eli noin kolme istuntopäivää kestänyt pääkäsitteily; näistä noin kaksi kolmasosaa oli rikosasioita. Näin ollen voidaan karkeasti arvioida, että viittausmenettely tulisi käytettäväksi noin 30 rikosasiassa ja noin 20 riita-asiassa vuodessa.

Jos lisäksi oletetaan, että viittausmenettelyä käytettäessä keskimääräinen pääkäsitteilyn pituus lyhenisi näissä asioissa esimerkiksi 35 tunnista 5 tuntiin, kysymys olisi vuositasolla yhteensä rikosasioissa noin 900:sta ja riita-asioissa noin 600 pääkäsitteilytunnista vähemmän kuin tällä hetkellä.

Rikosasioissa 900 pääkäsitteilytuntia merkitsee syyttäjien osalta noin 53 100 euron laskennallista työvoimakustannusta vuodessa. Koska laajoissa asioissa syytettyä ajaa toisinaan kaksi syyttäjää, laskennalliseksi työvoimakustannukseksi voidaan tältä osin arvioida noin 80 000 euroa.

Valtion säästämää määrää on avustajien osalta olennaisesti vaikeampi arvioida. Merkityksellisin kuluerä tältä osin ovat avustajien palkkiot silloin, kun asianosaisella on oikeus oikeusapuun. Kun otetaan huomioon, että laajoissa rikosasioissa voi olla useita tällaisia asianosaisia, valtion vahingoksi voi tältä osin jäädä suurempi summa kuin syyttäjien kohdalla on arvioitu työajan säästöksi. Siksi voidaan arvioida, että viittausmenettely voisi vähentää valtion menoja tältä osin noin 100 000 euroa vuodessa, kun oikeusapupalkkioita tulisi hovioikeuden osalta maksettavaksi vähemmän.

Vaikka rikosasian vastaajalla ei olisi oikeutta oikeusapuun, valtio voi joutua korvaamaan hänen oikeudenkäyntikulunsa, jos syyte hylätään. Koska viittausmenettely vähentäisi selvästi asianosaisten oikeudenkäyntikuluja hovioikeuden pääkäsitteilyn osalta, se vähentäisi myös valtion oikeudenkäyntikuluvastuun määrää näissä tilanteissa. Koska kuitenkin vain noin joka 20. syyte hylätään kokonaisuudessaan, viittausmenettelyn vaikutukseksi valtion menojen vähentymiseen voidaan arvioida tältä osin enintään 10 000 euroa vuodessa.

Riita-asioiden osalta olisi sen sijaan todennäköistä, ettei viittausmenettely vähentäisi valtion menoja. Tämä johtuu siitä, että näin laajojen riita-asioiden asianosaisilla ei ole yleensä oikeutta oikeusapuun, eikä asianosaisten oikeudenkäyntikuluja korvata valtion varoista muullakaan perusteella.

Näillä perusteilla voidaan arvioida, että viittausmenettely vähentäisi valtion menoja noin 110 000 eurolla ja lisäksi valtion laskennallisia työvoimakustannuksia noin 80 000 eurolla vuodessa.

Matkakäräjäistunnot. Jaksossa 4.2.4 on arvioitu, että ehdotus voisi vähentää hovioikeuksien matkakäräjäistuntoja noin kymmenesosalla eli noin 40 istunnolla vuodessa.

Tuomioistuinvirastosta saadun tiedon mukaan hovioikeuksien matkakäräjäistunnot aiheuttivat valtiolle vuonna 2019 yhteensä 192 300 euron suuruiset kustannukset. Ne koostuivat ennen muuta kilometrikorvauksista, päivärahoista ja majoituspalveluista. Siten voidaan arvioida, että jos matkakäräjäistuntoja toimitettaisiin noin kymmenesosa nykyistä vähemmän, ehdotus vähentäisi valtion menoja noin 20 000 eurolla vuodessa.

Eräät muut virkamiehet. Jaksossa 4.2.4 on kerrottu ehdotuksen vaikutuksista haaste miesten ja hovioikeuksien kansliahenkilökunnan työhön. Heidän työmääränsä mahdollinen väheneminen olisi niin vähäistä ja osin myös epävarmaa, ettei sillä olisi ehdotuksen taloudellisten vaikutusten kannalta merkitystä.

Kuulustelukertomusten äänittäminen. Tällä hetkellä oikeudenkäynneissä kuulusteltavien henkilöiden kertomukset äänitetään. Äänentallennusjärjestelmän käyttökustannukset, jotka perustuvat keskeisesti äänitettävän suullisen todistelun määrään, olivat vuonna 2019 noin 438 000 euroa. Kustannuksista noin 74 prosenttia kohdistuu käräjäoikeuksiin, noin 11 prosenttia hovioikeuksiin ja noin yksi prosentti korkeimpaan oikeuteen.

Ehdotus merkitsisi sitä, että nykyisenkaltaisesta äänittämisestä olisi syytä tässä yhteydessä luopua käräjäoikeuksissa kokonaan. Lisäksi hovioikeuksissa ja korkeimmassa oikeudessa, joissa vastaanotettava suullinen todistelu äänitettäisiin jatkossakin, kuulusteltaisiin asianosaisia, todistajia ja asiantuntijoita henkilökohtaisesti enää harvoin johtuen siitä, että käräjäoikeudessa vastaanotettu suullinen todistelu otettaisiin näissä tuomioistuimissa lähtökohtaisesti vastaan kuva- ja äänitallenteelta. Sen vuoksi suullista todistelua tulisi hovioikeuksissa ja korkeimmassa oikeudessa äänitettäväksi selvästi nykyistä vähemmän.

Näistä syistä voidaan arvioida, että ehdotus vähentäisi kuulustelukertomusten äänittämisestä johtuvia valtion menoja noin 350 000 eurolla vuodessa.

Yhteenveto. Edellä kuvattujen vaikutusten voidaan arvioida vähentävän valtion menoja todistelukustannusten osalta noin 200 000 eurolla, pääkäsittelyjen peruuntumisen osalta noin 20 000 eurolla, viittausmenettelyn osalta noin 110 000 eurolla, matkakäräjäistuntojen vähentymisen osalta noin 20 000 eurolla ja äänitysjärjestelmästä luopumisen osalta 350 000 eurolla vuodessa. Yhteensä ehdotuksen voidaan siten arvioida vähentävän valtion menoja noin 700 000 eurolla vuodessa.

Lisäksi pääkäsittelyjen peruuntumisten vähentyminen ja viittausmenettelyn käyttöönotto voisivat yhdessä vähentää valtion laskennallisia työvoimakustannuksia noin 150 000 eurolla vuodessa.

Jos ehdotuksen mukaiseen menettelyyn siirryttäisiin vaiheittain, noin puolen vuoden pituisella siirtymäkaudella valtion vuotuiset menot vähentyisivät selvästi vähemmän. Tämä johtuu siitä, että menettelytapa otettaisiin ensin käyttöön riita- ja hakemusasioissa, kun taas edellä kuvatut säästöt toteutuisivat lähinnä rikosasioissa. Voidaan varovasti arvioida, että siirtymäkaudella valtion menot vähentyisivät enintään 50 000 eurolla vuodessa, mikä perustuu lähinnä siihen, että kuulustelukertomuksia ei riita- ja hakemusasioissa enää äänitettäisi.

Arvioitaessa ehdotuksen valtion menoja vähentäviä vaikutuksia tulee kuitenkin vielä ottaa huomioon, että edellä kuvattujen säännönmukaisten vuosittaisten taloudellisten vaikutusten lisäksi ehdotus voisi ajoittain toistuvissa yksittäistapauksissa säästää merkittävästi valtion varoja.

Tämä arvio perustuu ensinnäkin siihen, että aika ajoin on oikeudenkäyntejä, joissa käräjäoikeudessa kuulusteltujen henkilöiden uudelleenkuulusteleminen hovioikeudessa aiheuttaa valtiolle huomattavia kustannuksia. Jos suullinen todistelu voitaisiin tällaisissa asioissa ottaa muutoksenhakutuomioistuimessa vastaan kuva- ja äänitallenteelta, näiltä kustannuksilta voitaisiin kokonaan tai suureksi osaksi välttyä.

Hyvä esimerkki tästä on vuonna 2011 Helsingin hovioikeudessa käsitelty asia, joka koski joukkotuhontaa Ruandan kansanmurhassa vuonna 1994. Itä-Uudenmaan käräjäoikeus oli matkustanut Ruandaan vastaanottamaan suullista todistelua, mutta asian käsittely hovioikeudessa edellytti sitä, että kolme hovioikeuden jäsentä ja esittelijä, kaksi syyttäjää, kaksi vastaajan puolustajaa ja kolme poliisimiestä matkusti ensin uudelleen kuukaudeksi Ruandaan ja myöhemmin vielä lähes kahdeksi viikoksi Tansaniaan kuulustelemaan samoja todistajia ja asianomistajia. Lisäksi joitakin todistajia lennätettiin ulkomailta kuulusteltaviksi Suomeen. Asian käsittely hovioikeudessa maksoi valtiolle kaikkiaan lähes 1,4 miljoonaa euroa, kun henkilöstö- ja matkakustannusten lisäksi kaikki hovioikeudessa aiheutuneet todistelukustannukset ja vastaajan puolustajille hovioikeudessa maksetut palkkiot ja kulukorvaukset jäivät valtion vahingoksi.

Ruanda-juttu on mittakaavaltaan poikkeuksellinen, mutta sittemmin on ollut oikeudenkäyntejä, joissa uudelleenkuulusteluiden toteuttaminen hovioikeudessa on ollut kallista. Näin oli esimerkiksi Vaasan hovioikeuden helmikuussa 2020 ratkaisemassa ihmiskauppaa koskevassa asiassa, jossa 26 asianomistajaa matkusti Thaimaasta Suomeen esittämään kertomuksensa toistamiseen (Vaasan hovioikeuden tuomio 26.2.2020 nro 20/108156, d:no R 18/482). Hovioikeuden oman arvion mukaan tästä aiheutui valtiolle merkittäviä kustannuksia.

Myös viittausmenettely voisi vähentää merkittävästi valtion menoja asioissa, joissa vastaanotetaan poikkeuksellisen paljon suullista todistelua. Esimerkki tällaisesta asiasta on Helsingin poliisilaitoksen huumerikosyksikön entistä päällikköä koskeva rikosasia, jossa Helsingin hovioikeus toimitti 474 tuntia kestäneen pääkäsittelyn (Helsingin hovioikeus 27.6.2019 nro 19/128376, d:no R 17/750). Jos käräjäoikeudessa vastaanotettu suullinen todistelu olisi esitetty hovioikeudessa viittaamalla siihen, hovioikeuden pääkäsittely olisi voinut lyhentyä usealla sadalla tunnilla. Valtion vahingoksi jääneitä oikeudenkäyntikuluja ja eräiden virkamiesten työaikaa olisi silloin säästynyt huomattavasti, ja istuntosalikapasiteettia olisi vapautunut muiden asioiden käsittelyyn.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

5.1.1 Näyttömuutoksenhaun kieltäminen

Näyttömuutoksenhaun kieltäminen tarkoittaisi, että näyttökysymykset ratkaistaisiin vain käräjäoikeudessa ja muutosta saisi hakea vain jutun oikeuskysymyksestä. Näyttömuutoksenhakukiellon soveltamisalaa olisi mahdollista rajata niin, että se koskisi vain osaa asioista.

Tätä vaihtoehtoa on aiemmin arvioitu jatkokäsittelylupajärjestelmän käyttöönottoa koskevassa hallituksen esityksessä. Tuolloin katsottiin, ettei muutoksenhakukielltoa näyttöratkaisuihin voitu pitää todellisena vaihtoehtona jatkokäsittelylupajärjestelmälle (HE 105/2009 vp s. 24).

Näyttömuutoksenhaun osittainenkin kieltäminen merkitsisi perustavaa laatua olevaa muutosta koko lainkäyttöjärjestelmään, ei ainoastaan muutoksenhakumenettelyyn. Oikeus valittaa asian näyttökysymyksestä on kuulunut suomalaiseen oikeusjärjestykseen satoja vuosia.

Näyttömuutoksenhaun kieltäminen voisi tehdä oikeudenkäyntimenettelystä nopeamman ja halvemman, koska ainakin sellaiset käräjäoikeuksien ratkaisut, joissa olisi selvästi kysymys yksinomaan näytöstä, jäisivät heti lainvoimaisiksi. Uudistus voisi lyhentää myös hovioikeuksien käsittelyaikoja niissä asioissa, joista yhä saisi hakea muutosta, koska seurauksena todennäköisesti olisi hovioikeuksiin saatettavien asioiden määrän huomattava vähentyminen.

Näyttömuutoksenhaun kieltäminen edellyttäisi sitä, että yksittäisen asian oikeus- ja näyttökysymykset kyettäisiin erottamaan toisistaan. Käytännön oikeuselämässä se ei ole kuitenkaan aina yksiselitteistä, vaan näyttö- ja oikeuskysymykset ovat usein yhteenkietoutuneita (ks. esim. KKO 2018:13, kohta 21). Muutoksenhakuoikeuden riippuvuus näin tulkinnanvaraisesta seikasta heikentäisi muutoksenhakumenettelyn ennustettavuutta. Perustuslakivaliokunta on katsonut, että menettelysääntelyn vaikeaselkoinen voi aiheuttaa uusia ja tarpeettomia prosessiriitoja ja siten pitkittää asioiden käsittelyä, mikä ei ole toivottavaa tuomioistuinten voimavarojen kohdentamisenkaan näkökulmasta (PeVL 30/2006 vp s. 5).

Näyttömuutoksenhaun kieltäminen merkitsisi sitä, ettei käräjäoikeuden tekemiä virheitä näytön arvioinnissa lähtökohtaisesti voitaisi korjata muutoin kuin ylimääräisen muutoksenhaun kautta. Valitukset käräjäoikeuksien ratkaisusta koskevat kuitenkin hyvin usein ainoastaan tai myös näytön arviointia. Hovioikeudet muuttavat käräjäoikeuden ratkaisun perusteluja ja lopputulosta näytön uudelleenarvioinnin johdosta noin joka kolmannessa pääkäsittelyssä ratkaistussa asiassa. Jos näyttömuutoksenhaku kiellettäisiin, käräjäoikeuksien ratkaisut jäisivät näissä tapauksissa pysyviksi. Hovioikeudet eivät silloin voisi täyttää nykymitassa rooliaan käräjäoikeuksien ratkaisujen oikeellisuuden kontrolloijina.

Korkeimman oikeuden mahdollisuudet antaa ennakkoratkaisuja heikentyisivät, jos sen käsiteltäväksi ei enää saatettaisi asioita, joissa on ainoastaan tai myös kysymys näytön arvioinnista. Ennakkoratkaisujen antaminen tällaisissa asioissa ei ole tavatonta, ja monilla niistä on käytännön oikeuselämässä suuri merkitys. Korkein oikeus toimitti 2010-luvulla alle 20 suullista käsittelyä vuodessa (Korkeimman oikeuden vuosikertomus 2019, s. 50).

Näyttömuutoksenhaun kieltäminen voisi myös olla ongelmallista perustuslain ja Suomea sitovien kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden näkökulmasta.

Perustuslain 21 §:n 2 momentin mukaan oikeus hakea muutosta turvataan lailla. Muutoksenhakuoikeus on perustuslain mukainen pääsääntö, josta on toisaalta mahdollista säätää lailla vähäisiä poikkeuksia. Poikkeukset eivät saa muuttaa muutoksenhakuoikeuden asemaa pääsääntönä eivätkä yksittäisessä tapauksessa vaarantaa yksilön oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin (HE 309/1993 vp s. 74 sekä esim. PeVL 18/2007 vp s. 4, PeVL 33/2012 vp s. 3 ja PeVL 59/2014 vp s. 2 ja 4–6). Näyttömuutoksenhaun kieltäminen ei olisi vähäinen poikkeus muutoksenhakuoikeuteen.

Kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 14 artiklan 5 kohdan mukaan jokaisella rikoksesta tuomitulla on oikeus saada syyllisyyskysymys ja tuomittu rangaistus tutkittavaksi ylemmässä tuomioistuimessa lain mukaisesti. YK:n ihmisoikeuskomitea on katsonut, että muutoksenhakumenettely, jossa muutoksenhakutuomioistuimen toimivalta on rajoittunut asian muodollisiin ja oikeudellisiin kysymyksiin ilman, että muutoksenhakutuomioistuin voisi lainkaan arvioida asiassa esitettyä näyttöä, ei täytä yleissopimuksen 14 artiklan 5 kohdan vaatimuksia (YK:n ihmisoikeuskomitean yleiskommentti 32, kohta 48 ja esimerkiksi ratkaisut *Gómez Vázquez v. Espanja* 20.7.2000, Comm. No. 701/1996, kohta 11.1, *Carpintero Uclés v. Espanja* 22.7.2009, Comm. 1364/2005, kohta 11.3 ja *Gayoso Martinez v. Espanja* 19.10.2009, Comm. 1363/2005, kohta 9.3).

Toisaalta Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on katsonut, ettei Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7. lisäpöytäkirjan muutoksenhakuoikeutta koskeva 2 artikla ole esteenä

järjestelmälle, jossa muutosta saa hakea esimerkiksi vain oikeuskysymyksistä, kunhan muutoksenhakuoikeuden rajoitukselle on hyväksyttävä peruste eikä se tee muutoksenhakuoikeutta merkityksettömäksi (esim. Krombach v. Ranska 13.2.2001, kohta 96).

Kokonaisuutena arvioiden muutoksenhakumenettelyä olisi kehitettävä muilla keinoilla kuin kieltämällä näyttömuutoksenhaku.

5.1.2 Esitutkinnassa tehtyjen kuva- ja äänitallenteiden hyödyntäminen

Käräjäoikeudessa tehdyn kuva- ja äänitallenteen sijaan suullinen todistelu voitaisiin ottaa vastaan esitutkinnassa tehdyltä kuva- ja äänitallenteelta. Tässä vaihtoehdossa niin muutoksenhakuuomioistuimen kuin käräjäoikeudenkin käytettävissä olisi käräjäoikeudessa tallennettavaa tuoreempi näyttö.

Esitutkinnassa todistajia ja asianosaisia kuulustellaan yleensä hyvin pian tapahtumien jälkeen. Heidän esitutkinnassa kertomansa on sen vuoksi tuoreempaa ja siten lähtökohtaisesti parempaa näyttöä kuin se, mitä he kertovat käräjäoikeudessa. Tässä mielessä suullisen todistelun vastaanottaminen esitutkinnassa tehdyltä kuva- ja äänitallenteelta voisi parantaa näytön arvioinnin oikeellisuutta ja siten oikeudenkäynnin varmuutta niin käräjäoikeudessa kuin mahdollisessa muutoksenhaussakin. Todistajien kuulemisen keskittäminen esitutkintaan voisi myös vähentää heihin kohdistuvaa painostusta ennen käräjäoikeuden pääkäsittelyä.

Ruotsissa selvityshenkilö on ehdottanut, että tallennettuja esitutkintakertomuksia voitaisiin aikaisempaa laajemmin käyttää näyttönä tuomioistuimessa (Tidiga förhör – nya bevisregler i brottmål, SOU 2017:98).

Esitutkinnassa tehtyä kuva- ja äänitallennetta on Suomessa tällä hetkellä mahdollista käyttää todisteena eräissä tilanteissa. Eräiden suojelun tarpeessa olevien henkilöiden – lähinnä alle 15-vuotiaiden kuulusteltavien ja eräiden seksuaalirikosten asianomistajien – esitutkintakuulustelusta tehdään kuva- ja äänitallenne, ja näin tallennettua kuulustelua voidaan käyttää oikeudenkäynnissä todisteena, jos syytetylle on varattu asianmukainen mahdollisuus esittää kuulusteltavalle kysymyksiä. Tästä säädetään esitutkintalain (805/2011) 9 luvun 4 §:ssä ja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 3 momentissa.

Esitutkintatallenteen käyttämisessä todisteena on kuitenkin kysymys rajatusta poikkeuksesta, joka koskee verraten pientä joukkoa kuulusteltavia. Poikkeusta on perus-

teltu tarpeella suojella henkilöitä, joille oikeudenkäynti ja rikosasian vastaajan kohtaaminen merkitsisivät erityisen raskasta koettelemusta (HE 46/2014 vp s. 84–85). Tämä näkökohta ei puolla yleistä luopumista oikeudenkäyntimenettelyn pääsäännöstä, jonka mukaan suullinen todistelu esitetään oikeudenkäynnissä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on katsonut, että vaikka poikkeukset ovat mahdollisia, lähtökohtana on kaiken todistelun esittäminen vastaajan läsnä olleen julkisessa ja kontradiktorisessa oikeudenkäynnissä (esim. Al-Khawaja ja Tahery v. Yhdistynyt kuningaskunta 15.12.2011, suuri jaosto, kohta 118, ja Saïdi v. Ranska 20.9.1993, kohta 43).

Suullisen todistelun vastaanottaminen esitutkintatallenteelta merkitsisi suullisen todistelun esittämisen siirtämistä oikeudenkäynnistä esitutkintaan. Esitutkinta ei kuitenkaan ole oikeudenkäynti, vaan sen tarkoitus on selvittää syyteharkintaa varten, onko rikosta tapahtunut. Suullisen todistelun vastaanottaminen esitutkinnassa tehdyttä kuva- ja äänitallenteelta olisi omiaan hämärtämään rikosprosessin eri vaiheiden merkitystä ja toimijoiden rooleja.

Esitutkinta ei ole tarkoituksensa vuoksi samalla tavalla kontradiktorinen kuin oikeudenkäynti. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on kuitenkin vakiintuneesti katsonut, että rikosasian vastaajan tulee saada vastakuulustella todistajia ainakin kerran prosessin kuluessa, joko todistajan esittäessä kertomustaan tai myöhemmin (esim. edellä viitatus Saïdi- sekä Al-Khawaja ja Tahery -ratkaisut). Vastakuulustelu-oikeuden takaa-miseksi tulisi tässä vaihtoehdossa uudistaa esitutkintamenettelyä kontradiktorisem-maksi, jolloin esitutkinta alkaisi muistuttaa vieläkin enemmän oikeudenkäyntiä. Vaihto-ehdoisesti pitäisi sallia myös sellaisten kuulusteltavien, joiden kertomukset otettaisiin vastaan esitutkintatallenteelta, kuulustelu myös käräjäoikeudessa.

Voidaan arvioida, että rikosprosessi kokonaisuudessaan ei kummassakaan tapauk-sessa todennäköisesti olisi nopeampi eikä halvempi kuin tällä hetkellä. Uudistus sisäl-täisi päinvastoin riskin rikosprosessin pitkittymisestä. Se olisi ongelmallisinta vangittu-jen vastaajien kohdalla, koska heidän asiansa tulee käsitellä erityisen joutuisasti.

Esitutkinnassa tehtyjen tallenteiden käyttämistä vastaan puhuu myös se, että esitut-kinnassa ei vielä tiedetä, mistä teosta ja minkä seikkojen perusteella syyttäjät tulee vastaajaa syyttämään. Esitutkinnassa selvitetään usein asioita, joista epäiltyä ei lo-pulta syytetä, ja kysytään seikoista, jotka eivät lopulta ole merkityksellisiä. Näistä syistä merkittävä osa esitutkintakuulusteluista ei ole relevanttia asian ratkaisemisen kannalta. Esitutkintakuulustelut eivät lisäksi ole muutenkaan yleensä sillä tavalla jä-sentyneitä kuin käräjäoikeudessa oikeudenkäymiskaaren 17 luvun säännösten mu-kaan toteutetut kuulustelut. Suullisen todistelun vastaanottaminen esitutkinnassa teh-dyiltä tallenteelta voisikin olla käytännössä hidasta ja epätarkoituksenmukaista.

Näistä syistä ei olisi aihetta pyrkiä menettelyyn, jossa suullinen todistelu otettaisiin oikeudenkäynnissä vastaan esitutkinnassa tehdyttä kuva- ja äänitallenteelta.

5.1.3 Suullisen todistelun vastaanottaminen käräjäoikeudessa tehdyiltä litteroinneilta

Kuva- ja äänitallenteen tekemisen sijaan olisi mahdollista litteroida käräjäoikeudessa esitetyt kuulustelukertomukset sanatarkasti, jolloin suullinen todistelu voitaisiin ottaa muutoksenhakutuomioistuimessa vastaan tekstimuodossa. Sanatarkkojen litterointien käyttäminen voisi helpottaa ja nopeuttaa suulliseen todisteluun perehtymistä ja edistää keskittymistä kertomuksen sisältöön. Suullisen todistelun vastaanottaminen tällä tavoin voisi, toteuttamistavasta riippuen, myös nopeuttaa hovioikeuden pääkäsittelyä tai mahdollistaa nykyistä useampien asioiden ratkaisemisen pääkäsittelyä toimittamatta.

Kysymys olisi periaatteellisesti suuresta muutoksesta muutoksenhakumenettelyyn. Vaihtoehto merkitsisi oikeudenkäynnin suullisuusperiaatteen huomattavaa kaventumista ja pitkälti palaamista suullis-pöytäkirjalliseen menettelyyn muutoksenhaussa. Suullis-pöytäkirjallisesta menettelystä luovuttiin 1990-luvulla, koska sen ei katsottu takaavan oikeudenkäyntitavoitteiden toteutumista parhaalla mahdollisella tavalla.

Suullisen todistelun vastaanottaminen muutoksenhaussa käräjäoikeudessa esitettyjen kertomusten litteroinneilta ei olisi ongelmatonta parhaan todistusaineiston periaatteen kannalta. Vaikka kertomuksen luotettavuutta ei voida päätellä kuulusteltavan eleiden ja ilmeiden kaltaisista seikoista, kirjallinen muoto ei kykene aina tavoittamaan kaikkia suullisen kertomuksen sävyjä, painotuksia, taukoja ja viiveitä. Monesti suullinen esitys myös selkeämpi kuin sen kirjallinen toisinto.

Vaihtoehdon taloudelliset vaikutukset olisivat merkittävät. Koska suomen ja ruotsin kielen puheentunnistusohjelmat eivät tällä hetkellä takaa riittävän laadukasta lopputulosta, kuulustelukertomusten litterointi muutoksenhakua varten edellyttäisi sitä, että käräjäoikeuksissa olisi henkilökuntaa joko litteroimaan kertomukset tai korjaamaan puheentunnistusohjelman tekemät virheet ja puutteellisuudet. Voidaan arvioida, että tämä vaatisi joka tapauksessa kymmenien, mahdollisesti useampienkin käräjäsihteerien työpanosta. Koska yhden käräjäsihteerin keskimääräinen vuosipalkkakustannus työnantajalle on Tuomioistuinvirastosta saadun tiedon mukaan noin 40 000 euroa, kysymys olisi huomattavasta lisäresurssien tarpeesta. Lisäksi suuri osa tästä lisätyöstä olisi turhaa, koska valtaosasta asioita ei haeta muutosta. Voidaan myös arvioida, ettei lähinnä kuulustelukertomusten litterointia tai litterointien korjaamista sisältävien työtehtävien houkuttelevuus työmarkkinoilla olisi suurta.

Näistä syistä ei olisi perusteltua siirtyä menettelyyn, jossa kärjäoikeudessa vastaanotettu suullinen todistelu litteroitaisiin sanatarkasti muutoksenhakua varten.

5.1.4 Kuva- ja äänitallenteen tekeminen hovioikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa

Ehdotuksen mukaan suullisesta todistelusta tehtäisiin kuva- ja äänitallenne vain kärjäoikeudessa. Sen sijaan suullinen todistelu, joka otetaan vastaan hovioikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa, jatkossakin äänitettäisiin. Vaihtoehtoisesti olisi mahdollista, että suullisesta todistelusta tehtäisiin kuva- ja äänitallenne myös hovioikeudessa ja/tai korkeimmassa oikeudessa.

Hovioikeus käsittelee suurimman osan asioista toisena oikeusasteena. Ehdotuksen mukaan näissä asioissa oikeudenkäynnin suullinen todistelu otettaisiin lähtökohtaisesti vastaan kärjäoikeudessa, jossa se tallennettaisiin hovioikeuden hyödynnettäväksi, ja hovioikeudessa kuulusteltaisiin henkilöitä vain poikkeuksellisesti. Näin ollen suullista todistelua tulisi ehdotuksen mukaisessa menettelyssä tallennettavaksi hovioikeuden toisena oikeusasteena käsittelemissä asioissa vain vähän.

Hovioikeus käsittelee eräät tuomareita ja korkea-arvoisia upseereja koskevat rikosasiat ensimmäisenä oikeusasteena. Niissä suullinen todistelu otetaan hovioikeudessa vastaan ensimmäistä kertaa. Näiden asioiden osuus hovioikeuksien ratkaisemista asioista on kuitenkin selvästi alle yhden prosentin. Hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemissään asioissa vastaanottaman suullisen todistelun määrä on siis hyvin pieni.

Kuva- ja äänitallenteen tekemisellä pyrittäisiin keskeisesti siihen, että muutoksenhakuomioistuin voisi ottaa tallenteelta vastaan asian suullisen todistelun. Hovioikeus on kuitenkin tavallisesti viimeinen oikeusaste, jossa suullista todistelua otetaan vastaan. Korkein oikeus on toimittanut viime vuosina alle 20 suullista käsittelyä vuodessa.

Näin ollen voidaan arvioida, että hovioikeudessa tallennettaisiin ainoastaan vähän suullista todistelua, ja näitä tallenteita hyödynnettäisiin korkeimmassa oikeudessa hyvin harvoin.

Kuva- ja äänitallenteen tekeminen edellyttää pääkäsittelysalin varustamista tallennusjärjestelmällä. Hovioikeuksien pääkäsittelysalien varustaminen tallennusjärjestelmällä aiheuttaisi merkittäviä kustannuksia, kuten ehdotuksen taloudellisia vaikutuksia koskevasta jaksosta 4.2.5 tarkemmin ilmenee. Edellä sanotun valossa nämä kustannukset eivät olisi oikeassa suhteessa kuva- ja äänitallenteiden tekemisellä saavutettaviin

hyötyihin nähden. Lisäksi voidaan arvioida, että äänitallenteen tekeminen olisi tuomiovallan käyttämisen kontrolloimisen näkökulmasta riittävä tapa dokumentoida hovioikeudessa esitetty suullinen todistelu.

Korkeimmassa oikeudessa vastaanotetaan suullista todistelua hyvin harvoin. Korkeimman oikeuden ratkaisuihin voi hakea muutosta ainoastaan ylimääräisin muutoksenhakekeinoin.

Edellä todetuista syistä kuva- ja äänitallenteen tekeminen hovioikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa ei olisi tarkoituksenmukaista suhteessa siitä aiheutuviin kustannuksiin.

5.1.5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

Kuva- ja äänitallenteen tekeminen vain osassa asioita. Ehdotuksen mukaan kuva- ja äänitallenne tehtäisiin käräjäoikeudessa kaikissa asioissa. Oikeusministeriössä laaditussa arviomuistiossa on arvioitu, olisiko perusteltua tehdä kuva- ja äänitallenne vain rikosasioissa tai vain laajoissa asioissa (Henkilötodistelun vastaanottaminen kuva- ja äänitallenteelta hovioikeudessa. Arviomuistio. Oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2019:6, s. 35–37 ja 48). Arviomuistiossa on päädytty siihen, etteivät nämä vaihtoehdot olisi yhtä tarkoituksenmukaisia kuin kuva- ja äänitallenteiden tekeminen kaikissa asioissa. Valmistelussa ei ole ilmennyt syytä arvioida asiaa toisin kuin arviomuistiossa.

Nykytilan säilyttäminen. Olisi mahdollista jättää tekemättä ehdotetut muutokset suullisen todistelun vastaanottamistapaan. Tällöin ei kuitenkaan saavutettaisi ehdotukselle asetettuja tavoitteita. Hovioikeus ja korkein oikeus eivät esimerkiksi voisi tehdä näyttöratkaisua yhtä hyvän todistusaineiston pohjalta kuin olisi mahdollista.

5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailta käytetyt keinot

5.2.1 Ruotsi

Johdanto. Ruotsissa oikeudenkäyntimenettelystä säädetään oikeudenkäymiskaaressa (*rättegångsbalken, RB, 1942:740*). Sitä uudistettiin mittavasti vuonna 2008, jolloin tuli voimaan ensimmäinen vaihe laajamittaisesta oikeudenkäyntimenettelyn nykyaikaistamishankkeesta *En modernare rättegång (EMR)*.

EMR-uudistuksessa pyrittiin muun ohella lisäämään tietotekniikan käyttämistä oikeudenkäynnissä, antamaan asianosaisille lisää vastuuta oikeudenkäynnin kulusta ja uudistamaan hovioikeusmenettely niin, että hovioikeus voisi keskittyä käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuuden kontrollointiin. Konkreettisia uudistuksia olivat muun muassa kirjallisen menettelyn ja videoneuvottelun käyttöalan laajentaminen. Lisäksi valittamisessa hovioikeuteen alettiin aiempaa laajemmin edellyttää valituslupaa (*prövningstillstånd*). Hovioikeuksien valituslupajärjestelmä vastaa nykyään monessa suhteessa Suomen jatkokäsittelylupajärjestelmää.

EMR-uudistuksen ensimmäisessä vaiheessa siirryttiin myös menettelyyn, jossa oikeudenkäynnissä hyödynnetään suullisesta todistelusta tehtyjä kuva- ja äänitallenteita.

Kuva- ja äänitallenteen tekeminen. Käräjäoikeudessa (*tingsrätt*) todistelutarkoituksessa esitetyistä kertomuksista tehdään kuva- ja äänitallenne, jollei ole erityistä syytä olla tekemättä niin. Erityinen syy voi esitöiden mukaan olla esimerkiksi se, että on syytä tai toisesta aihetta olettaa, että se heikentäisi todistelun laatua. Kuva- ja äänitallennetta ei tarvitse tehdä silloinkaan, jos tallentaminen poikkeuksellisesti teknisistä syistä onnistukaan. Pääkäsittelyä ei siis tarvitse peruuttaa yksin kuva- ja äänitallenteen tekemisessä ilmenevien ongelmien vuoksi (prop. 2004/05:131, s. 228–229). Jos kuva- ja äänitallennetta ei tehdä, kertomus äänitetään tai se merkitään pöytäkirjaan siinä laajuudessa kuin sillä voidaan arvioida olevan asiassa merkitystä (RB 6:6). Käytännössä kuva- ja äänitallenne tehdään aina.

Suullisesta todistelusta tehdään kuva- ja äänitallenne myös vuokra- ja maanvuokralautakunnissa (*hyres- och arrendenämnder*), joiden ratkaisuihin voi valittaa hovioikeuteen. Hovioikeudessa (*hovrätt*) ja korkeimmassa oikeudessa (*Högsta domstolen*) voidaan tehdä kuva- ja äänitallenne, mutta se ei ole pakollista. Käytännössä sille ei ole juuri ollut tarvetta.

Käräjäoikeudessa tehdään kuva- ja äänitallenne myös katselmuksesta, jollei ole erityistä syytä olla tekemättä niin. Katselmuksen tallentaminen on mahdollista myös hovioikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa (RB 6:6a).

Kuva- ja äänitallenteen tekemisestä käräjäoikeuden pääkäsittelyssä vastaa tuomioistuinharjoittelua suorittava notaari. Notaareja on käräjäoikeuksissa tätä tarkoitusta varten riittävästi, esimerkiksi Tukholman käräjäoikeudessa 175. Notaarin harjoittelujakson pituus on yleensä 2–2,5 vuotta, ja heitä otetaan palvelukseen vuosittain noin 600, joskaan kaikki heistä eivät työskentele yksinomaan käräjäoikeuksissa. Notaarien määrää on lisätty viime vuosina voimakkaasti (En reformerad notarieantagning. Rapport från Notarieprojektet. Domstolsverkets rapport 18.10.2019, s. 11–12 ja 20).

Kuva- ja äänitallenne pyritään indeksoimaan siten, että relevanttien kohtien etsiminen muutoksenhakuvaiheessa olisi vaivatonta. Indeksoinnin tekee notaari. Käytännössä indeksointi on osoittautunut hankalaksi.

Kuva- ja äänitallenteet hovioikeuden pääkäsittelyssä. Hovioikeus ratkaisee valitusasian pääsääntöisesti pääkäsittelyssä. Kun pääkäsittelyssä otetaan vastaan suullista todistelua, hyödynnetään käräjäoikeudessa tehtyä kuva- ja äänitallennetta.

Jos suullinen todistelu voidaan esittää hovioikeuden pääkäsittelyssä käräjäoikeudessa tehdyltä kuva- ja äänitallenteelta, kyseinen todistelu saadaan ottaa vastaan uudelleen vain siinä tapauksessa, että kuulusteltavalle on tarpeen esittää lisäkysymyksiä (RB 35:13). Tämä koskee kaikkia todistelutarkoituksessa kuulusteltavia henkilöitä, niin asianosaisia, todistajia kuin muitakin henkilöitä. Pääsääntö on, että käräjäoikeudessa kuulusteltua kuulustellaan hovioikeudessa uudelleen vain, jos lisäkysymysten esittäminen on välttämätöntä (prop. 2004/05:131, s. 205).

Käräjäoikeudessa kuulusteltujen henkilöiden kuulusteleminen hovioikeudessa voi tulla kysymykseen kahdessa erityyppisessä tilanteessa. Lisäkuulustelussa (*tilläggsförhör*) kuulusteltavalle esitetään lisäkysymyksiä sen jälkeen, kun häntä koskeva kuva- ja äänitallenne on esitetty. Lain esitöiden mukaan lisäkuulustelun perusteena voisi tyypillisesti olla se, että asiassa on vedottu uusiin seikkoihin, joista joku asianosaisista haluaa kuulla jotakuta käräjäoikeudessa kuulusteltua henkilöä. Myös hovioikeudessa vedotut uudet todisteet voivat antaa aiheen esittää lisäkysymyksiä käräjäoikeudessa kuulustelluille. Lisäkuulustelu voi olla tarpeen silloinkin, kun kuulusteltavan kertomuksen sisältö on jäänyt epäselväksi (prop. 2004/05:131, s. 234).

Uudelleenkuulustelussa (*omförhör*) kuulusteltavan kertomus otetaan kokonaisuudessaan uudelleen vastaan hovioikeudessa, eikä kuva- ja äänitallennetta esitetä. Uudelleenkuulustelu tulee kysymykseen lähinnä silloin, kun kuva- ja äänitallenteen tekeminen on epäonnistunut tai todistelumenettelyssä on tehty virheitä, esimerkiksi otettu suullista todistelua puhelimitse vastaan silloin, kun se ei ole ollut sallittua. Uudelleenkuulustelulle voi olla tarvetta silloinkin, kun joku kuulusteltavista ilmoittaa haluavansa esittää hovioikeudessa täysin uuden version tapahtumista.

Lisä- ja uudelleenkuulusteluun ryhdytään tavallisesti asianosaisen aloitteesta. Yksilöimätön pyyntö ei riitä, vaan asianosaisen tulee perustella, minkä vuoksi lisäkysymykset ovat tarpeen ja esittää todisteluteemat (prop. 2004/05:131, s. 204).

Hovioikeus voi myös viran puolesta päättää käräjäoikeudessa tallennetun suullisen todistelun vastaanottamisesta uudelleen pääkäsittelyssä. Se on kuitenkin poikkeuksellista. Siihen voisi esitöiden mukaan olla aihetta lähinnä rikosasioissa ja riita-asioissa, joissa sovinto ei ole sallittu (prop. 2004/05:131, s. 234–235).

Käytännössä sekä lisäkuulustelut että uudelleenkuulustelut ovat olleet harvinaisia. Tallennuksen epäonnistumisesta johtuvia uudelleenkuulusteluja on ollut erittäin vähän.

Todistelua voidaan esittää pääkäsittelyssä myös viittaamalla kuva- ja äänitallenteisiin (RB 50:19 ja 51:19). Tässä niin sanotussa viittausmenettelyssä (*hänvisningsmetoden*) hovioikeuden pääkäsittelyssä ainoastaan viitataan kuva- ja äänitallenteeseen, ja hovioikeus katsoo tallenteen asianosaisten läsnä olematta. Pääkäsittelyyn jäävät asiaesittelyt ja loppupuheenvuorot.

Viittausmenettelyä voidaan käyttää, jos hovioikeus pitää sitä soveliaana. Näin voi olla esimerkiksi silloin, kun menettelytapa helpottaa oikeudenkäyntiaineiston ymmärtämistä tai tekee oikeudenkäynnistä tehokkaamman ja tarkoituksenmukaisemman. Toisaalta esimerkiksi tarve lisäkysymysten esittämiseksi voi joskus puhua menettelytavan käyttämistä vastaan. Asianosaisia kuullaan viittausmenettelyn käyttämisestä, mutta menettelyä voidaan käyttää, vaikka asianosaiset vastustaisivat sitä (prop. 2004/05:131, s. 245–246 ja 267 sekä prop. 2015/16:39, s. 50 ja 71).

Viittausmenettely tehtiin mahdolliseksi siirryttäessä kuva- ja äänitallenteelta tapahtuvaan suullisen todistelun vastaanottamiseen vuonna 2008. Sitä ei kuitenkaan käytetty ajatellussa laajuudessa, joten vuonna 2016 säännöksiä selvennettiin menettelytavan käyttämisen lisäämiseksi (prop. 2015/16:39, s. 49–53). Viittausmenettely onkin viime vuosina yleistynyt. Viittausmenettelyä käytetään lähinnä asioissa, joissa muutoin tulisi toimitettavaksi pitkä pääkäsittely, koska niissä menettelytavan hyödyt ovat suurimmat.

Kuva- ja äänitallenteet hovioikeuden kirjallisessa menettelyssä. Vaikka valitusasiat ratkaistaan hovioikeudessa pääsäännön mukaan pääkäsittelyssä, hovioikeus voi ratkaista asian myös pääkäsittelyä toimittamatta asiakirjojen perusteella.

Yleisenä edellytyksenä asian ratkaisemiselle pääkäsittelyä toimittamatta on se, että asian voidaan katsoa tulleen tyydyttävällä tavalla selvitettyksi asiakirjojen perusteella. Riita-asiaa edellytetään lisäksi sitä, että asianosaiset ovat pyytäneet asian ratkaisemista asiakirjojen perusteella tai eivät ole tiedusteltaessa vastustaneet pääkäsittelyn toimittamatta jättämistä (RB 50:13). Rikosasiassa pääkäsittely voidaan jättää toimittamatta edellä mainituissa tilanteissa tai silloin, kun syyttäjällä on hakenut muutosta vastaajan eduksi, vastapuoli hyväksyy vastaajan muutoksenhakemuksen taikka jos syyte

hylätään, sen johdosta ei tuomita seuraamusta tai seuraamukseksi tuomitaan enintään sakkoa tai ehdollinen rangaistus tai niiden yhdistelmä (RB 51:13). Pääkäsittely voidaan kuitenkin aina jättää toimittamatta, jos valituksen perusteettomuus on ilmeistä.

Jos asia ratkaistaan pääkäsittelyä toimittamatta, ratkaisussa voidaan ottaa huomioon vain kirjallisesti esitetty oikeudenkäyntiaineisto ja se, mitä asiassa on muuten tullut ilmi (RB 17:2.2 ja 30:2.2). Hovioikeus voi tällöinkin perehtyä käräjäoikeudessa tehtyyn kuva- ja äänitallenteeseen, jos siihen on vedottu (prop. 2015/16:16 s. 48).

Todistelun uskottavuuden arvioinnissa kuva- ja äänitallenteeseen perehtyminen kirjallisen menettelyn puitteissa on rinnastettu todistelun vastaanottamiseen pääkäsittelyssä siltä osin kuin kysymys on hovioikeuden mahdollisuuksista muuttaa käräjäoikeuden tuomiota. Jos käräjäoikeuden pääkäsittelyssä on kuulusteltu jotakuta tai toimitettu katselmus jostain tietystä seikasta ja kun asian ratkaiseminen myös hovioikeudessa riippuu tämän todistelun uskottavuudesta, käräjäoikeuden tuomiota ei saa tältä osin muuttaa ilman, että todistelu esitetään kuva- ja äänitallenteelta hovioikeudessa tai se otetaan uudelleen vastaan hovioikeuden pääkäsittelyssä. Todistelun uskottavuudesta tehtyä arviota voi näin ollen muuttaa pääkäsittelyä toimittamatta, kunhan hovioikeus perehtyy kuva- ja äänitallenteeseen. Todisteluun perehtymättäkin muutos voidaan aina tehdä rikosasian vastaajan eduksi tai jos todiste on erityisen painavasta syystä (*synnerliga skäl*) arvioitava toisin (RB 50:23 ja 51:23). Näin tulisi kuitenkin tehdä vain silloin, kun tallenteeseen ei ole mahdollista perehtyä sen puutteellisuuden vuoksi tai todistelua ei ole kuulustellun henkilön kuoltua mahdollista ottaa uudelleen vastaan.

Hovioikeuden mahdollisuuksia ratkaista asia pääkäsittelyä toimittamatta ja arvioimalla suullista todistelua kuva- ja äänitallenteeseen perehtymällä rajoittaa kuitenkin Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntö suullisesta käsittelystä muutoksenhakuasteessa. Asiaa käsitellään tarkemmin ehdotuksen suhdetta perustuslakiin koskevassa jaksossa 10.

Kuva- ja äänitallenteet korkeimmassa oikeudessa. Valittaminen korkeimpaan oikeuteen hovioikeuden toisena oikeusasteena antamasta ratkaisusta edellyttää valituslupaa (RB 54:9). Valituslupa voidaan myöntää vain, jos asian tutkiminen korkeimmassa oikeudessa on tärkeää lainkäytön ohjaamiseksi tai jos siihen on erityistä syytä esimerkiksi siksi, että käsillä on purku- tai kanteluperuste tai jos asian ratkaisu hovioikeudessa on perustunut vakavaan laiminlyöntiin tai vakavaan erehdykseen (RB 54:10).

Menettely korkeimmassa oikeudessa on valitusluvan myöntämisen jälkeenkin lähtökohtaisesti kirjallista. Korkein oikeus voi ratkaista asian pääkäsittelyä toimittamatta

useammassa tapauksessa kuin hovioikeus, esimerkiksi myös silloin, kun esillä on yksinomaan ennakkopäätöskysymys (RB 55:11). Korkein oikeus toimittaa vuosittain noin 20 pääkäsittelyä.

Jos korkein oikeus toimittaa pääkäsittelyn, pääkäsittelyssä ei oteta uudelleen vastaan kärjäoikeudessa tai hovioikeudessa vastaanotettua todistelua, ellei siihen ole erityistä syytä (RB 35:13). Todistelu otetaan tällöin kuitenkin vastaan kuva- ja äänitallenteelta. Lisäkysymysten esittäminen on tällöin mahdollista samalla tavalla kuin hovioikeudessa.

Korkeimman oikeuden mahdollisuudet arvioida suullista todistelua uudelleen ovat olennaisesti rajoitetummat kuin Suomen korkeimmalla oikeudella. Silloin, kun alemman oikeusasteen pääkäsittelyssä on kuulusteltu jotakuta tai toimitettu katselmus jostain tietyistä seikasta ja kun asian ratkaiseminen myös korkeimmassa oikeudessa riippuu tämän todistelun uskottavuudesta, hovioikeuden tuomiota ei saa lähtökohtaisesti tältä osin muuttaa. Jos kuitenkin hovioikeus on kyseiseltä osin muuttanut kärjäoikeuden tuomiota ilman, että se on ottanut todistelua uudelleen vastaan pääkäsittelyssä tai perehtynyt kuva- ja äänitallenteeseen, myös korkein oikeus saa vastaavilta osin muuttaa tuomiota. Tuomiota voidaan kuitenkin muuttaa rikosasian vastaajan eduksi tai jos todiste on erityisen painavasta syystä arvioitava toisin (RB 55:14). Mahdollinen korkeimmassa oikeudessa pidetty pääkäsittely ei vaikuta säännöksen soveltamiseen.

Kuva- ja äänitallenteet kärjäoikeudessa. Kuva- ja äänitallenteita voidaan hyödyntää muutoksenhaun lisäksi kärjäoikeudessa silloin, kun asiassa on poikkeuksellisesti vastaanotettu aiemmin suullista todistelua. Tämä tilanne voi olla käsillä esimerkiksi silloin, jos pääkäsittely pitää peruuttaa rikosasian vastaajan poissaolon vuoksi. Tässä tilanteessa paikalle saapuneita voidaan kuulustella pääkäsittelyn ulkopuolella ja tehdä heidän kertomuksistaan kuva- ja äänitallenne. Kun pääkäsittely lopulta toimitetaan, kertomukset voidaan ottaa vastaan tältä tallenteelta (RB 35:13).

Aikaisemmin tallennettu suullinen todistelu voidaan ottaa vastaan kuva- ja äänitallenteelta kärjäoikeudessa myös silloin, kun pääkäsittely joudutaan uusimaan tai kun juttu palautetaan kärjäoikeuteen (prop. 2015/16:39, s. 36).

Kun suullista todistelua otetaan kärjäoikeudessa vastaan kuva- ja äänitallenteelta, kynnys lisäkysymysten esittämiselle on oikeusturvasyistä matalampi kuin muutoksenhaussa (prop. 2015/16:39, s. 67). Lisäksi kuulusteltavia voidaan erityisestä syystä kuulustella uudelleen, vaikka tallenne olisikin käytettävissä.

Kuva- ja äänitallenteiden salassapito. Oikeudenkäynnin ja oikeudenkäyntiasiakirjojen, joita kuva- ja äänitallenteetkin ovat, julkisuudesta säädetään Ruotsin oikeudenkäymiskaaren 5 luvussa, painovapausasetuksessa (*Tryckfrihetsförordning, 1949:105*) sekä julkisuus- ja salassapitolaissa (*Offentlighets- och sekretesslag, OSL, 2009:400*).

Lähtökohta on, että oikeudenkäynti ja oikeudenkäyntiasiakirjat ovat julkisia. Kuva- ja äänitallenteiden julkisuutta on kuitenkin rajoitettu merkittävästi niitä koskevalla erityisellä salassapitosäännöksellä.

Julkisuus- ja salassapitolaissa säädetään, että tuomioistuimessa tai vuokra- ja maanvuokralautakunnassa tehdyn kuva- ja äänitallenteen kuvasta ilmenevä tieto on pidettävä salassa, jollei ole selvää, että tieto voidaan antaa ilman, että kuulusteltava kärsii siitä haittaa. Tallenteiden salassapitoaika on enintään 70 vuotta (OSL 43:4). Tätä on perusteltu sillä, että kuulustelun kuvaaminen puuttuu huomattavasti äänittämistä voimakkaammin kuulusteltavan yksityisyyteen. Ilman erityistä salassapitosäännöstä olisi pelättävissä, että ihmisten halu myötävaikuttaa oikeudenkäynteihin vähenisi ja kuulustelukertomusten laatu heikkenisi (prop. 2004/05:131, s. 115).

Kuva- ja äänitallenteita koskeva salassapitosäännös ei rajoita asianosaisten oikeutta saada tutustua kaikkeen oikeudenkäyntiaineistoon. Salassapidettäviä asiakirjoja ja muuta aineistoa ei kuitenkaan saa antaa asianosaiselle siltä osin kuin erityisen painavat yleiset tai yksityiset syyt puoltavat salassapitoa. Tässä tilanteessa viranomaisen on annettava asianosaiselle muulla tavalla tieto aineiston sisällöstä siinä laajuudessa kuin asianosainen sitä tarvitsee pystyäkseen huolehtimaan oikeuksistaan. Tämän tulee tapahtua aiheuttamatta vakavaa vahinkoa salassapidon perusteena olevalle intressille (OSL 10:3). Esitöissä on katsottu, että tieto kuva- ja äänitallenteiden sisällöstä voitaisiin antaa esimerkiksi näyttämällä tallenne tuomioistuimen tiloissa tai luovuttamalla siitä asianosaiselle vain äänen sisältävän tallenteen (prop. 2004/05:131, s. 120).

Kuva- ja äänitallenne tuhotaan viimeistään kuuden viikon kuluttua siitä, kun asia, jonka käsittelyssä ne on tehty, on ratkaistu lainvoimaisesti (*Förordning om mål och ärenden i allmän domstol, 1996:271, 20 §*).

Kuva- ja äänitallenteiden hyödyntämisen vaikutuksia. EMR-uudistuksen vaikutuksia on arvioitu laajimmin neljä vuotta uudistuksen jälkeen tehdyssä selvityksessä *En modernare rättegång II – en uppföljning* (SOU 2012:93). Seuraavassa esitettävät tiedot kuva- ja äänitallenteiden hyödyntämisen vaikutuksista ovat peräisin tästä selvityksestä, eräistä muista lähteistä sekä oikeusministeriön edustajien vierailusta Tukholman kärjäoikeudessa, Svean hovioikeudessa ja Domstolsverketin Tukholman toimipisteessä syksyllä 2018.

Yleisesti ottaen siirtymistä kuva- ja äänitallenteiden käyttämiseen on laajasti pidetty onnistuneena (ks. esim. SOU 2012:93, s. 243 ja prop. 2015/16:39, s. 20–24).

Suullisen todistelun vastaanottaminen ääni- ja kuvatallenteelta on merkittävästi vähentänyt peruutettujen pääkäsittelyiden lukumäärää hovioikeuksissa. Vuonna 2012 peruutettujen pääkäsittelyiden määrä oli 40 prosenttia pienempi kuin ennen uudistusta. Erityisen suuri lasku peruutettujen pääkäsittelyiden lukumäärässä on tapahtunut perheoikeudellisissa asioissa, joissa niitä oli neljä vuotta uudistuksen jälkeen 86 prosenttia vähemmän kuin ennen sitä. Muissa riita-asioissa peruutettujen pääkäsittelyiden määrä laski 77 prosenttia, rikosasioissa 28 prosenttia ja muissa asioissa 20 prosenttia (SOU 2012:93, s. 242). Vuonna 2019 kaikissa hovioikeuksissa peruutettiin todistajan poissaolon vuoksi vain 15 rikosasian pääkäsittelyä (Sveriges Domstolar, Statistik: Omloppstider, målutveckling och inställda förhandlingar).

Todistelutarkoituksessa kuultavien asianomistajien ja todistajien määrä hovioikeuksissa on niin ikään vähentynyt selvästi. Kahdessa vuodessa heidän määränsä hovioikeuksissa oli enää yhdeksän prosenttia siitä, mitä se oli ollut ennen EMR-uudistusta. Suurin osa hovioikeudessa kuulustelluista todistajista oli uusia todistajia (Domstolsverkets rapportserie 2010:3: Resursfördelningen efter EMR, liite 6).

Hovioikeuksien pääkäsittelyt ovat pidentyneet uudistuksen jälkeen. Hovioikeuden pääkäsittelyn keskimääräinen pituus nousi vuosien 2008 ja 2012 välillä rikosasioissa 3,5 tunnista 3,9 tuntiin ja riita-asioissa 4,7 tunnista 6,6 tuntiin (SOU 2012:93, s. 242). Sittenkin pääkäsittelyt ovat edelleen pidentyneet, rikosasioissa 4,4 tuntiin ja riita-asioissa 8,8 tuntiin vuonna 2019 (Domstolstatistik 2019, taulukko 1.11).

Hovioikeuksien pääkäsittelyiden pidentymisen syyksi on epäilty sitä, että kuva- ja äänitallenteet katsotaan kokonaisuudessaan sen sijaan, että hovioikeudessa keskityttäisiin kohtiin, joista asiassa on kysymys. Tämä voi heijastella kuva- ja äänitallenteiden indeksoinnin vaikeutta. Lisäksi pääkäsittelyt ovat saattaneet pidentyä siitä syystä, että suullisen todistelun vastaanottaminen käräjäoikeuksissa on pidentynyt asianosaisten esittäessä kuulusteltaville aikaisempaa enemmän kysymyksiä.

Tietoa ei ole siitä, miten suullisen todistelun vastaanottaminen ääni- ja kuvatallenteelta on vaikuttanut käsittelyaikoihin hovioikeuksissa. Tämä johtuu siitä, että menettelyyn siirryttiin osana EMR-uudistusta, jossa hovioikeusmenettelyä muutettiin merkittävästi muiltakin osin, kuten laajentamalla valitusluvan käyttöä hovioikeuksissa kaikkiin riita-asioihin.

Viittausmenettelyn on koettu tehostavan huomattavasti pitkien pääkäsittelyiden toimitamista ja nopeuttavan käsittelyä. Lisäksi sen on arvioitu johtavan merkittäviin säästöihin laajojen juttujen oikeudenkäyntikuluissa.

Ruotsia koskevien tietojen arvioinnissa on huomattava, että Ruotsissa hovioikeudet toimittavat rikosasioissa selvästi enemmän pääkäsittelyjä kuin Suomessa. Ruotsissa hovioikeudet ratkaisivat vuonna 2019 rikosasioista 56 prosenttia pääkäsittelyssä, (Domstolstatistik 2019, taulukko 1.11), kun Suomessa osuus oli 28 prosenttia. Syynä tähän on se, että rikosasiassa valittaja tarvitsee Suomessa jatkokäsittelyluvan huomattavasti useammin kuin Ruotsissa valitusluvan. Ruotsissa rikosasian vastaaja ei tarvitse valituslupaa, jos hänet on tuomittu sakkoo ankarampaan seuraamukseen. Sen vuoksi Ruotsissa tulee pääkäsittely toimitettavaksi hovioikeudessa asioissa, joissa Suomessa ei välttämättä myönnettäisi jatkokäsittelylupaa.

5.2.2 Norja

Norjassa on erilliset lait oikeudenkäyntimenettelystä rikosasioissa (*Lov om rettergangsmåten i straffesaker, straffeprosessloven, LOV-1981-05-22-25*) ja riita-asioissa (*Lov om mekling og rettergang i sivile tvister, tvisteloven, LOV-2005-06-17-90*).

Suullisen todistelun tallentamisesta säädetään straffeprosesslovenin 23 §:ssä ja tvistelovenin 13 luvun 7 §:ssä. Lainkohtien mukaan asianosaisten, todistajien ja asiantuntijoiden pääkäsittelyssä ja valitusasian pääkäsittelyssä (*ankeforhandling*) esittämät kertomukset tallennetaan. Rikosasioissa tästä voidaan luopua, jos tuomioistuimella ei ole tarvittavaa laitteistoa tai jos kertomus merkitään pöytäkirjaan. Riita-asioissa edellytykset ovat muuten samat, mutta vähäisiä vaatimuksia koskevassa menettelyssä (*småkravprosess*) vastaanotettua suullista todistelua ei tarvitse tallentaa. Lisäksi riita-asioissa riittää kertomuksen pääkohtien merkitseminen pöytäkirjaan. Todistelun tallentamisen lisäksi tuomioistuin voi päättää myös asian muun käsittelyn tallentamisesta.

Lainkohdissa tarkoitetaan tallentamisella äänitteen tekemistä. Äänitettä ei voida käyttää suullisen todistelun vastaanottamisessa muutoksenhaussa (straffeprosessloven 331 § sekä tvisteloven 23 luvun 2 § ja 24 luvun 1 §).

Norjassa on aloitettu kokeilu, jossa kuulusteluista tehdään äänitteen sijaan kuva- ja äänitalenne, ja tätä tallennetta käytetään suullisen todistelun vastaanottamisessa muutoksenhaussa. Kokeilu aloitettiin vuonna 2016 yhdessä käräjäoikeudessa (*tingsrett*), jossa ryhdyttiin kokeiluluontoisesti tekemään äänitteiden sijaan kuva- ja äänitalenteita (Prop. 63 L (2017–2018) Endringer i straffeprosessloven og tvisteloven (opp-tak og gjenbruk av forklaringer i retten mv.), s. 5 ja 8–9).

Tallenteiden käyttäminen suullisen todistelun vastaanottamisessa muutoksenhaussa tuli mahdolliseksi vuonna 2018. Silloin edellä mainittuja straffeprosesslovenin ja tviste-lovenin pykälää muutettiin niin, että asetuksella saatiin määrätä siitä, että nimetyissä tuomioistuimissa voitaisiin henkilökohtaisten kuulustelujen sijaan esittää kokonaan tai osittain tallenne, jos se on puolustettavaa asian asianmukaisen käsittelyn näkökulmasta. Tällainen asetus annettiin lokakuussa 2018 (*Forskrift om opptak i retten, FOR-2018-09-28-1471*).

Kesäkuussa 2019 kokeilua laajennettiin asetuksella. Tällä hetkellä se koskee kahta käräjäoikeutta, joista haetaan muutosta eri laamanninoikeuksiin (*lagmannsrett*) eli hovioikeutta vastaaviin muutoksenhakutuomioistuimiin (*Forskrift om hvilke domstoler forskrift om opptak i retten § 6 gjelder for, FOR-2018-10-17-1577*).

Todisteluasetuksen mukaan tuomioistuin tekee äänitteen sijaan kuva- ja äänitallenteen, jos sillä on siihen tarvittava tekninen valmius (2 §). Tallenteet esitetään kokonaan tai osittain valitusasian pääkäsittelyssä henkilökohtaisten kuulustelujen sijaan, paitsi jos se ei ole oikeutettua (*forsvarligt*) asian asianmukaisen käsittelyn näkökulmasta. Ratkaisun tallenteiden esittämisestä tekee muutoksenhakutuomioistuin, mutta asianosaiset saavat lausua asiasta (6 §).

Kuva- ja äänitallenteeseen voidaan perehtyä relevantein osin myös silloin, kun harkitaan valituksen seulonnan (*ankesiling*) edellytyksiä kirjallisessa menettelyssä (5 §).

Kuva- ja äänitallenteet eivät ole julkisia, vaan yleisöllä on oikeus tutustua vireillä olevien asioiden tallenteisiin vain erityisestä syystä ja jos se on muuten oikeutettua. Tallenteisiin tutustutaan lähtökohtaisesti tuomioistuimen tiloissa, mutta niitä voidaan myös luovuttaa tuomioistuimen asettamin ehdoin. Tallenteista voidaan luovuttaa vain ääni. Myöskään asianosaiset eivät saa tutustua tallenteisiin rajoituksetta, vaan myös heille voidaan luovuttaa vain tallenteiden ääni. Sama koskee henkilöä, jonka kertomuksesta on kysymys (4 §).

Kokeilu on yhä kesken. Sen päättyessä Norjan tuomioistuinvirasto (*Domstoladministrasjonen*) tekee arvion siitä, onko aihetta ottaa menettelytapa käyttöön kaikissa tuomioistuimissa. Toistaiseksi kokemukset ovat olleet myönteisiä.

Suomessa kokeilulainsäädäntöön liittyvät perustuslailliset reunaehdot eivät mahdollista videotallennusjärjestelmän alueellista pilotointia samalla tavalla kuin Norjassa (ks. erit. PeVL 59/2001 vp s. 2).

5.2.3 Tanska

Tanskassa oikeudenkäyntimenettelystä säädetään vuonna 1919 voimaan tulleessa oikeudenhoitolaissa (*Lov om rettens pleje, retsplejeloven*). Se sisältää myös säännöksiä oikeudenkäynnissä esitettyjen kertomusten tallentamisesta.

Riita-asioissa noudatetaan retsplejelovenin 186 §:ää. Pykälän mukaan todistajankertomukset merkitään pöytäkirjaan tuomioistuimen harkinnan mukaisessa laajuudessa. Harkinnassa otetaan huomioon asianosaisten ja todistajan näkemykset sekä se, voidaanko merkinnällä olettaa olevan merkitystä asian mahdollisessa uudelleenkäsitelyssä. Tuomioistuin voi kuitenkin päättää, että kuulustelusta tehdään kuva- ja äänitallenne, jolloin kertomuksen merkitseminen pöytäkirjaan ei ole tarpeellista. Jos kuulustelu tapahtuu pääkäsittelyn ulkopuolella, siitä on mahdollisuuksien mukaan tehtävä kuva- ja äänitallenne.

Rikosasioita koskee retsplejelovenin 711 §. Rikosasioissa lähtökohtana on äänitallenteen tekeminen käräjäoikeutta vastaavassa kaupunginoikeudessa (*byret*). Puheenjohtaja voi kuitenkin päättää, että kertomusta ei tallenneta lainkaan, kuten myös siitä, että äänitallenteen sijaan kertomuksesta tehdään kuva- ja äänitallenne. Jos kertomuksesta ei tehdä tallennetta, se eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta merkitään pöytäkirjaan (retsplejeloven 712 §).

Jos kaupunginoikeuden tuomioon haetaan muutosta, todistajien kuulustelua hovioikeutta vastaavassa maaoikeudessa (*landsret*) ei voida korvata kuva- ja äänitallenteen esittämisellä, vaan todistajat ja muut oikeudessa kuulusteltavat kuulustellaan uudelleen.

Asianosaisella on oikeus tutustua tuomioistuimessa tehtyyn kuva- ja äänitallenteeseen tuomioistuimessa tai avustajansa luona. Tallenteen oikeudettomasta levittämisestä on säädetty sakkorangaistus (retsplejeloven 186 ja 713 §).

5.2.4 Viro

Virossa on erikseen lait menettelystä rikosasioissa (*Kriminaalmenetluse seadustik, KrMS, RT I 2003, 27, 166*) ja riita-asioissa (*Tsiviilkohtumenetluse seadustik, TsMS, RT I 2005, 26, 197*).

Rikosasioissa vastaanotettu todistelukuva merkitään kokonaisuudessaan pöytäkirjaan. Pöytäkirjamerkinnän oikeellisuuden vahvistavat kuulusteltava, tuomari ja pöytäkirjanpitäjä (KrMS 74, 76 ja 155 §). Näin vahvistetun pöytäkirjan sisältöä pidetään todistena (KrMS 63 §).

Todistelun pöytäkirjaan merkitsemisen lisäksi oikeudenkäynnistä ensi asteen maa-oikeudessa (*maakohus*) ja muutoksenhakuasteena toimivassa piirioikeudessa (*ringkonnakohus*) tehdään äänitallenne. Tästä voidaan poiketa, jos se on teknisesti mahdotonta ja tuomioistuin katsoo, että istunnon pitäminen siitä huolimatta on asianmukaista ja asianosaisten etujen mukaista. Tallentaa ei tarvitse myöskään silloin, kun oikeudenkäynti pidetään tuomioistuimen tilojen ulkopuolella tai kun kysymys on vain ratkaisun julistamisesta. Tuomioistuin voi tehdä äänitallenteen sijaan videotallenteen (KrMS 156 §).

Tallenne sisällytetään jutun oikeudenkäyntiasiakirjoihin pöytäkirjan liitteeksi. Tallennetta käytetään pöytäkirjan sisällön varmistamiseksi ja täsmentämiseksi. Ristiriitatilanteissa etusijalle asetetaan se, mitä tallenteelta ilmenee (KrMS 155 ja 156 §).

Jos rikosasiasta valitetaan piirioikeuteen, piirioikeus toimittaa suullisen käsittelyn, jos asianosaiset sitä vaativat tai jos piirioikeus pitää sitä välttämättömänä (*vajalik*) (KrMS 331 §). Piirioikeus voi perustaa ratkaisunsa joko itse suullisesta todistelusta tekemiinsä havaintoihin tai siihen, mitä maa-oikeuden pöytäkirjasta ilmenee (KrMS 15 § ja 335 §). Suullista todistelua ei siten oteta vastaan tallenteelta, olipa kyseessä ääni- tai videotallenne.

Rikosasian asianosaisilla on oikeus tutustua oikeudenkäyntiasiakirjoihin, mukaan lukien tallenteisiin. Videotallennetta ei kuitenkaan luovuteta asianosaiselle, vaan tuomioistuimen tulee näyttää videotallenne sitä pyytävälle asianosaiselle tuomioistuimen tiloissa kolmen päivän kuluessa pyynnön esittämisestä. Asioissa, joissa suullinen käsittely on toimitettu suljetuin ovin, ääni- tai videotallenne luovutetaan vain, jos siitä ei aiheudu haittaa salassapidon perusteena oleville intresseille. Myös näissä tapauksissa asianosaiselle voidaan antaa tieto aineistosta tuomioistuimen tiloissa (KrMS 156 §).

Myös riita-asian käsittelyssä maa-oikeudessa ja piirioikeudessa tehdään äänitallenne. Silloin todistelu merkitään pöytäkirjaan vain, jos asianosainen sitä vaatii tai jos tuomioistuin pitää sitä välttämättömänä ja tällöinkin vain keskeisin osin (TsMS 52 §). Tallentamisesta voidaan poiketa, jos se on teknisesti mahdotonta, oikeudenkäynti pidetään tuomioistuimen tilojen ulkopuolella tai kun kysymys on vain ratkaisun julistamisesta. Äänittämisestä voidaan luopua silloinkin, kun kysymys on kanteen hylkäämisestä asianosaisen poissa ollessa, yksipuolisen tuomion antamisesta tai asian käsittelyn lykkäämisestä. Myöskään kirjallisessa menettelyssä ratkaistujen asioiden käsittelyä ei tallenneta. Tuomioistuin voi myös riita-asioissa halutessaan tehdä äänitallenteen sijaan videotallenteen.

Piirioikeus ratkaisee riita-asian tuomiosta tehdyn valituksen suullisessa käsittelyssä, jos asianosaiset sitä vaativat (TsMS 647 ja 648 §). Vaikka suullinen käsittely toimitettiin, piirioikeus arvioi asiaa lähtökohtaisesti maa-oikeudessa näytetyn perusteella. Todistelua otetaan piirioikeudessa vastaan uudelleen, jos asianosainen sitä vaatii ja piirioikeus pitää sitä välttämättömänä. Tässä tilanteessa kuulusteltavat kuulustellaan piirioikeudessa uudelleen (TsMS 243, 631 ja 652 §).

Yleisöllä on oikeus tutustua vireillä olevan riita-asian oikeudenkäyntiaineistoon, mukaan lukien äänitallenteeseen, ja saada siitä kirjallinen toisinto vain, jos asianosaiset siihen suostuvat. Toimivaltaisilla valtion viranomaisilla on kuitenkin tämä oikeus asiaa käsittelevän tuomioistuimen puheenjohtajan luvalla (TsMS 59 §). Asian tultua lainvoimaisesti ratkaistuksi ratkaisun aineiston yleisöjulkisuudesta tekee asiaa käsitellyt maa-oikeus. Tieto voidaan antaa, jos sille on hyväksyttävä peruste. Salassa pidettävistä asioista ei anneta tietoa (TsMS 59 §).

5.2.5 Saksa

Saksassa oikeudenkäyntimenettelystä säädetään erikseen rikosprosessiasetuksessa (*Strafprozeßordnung, StPO*) ja riitaprosessiasetuksessa (*Zivilprozessordnung, ZPO*).

Saksassa ei tällä hetkellä tallenneta pääkäsittelyssä esitettyä suullista todistelua. Sen sijaan alioikeuden (*Amtsgericht*) tulee rikosasioissa merkitä pöytäkirjaan kuulustelujen keskeinen sisältö, jolleivät asianosaiset tyydy ratkaisuun (StPO 273 §:n 2 momentti). Rikosasioissa tuomioistuin voi myös määrätä pääkäsittelyssä tapahtuneen sanatarhasta merkitsemisestä pöytäkirjaan, jos se on tarpeen pääkäsittelyssä tapahtuneen taikka lausumien tai kuulustelujen tarkan sisällön vahvistamiseksi (StPO 273 §:n 3 momentti). Tuomioistuin voi myös sallia, että oikeudenkäynneistä, joilla on Saksan liittotasavallan näkökulmasta huomattavaa historiallista merkitystä, tehdään äänitallenne tieteellistä tai historiallista tarkoitusta varten (*Gerichtsverfassungsgesetz* 169 §).

Jos asian tosiasiakysymyksestä haetaan muutosta (*Berufung*), suullinen todistelu vastaanotetaan muutoksenhakutuomioistuimessa uudelleen.

Saksassa alettiin vuonna 2014 valmistella rikosprosessilainsäädännön uudistamista. Vuonna 2015 julkaistussa asiantuntijakomission raportissa suositeltiin, että alioikeuksissa kuulustelut tallennettaisiin audiovisuaalisesti. Osavaltiontuomioistuinten (*Landgericht*) ja osavaltionylioikeuksien (*Oberlandesgericht*) ensi asteena käsittelemien rikosasioiden osalta tätä kehoitettiin lähemmin selvitettäväksi (Bericht der Expertenkommission zur effektiveren und praxistauglicheren Ausgestaltung des allgemeinen Strafverfahrens und des jugendgerichtlichen Verfahrens, s. 128–134).

Kuulustelujen tallentaminen ei lopulta sisällynyt liittopäivien (*Bundestag*) marras-
kuussa 2019 hyväksymään uudistukseen. Lisäksi liittopäivillä tehdyt lainsäädäntöaloit-
teet, joissa ehdotettiin, että rikosasian pääkäsittelystä tehtäisiin kuva- ja äänitallenne,
hylättiin (Drucksache 19/11090: Gesetz zur Nutzung audio-visueller Aufzeichnungen
in Strafprozessen ja Drucksache 19/13515: Modernisierung des Strafverfahrens durch
digitale Dokumentation der Hauptverhandlung).

Saksan liittovaltion oikeus- ja kuluttajansuojaministeriö (*Bundesministerium der Justiz
und für Verbraucherschutz*) on kuitenkin sittemmin asettanut pääkäsittelyjen tallenta-
mista koskevan työryhmän. Rikosasian pääkäsittelyn dokumentoinnin asiantuntijatyö-
ryhmä (*Expertinnen- und Expertengruppe zur Dokumentation der strafgerichtlichen
Hauptverhandlung*) on aloittanut työnsä helmikuussa 2020. Toimeksiantonsa mukai-
sesti työryhmän tulee erityisesti arvioida pääkäsittelyn dokumentoinnin vaikutuksia ali-
oikeusmenettelyn kulkuun, muutoksenhakuun ja oikeudenkäyntiin osallistuvien yksityi-
syyteen. Lisäksi työryhmän tulee arvioida menettelytavan teknisiä ja organisatorisia
vaatimuksia ja toteuttamisvaihtoehtoja. Asiantuntijatyöryhmän työ on tätä kirjoitetta-
essa yhä kesken.

6 Säännöskohtaiset perustelut

6.1 Oikeudenkäymiskaari

5 luku Riita-asian vireillepano ja valmistelu

17 §. Pykälän *1 momenttiin* ehdotetaan lisättäväksi toiseksi valmistelun tavoitteeksi käsittelyn yhtäjaksoisuuden varmistamisen rinnalle se, että asia voidaan käsitellä pääkäsittelyssä jäsennellysti. Käsittelytapaa selostetaan jäljempänä 6 luvun 2 a §:n perusteluissa.

Asian jäsennellyllä käsittelyllä pääkäsittelyssä pyrittäisiin ennen muuta siihen, että suullisesta todistelusta käräjäoikeudessa tehtävä kuva- ja äänitallenne olisi mahdollisessa muutoksenhaussa hovioikeuden hyödynnettävissä tarkoituksenmukaisella tavalla. Tämän tavoitteen saavuttaminen edellyttäisi sitä, että käsittelytapaan kiinnitettäisiin huomiota jo valmistelussa.

Asian jäsennellyn käsittelyn varmistamisen lisääminen valmistelun tavoitteeksi korostaisi valmistelun ja erityisesti suullisen valmisteluistunnon merkitystä. Valmistelussa tulisi aikaisempaa enemmän kiinnittää huomiota siihen, mitä suullista todistelua asianosaiset esittävät mistäkin teemasta. Lisäksi tulisi keskustella tällä hetkellä tapahtuvaa yksityiskohtaisemmin siitä, millä tavalla ja missä järjestyksessä kutakin kuulusteltavaa kuulusteltaisiin. Etenkin laajemmissa asioissa tulisi usein laatia kirjallinen prosessisuunnitelma.

6 luku Riita-asian pääkäsittely

2 a §. Pykälän *1 momentin* mukaan tuomioistuimen on valvottava, että asian käsittelyssä noudatetaan selvyyttä ja järjestystä. Momenttia ehdotetaan muutettavaksi niin, että tuomioistuimen tulisi valvoa pääkäsittelyssä myös sitä, että asia käsitellään jäsennellysti.

Asian jäsennellyllä käsittelyllä tarkoitettaisiin käsittelytapaa, jossa asiassa ratkaistavana olevat kysymykset käsiteltäisiin pääkäsittelyssä johdonmukaisessa järjestyksessä ja siten, että eri kokonaisuudet erottuisivat toisistaan riittävästi. Jäsennellyn käsittelyn vaatimus koskisi koko pääkäsittelyä, mutta erityisen tärkeää se olisi suullista todistelua vastaanotettaessa.

Asian käsittely jäsennellysti olisi edellytys sille, että käräjäoikeudessa tehty kuva- ja äänitallenne pystyttäisiin indeksoimaan, mikä mahdollistaisi sen käyttämisen hovioikeudessa tarkoituksenmukaisella tavalla. Mitä jäsennellymmiin asiaa käräjäoikeudessa käsiteltäisiin, sitä vaivattomammin suullisesta todistelusta tehdyttä kuva- ja äänitallenteelta voitaisiin hovioikeudessa erottaa ja ottaa vastaan ne osat, joista asiassa on hovioikeudessa enää kysymys.

Asian käsittely jäsennellysti olisi hyödyllistä myös käräjäoikeuden näkökulmasta. Jäsennellyt käsittelytapa selkeyttäisi asiaa ja helpottaisi siten sen ratkaisemista.

Asian käsittely jäsennellysti voisi merkitä käytännössä esimerkiksi sitä, että kuulusteltavaa kuulusteltaisiin toisistaan erottuvista kysymyksistä erikseen niin, että itsenäiseen kokonaisuuteen liittyvästä todistusteemasta pidettäisiin ensin pääkuulustelu ja sitten vastakuulustelu ja vasta sen jälkeen siirryttäisiin uuteen asiakokonaisuuteen. Esimerkiksi talokauppariidassa voitaisiin kuulustella todistajaa ensin reklamaatiosta, sitten perustusten virheistä ja viimeksi katon virheistä, kustakin erikseen. Tällaista tapaa ottaa vastaan suullista todistelua käytetään jo nykyisin jossain määrin, ja kokemukset siitä ovat olleet myönteisiä.

Edellä kuvattua käsittelytapaa tulisi käyttää etenkin asioissa, joissa vastaanotetaan paljon suullista todistelua tai jossa kuulustelut ovat muutoin pitkäkestoisia ja koskevat useita eri kysymyksiä. Muissa asioissa kuulustelujen yksityiskohtaisella jäsentämisellä ei useinkaan saavutettaisi merkittäviä hyötyjä. Sen vuoksi pienemmissä asioissa asian käsittely jäsennellysti ei yleensä edellyttäisi pää- ja vastakuulustelun vuorottelemista edellä kuvatusti, kunhan käsittely olisi muutoin johdonmukaista ja eriteltyä.

Todistelun vastaanottamistapaa harkittaessa tulisi ottaa huomioon myös kuulusteltava. Suullisen todistelun vastaanottamistavan ei tulisi johtaa siihen, että kuulusteltava joutuisi monipäiväisissä pääkäsittelyissä saapumaan tuomioistuimeen lukuisina päivinä. Jos kuulustelua ei toteutettaisi yhtäjaksoisesti, se tulisi pyrkiä toteuttamaan kokonaisuudessaan yhtenä pääkäsittelypäivänä ja silloinkin mahdollisimman lyhyen ajanjakson sisällä.

12 §. Pykälä koskee todistelun vastaanottamista uudessa pääkäsittelyssä, joka toimitetaan pääkäsittelyn oltua liian kauan lykättynä.

Ehdotettavan 22 luvun 6 §:n 1 momentin mukaan todistajan, asiantuntijan sekä todistelutarkoituksessa kuullun asianosaisen tai muun henkilön kuulustelusta käräjäoikeuden pääkäsittelyssä tehtäisiin kuva- ja äänitallenne. Olisi tarkoituksenmukaista, että tätä tallennetta voitaisiin käyttää suullisen todistelun vastaanottamisessa myös käräjäoikeudessa silloin, kun asiassa tulee toimitettavaksi uusi pääkäsittely sen vuoksi, että

pääkäsittely on ollut liian kauan lykättynä. Se parantaisi kärjäoikeuden käytettävissä olevan näytön laatua, eikä todistajien ja muiden kärjäoikeudessa kuulusteltujen henkilöiden yleensä tarvitsisi saapua uuteen pääkäsittelyyn kuulusteltaviksi uudelleen. Menettelyn edut olisivat siten samankaltaisia kuin ne, jotka yleisperusteluista tarkemmin ilmenevästi puoltavat suullisen todistelun vastaanottamista hovioikeudessa kärjäoikeudessa tehdyltä kuva- ja äänitallenteelta.

Näistä syistä pykälää muutettaisiin siten, että suullinen todistelu otettaisiin vastaan uudessa pääkäsittelyssä aikaisemmassa pääkäsittelyssä tehdyltä kuva- ja äänitallenteelta. Selvyyden vuoksi pykälä jaettaisiin samalla kolmeen momenttiin.

Pykälän ensimmäinen virke ja toisen virkkeen alkuosa sijoitettaisiin *1 momenttiin*. Toista virkettä muutettaisiin niin, että se koskisi vain suullista todistelua. Aikaisemmin vastaanotettu suullinen todistelu otettaisiin momentin mukaan uudessa pääkäsittelyssä lähtökohtaisesti vastaan kuva- ja äänitallenteelta siltä osin kuin sillä on merkitystä asiassa.

Aikaisemmassa pääkäsittelyssä kuulustellun henkilön kuulusteleminen uudessa pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti uudelleen tai lisäkysymysten esittämistä varten edellyttäisi erityistä syytä. Kynnys kuulustelulle lisäkysymysten esittämistä varten olisi siten korkeampi kuin ehdotetaan säädettäväksi hovioikeuden osalta 26 luvun 15 a §:ssä. Tämä johtuu siitä, että pykälässä tarkoitettussa tilanteessa on kysymys saman ensi asteen oikeudenkäynnin jatkamisesta.

Eriytynen syy kuulustella aikaisemmassa pääkäsittelyssä kuulusteltuja henkilöitä uudessa pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti uudelleen tai lisäkysymysten esittämistä varten voisi olla käsillä esimerkiksi silloin, jos ilmenisi, että todistelun kohteena olevissa seikoissa olisi tapahtunut muutoksia pääkäsittelyiden välillä.

Jos aikaisemmassa pääkäsittelyssä kuulusteltua henkilöä kuulusteltaisiin uudessa pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti uudelleen, hän esittäisi kertomuksensa kokonaisuudessaan uudelleen, eikä sitä otettaisi edes osittain vastaan kuva- ja äänitallenteelta. Silloin, kun kuulusteltaisiin aikaisemmin kuulusteltua henkilöä uudessa pääkäsittelyssä uudelleen henkilökohtaisesti lisäkysymysten esittämistä varten, kuulusteltava ei esittäisi uudelleen kertomustaan, vaan se otettaisiin ensin merkityksellisiltä osin vastaan kuva- ja äänitallenteelta, minkä jälkeen kuulusteltavalle esitettäisiin kysymyksiä, joita hänelle ei aikaisemmassa pääkäsittelyssä esitetty.

Momentin toisen virkkeen loppuosa ja viimeinen virke siirrettäisiin uudeksi 3 momentiksi.

Uudessa 2 *momentissa* säädettäisiin aikaisemmin vastaanotetusta kirjallisesta todistelusta. Se olisi otettava vastaan uudessa pääkäsittelyssä uudelleen siltä osin kuin sillä on merkitystä asiassa. Säännös vastaisi nykytilaa.

Uudessa 3 *momentissa* säädettäisiin tilanteesta, jossa aikaisemmin vastaanotetun todistelun vastaanottamiselle olisi este. Silloin tästä todistelusta tulisi ottaa tarpeellinen selko aikaisemman pääkäsittelyn oikeudenkäyntiaineistosta. Sekä suullista että kirjallista todistelua koskeva momentti vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä.

12 a §. Uudessa pykälässä säädettäisiin suullisen todistelun vastaanottamisesta silloin, kun hovioikeus tai korkein oikeus palauttaa asian kärjäoikeuteen. Säännöksen mukaan kärjäoikeus voisi tässä tilanteessa ottaa suullisen todistelun vastaan kuva- ja äänitallenteelta, jonka kärjäoikeus on tehnyt asiassa aikaisemmin toimitetussa pääkäsittelyssä.

Pykälä mahdollistaisi sen, ettei palautuksen jälkeen toimitettavaan pääkäsittelyyn tarvitsisi kutsua asiassa kertaalleen jo kuulusteltuja todistajia ja muita todistelutarkoituksessa kuulusteltuja henkilöitä toistamiseen henkilökohtaisesti kuulusteltaviksi. Lisäksi kärjäoikeus voisi näin ratkaista palautetun asian lähempänä tapahtumahetkeä esitettyjen kertomusten ja siten lähtökohtaisesti paremman todistelun perusteella kuin muuten. Menettelyn edut olisivat siten samankaltaisia kuin ne, jotka yleisperusteluista tarkemmin ilmenevästi puoltavat suullisen todistelun vastaanottamista hovioikeudessa kärjäoikeudessa tehdyttä kuva- ja äänitallenteelta.

Aikaisemmassa pääkäsittelyssä kuulustellun henkilön kuulusteleminen palautuksen jälkeen toimitettavassa pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti uudelleen tai lisäkysymysten esittämistä varten edellyttäisi erityistä syytä. Kynnys kuulustelulle lisäkysymysten esittämistä varten olisi siten korkeampi kuin ehdotetaan säädettäväksi hovioikeuden osalta 26 luvun 15 a §:ssä. Tämä johtuu siitä, että asian käsittelyssä palautuksen jälkeen on kysymys saman ensi asteen oikeudenkäynnin jatkamisesta.

Eriytinen syy voisi olla käsillä esimerkiksi silloin, jos ilmenisi, että todistelun kohteena olevissa seikoissa olisi tapahtunut muutoksia aikaisemman ja uuden pääkäsittelyn välillä. Myös palautuksen syy voisi olla erityinen syy kuulustella asiassa aikaisemmin kuulusteltua henkilöä uudelleen. Jos asia olisi palautettu esimerkiksi todistelumenettelyssä tapahtuneen virheen vuoksi, virheen rasittaman suullisen todistelun vastaanottaminen kuva- ja äänitallenteelta ei olisi mahdollista.

Jos aikaisemmin kuulusteltua henkilöä kuulusteltaisiin palautuksen jälkeen toimitettavassa pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti uudelleen, hän esittäisi kertomuksensa ko-

konaisuudessaan uudelleen, eikä sitä otettaisi edes osittain vastaan kuva- ja äänitallenteelta. Silloin, kun palautuksen jälkeen toimitettavassa pääkäsitelyssä kuulusteltaviin aikaisemmin kuulusteltua henkilöä uudelleen henkilökohtaisesti lisäkysymysten esittämistä varten, kuulusteltava ei esittäisi uudelleen kertomustaan, vaan se otettaisiin ensin merkityksellisiltä osin vastaan kuva- ja äänitallenteelta, minkä jälkeen kuulusteltavalle esitettäisiin kysymyksiä, joita hänelle ei palautusta edeltävässä pääkäsitelyssä esitetty.

Pykälä koskisi vain kärjäoikeutta. Jos korkein oikeus palauttaisi asian hovioikeuteen, suullisen todistelun vastaanottamiseen palautuksen jälkeen toimitettavassa pääkäsitelyssä sovellettaisiin uutta 26 luvun 15 a §:ää.

17 luku **Todistelusta**

46 §. Pykälään lisättäisiin uusi *2 momentti*, joka koskisi etukäteistiedon antamista kuulusteltavalle siitä, että hänen kuulustelunsa tallennetaan. Kuulustelun tallentamisella tarkoitettaisiin niin kuva- ja äänitallenteen tekemistä kärjäoikeudessa kuin äänitallenteen tekemistä muutoksenhakutuomioistuimessa.

Tällä hetkellä laissa ei edellytetä äänitallenteen tekemisestä ilmoittamista kuulusteltavalle, vaikka niin yleisesti menetelläänkin. Äänitallenteen tekemisen voidaan kuitenkin arvioida puuttuvan siinä määrin kuulusteltavan yksityisyyteen, ettei voida pitää asianmukaisena, että kuulustelusta tehtäisiin äänitallenne ilman, että kuulusteltavalle kerrottaisiin siitä. Sen vuoksi asiasta olisi syytä säätää laissa.

Ehdotuksen mukaan kuulustelusta kärjäoikeudessa tehtäisiin äänitallenteen sijaan kuva- ja äänitallenne. Kuva- ja äänitallenteen tekeminen puuttuisi kuulusteltavan yksityisyyteen äänitallenteen tekemistä enemmän, joten kuva- ja äänitallenteen tekemisestä ilmoittaminen olisi vielä tärkeämpää.

Kuulustelun tallentamisesta ilmoittaminen vastaisi henkilötietojen käsittelyn läpinäkyvyyden vaatimusta, josta säädetään luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen 2016/679 (*yleinen tietosuoja-asetus*) 5 ja 12 artikloissa.

Puheenjohtajan tulisi ilmoittaa kuulustelun tallentamisesta ennen sen alkamista. Tallentamisesta voitaisiin kertoa esimerkiksi samassa yhteydessä, kun todistajaa ja asiantuntijaa muistutetaan totuusvelvollisuudesta pykälän 1 momentin nojalla. Ilmoittamisvelvollisuuteen ei vaikuttaisi se, tietäisikö kuulusteltava kertomuksensa tallentamisesta esimerkiksi pääkäsitelykutsuun sisältyvän etukäteisinformaation perusteella,

vaan kuulusteltavalle olisi joka tapauksessa annettava tieto tallentamisesta ennen kuulustelun alkamista.

Momentissa ei edellyttäisi, että kuulusteltava suostuisi tallentamiseen. Kuulustelu voitaisiin tallentaa, vaikka kuulusteltava ilmoittaisi vastustavansa sitä.

48 §. Pykälässä säädetään siitä, miten asianosaisen kuulustelu pääkäsittelyssä toimitetaan.

Edellä 6 luvun 2 a §:n säännöskohtaisista perusteluista tarkemmin ilmenevistä syistä ehdotuksella pyritään muun muassa kehittämään pääkäsittelymenettelyä siten, että asiat käsiteltäisiin ja suullista todistelua vastaanotettaisiin nykyistä jäsennellymmin. Kuten mainitun pykälän säännöskohtaisista perusteluista edelleen ilmenee, tämä saattaa edellyttää joskus sitä, että todistelua vastaanotetaan pääkäsittelyssä teemoittain. Todistelun teemoittainen vastaanottaminen edellyttää tyypillisesti lähtökohtaisesti kuulustelujärjestyksestä poikkeamista.

Tällä hetkellä pykälän 2–4 momenttien mukaisesta kuulustelujärjestyksestä voidaan *1 momentin* nojalla tarvittaessa poiketa. Lainkohdan esitöiden mukaan esimerkiksi rikosasiassa voitaisiin ensiksi ottaa vastaan suullinen todistelu rikosvastuun perustavista seikoista kaikilta osin kuulemalla ensiksi asianomistajaa ja syytettyä sekä todistajia. Tämän jälkeen voitaisiin samassa järjestyksessä ottaa vastaan suullinen todistelu siitä, mitä vahinkoa ja kuinka paljon syyteenalaisesta rikoksesta on aiheutunut (HE 46/2014 vp s. 107).

Koska tällainen suullisen todistelun vastaanottamistapa olisi monissa laajoissa asioissa tarkoituksenmukainen, poikkeamismahdollisuutta ehdotetaan korostettavaksi muuttamalla momenttia niin, että siinä mainittaisiin nimenomaisesti asian jäsennelly käsittely perusteena poiketa pykälän 2–4 momentin mukaisesta järjestyksestä, kuten esimerkiksi siitä, että asianosaista kuulustellaan yhtäjaksoisesti (2 momentti). Näin pyrittäisiin edistämään teemoittaista kuulemistapaa ja korostamaan tuomioistuimen mahdollisuutta toimittaa kuulustelut kunkin asian erityispiirteet huomioon ottavalla tavalla.

59 §. Ehdotuksen mukaan kärjäoikeus tekisi vastaanottamastaan suullisesta todistelusta kuva- ja äänitallenteen myös silloin, kun suullista todistelua otetaan vastaan pääkäsittelyn ulkopuolella. Olisi perusteltua, että tällaisessa tilanteessa tehtyä kuva- ja äänitallennetta voitaisiin käyttää silloin, jos pääkäsittelyn ulkopuolella vastaanotettua suullista todistelua otetaan uudelleen vastaan pääkäsittelyssä. Näin pääkäsittelyn ulkopuolella kuulusteltu henkilö välttyisi saapumasta oikeuteen toistamiseen, ja kärjäoikeuden käytettävissä olisi lähempänä tapahtumahetkeä esitetty kertomus.

Näistä syistä pykälän *1 momenttiin*, jossa säädetään pääkäsittelyn ulkopuolella vastaanotetun todistelun ottamisesta uudelleen vastaan pääkäsittelyssä, ehdotetaan lisättäväksi virke kuva- ja äänitallenteiden käyttämisestä. Uuden virkkeen mukaan silloin, kun pääkäsittelyn ulkopuolella vastaanotettua suullista todistelua otetaan pääkäsittelyssä uudelleen vastaan, se voitaisiin tarpeellisilta osin ottaa vastaan kuva- ja äänitallenteelta, jos tällainen tallenne olisi asiassa tehty. Muutos ei vaikuttaisi siihen, milloin kärjäoikeuden tulisi ottaa pääkäsittelyn ulkopuolella vastaanotettua suullista todistelua uudelleen vastaan pääkäsittelyssä.

Pääkäsittelyn ulkopuolella vastaanotettua suullista todistelua ei olisi välttämätöntä ottaa pääkäsittelyssä kuva- ja äänitallenteelta uudelleen vastaan kokonaan, vaan riittävää olisi, että se otettaisiin vastaan tarpeellisilta osin.

Kun pääkäsittelyn ulkopuolella vastaanotettua suullista todistelua otetaan uudelleen vastaan pääkäsittelyssä, kärjäoikeus voisi päättää, otetaanko tämä todistelu pääkäsittelyssä uudelleen vastaan kuva- ja äänitallenteelta vai siten, että pääkäsittelyn ulkopuolella kuulusteltu henkilö kutsuttaisiin pääkäsittelyyn esittämään kertomuksensa uudelleen. Harkinnassa kärjäoikeuden tulisi ottaa huomioon kuulusteltavalle uudesta kuulustelusta aiheutuva haitta ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutuminen. Esimerkiksi silloin, jos asianosainen ei ole ollut saapuvilla otettaessa vastaan suullista todistelua pääkäsittelyn ulkopuolella, vastakuulustelu-oikeuden toteutuminen saattaa edellyttää pääkäsittelyn ulkopuolella kuulustellun henkilön kutsumista pääkäsittelyyn esittämään kertomuksensa uudelleen.

22 luku **Kärjäoikeuden pöytäkirja ja todistelun taltiointi**

Luvun väliotsikot. Luvun 1 §:ää edeltävä väliotsikko ”Pöytäkirjanpito” ja 2 §:ää edeltävä väliotsikko ”Riita-asian pöytäkirja” ehdotetaan kumottaviksi tarpeettomina ja luvun sisältöä huonosti kuvaavina.

6 §. Suullisen todistelun vastaanottaminen muutoksenhakutuomioistuimessa kuva- ja äänitallenteelta edellyttäisi tällaisen tallenteen tekemistä kärjäoikeudessa. Sen vuoksi todistelutarkoituksessa annettujen kertomusten äänittämistä kärjäoikeudessa koskevaa *1 momenttia* muutettaisiin niin, että kärjäoikeudessa tehtäisiin äänitallenteen sijaan kuva- ja äänitallenne.

Momentin mukaan kärjäoikeuden tulisi tehdä kuva- ja äänitallenne todistajan, asian-tuntijan sekä todistelutarkoituksessa kuullun asianosaisen tai muun henkilön kuulustelusta. Kärjäoikeuden tekemä kuva- ja äänitallenne olisi määritelmällisesti muuta kuin kirjallista oikeudenkäyntiaineistoa.

Tällä hetkellä äänitallenne tehdään todistajan, asiantuntijan sekä todistelutarkoituksessa kuullun asianosaisen tai muun henkilön kuulustelusta. Tarkoitus ei olisi muuttaa niiden henkilöiden joukkoa, joiden kertomukset tallennetaan. Kuva- ja äänitallenne tulisi tehdä niiden kuulusteltavien kertomuksista, joiden kertomukset tällä hetkellä äänitetään.

Asianosaisen ja muun henkilön kertomukset tulisi tallentaa siltä osin kuin heitä kuullaan todistelutarkoituksessa. Todistelutarkoituksessa kuultavilla muilla henkilöillä tarkoitettaisiin yhä muita kuin pykälässä nimenomaisesti mainittuja henkilöitä, joita kuullaan pääkäsittelyssä todistelutarkoituksessa. Heitä voisivat olla esimerkiksi ulosottoasioissa kuulusteltavat ulosottomiehet.

Käräjäoikeuden tulisi tehdä kuva- ja äänitallenne riippumatta siitä, millä tavalla kuulustelu toteutetaan. Käräjäoikeudessa henkilökohtaisesti läsnä olevan kuulusteltavan kertomuksen lisäksi kuva- ja äänitallenne tulisi tehdä kuulustelusta, joka on toteutettu käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa istuntoon osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään. Myös puhelinkuuleminen tulisi tallentaa samalla tavalla, vaikka tällöin kuulusteltavan kuva ei tallentuisi tallelle.

Kuva- ja äänitallenne tehtäisiin myös suullisesta todistelusta, joka otetaan vastaan pääkäsittelyn ulkopuolella, ja silloinkin, kun kuulusteltavaa kuulustellaan näkösuojan takaa taikka asianosaisen tai muun henkilön läsnä olematta.

Katselmuksesta ei tehtäisi kuva- ja äänitallennetta. Katselmuksessa on olennaista sellaisen henkilökohtaisen vaikutelman saaminen katselmuskohteesta, mitä yksin kuva ja ääntä sisältävä tallenne ei täysin kykenisi välittämään. Lisäksi hyvälaatuisen kuva- ja äänitallenteen tekeminen katselmuskohteesta ei aina olisi mahdollista. Myöskään kirjallisen todistelun vastaanottamisesta, alkupuheenvuoroista ja loppulausunnoista ei tehtäisi kuva- ja äänitallennetta.

Kuva- ja äänitallenteen tekemiseen kuuluisi sen indeksointi. Eri kuulusteltavien kertomukset tulisi erottaa toisistaan, minkä lisäksi kuva- ja äänitallenteelle tulisi tarpeen mukaan merkitä kuulusteltavien kertomuksista kohdat, joissa käsitellään asian ratkaisemisen kannalta eri asioita. Indeksointi tulisi tehdä esimerkiksi teemoittain, syytekohdittain tai jollakin muulla, käsiteltävän asian erityispiirteet huomioon ottavalla tarkoituksemukaisella tavalla, jotta relevanttien kohtien löytäminen kuulusteltavan kertomuksesta kävisi muutoksenhakutuomioistuimessa vaivatta päinsä. Kuulusteltavan kertomus tulisi kuitenkin indeksoida tällä tavalla tarkemmin vain tarpeen mukaan. Lyhyiden tai vain yhtä teemaa koskevien kuulusteluiden osalta se ei yleensä olisi tarpeellista.

Kuulustelun merkitsemisestä pöytäkirjaan säädettäisiin jatkossa 2 momentissa, minkä vuoksi 1 momentin viimeinen virke poistettaisiin.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin menettelystä silloin, kun kuva- ja äänitallenteen tekeminen ei olisi mahdollista. Pääkäsitelyä ei siten tulisi keskeyttää tai peruuttaa, vaikka kuva- ja äänitallenteen tekeminen ei teknisistä syistä joskus onnistuisi, vaan tällöin tulisi menetellä 2 momentin mukaisesti.

Tällä hetkellä kuulusteltavan lausuma on merkittävä sanatarkasti pöytäkirjaan, jos äänittäminen ei ole mahdollista. Tätä voidaan kuitenkin pitää tarkoituksettoman yksityiskohtaisena ottaen erityisesti huomioon se, ettei muutoksenhakutuomioistuin voi arvioida asiassa esitettyä suullista todistelua pöytäkirjamerkintöjen perusteella. Sanatarakan pöytäkirjaamisen vaatimuksesta on luovuttu myös hallintotuomioistuimissa (ks. oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain (808/2019) 75 §). Pöytäkirjaamisvelvollisuutta ehdotetaan muutettavaksi niin, että kuva- ja äänitallenteen tekemisen osoittautuessa mahdottomaksi olisi riittävää kuulustelun keskeisen sisällön merkitseminen pöytäkirjaan.

Kuulustelun keskeinen sisältö riippuisi asiasta ja kuulustelusta. Pöytäkirjaan tulisi merkitä kuulustelukertomuksesta vähintään kaikki se, minkä voitaisiin olettaa vaikuttavan asian ratkaisemiseen. Väärinymmärrysten välttämiseksi kuulusteltavan tulisi, kuten tähänkin asti, tarkistaa se, miten hänen kuulustelunsa keskeinen sisältö on merkitty pöytäkirjaan, ja vahvistaa se oikein merkityksi.

Momentissa on tällä hetkellä jätetty tuomioistuimelle mahdollisuus korvata tallentaminen tarkoin pöytäkirjamerkinnoin silloin, kun äänittäminen on lausuman lyhyden vuoksi ilmeisen tarpeetonta. Tämä mahdollisuus ehdotetaan poistettavaksi. Sääntely olisi johdonmukaisempaa, jos käräjäoikeuden tulisi poikkeuksetta tehdä kuva- ja äänitallenne. Lisäksi käytännössä ei juuri voisi esiintyä tilanteita, joissa tallentaminen olisi ilmeisen tarpeetonta, koska kuva- ja äänitallenteen korvaaminen pöytäkirjamerkinnoilla estäisi suullisen todistelun vastaanottamisen muutoksenhakutuomioistuimessa ehdotetulla tavalla.

Momenttia muutettaisiin myös kielellisesti niin, että lausuman sijaan käytettäisiin johdonmukaisesti sanaa kuulustelu, koska sen voidaan arvioida kuvaavan paremmin sitä, että momentti koskee todistelutarkoituksessa annettuja kuulustelukertomuksia.

9 §. Pykälä koskee kirjallisen toisinnon tekemistä tallennetusta kertomuksesta. Säännöksen tarkoituksena on mahdollistaa tuomioistuimessa tehdyn tallenteen äänen litteointi silloin, kun siitä on tuomioistuimelle hyötyä.

Pykälän ensimmäisen virkkeen kirjoitusasua nykyaikaistettaisiin, mutta siihen ei tehtäisi asiallisesti muutoksia. Kirjallisen toisinnon tekemisestä päättäisi jatkossakin asiaa käsittelevä tuomioistuin. Se voisi tehdä kirjallisen toisinnon, jos se katsoisi toisinnon tekemisen edistävän asian käsittelyä. Kirjallinen toisinto voitaisiin tehdä sekä kuva- ja äänitallenteelle että äänitallenteelle tallennetusta kertomuksesta.

Pykälän toinen virke ehdotetaan poistettavaksi tarpeettomana. Kirjallisen toisinnon tekeminen on tähänkin saakka ollut asiaa käsittelevän tuomioistuimen päätösvallassa. Arvioidessaan tarvetta tehdä kirjallinen toisinto asiaa käsittelevä tuomioistuin voisi ottaa huomioon asianosaisten toiveet. Kopion tekemisestä säädetään oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetussa laissa.

Kirjallisia toisintoja ei ole resurssisyistä juuri tehty. Puheentunnistusohjelmistojen kehittyminen saattaa kuitenkin tulevaisuudessa mahdollistaa kirjallisten toisintojen tekemisen nykyistä vaivattomammin. Automaattisella puheentunnustusohjelmalla laaditusta toisinnosta olisi aiheellista antaa asianosaisille tieto silloinkin, kun sitä ei lähinnä muistiinpanoihin rinnastuvana voitaisi pitää oikeudenkäyntiasiakirjana.

10 §. Pykälässä säädetään äänitallenteiden säilytysajasta. Koska käräjäoikeudessa tehtäisiin ehdotuksen mukaan äänitallenteiden sijaan kuva- ja äänitallenteita, pykälää ehdotetaan muutettavaksi koskemaan kuva- ja äänitallenteiden säilytysaikaa. Hovioikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa jatkossakin tehtävien äänitallenteiden säilytysajasta säädettäisiin 26 luvun 27 §:n 4 momentissa.

Voimassa olevan lain mukaan äänitallenteita on säilytettävä vähintään kuuden kuukauden ajan asian ratkaisemisesta. Jos asiassa on haettu muutosta, äänite on kuitenkin säilytettävä, kunnes asia on lainvoimaisesti ratkaistu.

Voimassa olevaa lakia voidaan pitää epä johdonmukaisena, koska äänitallenteen säilytysaika asian ratkaisemisen jälkeen riippuu siitä, onko käräjäoikeuden ratkaisuun haettu muutosta. Tästä syystä pykälää ehdotetaan muutettavaksi niin, että säilytysajan pituus olisi kaikissa tapauksissa sama laskien siitä, kun asia, jonka käsittelyssä kuva- ja äänitallenne on tehty, on lainvoimaisesti ratkaistu.

Muiden oikeudenkäyntiasiakirjojen säilytyksestä on tällä hetkellä määräyksiä tuomioistuinten arkistonmuodostussuunnitelmissa ja arkistolaitoksen päätöksissä. Niiden mukaan oikeudenkäyntiasiakirjoja säilytetään osin viisi vuotta, osin pysyvästi.

Kuva- ja äänitallenteet ovat yksityisyyden suojan näkökulmasta tavanomaista merkittävämpiä oikeudenkäyntiasiakirjoja. Vaikka kuva- ja äänitallenteita ei annettaisi edes

asianosaisille samalla tavalla kuin muita oikeudenkäyntiasiakirjoja, esimerkiksi seksuaalirikosasian asianomistaja voisi kokea ahdistavana pelkästään tietoisuuden kuulemisesta tehdyn kuva- ja äänitallenteen olemassaolosta. Siksi olisi perusteltua, että kuva- ja äänitallenteiden säilytysaika olisi muiden oikeudenkäyntiasiakirjojen säilytysaikaa lyhyempi.

Säilytysajan pituutta harkittaessa on huomioitava se, että henkilötietoja tulee yleisen tietosuojaa-asetuksen 5 artiklan mukaan säilyttää vain niin kauan kuin on tarpeen tietojenkäsittelyn tarkoituksen toteuttamista varten. Lisäksi henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetussa lain (1054/2018) 6 §:n 2 ja 3 momentin mukaan henkilötiedot saa säilyttää muodossa, josta rekisteröity on tunnistettavissa, vain niin kauan kuin on tarpeen henkilötietojen käsittelyn tarkoituksen kannalta. Henkilötietojen säilyttämisen tarpeellisuutta on arvioitava vähintään viiden vuoden välein, jollei henkilötietojen säilytysajoista muualla toisin säädetä.

Merkityksellistä on myös se, että kuva- ja äänitallenteiden säilyttämisestä aiheutuu huomattavia kustannuksia. Kuten ehdotuksen taloudellisia vaikutuksia koskevasta jaksosta ilmenee, kuva- ja äänitallenteiden säilytysaika vaikuttaa olennaisesti järjestelmän kustannuksiin. Tämäkin puoltaa sitä, että kuva- ja äänitallenteiden säilytysaika olisi lyhyempi kuin muulla oikeudenkäyntiaineistolla.

Toisaalta kuva- ja äänitallenteiden säilyttämistä voidaan pitää tärkeänä tuomiovallan käytön kontrolloinnin kannalta. Sen vuoksi kuva- ja äänitallenteita tulisi voida säilyttää jonkin aikaa asian lainvoimaiseksi tulemisen jälkeen. Kuva- ja äänitallenteiden tuhoaminen heti asian tultua lainvoimaiseksi – mikä usein tapahtuu viikko käräjäoikeuden pääkäsittelyn jälkeen – voisi vaikeuttaa asian tai kuulusteltavan menettelyn myöhempiä tutkimista esimerkiksi ylimääräisessä muutoksenhaussa tai laillisuusvalvonnassa.

Nämä näkökohdat on pyritty sovittamaan yhteen niin, että kuva- ja äänitallenteiden säilytysajaksi ehdotetaan vähintään kuutta kuukautta siitä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu. Kuusi kuukautta vastaisi sitä, mitä voimassa olevassa laissa säädetään äänitallenteista, mutta poikkeaisi muiden oikeudenkäyntiasiakirjojen säilytysajasta.

Kuusi kuukautta olisi vähimmäisaika. Kuva- ja äänitallenne voitaisiin yksittäisessä tapauksessa säilyttää pidempäänkin asian lainvoimaiseksi tulemisen jälkeen. Esimerkiksi asiaa, jossa kuva- ja äänitallenne on tehty, koskeva ylimääräinen muutoksenhaku saattaisi joissain olosuhteissa antaa aiheen säilyttää kuva- ja äänitallennetta pykälässä säädettyä pidempään.

Jos kuva- ja äänitallenne olisi osa jonkin toisen asian esitutkinta-aineistoa, esimerkiksi epäiltäessä todistajan syyllistyneen perättömään lausumaan tuomioistuimessa, tallenteen säilytysaika määräytyisi samojen säännösten nojalla kuin muidenkin esitutkintaa ja syyteharkintaa varten saatujen asiakirjojen säilyttäminen.

13 §. Pykälä ehdotetaan kumottavaksi vanhentuneena. Oikeusministeriön tai muunkaan tahon antamille määräyksille erityisistä päiväkirjoista ja luetteloista ei ole ollut tarvetta. Muilta osin pykälässä tarkoitettujen määräysten tai ohjeiden antaminen kuuluu nykyään lähinnä Tuomioistuinvirastolle, jonka tulee tuomioistuinlain 19 a luvun 2 §:n mukaan huolehtia siitä, että tuomioistuimet kykenevät käyttämään tuomiovaltaa laadukkaasti ja että tuomioistuinten hallinto on tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti järjestetty. Tuomioistuinvirasto huolehtii myös muun muassa tuomioistuinten tietojärjestelmien ylläpidosta ja kehittämisestä.

Lisäksi laissa oikeushallinnon valtakunnallisesta tietojärjestelmästä (372/2010) on säädetty lainkäyttöasioiden käsittelyä ja täytäntöönpanoa sekä oikeusministeriön hallinnonalan tutkimus- ja suunnittelutoimintaa palvelevasta valtakunnallisesta tietojärjestelmästä, siihen talletettavista tiedoista, talletettujen tietojen luovuttamisesta ja muusta käsittelystä sekä tuomioistuinten, syyttäjäviranomaisten ja oikeusaputoimistojen velvollisuudesta liittyä tietojärjestelmään ja toimittaa siihen tietoja. Lain nojalla on annettu oikeusministeriön asetus tietojen merkitsemisestä oikeushallinnon valtakunnallisen tietojärjestelmän ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmään (1024/2010).

Hallitus on elokuussa 2020 antanut esityksen, jolla säädettäisiin laki oikeushallinnon valtakunnallisesta tietovarannosta ja kumottaisiin laki oikeushallinnon valtakunnallisesta tietojärjestelmästä (HE 110/2020 vp). Esityksen käsittely on tällä hetkellä vireillä eduskunnassa.

24 luku **Tuomioistuimen ratkaisu**

7 §. Käräjäoikeuden tuomioon merkittäviä tietoja koskevan pykälän 1 momentin 4 kohdan muutettaisiin niin, että siinä enää eriteltäisi asiassa esitettyjä todisteita todistelutarkoituksessa kuultuihin henkilöihin ja muihin todisteisiin. Tarkoitus ei olisi muuttaa sitä, mitä käräjäoikeuden tuomioon tulee merkitä, vaan kohta vastaisi sitä, mitä rikosasioiden osalta ehdotetaan säädettäväksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 6 §:ssä. Jatkossakin käräjäoikeuden tuomiosta tulisi ilmetä kaikki asiassa esitetyt todisteet.

15 §. Hovioikeuden tuomioon merkittäviä tietoja koskevan pykälän 1 momentin 4 kohdan muutettaisiin niin, ettei siinä enää eriteltäisi asiassa esitettyjä todisteita todistelutarkoituksessa kuultuihin henkilöihin ja muihin todisteisiin. Tarkoitus ei olisi muuttaa

sitä, mitä hovioikeuden tuomioon tulee merkitä, vaan kohtaa muutettaisiin uuden suullisen todistelun vastaanottamistavan vuoksi. Ehdotetussa menettelyssä todisteita ei olisi enää mahdollista eritellä luontevasti ja yksiselitteisesti todistelutarkoituksessa kuultuihin henkilöihin ja muihin todisteisiin, eikä tällaista erittelyä voida myöskään pitää tarpeellisena. Muutoksella varmistettaisiin, että hovioikeuden tuomiosta ilmenisivät jatkossakin kaikki asiassa esitetyt todisteet, mukaan lukien käräjäoikeudessa tehdyttä kuva- ja äänitallenteelta vastaanotettu suullinen todistelu.

25 luku **Muutoksenhaku käräjäoikeudesta hovioikeuteen**

15 §. Pykälän 2 momentin mukaan valittajan tulee ilmoittaa valituskirjelmässä kannanottonsa pääkäsittelyn toimittamiseen ja siihen, keitä pääkäsittelyssä kuullaan. Suullisen todistelun vastaanottamistavan muuttaminen niin, että suullinen todistelu otettaisiin lähtökohtaisesti vastaan käräjäoikeudessa tehdyttä kuva- ja äänitallenteelta, heijastuisi myös valituskirjelmän sisältöön. Valituskirjelmän tulisi yhä sisältää valittajan kannanotot pääkäsittelyn toimittamista ja pääkäsittelyssä vastaanotettavaa suullista todistelua koskeviin kysymyksiin, mutta uusi todistelumenettely hovioikeuden pääkäsittelyssä edellyttäisi kannanottoa osin toisiin kysymyksiin kuin ennen. Näiden kannanottojen perusteella hovioikeuden tulisi pystyä tekemään 26 luvun 9 §:ssä tarkoitetut päätökset.

Jos valittaja haluaisi, että hovioikeudessa toimitetaan pääkäsittely, hänen tulisi momentin ensimmäisen virkkeen mukaan perustella pyyntönsä. Virke vastaisi voimassa olevaa lakia, mutta siinä edellytettäisiin yksilöidyn syyn ilmoittamisen sijaan pyynnön perustelemista. Tarkoitus ei olisi lieventää tai kiristää pääkäsittelypyynnön perustelemisvaatimusta, vaan muutos olisi yksinomaan kielellinen.

Momentin toisen virkkeen mukaan pääkäsittelypyynnön esittävän valittajan tulisi myös ilmoittaa käsityksensä siitä, onko pääkäsittelyssä otettava vastaan suullista todistelua tai kuultava muussa tarkoituksessa asianosaista henkilökohtaisesti. Pääkäsittely voitaisiin toimittaa myös esimerkiksi niin sanottuna pienimuotoisena pääkäsittelyinä, jossa kuultaisiin rikosasian vastaajaa hänelle tuomittavaan rangaistukseen vaikuttavista seikoista.

Momentin kolmannen virkkeen mukaan valittajan tulisi ilmoittaa, keiden käräjäoikeudessa kuulusteltujen henkilöiden kertomukset olisi tarpeellista ottaa vastaan, ja miltä osin ne olisi tarpeellista ottaa vastaan. Kertomukset otettaisiin pääsäännön mukaan vastaan kuva- ja äänitallenteelta siten kuin 26 luvun uudessa 15 a §:ssä säädettäisiin.

Riittävää ei olisi, että valittaja mainitsisi valituskirjelmässä niiden kärjäoikeudessa kuulusteltujen henkilöiden nimet, joiden kertomukset tulisi hänen näkemyksensä mukaan ottaa vastaan myös hovioikeudessa. Hänen tulisi sen lisäksi ilmoittaa, mitkä osat näiden henkilöiden kertomuksista tulisi ottaa vastaan hovioikeudessa. Valittajan tulisi siis esimerkiksi talokauppariidassa yksilöidä, että jonkun kuulusteltavan kertomus tulisi ottaa hovioikeudessa vastaan vain reklamaatiota koskevin osin. Tämä mahdollistaisi osaltaan kuva- ja äänitallenteelta vastaanotettavan suullisen todistelun rajaamisen ja vastaanottamisen vain siltä osin kuin mistä asiassa on hovioikeudessa enää kysymys.

Momentin neljännen virkkeen mukaan valittajan, joka haluaisi kuulustella kärjäoikeudessa kuulusteltua henkilöä henkilökohtaisesti uudelleen tai lisäkysymysten esittämistä varten, tulisi perustella pyyntönsä. Kysymys olisi 26 luvun uuden 15 a §:n 1 ja 2 momenteissa tarkoitetuista lisä- ja uudelleenkuulusteluista.

Momentissa ei edellytettäisi, että valittaja ottaisi valituskirjelmässään aina kantaa siihen, tulisiko suullista todistelua esittää pääkäsitelyssä viittaamalla siten kuin 26 luvun uuden 15 a §:n 3 momentissa säädettäisiin. Mikään ei silti estäisi valittajaa ilmoittamasta, jos hän haluaisi esittää suullista todistelua tällä tavoin.

Momentti koskisi 26 luvun 4 §:n 2 momenttiin sisältyvän viittaussäännöksen nojalla myös vastauksen sisältöä.

16 §. Pykälän 1 momentin toista virkettä ehdotetaan muutettavaksi siltä osin, keiden puhelinnumero ja muut yhteystiedot valittajan on ilmoitettava valituskirjelmässä hovioikeudelle. Koska hovioikeuden pääkäsitelyyn ei ehdotuksen mukaan enää kutsuttaisi henkilökohtaisesti niitä henkilöitä, joiden kertomukset otettaisiin hovioikeudessa vastaan kuva- ja äänitallenteelta, valituskirjelmässä ei olisi tarpeen ilmoittaa hovioikeudelle kaikkien asianosaisten sekä todistajien tai muiden kuultavien puhelinnumeroja ja muita yhteystietoja. Valittajan velvollisuus ilmoittaa puhelinnumero ja muut yhteystiedot koskisi sen sijaan vain sellaista todistajaa, asiantuntijaa sekä todistelutarkoituksessa kuultavaa asianosaista ja muuta henkilöä, jota kuulusteltaisiin hovioikeudessa henkilökohtaisesti.

Henkilöllä, jota kuulustellaan hovioikeudessa henkilökohtaisesti, tarkoitettaisiin henkilöä, jota kuulusteltaisiin hovioikeudessa henkilökohtaisesti uudelleen tai lisäkysymysten esittämistä varten. Lisäksi ilmaisu kattaisi henkilön, joka on nimetty kuulusteltavaksi vasta hovioikeudessa.

Muutos koskisi 26 luvun 4 §:n 2 momenttiin sisältyvän viittaussäännöksen nojalla myös vastausta.

18 §. Pykälän *1 momentista* ehdotetaan poistettavaksi viittaus äänitteisiin, koska niitä ei ehdotuksen mukaan enää tehtäisi kärjäoikeudessa.

25 a luku **Valitusasian valmistelun aloittaminen hovioikeudessa ja jatkokäsittelylupa**

14 §. Pykälän *1 momentissa* säädetään aineistosta, jonka perusteella hovioikeus päättää jatkokäsittelyluvan myöntämistä koskevan kysymyksen. Momentin mukaan hovioikeus voi tehdä tämän päätöksen kärjäoikeuden ratkaisun, valituksen ja mahdollisen vastauksen perusteella, mutta voi tarvittaessa käyttää myös muuta oikeudenkäyntiaineistoa. Lain esitöiden mukaan muulla oikeudenkäyntiaineistolla tarkoitetaan lähinnä todistajien ja asianosaisten kertomuksista tehtyjä ääni- ja/tai kuvatallenteita (HE 105/2009 vp s. 35 ja 64), mutta kysymys voi olla myös esimerkiksi kärjäoikeudessa esitetyistä kirjallisista todisteista (ks. esim. KKO 2013:66).

Tällä hetkellä kärjäoikeudessa tehdyn äänitallenteen käyttäminen jatkokäsittelylupaharkinnassa on hyvin harvinaista. Siirtyminen menettelyyn, jossa kärjäoikeudessa tehtäisiin äänitallenteen sijaan kuva- ja äänitallenne, voisi helpottaa hovioikeuden mahdollisuuksia perehtyä jatkokäsittelylupaharkinnassa asiassa esitettyyn suulliseen todisteluun. Tämä voisi kuitenkin olla ongelmallista.

Hovioikeuden tulee ratkaista jatkokäsittelyluvan myöntämistä koskeva kysymys kirjallisessa menettelyssä. Kärjäoikeudessa tehty kuva- ja äänitallenne sisältäisi kuitenkin asiassa esitetyn suullisen todistelun. Toisin kuin tällä hetkellä, hovioikeus myös ottaisi mahdollisessa pääkäsittelyssä suullisen todistelun vastaan tältä tallenteelta. Jos jatkokäsittelylupaharkinnassa hyödynnettäisiin kuva- ja äänitallennetta ja siltä ilmenevää suullista todistelua, hovioikeus perehtyisi suulliseen todisteluun kirjallisessa menettelyssä. Se olisi omiaan hämärtämään kirjallisen ja suullisen hovioikeusmenettelyn välistä eroa.

Lisäksi pääkäsittely, jossa suullista todistelua otetaan vastaan, voi ylipäätään tulla toimitettavaksi vain silloin, kun jatkokäsittelylupa on myönnetty. Kuva- ja äänitallenteeseen ja siltä ilmenevään suulliseen todisteluun perehtyminen jatkokäsittelylupaharkinnassa voisi tehdä epäselväksi jatkokäsittelylupaharkinnan ja täystutkinnan välisen eron, jos jatkokäsittelylupaharkinnassa perehdyttäisiin, toisin kuin nykyään, täsmälleen samaan suulliseen todisteluun kuin mitä esitettäisiin mahdollisessa pääkäsittelyssä.

Kuva- ja äänitallenteeseen perehtyminen hovioikeudessa jo jatkokäsittelylupaharkinnassa ei siten istuisi ongelmitta hovioikeusmenettelyn perusratkaisuihin. Sen vuoksi kuva- ja äänitallenteen hyödyntämiseen jatkokäsittelylupaharkinnassa tulisi suhtautua

pidättyvämmiin kuin tällä hetkellä kärjäoikeudessa tehtävän äänitallenteen käyttämiseen. Siksi ehdotetaan, että hovioikeus voisi vain erityisestä syystä ottaa huomioon kärjäoikeudessa tehdyn kuva- ja äänitallenteen päättäessään jatkokäsittelyluvan myöntämistä koskevan kysymyksen.

Erityinen syy käyttää muuta oikeudenkäyntiaineistoa jatkokäsittelylupaharkinnassa voisi olla esimerkiksi tarve selvittää, mitä joku tietty todistaja on kertonut kärjäoikeudessa jostakin yksittäisestä seikasta, jos tästä vallitsisi kärjäoikeuden ratkaisun, valituksen ja mahdollisen vastauksen valossa epäselvyys. Se voitaisiin tarkistaa kärjäoikeudessa tehdyiltä kuva- ja äänitallenteelta. Kysymys olisi 26 luvun 12 §:n 3 momentissa tarkoitettua selonottoa vastaavista tilanteista. Jos asiassa ilmenisi tarvetta perehtyä kuva- ja äänitallenteeseen jonkin yksityiskohdan tarkistamista laajemmin, asiassa olisi yleensä aihetta myöntää jatkokäsittelylupa muutos- tai tarkistusperusteella.

Momenttia muutettaisiin lisäksi lisäämällä sen ensimmäiseen virkkeeseen sana ”kirjallisen”. Näin selvennettäisiin, että virkkeessä tarkoitettu muu oikeudenkäyntiaineisto, jota hovioikeus voi tarvittaessa käyttää jatkokäsittelylupaharkinnassa, ei kattaisi kärjäoikeudessa tehtyä kuva- ja äänitallennetta.

26 luku **Valitusasian käsittelyn jatkaminen hovioikeudessa**

9 §. Pykälän 2 momentissa säädetään pääkäsittelyn toimittamista ja siellä kuultavia henkilöitä koskevista päätöksistä, joita hovioikeus tekee valmistelussa. Momenttia muutettaisiin vastaamaan ehdotuksen mukaista suullisen todistelun vastaanottamista. Suullisen todistelun vastaanottaminen hovioikeudessa kärjäoikeudessa tehdyiltä kuva- ja äänitallenteelta edellyttäisi, että hovioikeudessa tehtäisiin valmistelussa aikaisempaa yksityiskohtaisempia ratkaisuja asianosaisten kuulemisesta ja pääkäsittelyssä vastaanotettavasta suullisesta todistelusta.

Momentin 1 kohdan mukaan hovioikeus päättäisi, otetaanko pääkäsittelyssä vastaan suullista todistelua tai kuullaanko asianosaista henkilökohtaisesti muussa tarkoituksessa. Kohta vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä. Pääkäsittely voitaisiin, kuten nykyäänkin, toimittaa myös asianosaisten kuulemiseksi muussa tarkoituksessa kuin suullisen todistelun vastaanottamiseksi. Kysymys voisi olla esimerkiksi rikosasian vastaajana olevan valittajan omaa kuulemistä varten toimitettavasta niin sanotusta pienimuotoisesta pääkäsittelystä, jossa toteutuisi asianosaisten oikeus ajaa asiaansa ja kohdata tuomarinsa hänelle tärkeässä asiassa.

Momentin 2 kohdan mukaan hovioikeuden tulisi päättää siitä, keiden kärjäoikeudessa kuulusteltujen henkilöiden kertomukset otetaan hovioikeuden pääkäsittelyssä

vastaan kärjäoikeudessa tehdyttä kuva- ja äänitallenteelta. Hovioikeuden tulisi samalla päättää myös siitä, missä laajuudessa nämä kertomukset otetaan vastaan. Kärjäoikeudessa kuulustellulla henkilöllä tarkoitettaisiin 22 luvun 6 §:n 1 momentissa mainittua henkilöä, jonka kertomuksesta on kärjäoikeudessa tehty kuva- ja äänitallenne.

Momentin 3 kohta koskisi kärjäoikeudessa kuulustellun henkilön kuulustelemista henkilökohtaisesti uudelleen ja 4 kohta tällaisen henkilön kuulustelemista henkilökohtaisesti lisäkysymysten esittämistä varten. Hovioikeuden tulisi ratkaista valmistelussa, toimitetaanko pääkäsittelyssä tällaisia kuulusteluja.

Hovioikeus tekisi 3 ja 4 kohdissa tarkoitetut ratkaisut tavanomaisesti asianosaisen aloitteesta. Hovioikeus voisi kuitenkin poikkeuksellisesti päättää kärjäoikeudessa kuulustellun henkilön kuulustelusta henkilökohtaisesti uudelleen tai lisäkysymyksiä varten asianosaisia kuultuaan myös omasta aloitteestaan, jos asian selvittäminen sitä vaatisi.

Momentin 5 kohta liittyisi luvun 15 a §:n 3 momentissa tarkoitettuun menettelytapaan, jossa kärjäoikeudessa vastaanotettu suullinen todistelu voitaisiin esittää pääkäsittelyssä kokonaan tai osittain viittaamalla siihen. Kohdan mukaan hovioikeuden tulisi päättää valmistelussa myös siitä, käytetäänkö pääkäsittelyssä tätä suullisen todistelun esittämistapaa ja missä laajuudessa niin tehdään. Hovioikeus voisi päättää suullisen todistelun esittämisestä viittaamalla siihen myös omasta aloitteestaan mutta asianosaisia kuultuaan.

Momentin 6 kohdan mukaan hovioikeuden tulisi päättää valmistelussa siitä, otetaanko pääkäsittelyssä vastaan uutta suullista todistelua. Kohta vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä.

12 §. Pykälän 2 *momentti* koskee tilannetta, jossa asia ratkaistaan hovioikeudessa kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella, eikä valittajan vastapuoli ole käyttänyt hovioikeudessa puhevaltaa. Tällöin asiaa ratkaistaessa otetaan huomioon valittajan vastapuolen asiassa aikaisemmin esittämä oikeudenkäyntiaineisto.

Momenttia ehdotetaan muutettavaksi niin, että siinä mainittaisiin, että hovioikeus voisi momentissa tarkoitettussa tilanteessa ottaa huomioon vain kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston. Koska kärjäoikeudessa vastaanotetusta suullisesta todistelusta tehty kuva- ja äänitallenne ei olisi kirjallista oikeudenkäyntiaineistoa, muutos merkitsisi sitä, ettei momentissa tarkoitettussa tilanteessa voitaisi ottaa huomioon sitä, mitä valittajan vastapuoli on aikaisemmin esittänyt tallennetussa suullisessa kuulustelussaan.

Muutos olisi tarpeen kirjallisen ja suullisen hovioikeusmenettelyn välisen eron pitämiseksi selvänä. Hovioikeus voi ratkaista asian 12 §:n mukaisesti kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella vain silloin, kun asiassa ei oteta vastaan suullista todistelua. Jos suullista todistelua on tarpeen ottaa vastaan, hovioikeuden tulee toimittaa pääkäsittely, jossa hovioikeus ehdotuksen mukaan ottaisi suullisen todistelun vastaan kärjäoikeudessa tehdyttä kuva- ja äänitallenteelta. Näiden menettelytapojen välinen ero muodostuisi epäselväksi, jos hovioikeus voisi 2 momentin nojalla perehtyä kuva- ja äänitallenteeseen myös kirjallisessa menettelyssä, vaikkakin vain siltä osin, mitä tallenteelta ilmenisi valittajan vastapuolen kertoneen kärjäoikeuden pääkäsittelyssä.

Pykälän 3 momentissa säädetään selon ottamisesta kärjäoikeudessa vastaanotetun todistelun sisällöstä tallenteelta silloin, kun hovioikeus ratkaisee asian kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella. Momenttia muutettaisiin kielellisesti siten, että sana todistelutallenne korvattaisiin sanoilla kuva- ja äänitallenne.

Momenttia ei muutettaisi asiallisesti. Selon ottamisessa olisi edelleenkin kysymys todistelun oikean sisällön selvittämisestä. Valituksessa saatetaan esimerkiksi väittää, että todistaja on kertonut jostakin seikasta toisin kuin kärjäoikeus on tuomioonsa kirjannut hänen sanoneen. Tällöin syntyy tarve selvittää tallenteelta, mikä todistelun oikea sisältö tältä kohdin on (HE 91/2002 vp s. 40). Selon ottaminen ei siten ole suullisen todistelun vastaanottamista. Jos suullisen todistelun sisältö olisi laajemmin epäselvä tai jos hovioikeus katsoisi, että suullista todistelua tulisi arvioida uudelleen, asiassa tulisi toimittaa pääkäsittely, eikä juttua voisi ratkaista kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella.

Johdonmukaisuuden vuoksi ehdotetaan, että myös tässä momentissa käytettäisiin todistelutallenteen sijaan ilmaisua kuva- ja äänitallenne, kun tarkoitetaan kärjäoikeudessa 22 luvun käytettäisiin 6 §:n 1 momentin nojalla tehtyä tallennetta.

13 §. Pykälän 1 momenttia muutettaisiin niin, ettei sen sanamuoto sulkisi pois sitä, että hovioikeuden pääkäsittelyssä voitaisiin ottaa vastaan suullista todistelua myös kärjäoikeudessa tehdyttä kuva- ja äänitallenteelta siten kuin 15 a §:ssä säädetäisiin.

15 a §. Uudessa pykälässä säädetäisiin kärjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun vastaanottamisesta hovioikeuden pääkäsittelyssä. Kärjäoikeudessa vastaanotettu suullinen todistelu otettaisiin hovioikeuden pääkäsittelyssä vastaan kärjäoikeudessa tehdyttä kuva- ja äänitallenteelta, jollei käsillä olisi 1 tai 2 momentissa mainittu poikkeustilanne.

Käräjäoikeudessa tehdyllä kuva- ja äänitallenteella tarkoitettaisiin kuva- ja äänitallennetta, joka olisi tehty käräjäoikeudessa siten kuin 22 luvun 6 §:n 1 momentissa säädettäisiin.

Pykälän 1 momentin alkuosassa säädettäisiin siitä lähtökohdasta, että käräjäoikeudessa vastaanotettu suullinen todistelu otettaisiin hovioikeuden pääkäsittelyssä tarpeellisilta osin vastaan käräjäoikeudessa tehdyltä kuva- ja äänitallenteelta.

Hovioikeudessa suullinen todistelu otetaan vastaan pääkäsittelyssä. Säännös vastaisi tältä osin nykytilaa. Ehdotuksella ei myöskään muutettaisi säännöksiä siitä, milloin hovioikeuden tulee toimittaa pääkäsittely ja ottaa siellä suullista todistelua vastaan, vaan näiltä osin noudatettaisiin yhä luvun 14 §:ää, 14 a §:ää ja 15 §:ää.

Luvun 15 §:n 1 momentin mukaan käräjäoikeudessa vastaanotettu suullinen todistelu otetaan pääkäsittelyssä vastaan tarpeellisilta osiltaan, jollei estettä ole. Säännöstä sovellettaisiin myös vastaanotettaessa suullista todistelua kuva- ja äänitallenteelta. Kuva- ja äänitallennetta ei siten aina katsottaisi pääkäsittelyssä kokonaisuudessaan, vaan siltä tulisi esittää ainoastaan ne kohdat, joista asiassa on hovioikeudessa kysymys. Tämän seikan korostamiseksi 1 momentissa todettaisiin kuitenkin vielä erikseen, että suullinen todistelu tulisi ottaa vastaan kuva- ja äänitallenteelta vain tarpeellisilta osin.

Momentin loppuosassa säädettäisiin ensimmäisestä poikkeuksesta kuva- ja äänitallenteelta tapahtuvaan suullisen todistelun vastaanottamiseen. Sen mukaan hovioikeuden pääkäsittelyssä voitaisiin erityisestä syystä kuulustella käräjäoikeudessa kuulusteltua henkilöä henkilökohtaisesti uudelleen (*uudelleenkuulustelu*).

Uudelleenkuulustelussa kuulusteltava esittäisi hovioikeuden pääkäsittelyssä kertomuksensa kokonaisuudessaan uudelleen. Kuulusteltavan kertomusta ei siten tässä tilanteessa otettaisi hovioikeudessa edes osittain vastaan käräjäoikeudessa tehdyltä kuva- ja äänitallenteelta. Jos kuulusteltava kuitenkin poikkeaisi uudelleenkuulustelussa siitä, mitä hän on aikaisemmin tuomioistuimelle, syyttäjälle tai esitutkintaviranomaiselle kertonut, tai ei antaisi kertomusta, käräjäoikeudessa tehtyä kuva- ja äänitallennetta olisi mahdollista käyttää todisteena 17 luvun 47 §:n 2 momentissa säädetyllä tavalla. Menettely vastaisi sitä, miten käräjäoikeudessa tehtyä äänitallennetta voidaan nykyään käyttää.

Uudelleenkuulustelu voitaisiin toimittaa vain erityisestä syystä, joten se tulisi kysymykseen vain harvoin. Uudelleenkuulustelu edellyttäisi, ettei 2 momentin mukaista kuulustelua henkilökohtaisesti lisäkysymysten esittämistä varten voitaisi pitää riittävänä asian selvittämiseksi.

Erityinen syy kuulustella jotakuta hovioikeuden pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti uudelleen olisi käsillä esimerkiksi silloin, jos kuva- ja äänitallennetta ei 22 luvun 6 §:n 2 momentin nojalla olisi tehty tai sen tekeminen olisi epäonnistunut. Uudelleenkuulustelu tulisi toimittaa myös silloin, jos tallenne olisi teknisesti niin heikkolaatuinen, ettei suullisen todistelun vastaanottaminen tallenteelta olisi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin todistelulle asettamat reunaehdot huomioon ottaen mahdollista. Asiaa ei siten saisi palauttaa käräjäoikeuteen pelkästään sen vuoksi, että käräjäoikeudessa vastaanotettua suullista todistelua ei voitaisi hovioikeudessa ottaa vastaan kuva- ja äänitallenteelta.

Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaaminen voisi joskus olla erityinen syy uudelleenkuulustelulle. Tältä osin tulisi ottaa huomioon erityisesti Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artikla ja sitä koskeva ratkaisukäytäntö. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on vakiintuneesti katsonut, että puolustuksen oikeudet vaativat muun muassa sitä, että rikosasian vastaajalla on asianmukainen tilaisuus riitauttaa häntä vastaan todistavan todistajan kertomus ja vastakuulustella tätä, joko todistajan esittäessä kertomustaan tai myöhemmin (ks. esim. Schatschaschwili v. Saksa 15.12.2015, suuri jaosto, kohta 105 ja siinä viitatu ratkaisut). Uudelleenkuulustelu olisi siten toimitettava silloin, kun tämän oikeuden toteutuminen sitä edellyttäisi.

Erityinen syy uudelleenkuulustelulle voisi olla käsillä, jos asia olisi muuttunut muutoksenhaussa niin paljon, että käräjäoikeudessa esitetty kuulustelukertomus olisi menettänyt relevanssinsa asian ratkaisemisen kannalta, eikä lisäkuulustelun voitaisi katsoa riittävän asian selvittämiseksi. Näin voisi olla silloinkin, kun joku käräjäoikeudessa kuulustelluista henkilöistä ilmoittaisi haluavansa esittää hovioikeudessa täysin uuden version oikeudenkäynnin kohteena olevista tapahtumista. Erityinen syy ei kuitenkaan olisi yksin asianosaisen väite siitä, että kuulusteltava olisi kertonut asiasta käräjäoikeudessa totuutta vastaamattomasti tai jättänyt jotakin kertomatta. Uudelleenkuulemista ei tulisi toimittaa myöskään pelkästään siitä syystä, että asianosainen haluaisi kuulustella todistajaa uudelleen tai toisella tavalla.

Uudelleenkuulustelu voisi tulla kysymykseen myös silloin, jos käräjäoikeus olisi laajassa asiassa epäonnistunut suullisen todistelun jäsentämisessä tai indeksoinnissa siten, että suullisen todistelun vastaanottaminen kuva- ja äänitallenteelta hovioikeudessa olisi täysin epätarkoituksenmukaista. Näin voisi olla esimerkiksi silloin, jos todistajaa olisi rikosasiassa kuulusteltu lukuisista syytekohdista pitkään ja jäsentymättömästi, eikä niitä lyhyitä osia kuulustelua, joissa todistaja kertoisi ainoastaan syytekohdista, josta hovioikeudessa olisi enää kysymys, kyettäisi erottamaan kuva- ja äänitallenteelta.

Uudelleenkuulustelun edellytysten arviointiin ei vaikuttaisi se, kenestä käräjäoikeudessa kuulustellusta henkilöstä olisi kysymys. Asianosaisten ja muiden käräjäoikeudessa kuulusteltujen henkilöiden kuulusteluun henkilökohtaisesti uudelleen hovioikeuden pääkäsittelyssä tulisi suhtautua samalla tavalla huolimatta siitä, että asianosaiset ovat hovioikeuden pääkäsittelyssä yleensä joka tapauksessa henkilökohtaisesti läsnä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin käräjäoikeudessa kuulustellun henkilön kuulustelemisesta hovioikeuden pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti lisäkysymysten esittämistä varten (*lisäkuulustelu*).

Kun käräjäoikeudessa kuulusteltua henkilöä kuulusteltaisiin hovioikeudessa henkilökohtaisesti lisäkysymysten esittämistä varten, kuulusteltava ei esittäisi uudelleen kertomustaan, jonka hän on esittänyt jo käräjäoikeudessa. Sen sijaan hänen käräjäoikeudessa esittämänsä kertomus otettaisiin ensin vastaan kuva- ja äänitallenteelta, minkä jälkeen kuulusteltavalle esitettäisiin kysymyksiä, joita hänelle ei käräjäoikeudessa esitetty. Menettelystä pääkäsittelyssä esitettäessä lisäkysymyksiä säädettäisiin tarkemmin luvun 24 §:n 2 ja 3 momenteissa.

Lisäkuulustelu voitaisiin toimittaa, jos se olisi tarpeen asian selvittämiseksi. Kynnys lisäkuulustelulle olisi matalampi kuin uudelleenkuulustelulle, mutta asianosaisen yksilöimätön pyyntö ei riittäisi sen ylittämiseen. Lisäkuulustelu tulisi sallia, jos sen olisi perusteltua olettaa johtavan siihen, että tietoon tulisi asian selvittämisen kannalta merkityksellisiä uusia tosiseikkoja.

Jos asianosainen vetoaisi hovioikeudessa uusiin seikkoihin tai todisteisiin, asian selvittämiseksi olisi tyypillisesti tarpeen esittää niitä koskevia lisäkysymyksiä käräjäoikeudessa kuulustelluille henkilöille. Sallittua olisi myös esittää rikosasian vastaajalle lisäkysymyksiä siitä, miten hänen henkilökohtaiset olosuhteensa ovat muuttuneet käräjäoikeuden pääkäsittelyn jälkeen. Lisäkuulustelu olisi usein tarpeen silloin, jos kuva- ja äänitallenteen perusteella vallitsisi epäselvyys siitä, mitä kuulusteltava oli käräjäoikeudessa jostakin yksittäisestä asiasta kertonut. Jos asianosainen olisi hankkinut itselleen avustajan vasta hovioikeudessa ajettuaan käräjäoikeudessa itse asiaansa, lisäkuuleminen voisi niin ikään olla tarpeen asian selvittämiseksi. Ruotsin oikeuskäytännössä on arvioitu perusteita lisäkuulemiselle tilanteessa, jossa avustaja oli vaihtunut muutoksenhakuvaiheessa. Ruotsin korkeimman oikeuden ennakkoratkaisun mukaan pelkästään uuden puolustajan halu järjestää vastaajan puolustus toisella tavalla ei ollut riittävä peruste lisäkuulustelulle (ks. NJA 2014 s. 954).

Arvioitaessa lisäkuulustelupyynnön edellytyksiä tulisi ottaa huomioon Euroopan ihmisoikeussopimuksen oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan 6 artiklan 3 kohdan d alakohdan. Sen mukaan jokaisella rikoksesta syytetyllä on oikeus kuulustella tai kuulus-

tuttaa todistajia, jotka kutsutaan todistamaan häntä vastaan, ja saada hänen puolestaan esiintyvät todistajat kutsutuiksi ja kuulustelluiksi samoissa olosuhteissa kuin häntä vastaan todistamaan kutsutut todistajat. Jos tämän oikeuden toteutuminen sitä edellyttäisi, asian selvittämiseksi olisi tarpeen sallia rikosasian vastaajan esittää hovioikeudessa lisäkysymyksiä kärjäoikeudessa kuulustellulle henkilölle.

Lisäkysymysten tulisi kuitenkin olla uusia. Kärjäoikeudessa esitettyjen kysymysten esittäminen kärjäoikeudessa kuulustellulle henkilölle hovioikeudessa lisäkysymyksenä siinä toivossa, että hän antaisi niihin toisen vastauksen, ei olisi sallittua. Lisäkuulustelua ei tulisi sallia myöskään yksin sillä perusteella, että asianosainen katsoisi kärjäoikeuden arvioineen kuulusteltavan kertomuksen näyttöarvon väärin.

Momentti koskisi suullisen todistelun vastaanottamista, eikä siten asettaisi esteitä asianosaisten kuulemiselle hovioikeudessa muussa tarkoituksessa.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin kärjäoikeudessa tehdyttä kuva- ja äänitallenteelta vastaanotettavan suullisen todistelun esittämisestä hovioikeuden pääkäsittelyssä viittaamalla siihen.

Kysymys olisi suullisen todistelun esittämistavasta, jossa asianosainen, joka haluaisi vedota jonkun kärjäoikeudessa kuulustellun henkilön kertomukseen, viittaisi pääkäsittelyssä tämän kertomuksen relevantteihin kohtiin. Kuulusteltavaa koskevaa kuva- ja äänitallennetta ei silloin esitettäisi pääkäsittelyssä viitatuilta osin, vaan hovioikeus perehtyisi tähän suulliseen todisteluun myöhemmin asianosaisten ja yleisön läsnä olematta.

Suullinen todistelu voitaisiin esittää pääkäsittelyssä viittaamalla siihen joko kokonaan tai osittain. Välttämätöntä ei siten olisi, että kaikki suullinen todistelu esitettäisiin viittaamalla siihen, vaan suullinen todistelu voitaisiin esittää osittain viittaamalla ja osittain esittämällä suullisesta todistelusta tehtyä kuva- ja äänitallennetta pääkäsittelyssä asianosaisten ja yleisön läsnä ollen. Kärjäoikeudessa kuulusteltua henkilöä voitaisiin kuulustella henkilökohtaisesti lisäkysymysten esittämistä varten 2 momentin mukaisesti myös silloin, kun hänen kärjäoikeudessa esittämänsä kertomus esitetään hovioikeudessa viittaamalla siihen.

Pääkäsittelyä ei keskeytettäisi eikä lykättäisi ajaksi, jolloin hovioikeus perehtyisi viittaamalla esitettyyn suulliseen todisteluun, vaan kysymys olisi pääkäsittelyn jatkumisesta asianosaisten ja yleisön läsnä olematta. Tämä merkitsisi sitä, että hovioikeuden tulisi noudattaa soveltuvin osin pääkäsittelyn yhtäjaksoisuutta koskevia säännöksiä perehtyessään viittaamalla esitettyyn suulliseen todisteluun. Hovioikeuden tulisi siten

perehtyä suulliseen todisteluun vähintään kahtena arkipäivänä viikossa tai tarvittaessa lykätä asian käsittelyä tämän lain 6 luvussa tai oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvussa säädetyin edellytyksin.

Suullisen todistelun esittäminen viittaamalla siihen edellyttäisi ensinnäkin sitä, että se olisi suullisen todistelun määrä huomioon ottaen tarkoituksenmukaista. Kuten yleisperusteluissa on esitetty, menettelytavalla pyrittäisiin saavuttamaan prosessitaloudellisia hyötyjä, joten harkittaessa sen tarkoituksenmukaisuutta tulisi kiinnittää huomiota näihin hyötyihin erityisesti asianosaisten kannalta. Suullinen todistelu voitaisiin sen vuoksi esittää viittaamalla siihen vain asioissa, joissa esitettäisiin paljon suullista todistelua ja joissa siksi tulisi toimitettavaksi huomattavan pitkä pääkäsittely. Ainakaan asioissa, joissa 1 momentin mukaista menettelyä noudattaen otettaisiin suullista todistelua vastaan vain yhtenä tai kahtena pääkäsittelypäivänä, ei olisi säännöksen edellyttämällä tavalla tarkoituksenmukaista esittää suullista todistelua viittaamalla siihen.

Lisäksi edellytettäisiin sitä, että suullisen todistelun esittäminen viittaamalla siihen olisi myös muutoin soveliaista. Soveliaisuusharkinnassa hovioikeuden tulisi laajemmin punnita menettelytapaa yksittäisen asian asianmukaisen käsittelyn näkökulmasta.

Kuva- ja äänitallenteelta vastaanotettavan suullisen todistelun ymmärtämistä saattaisi joskus helpottaa se, että asianosaiset olisivat läsnä sitä vastaanottaessa ja kykenisivät kiinnittämään tuomioistuimen jäsenten huomion merkityksellisinä pitämiinsä seikoihin. Toisinaan suullisen todistelun tarkoituksenmukainen vastaanottaminen voi edellyttää kirjallisten todistelun samanaikaista esittämistä. Suullisen todistelun esittäminen viittaamalla siihen ei olisi soveliaista, jos se näistä tai muista syistä vaikeuttaisi oikean näyttöratkaisun tekemistä.

Suullisen todistelun esittäminen pääkäsittelyssä viittaamalla siihen ei välttämättä olisi soveliaista silloin, kun olisi tiedossa, että asiassa olisi tarve esittää käräjäoikeudessa kuulustelluille henkilöille runsaasti lisäkysymyksiä. Tällöin menettelytavalla ei välttämättä saavutettaisi sillä tavoiteltuja hyötyjä.

Hovioikeus päättäisi siitä, esitetäänkö suullinen todistelu viittaamalla siihen, ja voisi tehdä tämän ratkaisun myös viran puolesta, kuten 9 §:n säännöskohtaisissa perusteluissa on esitetty. Asianosaisten näkemyksillä olisi kuitenkin merkitystä soveliaisuusharkinnassa.

Momentti koskisi sanamuotonsa mukaan yksinomaan suullista todistelua. Viittaamista kirjalliseen todisteluun säädetään 17 luvun 54 §:ssä, jonka mukaan asiantuntijalausunto, asiakirja, katselmuskohde sekä 17 luvun 24 §:ssä tai 17 luvun 47 §:n 2 momentissa tarkoitettu kertomus tai lausuma on pääkäsittelyssä esiteltävä tarpeellisilta

osiltaan. Laki mahdollistaa näin ollen jo nyt kirjalliseen aineistoon viittaamisen siten, että pääkäsittelyssä asianosainen vain esittelee todisteen tarpeellisilta osiltaan (HE 46/2014 vp s. 112).

18 §. Pykälän 3 *momenttiin* tehtäisiin kielellinen muutos, jolla tähdennettäisiin, että momentti koskee valittajan vastapuolen henkilökohtaista läsnäoloa hovioikeuden pääkäsittelyssä. Momenttia ei siten sovellettaisi tilanteessa, jossa valittajan vastapuolen kertomuksen vastaanottamista kuva- ja äänitallenteelta ei pidettäisi tarpeellisena.

19 §. Pykälän 1 *momenttiin* tehtäisiin kielellinen muutos, jolla selvennettäisiin, että momentti koskee asianosaisen tai hänen laillisen edustajansa velvoittamista saapumaan pääkäsittelyyn kuultavaksi henkilökohtaisesti.

20 §. Pykälän 2 *momenttiin* ehdotetaan tehtäväksi kielellinen muutos lisäämällä siihen sana kuultavaksi. Näin selvennettäisiin sitä, että kysymys on valittajan vastapuolen velvoittamisesta saapumaan kuultavaksi.

Momentin viimeinen virke ehdotetaan poistettavaksi. Virkkeen tarjoamaa mahdollisuutta määrätä valittajan vastapuoli tuotavaksi pääkäsittelyyn, vaikka häntä ei ole kutsuttu pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti, ei ole käytännössä sovellettu. Jos asian käsittely edellyttää valittajan vastapuolen läsnäoloa, hänet kutsutaan pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti luvun 18 §:n 2 momentin nojalla. Jos valittajan vastapuolta ei ole kutsuttu pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti, ei ole myöskään syytä määrätä häntä tuotavaksi sinne. Valittajan vastapuolen näkökulmasta tuominen pääkäsittelyyn olisi tässä tilanteessa yllättävää ja kohtuutonta.

23 §. Pykälässä säädetään todistajan ja asiantuntijan sekä muun todistelutarkoituksessa kuultavan henkilön kutsumisesta hovioikeuden pääkäsittelyyn. Koska suullinen todistelu otettaisiin hovioikeudessa pääsääntöisesti vastaan käräjäoikeudessa tehdyltä kuva- ja äänitallenteelta, pykälässä mainittujen henkilöiden kutsuminen pääkäsittelyyn ei olisi enää kaikissa tapauksissa tarpeellista. Sen vuoksi pykälään lisättäisiin uusi 2 *momentti*, jonka mukaan sellaista todistajaa tai asiantuntijaa, jonka käräjäoikeudessa esittämä kertomus otetaan hovioikeudessa vastaan kuva- ja äänitallenteelta, ei kutsuttaisi hovioikeuden pääkäsittelyyn, ellei häntä kuulusteltaisi pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti uudelleen tai lisäkysymysten esittämistä varten.

24 §. Koska suullinen todistelu otettaisiin hovioikeudessa lähtökohtaisesti vastaan käräjäoikeudessa tehdyltä kuva- ja äänitallenteelta, asian käsittelyjärjestystä pääkäsittelyssä koskevaan pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 *momentti*, jossa säädettäisiin siitä, kuinka pääkäsittelyssä tulisi menetellä vastaanotettaessa suullista todistelua tällä tavoin.

Pääsääntö olisi, että pääkäsittelyssä vastaanotettaisiin ensin kaikki kuva- ja äänitallelta vastaanotettava suullinen todistelu. Vasta sitten, kun tallenne olisi relevantilta osin katsottu, kuulusteltaisiin hovioikeudessa henkilökohtaisesti kuulusteltavia henkilöitä.

Käräjäoikeudessa kuulustellun henkilön kuulusteleminen henkilökohtaisesti lisäkysymysten esittämistä varten tapahtuisi kuitenkin aina kyseistä henkilöä koskevan tallenteen esittämisen jälkeen. Olisi tarkoituksenmukaista, että tallennettua kertomusta täydentävät lisäkysymykset esitettäisiin heti, kun tallennettu kertomus olisi vastaanotettu ja siksi parhaiten muistissa.

Uuden 2 momentin säätämisen vuoksi voimassa oleva 2 momentti siirtyisi *3 momentiksi*.

Hovioikeus voi tällä hetkellä tarvittaessa poiketa 1 momentin mukaisesta käsittelyjärjestyksestä esimerkiksi päättämällä, että osa todistelusta otetaan vastaan ennen kaikkia asiaesittelyitä. Sen vuoksi olisi johdonmukaista sallia poikkeaminen myös ehdotetun 2 momentin mukaisesta menettelystä vastaanotettaessa suullista todistelua kuva- ja äänitallelta. Se parantaisi hovioikeuden mahdollisuuksia käsitellä asia tarkoituksenmukaisella ja tehokkaalla tavalla. Tästä syystä 3 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi viittaus uuteen 2 momenttiin, jolloin hovioikeus voisi tarvittaessa poiketa myös 2 momentiksi ehdotetusta käsittelyjärjestyksestä.

Aihe poiketa ehdotettavan 2 momentin mukaisesta järjestyksestä voisi olla esimerkiksi se, että suullinen todistelu esitetään kokonaan tai osittain viittaamalla käräjäoikeudessa tehtyyn kuva- ja äänitallelta siten kuin 15 a §:n 3 momentissa säädetään. Tässä menettelytavassa ei olisi esimerkiksi aina tarkoituksenmukaista kuulustella käräjäoikeudessa kuulusteltua henkilöä henkilökohtaisesti lisäkysymysten esittämistä varten heti häntä koskevan kuva- ja äänitallelta esittämisen jälkeen, vaan tämä voisi tapahtua vasta hovioikeuden perehdyttyä kaikkeen kuva- ja äänitallelta vastaanotettavaan suulliseen todisteluun.

24 a §. Pykälä ehdotetaan kumottavaksi kokonaisuudessaan.

Pykälän 1 momentissa säädetään mahdollisuudesta esittää käräjäoikeudessa tehty ääni- tai kuvatallenne tietyissä tilanteissa hovioikeuden pääkäsittelyssä. Nyt ehdotetun uudistuksen myötä suullisen todistelun vastaanottaminen tallenteelta olisi ensisijainen menettelytapa. Momentin säännös kävisi siksi tarpeettomaksi. Myös pykälän 2 momentti voidaan poistaa tarpeettomana. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun kokonaisuudistuksessa laajennettiin puhelinkuulemisen edellytyksiä. Luvun 52 §:n mukaan puhelimitse tapahtuva kuuleminen on mahdollista kaikissa oikeusasteissa silloin, kun

kuultavan kertomuksen uskottavuutta voidaan luotettavasti arvioida ilman hänen henkilökohtaista läsnäoloaan pääkäsittelyssä. Hovioikeutta koskevalle, samansisältöiselle erityissäännökselle ei siksi ole enää tarvetta. Pykälän 3 momentti jää tarpeettomaksi 2 momentin poistamisen myötä.

27 §. Hovioikeuden pääkäsittelystä laadittavan pöytäkirjan sisältöä koskevaa pykälää on muutettava sen vuoksi, että hovioikeus ottaisi suullista todistelua vastaan myös kuva- ja äänitallenteelta.

Pykälän *1 momenttia* yksinkertaistettaisiin siirtämällä tarkempi sääntely asiassa vastaanotetusta suullisesta todistelusta tehtävistä pöytäkirjamerkinnoista uuteen 2 momenttiin. Lisäksi 1 momentin sanamuotoa muutettaisiin niin, että todisteita ei enää eriteltäisi hovioikeudessa kuultuihin henkilöihin ja muihin todisteisiin. Uudistuksen myötä todisteita ei olisi enää mahdollista eritellä luontevasti ja yksiselitteisesti todistelutarkoituksessa kuultuihin henkilöihin ja muihin todisteisiin, eikä tällaista erittelyä voida myöskään pitää tarpeellisenä. Momentissa edellytettäisiin vain asiassa esitettyjen todisteiden merkitsemistä pöytäkirjaan. Muutos ei olisi sisällöllinen. Kaikki asiassa vastaanotetut todisteet tulisi niiden laadusta riippumatta edelleen merkitä pääkäsittelyn pöytäkirjaan.

Pykälään lisättäisiin uusi *2 momentti* tiedoista, jotka asiassa vastaanotetusta suullisesta todistelusta tulisi merkitä pöytäkirjaan. Pöytäkirjasta tulisi käydä ilmi, mitä suullista todistelua hovioikeus on ottanut vastaan ja millä tavalla tuo suullinen todistelu on otettu vastaan. Pöytäkirjasta tulisi ilmetä eritellysti se, keiden käräjäoikeudessa kuulusteltujen henkilöiden kertomukset on otettu pääkäsittelyssä vastaan käräjäoikeudessa tehdyltä kuva- ja äänitallenteelta, ja miltä osin ne on otettu vastaan sekä se, onko käräjäoikeudessa kuulusteltuja henkilöitä kuulusteltu hovioikeuden pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti uudelleen tai lisäkysymysten esittämistä varten. Pöytäkirjaan tulisi merkitä myös pääkäsittelyssä vastaanotettu uusi suullinen todistelu.

Uuden *3 momentin* mukaan pääkäsittelyn pöytäkirjaan olisi tehtävä merkintä, jos pääkäsittelyssä olisi esitetty suullista todistelua viittaamalla siihen siten kuin luvun 15 a §:n 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi. Jos suullista todistelua ei ole esitetty tällä tavoin, sitä ei ole tarpeen mainita pöytäkirjassa.

Kuulustelun äänittämistä hovioikeudessa koskeva pykälän 2 momentti siirrettäisiin *4 momentiksi*. Momentin mukaan hovioikeudessa vastaanotetusta suullisesta todistelusta tehtäisiin edellä jaksossa 5.1.4 todetuista syistä nykyiseen tapaan vain äänitallenne. Momenttiin tehtäisiin eräitä vähäisiä muutoksia ja sitä muutettaisiin lisäksi kielellisesti siten, että äänittämisen sijaan käytettäisiin ilmaisua äänitallenteen tekeminen.

Koska käräjäoikeudessa ei enää tehtäisi äänitallenteita, on hovioikeuden osalta säädettävä erikseen äänitallenteen säilyttämisestä ja menettelystä silloin, kun äänitallenteen tekeminen ei poikkeuksellisesti olisi mahdollista. Olisi johdonmukaista, että sääntely vastaisi tältä osin sitä, mitä ehdotetaan säädettäväksi kuva- ja äänitallenteista käräjäoikeudessa. Kuuden kuukauden säilytysaika vastaisi myös voimassa olevaa lainsäädäntöä.

Myös korkeimman oikeuden suullisessa käsittelyssä vastaanotetusta suullisesta todistelusta tehtäisiin nykyiseen tapaan äänitallenne. Tämä johtuu siitä, että korkeimman oikeuden suullisessa käsittelyssä sovelletaan suullisen todistelun vastaanottamista hovioikeudessa koskevia oikeusohjeita soveltuvin osin, jollei oikeudenkäymiskaaren 30 luvun säännöksistä muuta johdu (KKO 2017:12).

Pykälän 3 momentti siirtyisi sisällöllisesti muuttumattomana *5 momentiksi*.

27 luku **Menettelystä hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemissä riita- ja rikosasioissa**

5 §. Pykälän mukaan toimitettaessa pääkäsittelyä hovioikeuden ensimmäisenä asteena käsittelemissä asioissa noudatetaan soveltuvin osin, mitä riita- ja rikosasioiden käsittelystä käräjäoikeudessa säädetään. Pykälä merkitsee muun muassa sitä, että hovioikeudessa näissä asioissa vastaanotetusta suullisesta todistelusta tehdään äänitallenne.

Ehdotuksen mukaan käräjäoikeudessa tehtäisiin äänitallenteen sijaan kuva- ja äänitallenne. Viittaussäännös johtaisi tällöin siihen, että kuva- ja äänitallenne tehtäisiin myös hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemissä asioissa. Jaksossa 5.1.4 kerrotuista syistä ei olisi kuitenkaan tarkoituksenmukaista, että hovioikeudessa tehtäisiin kuva- ja äänitallenteita, vaan nykytilan säilyttäminen olisi perusteltua.

Nykytilan säilyttäminen edellyttäisi säätämistä suullisen todistelun tallentamistavasta hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemissä asioissa. Sen vuoksi pykälää ehdotetaan muutettavaksi lisäämällä siihen virke, jonka mukaan suullinen todistelu tallennettaisiin siten kuin ehdotettavassa 26 luvun 27 §:n 4 momentissa säädetään. Viitatus lainkohdan mukaan hovioikeus tekisi äänitallenteen toisena oikeusasteena käsittelemissään asioissa.

30 luku **Muutoksenhaku hovioikeudesta korkeimpaan oikeuteen**

20 §. Korkeimman oikeuden suullisessa käsittelyssä sovelletaan suullisen todistelun vastaanottamista hovioikeudessa koskevia oikeusohjeita soveltuvin osin, jollei oikeudenkäymiskaaren 30 luvun säännöksistä muuta johdu (KKO 2017:12). Suullista käsittelyä koskevaan pykälään ehdotetaan kuitenkin selvyuden vuoksi lisättäväksi virke, jonka mukaan kärjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun osalta olisi korkeimmassa oikeudessa soveltuvin osin voimassa, mitä 26 luvun 15 a §:ssä säädetäisiin suullisen todistelun vastaanottamisesta ja esittämisestä hovioikeuden pääkäsittelyssä.

Korkeimman oikeuden tulisi silloin, kun se ottaa vastaan suullista todistelua, ottaa kärjäoikeudessa vastaanotettu suullinen todistelu vastaan kärjäoikeudessa tehdyltä kuva- ja äänitallenteelta. Edellytykset kuulustella kärjäoikeudessa kuulusteltua henkilöä henkilökohtaisesti uudelleen tai lisäkysymysten esittämistä varten olisivat samat kuin 26 luvun 15 a §:ssä nojalla hovioikeudessa. Lisä- tai uudelleenkuulustelun peruste olisi kuitenkin voinut ilmetä myös vasta korkeimmassa oikeudessa.

Kärjäoikeudessa tehdyltä kuva- ja äänitallenteelta vastaanotettavan suullisen todistelun esittäminen kokonaan tai osittain viittaamalla siihen olisi mahdollista myös korkeimman oikeuden suullisessa käsittelyssä, jos korkein oikeus pitäisi sitä suullisen todistelun määrä huomioon ottaen tarkoituksenmukaisena ja muutoin soveliaana. Tällöin korkein oikeus perehtyisi tähän suulliseen todisteluun asianosaisten ja yleisön läsnä olematta.

Suullista todistelua voitaisiin ottaa vastaan kärjäoikeudessa tehdyltä kuva- ja äänitallenteelta vain suullisessa käsittelyssä. Suullisen todistelun vastaanottaminen kirjallisessa menettelyssä ei siis olisi myöskään korkeimmassa oikeudessa mahdollista.

Kärjäoikeudessa vastaanotettu suullinen todistelu otettaisiin korkeimmassa oikeudessa vastaan kuva- ja äänitallenteelta sen kolmantena oikeusasteena käsittelemien asioiden lisäksi käsiteltäessä ennakkopäätösvalitusta ja ylimääräistä muutoksenhakemusta 30 a luvun 6 §:n 1 momenttiin sekä 31 luvun 5 §:ään, 13 §:ään ja 18 §:n 3 momenttiin sisältyvien viittaussäännösten nojalla.

6.2 Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa

5 luku **Syytteen vireillepanosta**

10 §. Pykälässä säädetään suullisen valmistelun toimittamisesta rikosasiassa. Pykälän *1 momenttia* ehdotetaan muutettavaksi niin, että suullinen valmistelu olisi toimitettava pääkäsittelyn keskittämisen turvaamisen lisäksi silloin, jos asian jäsennellyn käsittelyn turvaaminen sitä edellyttäisi. Lisäksi ehdotetaan, että suullisen valmistelun toimittaminen ei enää edellyttäisi erityistä syytä.

Suullisia valmisteluja toimitetaan tällä hetkellä rikosasioissa vain harvoin. Suullisen valmistelun toimittamista nykyistä useammassa rikosasiassa voitaisiin kuitenkin pitää hyödyllisenä. Suullisessa valmistelussa voitaisiin kirjallista valmistelua tehokkaammin selvittää riittäviä ja riidattomia tosiseikkoja ja karsia tarpeetonta todistelua. Tämä edistäisi pääkäsittelyn keskittämistä ja samalla usein lyhentäisi pääkäsittelyä ja tekisi käsittelystä selkeämpää.

Ehdotettavan 6 luvun 5 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuimen tulisi valvoa pääkäsittelyssä myös sitä, että asia käsitellään jäsennellysti. Voidaan arvioida, että tällainen käsittelytapa edellyttäisi suullisen valmistelun toimittamista etenkin silloin, kun asiassa esitettäisiin runsaasti suullista todistelua tai kun sitä esitettäisiin pääkäsittelyssä teemoittain. Suullinen valmistelu mahdollistaisi keskustelun esimerkiksi siitä, mitä suullista todistelua asianosaiset aikovat esittää mistäkin teemasta sekä millä tavalla ja missä järjestyksessä kutakin kuulusteltavaa kuulusteltaisiin. Käräjäoikeuden tulisikin voida toimittaa suullinen valmistelu myös silloin, kun asian jäsennellyn käsittelyn turvaaminen sitä edellyttäisi.

Tällä hetkellä suullisen valmistelun toimittaminen rikosasiassa edellyttää erityistä syytä. Tätä edellytystä ei voida pitää edellä kuvatun valossa aiheellisena. Käräjäoikeuden tulisi voida toimittaa suullinen valmistelu rikosasiassa aina pitäessään sitä pykälässä mainittujen tavoitteiden saavuttamiseksi perusteltuna. Sen vuoksi tämä edellytys ehdotetaan poistettavaksi.

Tästä huolimatta suullisen valmistelun toimittaminen ei olisi suurimmassa osassa rikosasioita edelleenkään tarpeen. Pääkäsittelyn keskittämisen tai asian jäsennellyn käsittelyn turvaaminen edellyttäisivät suullisen valmistelun toimittamista lähinnä sellaisissa rikosasioissa, joissa esitettäisiin paljon etenkin suullista todistelua.

10 b §. Uudessa pykälässä säädettäisiin yhteenvedon laatimisesta syyttäjän ajassa rikosasiassa.

Toisin kuin riita-asioiden ja asianomistajan yksin ajamien rikosasioiden osalta, laissa ei tällä hetkellä ole säännöstä yhteenvedon tekemisestä syyttäjän ajamassa rikosasiassa, eikä yhteenvetoja käytännössä juuri tehdä. Suurin osa syyttäjän ajamista rikosasioista onkin varsin pieniä ja selväpiirteisiä, eikä yhteenvedon tekemisen voida katsoa juuri edistävän niiden käsittelyä.

Voidaan kuitenkin arvioida, että tavanomaista laajempien ja monimutkaisempien syyttäjän ajamien rikosasioiden käsittelyssä on samankaltaisia oikeudenkäynnin kohteen hahmottamiseen ja todistelun kohdentamiseen liittyviä ongelmia kuin monissa riita-asioissa. Riita-asioiden osalta lakivaliokunta on katsonut, että yhteenvedon laatiminen on omiaan edistämään oikeusvarmuutta, selkeyttämään prosessia ja järkevöittämään asian myöhempää käsittelyä. Tuomari voi käyttää sitä tehokkaasti informatiivisen prosessijohdon välineenä, sillä asianosaiset saavat tätä kautta tiedon siitä, miten tuomari on asianosaisten esitykset ymmärtänyt ja onko vedottu aineisto tullut kokonaisuudessaan asianmukaisesti huomioiduksi (LaVM 12/2002 vp s. 5; ks. myös HE 32/2001 vp s. 51).

Samat seikat puoltavat yhteenvedon tekemistä myös laajuudeltaan tai muuten tavanomaisesta poikkeavassa syyttäjän ajamassa rikosasiassa. Lisäksi voidaan arvioida, että asiassa esitettävän todistelun merkitseminen kirjalliseen yhteenvetoon helpottaisi suullisen todistelun vastaanottamisen suunnittelua niin, että todisteet voitaisiin esittää pääkäsittelyssä jäsennellysti, kuten ehdotetaan säädettäväksi 6 luvun 5 §:n 1 momentissa.

Näistä syistä ehdotetaan, että lukuun lisättäisiin uusi 10 b § yhteenvedon tekemisestä syyttäjän ajamassa rikosasiassa. Tarkoitus olisi lisätä yhteenvetojen tekemistä niissä syyttäjän ajamissa rikosasioissa, joissa se olisi asian laajuuden tai muun erityisen syyn vuoksi tarpeen.

Pykälän 1 momentin mukaan tuomioistuimen olisi valmistelun kuluessa tehtävä kirjallinen yhteenveto asianosaisten vaatimuksista, niiden perusteista sekä tarvittaessa todisteista ja siitä mitä kullakin todisteella aiotaan näyttää toteen, jos se olisi asian laajuuden vuoksi tai muusta erityisestä syystä tarpeen.

Syyttäjän ajamassa rikosasiassa tehtävä yhteenveto vastaisi sisällöltään riita-asian yhteenvetoa. Sen vuoksi yhteenvedon sisällöstä säädettäisiin momentin alkuosassa samalla tavalla kuin riita-asian yhteenvedosta oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 24 §:n 1 momentissa.

Koska yhteenvedon tekemistä ei voitaisi pitää suurimmassa osassa syyttäjän ajamia rikosasioita tarpeellisena, momentin loppuosassa säädettäisiin, että tuomioistuimen

tulisi tehdä yhteenveto vain silloin, jos se olisi asian laajuuden tai jonkin muun erityisen syyn vuoksi tarpeen.

Yhteenvedon tekeminen olisi yleensä perusteltua, jos asia olisi tavallista laajempi siinä ratkaistavien kysymysten tai nimetyin todistelun määrän perusteella. Kynnyksen yhteenvedon tekemiseksi ei tällaisessa tilanteessa tulisi olla korkea. Jos asiassa toimitettaisiin 10 §:n nojalla suullinen valmistelu, yhteenvedon tekeminen olisi yleensä aiheellista.

Yhteenvedo tulisi tehdä myös silloin, kun se olisi muun kuin sen laajuuteen liittyvän erityisen syyn vuoksi tarpeen. Kysymys voisi olla esimerkiksi siitä, että rikosasia olisi oikeudellisesti poikkeuksellisen monimutkainen, vaikka siinä ei esitettäisikään paljoa todistelua. Tällaisessa asiassa voitaisiin yhteenvedon ansiosta varmistua siitä, että tuomioistuin olisi ymmärtänyt asianosaisten vaatimukset ja niiden perusteet oikein.

Pykälän 2 *momentissa* säädettäisiin yhteenvedon tekemisen ajankohdasta samalla tavalla kuin yhteenvedosta riita-asiassa oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 14 §:n 3 momentissa. Yhteenvedo olisi tehtävä jo ennen suullisen valmistelun istuntoa, jos sen voitaisiin katsoa edistävän suullisen valmistelun toimittamista. Valmistelun edetessä yhteenvedoa tulisi tarvittaessa täydentää esimerkiksi niin, että kirjallisen valmistelun pohjalta asian siihenastisesta tilasta tehtäisiin väliyhteenvedo, jota täydennettäisiin suullisen valmistelun istunnossa esiin tulleen perusteella.

Pykälän 3 *momentin* mukaan asianosaisille olisi varattava tilaisuus lausua käsityksensä yhteenvedosta. Näin paitsi toteutettaisiin kuulemisperiaatetta, myös varmistettaisiin, että yhteenvedon kirjaukset pitäisivät paikkansa. Säännös vastaisi riita-asian yhteenvedosta oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 14 §:n 5 momentissa säädettyä.

13 §. Pykälän 1 *momentin* mukaan pääkäsittely tulee pitää kahden viikon kuluessa, jos vastaaja on vangittuna, matkustuskiellossa tai virantoimituksesta pidätettynä.

Kuten yleisperusteluista ja luvun 10 §:n säännöskohtaisista perusteluista ilmenee, ehdotuksella pyritään lisäämään suullisen valmistelun toimittamista syyttäjän ajamissa rikosasioissa. Suullisen valmistelun toimittaminen on kuitenkin vaikeaa momentissa tarkoitettussa kahden viikon määräajassa. Voidaan arvioida, että määräajan lyhyys on eräs syytä sille, että suullisia valmisteluja toimitetaan rikosasioissa vain harvoin. Sen vuoksi momenttia ehdotetaan muutettavaksi niin, että määräaika pääkäsittelyn pitämiseksi olisi kolme viikkoa, jos asiassa toimitetaan suullinen valmistelu. Näin pyrittäisiin mahdollistamaan suullisen valmistelun toimittaminen erityisesti todistelultaan laajoissa rikosasioissa.

Määräajan pidentäminen kolmeen viikkoon merkitsisi sitä, että vangittu taikka matkustuskiellossa tai virantoimituksesta pidätettynä oleva vastaaja voisi joutua odottamaan pääkäsitelyä viikon nykyistä pidempään silloin, kun asiassa toimitetaan suullinen valmistelu. Muutos ei kuitenkaan välttämättä pidentäisi aikaa, jossa asia ratkaistaisiin, vaan saattaisi joskus jopa lyhentää sitä.

Määräajan pidentäminen tekisi suullisen valmistelun istunnon toimittamisen käytännössä mahdolliseksi. Hyvin toimitettu suullinen valmistelu mahdollistaisi asiassa esitettävän todistelun rajaamisen ja pääkäsitelyn kohdentamisen relevanteimpiin kysymyksiin. Näin suullinen valmistelu voisi lyhentää pääkäsitelyä ja mahdollisesti myös tuomion kirjoittamiseen tarvittavaa aikaa.

Asioissa, jotka ovat niin laajoja, että niissä tulisi ehdotuksen mukaan toimitettavaksi suullinen valmistelu, haetaan usein muutosta hovioikeudesta. Tällaisissa asioissa suullisen valmistelun toimittamisella olisi erityinen merkitys, koska se parantaisi käräjäoikeuden edellytyksiä ottaa suullinen todistelu vastaan siten, että siitä ehdotuksen mukaan tehtävästä kuva- ja äänitallenteesta tulisi jäsenelty ja johdonmukainen kokonaisuus. Silloin suullinen todistelu voitaisiin ottaa hovioikeudessa vastaan tältä tallenteelta vaivatta vain siltä osin kuin mistä asiassa on enää kysymys. Se lyhentäisi hovioikeuden pääkäsitelyä ja voisi muutoinkin nopeuttaa oikeudenkäyntiä hovioikeudessa, kun esimerkiksi pääkäsitelyn ajankohdan sopiminen olisi vastaanotettavan suullisen todistelun vähäisemmän määrän vuoksi helpompaa.

Muutos ei vaikuttaisi vangitun taikka matkustuskiellossa tai virantoimituksesta pidätettynä olevan vastaajan oikeuteen saattaa asiansa uudelleen käsiteltäväksi siten kuin pakkokeinolain (806/2011) 3 luvun 15 §:n 1 momentissa ja 5 luvun 8 §:n 3 momentissa sekä valtion virkamieslain (750/1994) 40 §:n 4 momentissa ja kunnallisesta viranhaltijasta annetun lain (304/2003) 49 §:ssä säädetään. Muutos ei vaikuttaisi myöskään 2 momentissa säädettyyn määräaikaan pääkäsitelyn pitämisestä silloin, kun vastaaja on alle 18-vuotias.

Vaihtoehtoisesti olisi mahdollista lisätä suullisen valmistelun toimittaminen 3 momentissa mainittuihin perusteisiin määrätä 1 momentin määräaika pidemmäksi. Tämä ei ole kuitenkaan perusteltua, koska lisäaika suullista valmistelua varten ei olisi tällöin pituudeltaan rajoitettu. Lisäksi voimassa olevan 3 momentin perusteet, joilla määräaika voidaan määrätä 1 momentissa säädettyä pidemmäksi, liittyvät pääkäsitelyn yhtäjaksoisuuden turvaamiseen ja ovat siten luonteeltaan toisenlaisia kuin suullisen valmistelun toimittaminen.

6 luku **Pääkäsittelystä**

5 §. Koska pykälää ehdotetaan muutettavaksi samalla tavalla kuin oikeudenkäymiskaaren 6 luvun 2 a §:tä, muutoksen perusteluina viitataan tuon pykälän kohdalla esitettyyn.

Rikosasian käsittely jäsennellysti voisi merkitä käytännössä esimerkiksi sitä, että pääkäsittelyssä otettaisiin ensiksi vastaan suullinen todistelu rikosvastuun perustavista seikoista kaikilta osin kuulemalla ensiksi asianomistajaa ja syytettyä sekä todistajia. Tämän jälkeen voitaisiin samassa järjestyksessä ottaa vastaan suullinen todistelu siitä, mitä vahinkoa ja kuinka paljon syytteenalaisesta rikoksesta on aiheutunut (HE 46/2014 vp s. 107).

12 §. Koska pykälää ehdotetaan muutettavaksi samalla tavalla kuin oikeudenkäymiskaaren 6 luvun 12 §:tä, muutoksen perusteluina viitataan tuon pykälän kohdalla esitettyyn.

12 a §. Uusi pykälä vastaisi oikeudenkäymiskaaren 6 luvun uutta 12 a §:ää. Pykälän perusteluina viitataan tuon pykälän kohdalla esitettyyn.

Lain 7 luvun 22 §:ään sisältyvän viittaussäännöksen nojalla pykälä koskisi myös asianomistajan yksin ajamaa rikosasiaa.

7 luku **Asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelystä**

11 §. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi toiseksi valmistelun tavoitteeksi käsittelyn yhtäjaksoisuuden varmistamisen rinnalle se, että asia voidaan käsitellä pääkäsittelyssä jäsennellysti.

Menettely asianomistajan yksin ajamassa rikosasiassa muistuttaa suuresti menettelyä riita-asioiden käsittelyssä. Sen vuoksi oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 17 §:n 1 momentin muutosehdotuksen säännöskohtaisissa perusteluissa esitetyt perustelut toimittaa valmistelu riita-asioissa niin, että asia voitaisiin käsitellä pääkäsittelyssä jäsennellysti, puoltavat tällaisen muutoksen tekemistä myös menettelyyn asianomistajan yksin ajamassa rikosasiassa.

11 luku **Tuomioistuimen ratkaisusta**

6 §. Käräjäoikeuden tuomioon merkittäviä tietoja koskevan pykälän 1 momentin 4 kohdan muutettaisiin niin, että siinä enää eriteltäisi asiassa esitettyjä todisteita todistelutarkoituksessa kuultuihin henkilöihin ja muihin todisteisiin. Tarkoitus ei olisi muuttaa

sitä, mitä käräjäoikeuden tuomioon tulee merkitä, vaan kohta vastaisi sitä, mitä riita-asioiden osalta ehdotetaan säädettäväksi oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 7 §:ssä. Jatkossakin käräjäoikeuden tuomiosta tulisi ilmetä kaikki asiassa esitetyt todisteet.

6.3 Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa

13 §. Asiakirjan antamistavat. Voimassa olevan pykälän 2 momentissa säädetään siitä, millä tavalla videotallenteesta tai siihen rinnastettavasta muusta kuva- ja äänitallenteesta annetaan tieto. Momentin mukaan tällaisista tallenteista voidaan antaa tieto vain luovuttamalla tallenne tuomioistuimessa nähtäväksi, jos tallenteen sisältö huomiioon ottaen on syytä olettaa, että tiedon antaminen muulla tavoin voisi johtaa tallenteessa esiintyvien henkilöiden yksityisyyden suojan loukkaamiseen. Lain esitöissä momentin on katsottu soveltuvan myös käräjäoikeudessa suullisesta todistelusta tehtyihin kuva- ja äänitallenteisiin, vaikka niitä ei tällä hetkellä käräjäoikeuksissa tehdäkään (HE 13/2006 vp s. 49).

Ehdotuksen mukaan momentti jaettaisiin selvyiden vuoksi kahdeksi niin, että 2 momentti koskisi vain käräjäoikeudessa tehtyjä kuva- ja äänitallenteita ja uusi 3 momentti muita oikeudenkäyntiaineistoon sisältyviä kuva- ja äänitallenteita. Käräjäoikeudessa tehdyllä kuva- ja äänitallenteella tarkoitettaisiin tallennetta, joka tehtäisiin käräjäoikeudessa ehdotettavan oikeudenkäymiskaaren 22 luvun 6 §:n 1 momentin nojalla.

Pykälän 2 momentista ehdotetaan poistettavaksi mahdollisuus antaa tieto käräjäoikeudessa tehdystä kuva- ja äänitallenteesta muulla tavalla kuin luovuttamalla se tuomioistuimessa nähtäväksi ehdotetaan poistettavaksi. Tällaisesta kuva- ja äänitallenteesta voitaisiin antaa tieto vain luovuttamalla tallenne tuomioistuimessa nähtäväksi, vaikka tallenne sinällään olisi julkinen.

Ehdotus ei tältä osin käytännössä muuttaisi nykytilaa. Tämä johtuu siitä, että tiedon antamisen käräjäoikeudessa henkilöstä tehdystä kuva- ja äänitallenteesta aina voidaan katsoa voivan johtaa tallenteessa esiintyvän henkilön yksityisyyden suojan loukkaamiseen. Oikeuskäytännössä on esimerkiksi katsottu, että huoltoaseman pihamaalla kuvatusta videotallenteesta, jolla näkyi alaikäinen lapsi äiteineen sekä kuului lapsen voimakasta itkua ja äidin ja lapsen välistä keskustelua, voitiin antaa tieto vain luovuttamalla tallenne tuomioistuimessa nähtäväksi. Toisaalta yksityisasunnossa kuvatusta videotallenteesta, jolla näkyi matkapuhelin, josta kuului lapsen ääntä, voitiin antaa kopio, koska siinä ei näkynyt henkilöitä siten, että heidät olisi voitu siitä tunnis-

taa (Itä-Suomen hovioikeuden päätös 20.5.2015 nro 282, d:no R 15/394). Samoin voitiin antaa kopio poliisin kuvaamasta tallenteesta, jolla poliisit ajavat kahden moottoripyöräilijän perässä ensin moottoritiellä ja tämän jälkeen eräällä asuntoalueella palaten lopuksi moottoritien rampille, kunhan ulkopuolisten tienkäyttäjien ja alueen asukkaiden kasvot sumennettiin (Itä-Suomen hovioikeuden päätös 29.1.2019 nro 48, d:no H 18/1250).

Momentin muuttaminen olisi kuitenkin tarpeen kuulusteltavien yksityisyyden suojan vahvistamiseksi. Olisi tärkeää varmistaa se, että kuva- ja äänitallennetta ei milloinkaan luovutettaisi tuomioistuimesta. Kuten jo voimassa olevan lain esitöissä on todettu, julkisetkin videotallenteet ovat henkilöiden yksityisyyden ja persoonallisuuden suojan kannalta erittäin merkittäviä oikeudenkäyntiasiakirjoja (HE 13/2006 vp s. 49). Myös eduskunnan lakivaliokunta on pitänyt aiheellisena huolta kuva- ja äänitallenteen väärinkäyttämisen mahdollisuudesta (LaVM 24/2006 vp s. 6). Koska käräjäoikeudessa tehty kuva- ja äänitallenne sisältäisi kuvaa kuulusteltavasta esittämässä kertomustaan, sitä ei voida tässä suhteessa rinnastaa muihin oikeudenkäyntiasiakirjoihin, ei myöskään käräjäoikeudessa tällä hetkellä tehtäviin äänitallenteisiin.

Tarvetta huolehtia kuulusteltavien yksityisyyden suojasta korostaa se, että todistaminen oikeudenkäynnissä on velvollisuus, josta voi kieltäytyä vain hyvin poikkeuksellisesti. Todistajat ovat velvollisia puhumaan totta ikävistäkin asioista, eivätkä he yleensä hyödy oikeudenkäynnistä itse mitään. Kuulusteltava ei myöskään voisi kieltäytyä kuva- ja äänitallenteen tekemisestä.

Kuulusteltavan luottamus yksityisyytensä turvaamiseen on tärkeää myös tuomioistuinten kannalta. Kuulusteltavan tuntema ahdistus ja jännitys, jota pelko kuva- ja äänitallenteen leviämisestä voisi lisätä, saattaisi joskus vaikuttaa kielteisesti kuulusteltavan haluun ja kykyyn esittää kertomuksensa käräjäoikeudessa vapaasti ja luontevasti. Ehdotus voisi siten osaltaan parantaa oikeudenkäynnissä esitettävän näytön laatua.

Muutos merkitsisi sitä, että tieto käräjäoikeudessa tehdystä kuva- ja äänitallenteen annettaisiin vain luovuttamalla tallenne tuomioistuimessa nähtäväksi. Kysymys voisi olla muustakin tuomioistuimesta kuin siitä, missä kuva- ja äänitallenne olisi tehty tai missä asiaa käsiteltäisiin (HE 13/2006 vp s. 50). Myöskään asianosaisilla ei siten olisi oikeutta saada kuva- ja äänitallenteesta kopiota tai sitä katsottavakseen esimerkiksi teknisen käyttöyhteyden avulla. Tämä rajoitus koskisi kaikkia asianosaisia, myös syyttäjää, eikä siihen vaikuttaisi se, ajaako asianosainen itse omaa asiaansa vai onko hänellä avustaja. Tuomioistuimen tulisi varmistaa, että kuva- ja äänitallenteen esittäminen tapahtuisi siten, etteivät sen katsojat kykenisi valokuvaamaan tai videoimaan tallennetta.

Kuulusteltavan osalta mahdollisuudessa saada tieto kuva- ja äänitallenteesta oman kertomuksensa osalta vain tuomioistuimessa olisi kysymys yleisen tietosuoja-asetuksen 23 artiklaan perustuvasta rajoituksesta rekisteröidylle asetuksen 15 artiklan nojalla kuuluviin oikeuksiin saada pääsy häntä koskeviin henkilötietoihin (1 kohta) ja saada niistä jäljennös (3 kohta). Tällaista rajoitusta voidaan pitää demokraattisessa yhteiskunnassa välttämättömänä ja oikeasuhteisena toimenpiteenä oikeudellisten menettelyiden (f alakohta) ja rekisteröidyn itsensä suojelemiseksi (i alakohta). Näin kuulusteltavaa ei voitaisi esimerkiksi painostaa hankkimaan kuulustelukertomustaan osoittaakseen, että oli kertonut oikeudessa tietyllä tavalla. Säännös merkitsisi samalla antamistapaa koskevaa rajoitusta rekisteröidylle henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetun lain 23 §:n mukaan kuuluvalla tarkastusoikeudelle.

Käräjäoikeudessa tehdyn kuva- ja äänitallenteen äänestä voitaisiin kuitenkin antaa tieto siten kuin viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 16 §:ssä säädetään. Siitä voitaisiin siis esimerkiksi antaa kopio. Tämä olisi perusteltua yhtäältä siitä syystä, että pelkkä ääni ei olisi kuulusteltavan yksityisyyden suojan näkökulmasta yhtä merkityksellinen kuin tallenne, joka sisältää myös kuvaa kuulusteltavasta. Toisaalta kuulusteltavan ääntä voidaan pitää oikeudenkäynnin yleisöjulkisuuden ja tuomitsemistoiminnan kontrolloinnin näkökulmasta kertomuksen tärkeimpänä osana. Tältäkin osin ehdotus ei tosiasiallisesti muuttaisi nykytilaa, sillä käräjäoikeuksissa tällä hetkellä tehtävistä äänitallenteista voidaan nykyäänösten nojalla antaa tieto.

Momentti koskisi tiedon antamistapaa, eikä siinä rajoitettaisi sitä, kenelle tieto käräjäoikeudessa tehdystä kuva- ja äänitallenteesta voitaisiin antaa. Perustuslain 12 §:n 2 momentin ja oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 7 §:n 2 momentin nojalla jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta kuva- ja äänitallenteesta. Ehdotus ei myöskään merkitsisi sitä, etteikö julkista kuva- ja äänitallennetta voitaisi esittää hovioikeuden pääkäsittelyssä ja korkeimman oikeuden suullisessa käsittelyssä yleisön läsnä ollen. Käräjäoikeudessa tehty kuva- ja äänitallenne olisi oikeudenkäyntiasiakirja, joten kysymys sen julkisuudesta ratkeaisi lain 3 luvun muiden säännösten nojalla.

Pykälän uusi 3 momentti koskisi muita kuin 2 momentissa tarkoitettuja kuva- ja äänitallenteita, jotka sisältyvät oikeudenkäyntiaineistoon. Tältä osin lakia ei muutettaisi sisällöllisesti, vaan uusi 3 momentti vastaisi voimassa olevan lain 2 momenttia. Momentin kieliasua kuitenkin yksinkertaistettaisiin niin, että videotallenteen tai siihen rinnastettavan muun kuva- ja äänitallenteen sijasta käytettäisiin ilmaisua kuva- ja äänitallenne, mutta muutos olisi yksinomaan kielellinen.

6.4 Laki elinkautisvankien vapauttamismenettelystä

10 §. Täydentävät säännökset. Pykälän mukaan elinkautiseen vankeuteen tuomitun ehdonalaista vapauttamista koskevan asian käsittelyssä noudatetaan rikosasioiden käsittelystä käräjäoikeudessa voimassa olevia säännöksiä siltä osin kuin laissa elinkautisvankien vapauttamismenettelystä ei toisin säädetä. Koska laissa elinkautisvankien vapauttamismenettelystä ei säädetä suullisen todistelun tallentamisesta, tältä osin sovelletaan oikeudenkäymiskaaren 22 luvun 6 §:ää, jonka mukaan suullisesta todistelusta tehdään äänitallenne.

Ehdotuksen mukaan oikeudenkäymiskaaren 22 luvun 6 §:ää muutettaisiin niin, että käräjäoikeudessa vastaanotetusta suullisesta todistelusta tehtäisiin jatkossa äänitallenteen sijaan kuva- ja äänitallenne. Suullisen todistelun tallentamistavan muuttaminen tällä tavoin myös elinkautiseen vankeuteen tuomitun ehdonalaista vapauttamista koskevien asioiden käsittelyssä ei kuitenkaan olisi perusteltua. Tämä johtuu seuraavista syistä.

Suullisen todistelun tallentamistapaa hovioikeudessa ei muutettaisi, vaan hovioikeus tekisi vastaanottamastaan suullisesta todistelusta jatkossakin äänitallenteen. Tähän nähden olisi epäjohdonmukaista, jos elinkautiseen vankeuteen tuomitun ehdonalaista vapauttamista koskevissa asioissa, joiden osuus hovioikeuksien suullisesti käsittelemistä asioista on 1–2 prosenttia, tehtäisiin kuva- ja äänitallenne.

Muutoksenhaku korkeimpaan oikeuteen elinkautiseen vankeuteen tuomitun ehdonalaista vapauttamista koskevassa asiassa edellyttää valituslupaa. Valituslupia on näissä asioissa myönnetty hyvin harvoin, eikä korkein oikeus ole tiettävästi toimittanut yhdessäkään elinkautisvangin vapauttamista koskevassa asiassa suullista käsittelyä. Niinpä voidaan arvioida, ettei käytännössä juuri esiintyisi tilanteita, joissa korkein oikeus ottaisi elinkautisvankiasiassa suullisen todistelun vastaan kuva- ja äänitallenteelta, vaikka sellainen olisi hovioikeudessa tehty.

Kuva- ja äänitallenteen tekeminen elinkautiseen vankeuteen tuomitun ehdonalaista vapauttamista koskevissa asioissa edellyttäisi tallennusjärjestelmän hankkimista ja asentamista vähintään yhteen Helsingin hovioikeuden pääkäsittelysaliin. Edellä sanotun valossa voidaan arvioida, että tästä aiheutuvat merkittävät kustannukset eivät olisi oikeassa suhteessa järjestelmästä saatavaan hyötyyn nähden.

Nykytilan säilyttäminen edellyttäisi säätämistä suullisen todistelun tallentamistavasta elinkautisvankiasiassa järjestettävässä suullisessa käsittelyssä. Sen vuoksi pykälään ehdotetaan lisättäväksi virke, jonka mukaan suullisessa käsittelyssä vastaanotettava

suullinen todistelu tallennettaisiin siten kuin oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 27 §:n 4 momentissa ehdotetaan säädettäväksi. Viitatus säännöksen mukaan todistajan, asiantuntijan sekä todistelutarkoituksessa kuullun asianosaisen tai muun henkilön kuulustelusta tehtäisiin äänitallenne.

6.5 Laki oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa

10 §. Istunto. Pykälässä säädetään markkinaoikeudellisessa asiassa toimitettavasta istunnosta. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi virke, jonka mukaan istunnossa vastaanotettava suullinen todistelu tallennettaisiin siten kuin oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 27 §:n 4 momentissa ehdotetaan säädettäväksi. Viitattavan säännöksen mukaan todistajan, asiantuntijan sekä todistelutarkoituksessa kuullun asianosaisen tai muun henkilön kuulustelusta tehtäisiin äänitallenne.

Ehdotus ei muuttaisi nykytilaa. Lain 5 luvun 17 §:n mukaan siltä osin kuin oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annettussa laissa tai sen 1 luvun 6 §:ssä mainituissa laeissa ei toisin säädetä, luvussa tarkoitetut markkinaoikeudelliset asiat käsitellään markkinaoikeudessa muutoin soveltuvin osin siten kuin oikeudenkäymiskaareissa riita-asian käsittelystä säädetään. Koska näissä laeissa ei ole säädetty suullisen todistelun tallentamisesta markkinaoikeudellisen asian istunnossa, tallentamiseen sovelletaan oikeudenkäymiskaaren 22 luvun 6 §:ää, jonka mukaan suullisesta todistelusta tehdään äänitallenne.

Nykytilan säilyttäminen edellyttäisi kuitenkin säätämistä suullisen todistelun tallentamisesta. Tämä johtuu siitä, että ehdotuksen mukaan oikeudenkäymiskaaren 22 luvun 6 §:ää muutettaisiin niin, että käräjäoikeudessa vastaanotetusta suullisesta todistelusta tehtäisiin jatkossa äänitallenteen sijaan kuva- ja äänitallenne.

Nykytilan säilyttäminen olisi aiheellista, sillä kuva- ja äänitallenteen tekemisestä markkinaoikeudellisissa asioissa markkinaoikeudessa ei olisi saatavissa vastaavaa hyötyä kuin käräjäoikeudessa. Käräjäoikeudessa kuva- ja äänitallenteen tekemisen keskeisenä tarkoituksena olisi mahdollistaa suullisen todistelun vastaanottaminen tallenteelta hovioikeuden pääkäsittelyssä. Markkinaoikeudellisissa asioissa markkinaoikeuden ratkaisuun haetaan kuitenkin muutosta korkeimmalta oikeudelta valituslupaa pyytämällä. Yleensä valituslupaa ei myönnetä, ja asioissa, joissa valituslupa myönnetään, toimitetaan vain harvoin suullinen käsittely. Niinpä voidaan arvioida, ettei käytännössä esiintyisi paljonkaan tilanteita, joissa korkein oikeus ottaisi markkinaoikeudellisessa

asiassa suullisen todistelun vastaan kuva- ja äänitallenteelta, vaikka sellainen olisi markkinaoikeudessa tehty.

Kuva- ja äänitallenteen tekeminen markkinaoikeudellisissa asioissa edellyttäisi tallennusjärjestelmän hankkimista ja asentamista vähintään yhteen markkinaoikeuden istuntosaliin. Edellä sanotun valossa voidaan arvioida, että tästä aiheutuvat merkittävät kustannukset eivät olisi oikeassa suhteessa järjestelmästä saatavaan hyötyyn nähden.

6.6 Laki turvatarkastuksista tuomioistuimissa

1 §. Pykälän *1 momentissa* säädetään perusteista järjestää turvatarkastuksia tuomioistuimissa. Momenttiin ehdotetaan lisättäväksi perusteeksi yksityisyyden suojaaminen. Turvatarkastus tulisi voida tehdä myös sen varmistamiseksi, ettei henkilö, joka saapuu tuomioistuimeen katsomaan käräjäoikeudessa tehtyä kuva- ja äänitallennetta, kykenisi kuvaamaan ja levittämään tallennetta oikeudettomasti ja siten loukkaamaan tallenteella esiintyvän henkilön yksityisyyttä.

5 §. Pykälässä säädetään tuomioistuimissa tehtävistä turvatarkastustoimenpiteistä. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi *2 momentti*, jossa säädettäisiin turvatarkastustoimenpiteistä silloin, kun henkilö saapuu tuomioistuimeen katsomaan käräjäoikeudessa oikeudenkäymiskaaren 22 luvun 6 §:n 1 momentin nojalla tehtyä kuva- ja äänitallennetta.

Momentissa säädettäisiin turvatarkastuksen tekemisestä tilanteissa, joissa henkilö saapuu tuomioistuimeen katsomaan käräjäoikeudessa tehtyä kuva- ja äänitallennetta. Momentin mukaan turvatarkastaja voisi kohdistaa kuva- ja äänitallennetta katsomaan saapuvaan henkilöön samat turvatarkastustoimenpiteet samoilla edellytyksillä kuin 1 momentissa, mutta vain sen selvittämiseksi, ettei henkilöllä ole mukanaan kuvan tallentamiseen soveltuvaa välinettä. Turvatarkastajalla olisi siten oikeus tarkastaa momentissa tarkoitettu henkilö metallinilmaisinta tai muuta sellaista teknistä laitetta käyttäen. Jos olisi perusteltua aihetta epäillä, että tällaisella henkilöllä olisi mukanaan kuvan tallentamiseen soveltuva väline, henkilö voitaisiin tarkastaa sen löytämiseksi. Turvatarkastaja voisi lisäksi tarkastaa henkilön mukana olevat tavarat metallinilmaisinta tai muuta sellaista teknistä laitetta käyttäen taikka muulla tavoin.

Ehdotuksen tarkoituksena on varmistaa se, ettei käräjäoikeudessa tehtyä kuva- ja äänitallennetta katsova henkilö kykenisi salaa tallentamaan sitä esimerkiksi matkapuhelimellaan. Kuvan tallentamiseen soveltuvan välineen löytäminen turvatarkastuksessa on edellytys sille, että se voitaisiin ottaa pois, kuten ehdotetaan säädettäväksi pykälän

3 momentissa. Näin ehkäistäisiin ennalta riskiä siitä, että kuvaa käräjäoikeudessa tehdystä kuva- ja äänitallenteesta levitetäisiin oikeudettomasti ja tällä tavoin loukattaisiin tallenteella esiintyvän henkilön yksityisyyttä. Ehdotuksella pyritään myös parantamaan todistelun laatua ja siten edesauttamaan oikean näyttöratkaisun tekemistä, sillä kuulusteltavien voidaan arvioida kertovan tapahtumista vapaammin ja luontevammin, jos he voivat luottaa siihen, että kuulustelusta tehtyä kuva- ja äänitallennetta ei oikeudettomasti levitetä.

Lisäksi oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 13 §:n 2 momentin sääntely siitä, että tieto käräjäoikeudessa tehdystä kuva- ja äänitallenteesta voitaisiin antaa vain luovuttamalla se tuomioistuimessa nähtäväksi, menettäisi merkitystään, jos tallennetta katsova henkilö voisi tallentaa itselleen kuvaa siitä.

Kuvan tallentamiseen soveltuvalla välineellä tarkoitettaisiin mitä tahansa välinettä, jolla on mahdollista tallentaa kuvaa. Laitteen käyttämisen vaikeudella tai tallennettavan kuvan laadulla ei olisi merkitystä. Käytännössä tärkein momentissa tarkoitettu väline olisi kameralla varustettu matkapuhelin, mutta momentti koskisi myös esimerkiksi tablettia tai kannettavaa tietokonetta, jolla voi tallentaa kuvaa.

Momentti ei rajoittaisi turvatarkastajan oikeutta tarkastaa henkilö, joka saapuu tuomioistuimeen katsomaan käräjäoikeudessa tehtyä kuva- ja äänitallennetta, myös pykälän 1 momentin perusteella.

Uuden 2 momentin seurauksena voimassa oleva 2 momentti siirtyisi *3 momentiksi*. Momenttia muutettaisiin niin, että siinä viitattaisiin 1 momentin lisäksi uuteen 2 momenttiin. Uudessa 2 momentissa tarkoitettu kuvan tallentamiseen soveltuva väline olisi 3 momentissa tarkoitettu esine, jonka turvatarkastaja voisi momentin nojalla ottaa pois. Pois otettu kuvan tallentamiseen soveltuva väline tulisi 4 momentiksi siirtyvän, voimassa olevan lain 3 momentin nojalla luovuttaa poliisille tai, jollei siihen olisi lain mukaan estettä, palauttaa tarkastetulle henkilölle takaisin hänen poistuessaan tuomioistuimesta.

7 Lakia alemman asteinen sääntely

Ehdotettaviin säännöksiin ei sisälly asetuksenantovaltuuksia, eikä niillä kumottaisi lakia alemman asteista sääntelyä.

8 Voimaantulo

Ehdotus edellyttäisi kuva- ja äänitallenteiden tekemiseen ja esittämiseen käytettävän videotallennusjärjestelmän suunnittelua ja rakentamista. Kysymys olisi mittavasta IT-hankkeesta, johon kuuluisi niin laite- kuin ohjelmistohankintoja. Hankinnat tulisi kilpailuttaa ja valittu järjestelmä toteuttaa, mikä merkitsisi muun muassa räätälöidyn tallennussovelluksen kehittämistä ja noin 170 istuntosalin varustamista kameroilla.

Näistä syistä lakiehdotukset eivät voisi tulla voimaan heti niiden tultua hyväksytyiksi ja vahvistetuiksi, vaan näin voisi tapahtua vasta sitten, kun videotallennusjärjestelmä on valmis käyttöön otettavaksi. Koska videotallennusjärjestelmän valmistumisajankohtaa ei voida etukäteen täsmällisesti arvioida, lakiehdotusten voimaantulopäivästä olisi tarkoituksenmukaista säätää erikseen. Tämänhetkisen arvion mukaan videotallennusjärjestelmän suunnittelussa ja rakentamisessa kestäisi noin vuosi, joten lakiehdotukset voisivat tulla voimaan vuonna 2022.

Videotallennusjärjestelmän laajuuden ja monimutkaisuuden vuoksi olisi lisäksi mahdollista, ettei järjestelmä heti valmistuttuaan toimisi täysin virheettömästi. Mahdolliset alkuvaiheen viat ja puutteet haittaisivat asioiden käsittelyä ja aiheuttaisivat kustannuksia valtiolle, asianosaisille ja oikeudenkäynnissä kuulusteltaville henkilöille. Videotallennusjärjestelmän toimivuuden varmistaminen ja mahdollisten ongelmien ratkaiseminen olisi vaivattomampaa ja edullisempaa, jos järjestelmää ei otettaisi heti käyttöön kaikissa käräjäoikeudessa käsiteltävissä asioissa. Lisäksi käyttäjäkokemusten saaminen alkuun osalta käyttäjistä mahdollistaisi videotallennusjärjestelmän edelleen kehittämisen ennen sen yleistä käyttöönottoa. Näistä syistä olisi tarkoituksenmukaista, ettei ehdotettuun menettelyyn siirryttäisi yhdellä kertaa, vaan lain voimaantuloa seuraisi siirtymäkausi, jonka aikana kuva- ja äänitallenteita tehtäisiin vain osassa asioita.

Siirtyminen ehdotuksen mukaiseen menettelyyn voitaisiin periaatteessa vaiheistaa esimerkiksi niin, että kuva- ja äänitallenteita tehtäisiin ja hyödynnettäisiin ensin yhdessä Suomen viidestä hovioikeuspiiristä. Tämä vaihtoehto olisi kuitenkin ongelmallinen ihmisten yhdenvertaisuutta koskevan perustuslain 6 §:n valossa.

Perustuslain 6 §:n 1 ja 2 momenttien mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä, eikä ketään saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Perustuslain esitöiden mukaan tällainen ”muu henkilöön liittyvä syy” voi olla myös asuinpaikka (HE 309/1993 vp s. 44). Asianosaisen asuinpaikalla on huomattava vaikutus siihen, missä oikeudenkäynti järjestetään.

Perustuslakivaliokunta on nuorisorangaistuskokeilun jatkamisen yhteydessä katsonut perustuslain 6 §:n estävän seuraamusjärjestelmän testaamiseen perustuvat alueelliset kokeilut. Perustuslakivaliokunnan mukaan pelkkää maantieteellistä kriteeriä ei voida pitää perustuslain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettuna hyväksyttävänä perusteena perusoikeusjärjestelmässä, jonka kokonaisuuteen kuuluvat myös maassaliikkumisoi-keus ja asuinpaikan valitsemisen vapaus. Tällaisen erottelun merkittävyyttä tässä yhteydessä lisää se, että perusoikeusuudistuksen jälkeen perusoikeutena on turvattu myös yksilön oikeusturva, jonka keskeisenä osana ovat oikeudenkäyntiin liittyvät yksilön oikeudet (PeVL 59/2001 vp s. 2).

Vaiheittaisessa siirtymisessä uudenaikaiseen suullisen todistelun vastaanottamistapaan ei olisi kysymys sellaisesta alueellisesta kokeilusta kuin perustuslakivaliokunnan arvioimassa ehdotuksessa nuorisorangaistuskokeilusta. Käsillä olevaa ehdotusta voidaan kuitenkin arvioida alueellisia kokeiluja koskevan perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön valossa, koska se johtaisi samalla tavalla alueelliseen epäyhdenvertaisuuteen siirtymäkaudella (ks. myös PeVL 26/2017 vp 62–64 ja PeVL 15/2018 vp s. 54–56). Kun tässä ehdotuksessa on lisäksi kysymys yksilön oikeusturvasta oikeudenkäynnissä, maantieteellisesti vaiheittaista siirtymistä ehdotuksen mukaiseen menettelyyn ei voida pitää perustuslain 6 § huomioon ottaen mahdollisena.

Perustuslain 6 §:stä johtuvaa estettä ei sitä vastoin olisi asian laatuun perustuvalla vaiheittaisella siirtymisellä ehdotettuun menettelyyn. Ihmisten yhdenvertaisuutta ei loukattaisi, jos suullisen todistelun tallentaminen ja vastaanottaminen tapahtuisi siirtymäkaudella asian laadusta riippuen eri tavoin.

Tuomioistuimissa käsiteltävät asiat voidaan jakaa yhtäältä rikosasioihin ja toisaalta riita- ja hakemusasioihin. Rikosasioita on selvästi enemmän, ja niissä myös esitetään paljon suullista todistelua. Vuonna 2019 käräjäoikeuksissa ratkaistiin pääkäsittelyssä noin 43 600 rikosasiaa ja noin 3 300 riita- ja hakemusasiaa, ja pääkäsittelyiden yhteenlaskettu kesto oli rikosasioissa noin 63 950 tuntia ja riita- ja hakemusasioissa noin 17 100 tuntia. Siirtymällä ehdotuksen mukaiseen menettelyyn ensin riita- ja hakemusasioissa voitaisiin saavuttaa perustuslain 6 §:ää loukkaamatta sama tavoite kuin alueellisesti vaiheistetulla siirtymällä.

Näillä perusteilla ehdotetaan, että uutta menettelyä alettaisiin soveltaa riita- ja hakemusasioissa heti lakiehdotusten tultua voimaan, mutta rikosasioissa vasta siirtymäkauden jälkeen.

Lainmuutosten soveltamisesta rikosasioissa ehdotetaan säädettäväksi erikseen, koska etukäteen ei ole mahdollista arvioida täsmällisesti, kuinka kauan alkuvaiheen virheiden ja puutteiden korjaaminen kestää. Siirtymäkauden tulisi kuitenkin päättyä heti, kun voitaisiin varmistua videotallennusjärjestelmän toimivuudesta. Tällä hetkellä

voidaan arvioida, että noin kuuden kuukauden pituinen siirtymäkausi olisi riittävä. Tämä arvio perustuu siihen, että suurimmat riskit koskevat kuva- ja äänitallenteiden tekemistä käräjäoikeudessa, kun taas tallenteiden esittämiseen muutoksenhakutuo- mioistuimessa voidaan olettaa liittyvän vähemmän ongelmia.

Voimaantulosäännösten mukaan uusia säännöksiä sovellettaisiin asioissa, jotka tulevat vireille tietyn päivämäärän jälkeen. Soveltamisen kytkeminen asian vireilletuloon olisi yksiselitteistä ja prosessioikeudellisissa lainmuutoksissa tavanomaista. Näin myös varmistettaisiin, etteivät menettelysäännöt muuttuisi kesken oikeudenkäynnin. Se kuitenkin johtaa siihen, että asioissa, jotka tulevat vireille ennen lakiehdotusten soveltamisen alkamisajankohtaa mutta joissa toimitetaan pääkäsitteily tämän ajankohdan jälkeen, sovellettaisiin vanhoja säännöksiä, vaikka todistelun tallentaminen uudessa järjestelmässä olisi teknisesti mahdollista. Siirtymäsäännöksestä johtuen videotallennusjärjestelmän valmistumisesta kuluisi todennäköisesti vielä kuukausia ennen kuin ehdotuksen mukainen menettely olisi yleisesti käytössä edes riita- ja hakemusasioissa.

Lakiehdotusten voimaantulo- ja soveltamisajankohdista ehdotetaan säädettäväksi lakien sijaan kahdella valtioneuvoston asetuksella. Käsillä olisi perustuslain 79 §:n 3 momentin mukainen erityinen syy säätää ajankohdista asetuksilla, koska kysymys olisi lainkohdan esitöissä tarkoitettulla tavalla suuresta kokonaisuudesta, jonka osien toisistaan poikkeavia voimaantulo- ja soveltamisajankohtia ei olisi tarkoituksenmukaista eikä järjestelmäkehitykseen liittyvistä syistä myöskään mahdollista määritellä etukäteen (HE 1/1998 vp s. 130). Valtioneuvoston asetuksilla voitaisiin lakeja nopeammin ja joustavammin siirtyä ehdotettuun menettelyyn, kun se on teknisesti mahdollista.

9 Toimeenpano ja seuranta

Lakien toimeenpano edellyttäisi kuva- ja äänitallenteiden tekemiseen ja esittämiseen tarkoitettun videotallennusjärjestelmän suunnittelua ja rakentamista.

Tuomioistuinvirasto, Oikeusrekisterikeskus ja Valtion tieto- ja viestintätekniikkakeskus Valtori seuraisivat videotallennusjärjestelmän toimintaa teknisellä tasolla. Tuomioistuinvirasto ja oikeusministeriö seuraisivat laajemmin uuden lainsäädännön soveltamista tuomioistuimissa.

10 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Johdanto. Ehdotus liittyy keskeisimmin perustuslain oikeusturvaa koskevaan 21 §:ään ja erityisesti sen oikeusturvatakeita koskevaan 2 momenttiin. Tältä osin tulee arvioida erityisesti sitä, toteutuvatko ehdotetussa menettelyssä vastaajan oikeudet tulla kuuluksi muutoksenhakutuomioistuimessa ja kuulustella tai kuulustuttaa todistajia, jotka kutsutaan todistamaan häntä vastaan.

Ehdotus on kuitenkin merkityksellinen myös henkilökohtaista koskemattomuutta koskevan perustuslain 7 §:n ja julkisuutta koskevan perustuslain 12 §:n näkökulmasta. Ehdotusta arvioidaan lopuksi näiden perustuslain säännösten valossa.

Oikeudenmukainen oikeudenkäynti. Perustuslain 21 §:n 2 momentin mukaan käsitellyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

Perustuslain esitöissä on katsottu, että perustuslain 21 §:n 2 momentti ei estä säätämästä lailla vähäisiä poikkeuksia oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin, kunhan tällaiset poikkeukset eivät muuta oikeusturvatakeiden asemaa pääsääntönä eivätkä yksittäisessä tapauksessa vaaranna yksilön oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Lainsäädäntö ei saa vaarantaa kenenkään oikeusturvaa (HE 309/1993 vp s. 74).

Perustuslain 21 §:n 2 momentin luetteloa oikeusturvatakeista ei ole tarkoitettu tyhjentäväksi. Niihin kuuluvat myös muun muassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa ja kansalaisyhteiskunta- ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 14 artiklassa erityisesti rikoksesta syytetyille taatut oikeudet (HE 309/1993 vp s. 74). Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksia onkin täsmennetty olennaisesti etenkin Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä. Ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisut ovat sen vuoksi keskeisessä asemassa arvioitaessa ehdotuksen perustuslainmukaisuutta.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on ratkaisukäytännössään omaksunut kannan, jonka mukaan todistelukysymykset kuuluvat lähtökohtaisesti järjestettäväksi kansallisessa lainsäädännössä. Näitä kysymyksiä ovat todistelun vastaanottaminen ja siihen liittyvät seikat. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tehtävänä on harkita, onko oikeudenkäynti ollut kokonaisuutena oikeudenmukainen, ottaen huomioon myös tapa, jolla todistelua on otettu vastaan.

Euroopan ihmisoikeussopimus ei takaa poikkeuksetonta oikeutta muutoksenhakuun. Sopimuksen 7. lisäpöytäkirjan muutoksenhakua koskevan 2 artiklan 1 kohdan mukaan jokaisella rikoksesta tuomitulla on oikeus saada syyllisyyskysymys tai tuomittu rangaistus tutkittavaksi ylempässä tuomioistuimessa. Tämän oikeuden käytöstä sekä käytön perusteista säädetään laissa. Artiklan 2 kohdan mukaan muutoksenhakuoikeuteen voidaan tehdä poikkeuksia lain määrittämien vähäisten rikosten kohdalla tai tapauksissa, joissa ylin tuomioistuin on toiminut ensimmäisenä asteena tai vapauttavan tuomion saanut henkilö on muutoksenhakuasteessa todettu syylliseksi.

Euroopan ihmisoikeussopimus jättää siis laajan kansallisen harkintavallan muutoksenhakumenettelyn suhteen. Muutoksenhakuoikeuden rajoittaminen on mahdollista, kunhan sille on hyväksyttävä peruste eikä se tee muutoksenhakuoikeutta merkityksettömäksi (Krombach v. Ranska 13.2.2001, kohta 96). Kuitenkin silloin, kun muutoksenhausta on kansallisesti säädetty, menettelyssä on noudatettava oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevaa ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaa.

Rikosasian vastaajan oikeus tulla kuulluksi muutoksenhakutuomioistuimessa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on antanut lukuisia ratkaisuja rikosasian vastaajan oikeudesta tulla kuulluksi muutoksenhakuasteessa silloin, kun ensimmäisessä asteessa on toimitettu suullinen käsittely (ks. esim. Hermi v. Italia 18.10.2006, suuri jaosto, kohdat 60–67, Sakhnovskiy v. Venäjä 2.11.2010, suuri jaosto, kohta 96, ja Chopenko v. Ukraina 15.1.2015, kohta 64 sekä niissä viitatu ratkaisut). Oikeustila voidaan tiivistää seuraavasti.

Arvioinnissa suullisen käsittelyn tarpeellisuudesta on keskeistä se, voiko muutoksenhakutuomioistuin arvioida vain jutun oikeuskysymystä vai myös sen tosiasioita (questions of law and questions of fact).

Jos muutoksenhaku koskee vain oikeuskysymyksen ratkaisemista, Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artikla ei edellytä suullisen käsittelyn järjestämistä.

Jos muutoksenhakutuomioistuin voi arvioida oikeuskysymyksen lisäksi jutun tosiasioita, suullinen käsittely on harkinnanvarainen. Harkinnassa pitää kiinnittää huomiota ainakin kansallisen muutoksenhakujärjestelmän erityispiirteisiin, erityisesti muutoksenhakutuomioistuimen toimivaltaan, ja siihen, miten muutoksenhakijan intressit on muutoksenhaussa esitetty ja suojattu. Erityistä huomiota pitää kiinnittää asian luonteeseen ja merkitykseen vastaajalle. Vastaajan kuuleminen suullisessa käsittelyssä on tärkeää erityisesti vankeusrangaistus tuomittaessa ja rangaistusta korotettaessa sekä silloin, kun oikeudenkäynnin lopputuloksella on suuri merkitys vastaajan ammatilliselle tai muulle maineelle.

Jos muutoksenhakutuomioistuin voi tehdä uuden arvion syyllisyyskysymyksestä, asiaa ei Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen mukaan voi ratkaista arvioimatta suoraan rikosasian vastaajan henkilökohtaisesti esittämää näyttöä siitä, että hän ei ole tehnyt tekoa, jota hänen syykseen väitetään. Tässä tilanteessa vastaajaa on kuultava muutoksenhakutuomioistuimessa henkilökohtaisesti.

Ratkaisussa Gómez Olmeda v. Espanja 29.6.2016 vastaajaa syytettiin muun ohella siitä, että hän oli sallinut julkaista ylläpitämällään internetforumilla viestejä, joissa oli valheellisesti väitetty eräiden henkilöiden syyllistyneen rikoksiin. Alioikeus hylkäsi syytteen tältä osin katsoen, ettei vastaaja ollut tiennyt kyseisistä viesteistä. Syyttäjän valituksesta asia eteni muutoksenhakutuomioistuimeen, joka ratkaisi asian kirjallisessa menettelyssä eli toimittamatta suullista käsittelyä. Tästä huolimatta muutoksenhakutuomioistuin arvioi näyttöä katsottuaan alioikeuden istunnosta tehdyn videotallenteen ja teki sen perusteella näytöstä toiset johtopäätökset kuin alioikeus ja katsoi syytteen näytetyksi.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että asiassa oli loukattu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaa. Koska muutoksenhakutuomioistuin oli arvioinut näyttöä ja vastaajan subjektiivista syyllisyyttä, sen olisi tullut kuulla vastaajaa henkilökohtaisesti. Videotallenteen katsominen ei korvannut tätä puutetta. Tallenteen katsominen oli vain osa alioikeuden menettelyn oikeellisuuden arviointia, eikä sen tarkoitus ollut korvata valittajan kuulemista muutoksenhakuasteessa. Espanjassa oli lisäksi kansallisesti katsottu, ettei muutoksenhakutuomioistuin voinut arvioida videotallenteen perusteella näyttöä uudelleen. Videotallenteen katsominen ei siten merkinnyt sitä, että muutoksenhakutuomioistuin olisi ollut samassa asemassa näytön arvioinnin suhteen kuin alioikeus.

Suullisen todistelun vastaanottaminen kuva- ja äänitallenteelta muutoksenhakutuomioistuimessa ei merkitsisi sitä, ettei hovioikeudessa järjestettäisi pääkäsittelyä tai korkeimmassa oikeudessa suullista käsittelyä. Rikosasian vastaaja voisi nykyiseen tapaan kohdata tuomarinsa ja ajaa asiaansa suullisessa oikeudenkäyntitilaisuudessa sekä lausua kaikesta asiassa esitettävästä todistelusta. Hänellä olisi siten jatkossakin oikeus suulliseen käsittelyyn siten kuin se on ymmärretty Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä.

Suullisen todistelun vastaanottaminen kuva- ja äänitallenteelta ei vaikuttaisi seuraamuskeskusteluun eikä muutoksenhakutuomioistuimen velvollisuuteen kuulla rikosasian vastaajaa henkilökohtaisesti seuraamuksesta. Rikosasian vastaajaa voitaisiin tarvittaessa yhä kuulla pääkäsittelyssä seuraamuksesta.

Uutta ehdotetussa menettelyssä olisi se, että vastaaja ei esittäisi kertomustaan henkilökohtaisesti hovioikeudelle tai korkeimmalle oikeudelle, vaan hänen todistelutarkoituksessa esittämänsä kertomus oikeudenkäynnin kohteena olevista tapahtumista otettaisiin vastaan käräjäoikeudessa tehdyiltä kuva- ja äänitallenteelta. Näin meneteltäisiin siinäkin tilanteessa, että vastaaja olisi muutoksenhakutuomioistuimessa henkilökohtaisesti läsnä.

Suullisen todistelun vastaanottaminen kuva- ja äänitallenteelta ei kuitenkaan merkitseisi sitä, etteikö muutoksenhakutuomioistuin tekisi Euroopan ihmisoikeustuomioistimen edellyttämää suoraa arviota rikosasian vastaajan henkilökohtaisesti esittämästä kertomuksesta. Kuva- ja äänitallenteelta ilmeni, mitä vastaaja on henkilökohtaisesti ja välittömästi kertonut pääkäsitelyssä käräjäoikeudelle, ja tämän kertomuksen arviointi tapahtuisi muutoksenhakutuomioistuimessa suoraan siitä tehtyjen havaintojen perusteella.

Hovioikeus ja korkein oikeus kykenisivät tekemään kuva- ja äänitallenteen perusteella vastaajasta ja hänen kertomuksestaan havaintoja lähes samalla tavalla kuin tämän esittäessä kertomuksensa henkilökohtaisesti. Vaikka suullisen todistelun vastaanottaminen ei olisi tässä tilanteessa yhtä vuorovaikutteista kuin kuulusteltaessa vastaajaa henkilökohtaisesti, suullinen todistelu itsessään olisi tuoreempaa ja siten lähtökohteisesti parempaa kuin mihin päästäisiin kuulustelemalla vastaajaa uudelleen muutoksenhakutuomioistuimessa.

Tältä osin voidaan kiinnittää huomiota myös siihen, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on suhtautunut myönteisesti suullisen todistelun vastaanottamiseen videotallenteelta. Ihmisoikeustuomioistuin on jo pitkään katsonut, että seksuaalirikoksissa, erityisesti lapsia koskevissa seksuaalirikoksissa, asianomistajan esitutkintakertomuksesta tehty videotallenne voidaan esittää näyttönä oikeudenkäynnissä, kunhan vastakuulustelu-oikeudesta on huolehdittu (ks. esim. S.N. v. Ruotsi 2.7.2002, kohdat 47–53, ja B. v. Suomi 24.4.2007, kohdat 44–45). Lisäksi Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on pitänyt videotallenteen esittämistä todistajan esitutkintakertomuksesta eräänä mahdollisena puolustuksen turvatakeena tilanteessa, jossa todistaja ei saavu oikeudenkäyntiin (Schatschaschwili v. Saksa 15.12.2015, suuri jaosto, kohta 127). Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on todennut videotallenteen mahdollistavan havaintojen tekemisen todistajasta ja käsityksen muodostamisen tämän luotettavuudesta (em. lisäksi esim. Blokhin v. Venäjä 23.3.2016, suuri jaosto, kohta 215, Aigner v. Itävalta 10.5.2012, kohta 42, ja Bocos-Cuesta v. Alankomaat 10.11.2005, kohta 71).

Ehdotuksen mukainen menettely poikkeaisi olennaisesti edellä mainitussa Gómez Olmeda -ratkaisussa arvioidusta. Toisin kuin tuossa ratkaisussa, ehdotuksen mukaisessa menettelyssä muutoksenhakutuomioistuimessa toimitettaisiin suullinen käsit-

tely, jossa kuva- ja äänitallenne esitettäisiin. Asiaa ei siten ratkaistaisi kirjallisessa menettelyssä. Lisäksi muutoksenhakutuomioistuin voisi arvioida suullisessa käsittelyssä esitettävän kuva- ja äänitallenteen perusteella niin vastaajan kertomusta kuin kaikkea muutakin suullista todistelua uudelleen. Hovioikeus ja korkein oikeus olisivat siten samassa asemassa kuin käräjäoikeus, sillä ne voisivat arvioida täsmälleen samaa näyttöä ja niillä olisi muutoksenhakuasetelman sen salliessa oikeus tehdä siitä johtopäätöksiä yhtä vapaasti kuin käräjäoikeus. Lisäksi vastaajalla olisi suullisessa käsittelyssä mahdollisuus lausua muutoksenhakutuomioistuimen vastaanottamasta suullisesta todistelusta sen esittämisen yhteydessä ja eräissä tilanteissa myös oikeus esittää kuulusteltaville lisäkysymyksiä.

Todistajien kuuleminen muutoksenhakutuomioistuimessa. Jos suullinen todistelu otettaisiin muutoksenhakutuomioistuimessa vastaan kuva- ja äänitallenteelta, rikosasian vastaaja ei lähtökohtaisesti voisi kuulustella tai kuulustuttaa todistajia, jotka kutsutaan todistamaan häntä vastaan, enää hovioikeudessa tai korkeimmassa oikeudessa, jollei muutoksenhakutuomioistuin katsoisi, että se olisi tarpeen asian selvittämiseksi.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 kohdan d alakohdan mukaan jokaisella rikoksesta syytetyllä on oikeus kuulustella tai kuulustuttaa todistajia, jotka kutsutaan todistamaan häntä vastaan, ja saada hänen puolestaan esiintyvät todistajat kutsuiksi ja kuulustelluiksi samoissa olosuhteissa kuin häntä vastaan todistamaan kutsutut todistajat. Tämä oikeus kuuluu myös perustuslaissa mainittuihin oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin (HE 309/1993 vp s. 74, PeVL 39/2014 vp s. 2, PeVL 31/2005 vp s. 4 ja PeVL 5/1999 vp s. 6).

Perustuslakivaliokunta on esitutkintalakiin liittyen arvioinut, että silloin, kun esitutkintakuulustelut videoidaan niin, ettei kuulusteltavaa enää kuulla henkilökohtaisesti oikeudenkäynnissä, esitutkintamenettelyn tulee täyttää oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset avustajan käyttämisen osalta (PeVL 36/2002 vp s. 2). Lisäksi se on katsonut, että kuva- ja äänitallenteen käyttäminen todisteena kuulematta sen antanutta henkilöä oikeudenkäynnissä rajoittaa oikeutta kuulustella todistajaa (PeVL 39/2014 vp s. 3).

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on vakiintuneesti katsonut 6 artiklan 3 kohdan d alakohdan edellyttävän, että kaikki syytetyyn syyllisyyttä tukevat todisteet tulee lähtökohtaisesti esittää julkisessa ja kontradiktorisessa oikeudenkäynnissä hänen läsnäollessaan. Poikkeukset ovat mahdollisia, mutta ne eivät saa loukata puolustuksen oikeuksia, jotka vaativat, että syytetyllä on asianmukainen tilaisuus riitauttaa häntä vastaan todistavan todistajan kertomus ja vastakuulustella tätä, joko todistajan esittäessä kertomustaan tai myöhemmin (ks. esim. Blokhin v. Venäjä 23.3.2016, suuri jaosto, kohta 200, Schatschaschwili v. Saksa 15.12.2015, suuri jaosto, kohta 105, Al-Kha-

waja ja Tahery v. Yhdistynyt kuningaskunta 15.12.2011, suuri jaosto, kohta 118, Solakov v. Entinen Jugoslavian tasavalta Makedonia 31.10.2001, kohta 57, Lucà v. Italia 27.2.2001, kohta 40 ja Asch v. Itävalta 26.4.1991, kohta 27).

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisussa Kashlev v. Viro 26.4.2016 alioikeus oli pitänyt suullisen käsittelyn, jossa oli kuultu vastaajaa ja todistajia. Alioikeus oli hylännyt pahoinpitelyä koskevan syytteen, mutta syyttäjän valituksesta asia oli edennyt muutoksenhakutuomioistuimeen. Vastaaja ilmoitti, ettei halunnut olla läsnä muutoksenhakutuomioistuimen suullisessa käsittelyssä eikä vaatinut todistajien kuulustelamista uudelleen. Vastaajaa edusti avustaja, joka ei vastustanut asian käsittelyä. Muutoksenhakutuomioistuin luki rikoksen vastaajan syyksi sen perusteella, mitä ilmeni asiakirjoista ja mitä alioikeudessa oli kerrottu.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi katsoneensa vakiintuneesti, ettei todistajan esitutkintakertomuksen käyttäminen näyttönä ollut ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan vastaista, jos kontradiktorisuudesta on huolehdittu. Kun näin oli, oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset täyttyivät sitä paremmin silloin, kun kysymys oli alioikeudessa vastaanotetusta ja siellä kontradiktorisen menettelyn kohteena olleesta näyttöstä (kohta 47). Asiassa ei siten ollut tältä osin loukattu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaa.

Ehdotuksen mukaisessa menettelyssä rikosasian vastaajalla, kuten myös muilla asianosaisilla, olisi oikeus kuulustella kaikkia todistajia nykyiseen tapaan käräjäoikeuden pääkäsittelyssä. Hänellä olisi myös muutoksenhakuvaiheessa oikeus lausua kaikesta asiassa esitetystä suullisesta todistelusta ja eräissä tilanteissa myös oikeus esittää kuulusteltaville lisäkysymyksiä. Rikosasian vastaajalla ja muilla asianosaisilla säilyisi siten tilaisuus riitauttaa häntä vastaan todistavan todistajan kertomus ja vastakuulustella tätä todistajan esittäessä kertomustaan. Kuva- ja äänitallenteet tehtäisiin käräjäoikeudessa, jossa noudatettavassa menettelyssä täyttyvät oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset.

Edellä käsiteltäessä ehdotuksen suhdetta vastaajan kuulemiseen muutoksenhakutuomioistuimessa on tuotu esiin se, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on katsonut videotallenteen mahdollistavan havaintojen tekemisen todistajasta ja käsityksen muodostamisen tämän luotettavuudesta.

Merkityksellistä on sekin, että kuva- ja äänitallenteelta otettaisiin vastaan kaikkien asianosaisten esittämä näyttö. Asianosaiset olisivat siten tasa-arvoisessa asemassa suullisen todistelun vastaanottamistavan suhteen. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on pitänyt 6 artiklan 3 kohdan d alakohdan pääasiallisena tarkoituksena prosessuaali-

nen tasa-arvon takaamista rikosasian asianosaisten välillä (esim. Murtazaliyeva v. Venäjä 18.12.2018, suuri jaosto, kohta 139), ja se kuuluu myös keskeisiin perustuslain turvaamiin oikeusturvatakeisiin (PeVL 39/2014 vp s. 2).

Lopuksi voidaan todeta, että kuva- ja äänitallenteelta tapahtuvan suullisen todistelun vastaanottamisella pyritään keskeisesti parantamaan hovioikeuden ja korkeimman oikeuden edellytyksiä ratkaista asian näyttökysymykset oikein. Uudistuksen tavoite on siis parantaa oikeusturvaa, mihin myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklalla viime kädessä pyritään. Artiklaa ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen sitä koskevaa soveltamiskäytäntöä ei ole aihetta tulkita niin, että ne estäisivät tuomioistuinta tekemästä näyttöratkaisua parhaan mahdollisen todistusaineiston perusteella.

Oikeudenkäynnin julkisuus. Julkisuudesta säädetään perustuslain 12 §:n 2 momentissa, jonka mukaan viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ja muut tallenteet ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu. Jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta ja tallenteesta.

Oikeudenkäynnin julkisuus on lisäksi yksi perustuslain 21 §:n 2 momentissa mainituista oikeusturvatakeista. Oikeudenkäynnin julkisuutta voidaan pitää eräänä demokraattisen oikeusvaltion tunnusmerkeistä, joka mahdollistaa muun muassa tuomioistuinten toiminnan kontrolloimisen ja luottamuksen ylläpitämisen lainkäyttöön. Perustuslakivaliokunnan mukaan julkisuusintressi on oikeudenkäynnissä vahvempi kuin viranomaistoiminnassa yleensä (PeVL 43/1998 vp s. 7 ja PeVL 31/2005 s. 4).

Oikeudenkäynnin julkisuus on turvattu myös Suomea sitovissa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa, kuten Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kohdassa, kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 14 artiklan 1 kohdassa ja Euroopan unionin perusoikeuskirjan 47 artiklan 2 kohdassa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on useissa ratkaisuisaan tuonut esiin oikeudenkäynnin julkisuuden tärkeyden (rikosasioiden osalta ks. esim. Boshkoski v. Pohjois-Makedonia 4.6.2020, kohta 39, ja Krestovskiy v. Venäjä 28.10.2010, kohta 24, ja niissä mainitut ratkaisut sekä riita-asioiden osalta esim. Malhous v. Tšekin tasavalta 12.7.2001, suuri jaosto, kohta 55).

Oikeudenkäynnin julkisuus ei ole ehdotonta. Perustuslain esitöiden mukaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin, kuten oikeudenkäynnin julkisuuteen, voidaan tehdä vähäisiä poikkeuksia, kunhan nämä poikkeukset eivät muuta oikeusturvatakeiden asemaa pääsääntönä, eivätkä vaaranna yksilön oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin tai vaaranna kenenkään oikeusturvaa (HE 309/1993 vp s. 74). Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa sisältääkin lukuisia rajoituksia oikeudenkäynnin täyteen julkisuuteen.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kohdan mukaan lehdistöltä ja yleisöltä voidaan kieltää pääsy koko oikeudenkäyntiin tai osaan siitä demokraattisen yhteiskunnan moraalin, yleisen järjestyksen tai kansallisen turvallisuuden vuoksi nuorten henkilöiden etujen tai osapuolten yksityiselämän suojaamisen niin vaatiessa, tai siinä määrin kuin tuomioistuin harkitsee ehdottoman välttämättömäksi erityisolosuhteissa, joissa julkisuus loukkaisi oikeudenmukaisuutta. Kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 14 artiklan 1 kohdassa on säädetty samankaltaisesti.

Oikeudenkäynnin julkisuutta arvioitaessa tulee ottaa huomioon myös muut perus- ja ihmisoikeudet, joista tässä yhteydessä merkittävin on oikeus yksityisyyteen. Se on turvattu perustuslain 10 §:ssä ja muun muassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on katsonut, että rikosasian oikeudenkäynti tulee järjestää niin, ettei muun muassa todistajien oikeus yksityisyyteen tarpeettomasti vaarannu (ks. esim. Doorson v. Alankomaat 26.3.1996, kohta 70 ja Van der Heijden v. Alankomaat 3.4.2012, suuri jaosto, kohta 76). Ihmisoikeustuomioistuin on lisäksi katsonut, että arvioitaessa jonkin menettelyn suhdetta 6 artiklaan tulee ensi sijassa kiinnittää huomiota oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuuteen kokonaisuutena.

Ehdotus vaikuttaisi oikeudenkäynnin julkisuuteen kahdessa suhteessa.

Ensinnäkin oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annettua lakia tarkistettaisiin niin, että käräjäoikeudessa tehdystä kuva- ja äänitallenteesta voitaisiin antaa tieto vain luovuttamalla tallenne tuomioistuimessa nähtäväksi. Voimassa olevan lain mukaan oikeudenkäyntiaineistoon kuuluvasta julkisesta kuva- ja äänitallenteesta voidaan antaa tieto muullakin tavalla, esimerkiksi antamalla siitä kopio, jos tallenteen sisältö huomioon ottaen ei ole syytä olettaa, että se voisi johtaa tallenteessa esiintyvien henkilöiden yksityisyyden suojan loukkaamiseen.

Ehdotus ei tältä osin kuitenkaan tosiasiallisesti muuttaisi nykytilaa. Kuten oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 13 §:n säännöskohtaisissa perusteluissa on tarkemmin kerrottu, käräjäoikeudessa tehdystä kuva- ja äänitallenteesta ei nykyistenkään säännösten nojalla anneta tietoa antamalla tallenteesta kopio, sillä tämän antamistavan voitaisiin katsoa aina voivan johtaa tallenteessa esiintyvien henkilöiden yksityisyyden suojan loukkaamiseen. Lisäksi käräjäoikeudessa tehdyn kuva- ja äänitallenteen äänestä voitaisiin ehdotuksen mukaan antaa tieto. Sekin vastaisi nykytilaa, sillä tällä hetkellä käräjäoikeudessa tehtävistä äänitallenteesta voidaan antaa tieto antamalla tallenteesta kopio.

Tarkistuksilla suojattaisiin kuulusteltavien yksityisyyttä. Ehdotus pienentäisi riskiä siitä, että kuva- ja äänitallennetta eli kuulusteltavan yksityisyyden suojan näkökulmasta erittäin merkittävää oikeudenkäyntiasiakirjaa levitetäisiin oikeudettomasti. Tällä olisi vai-

kutusta myös kuulusteltavan kykyyn kertoa luontevasti tapahtumista oikeudenkäynnissä ja sitä kautta asiassa esitettävän näytön laatuun. Ehdotuksella turvattaisiin siten perustuslaissa ja Suomea sitovissa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa turvattujen oikeuksien toteutumista.

Toiseksi oikeudenkäynnin julkisuus voidaan katsoa jossain määrin kaventuvan silloin, kun suullinen todistelu esitettäisiin muutoksenhakutuomioistuimessa käsiteltävässä julkisessa asiassa viittaamalla siihen siten kuin oikeudenkäymiskaaren 26 luvun uudessa 15 a §:n 3 momentissa säädettäisiin. Tällöin muutoksenhakutuomioistuin perehtyisi kuva- ja äänitallenteeseen asianosaisten ja yleisön läsnä olematta, vaikka kuva- ja äänitallenteelta ei ilmenisi lain mukaan salassapidettäviä seikkoja.

Viittausmenettelyn vaikutus oikeudenkäynnin käsittelyjulkisuuteen olisi kuitenkin vain vähäistä. Pääkäsittelyjä, joissa suullinen todistelu esitettäisiin tällä tavoin, ei ensinnäkään olisi paljon, todennäköisesti noin 50 pääkäsittelyä vuodessa. Viittausmenettelyssä hovioikeus vastaanottaisi ilman asianosaisten ja yleisön läsnäoloa saman suullisen todistelun kuin kärjäoikeus, siltä osin kuin todisteluun on pääkäsittelyssä vedottu. Asianosaisilla ja yleisöllä olisi siten ollut mahdollisuus seurata kyseisen todistelun vastaanottamista jo kärjäoikeudessa ja saada tätä kautta siitä tiedon. Lisäksi niin asianosaisilla kuin yleisölläkin olisi oikeus saada tieto kuva- ja äänitallenteesta pyytämällä se nähtäväksi tuomioistuimessa tai tilaamalla sen äänestä kopio. Suullinen todistelu, jonka perusteella muutoksenhakutuomioistuin tekee ratkaisunsa, olisi siis julkisissa asioissa asianosaisten ja yleisön tutustuttavissa.

Arvioitaessa viittausmenettelyn merkitystä oikeudenkäynnin julkisuudelle tulee ottaa huomioon myös se, että hovioikeudet käsittelevät tälläkin hetkellä runsaasti asioita pääkäsittelyä toimittamatta ja siten asianosaisten ja yleisön läsnä olematta.

Viittausmenettelyä koskevan ehdotuksen tarkoitus on keskeisesti jouduttaa asioiden käsittelyä hovioikeudessa ja vähentää asianosaisille muutoksenhausta aiheutuvia oikeudenkäyntikuluja. Nämä tavoitteet ovat osa perustuslain 21 §:n turvaamaa oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä. Ehdotuksella edistettäisiin näin ollen tältäkin osin perusoikeusnäkökulmasta hyväksyttävien tavoitteiden saavuttamista. Viittausmenettely ei myöskään vaikuttaisi oikeudenkäynnin julkisuuden asemaan pääsääntönä.

Turvataarkastukset tuomioistuimissa. Ehdotuksessa ehdotetaan lisäksi muutettavaksi turvataarkastuksista tuomioistuimissa annettua lakia niin, että siinä säädettäisiin turvataarkastuksesta henkilölle, joka saapuu tuomioistuimeen katsomaan kärjäoikeudessa tehtyä kuva- ja äänitallennetta. Tarkoitus olisi estää se, että kuva- ja äänitallennetta katsova henkilö voisi kuvata tallennetta salaa.

Ehdotuksen mukaan henkilö, joka saapuu tuomioistuimeen katsomaan käräjäoikeudessa tehtyä kuva- ja äänitallennetta, ja hänen mukanaan olevat tavarat voitaisiin tarkastaa metallinpaljastinta tai muuta sellaista laitetta käyttäen. Lisäksi hänelle voitaisiin tehdä henkilöntarkastus. Näin voitaisiin toimia sen selvittämiseksi, ettei henkilöllä ole mukanaan kuvan tallentamiseen soveltuvaa välinettä. Tällainen väline voitaisiin ottaa kuva- ja äänitallennetta katsomaan tulevalta henkilöltä pois. Se olisi luovutettava poliisille tai, jollei siihen olisi lain mukaan estettä, palautettava tarkastetulle henkilölle takaisin hänen poistuessaan tuomioistuimesta.

Ehdotus liittyy tältä osin perustuslain 7 §:ään, jossa säädetään oikeudesta henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Pykälän 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Pykälän 3 momentin mukaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta.

Ehdotuksen mukaan voimassa olevan lain mukaisia turvatarkastustoimenpiteitä voitaisiin kohdistaa myös henkilöön, joka saapuu tuomioistuimeen katsomaan kuva- ja äänitallenteita, joita ehdotuksen mukaan tehtäisiin käräjäoikeudessa vastaanotetusta suullisesta todistelusta. Kysymys ei siten olisi uusien turvatarkastustoimenpiteiden säätämisestä, vaan voimassa olevan lain mukaisten toimenpiteiden kohdistamisesta myös toisella perusteella tuomioistuimeen saapuvaan henkilöön. Voimassa oleva laki turvatarkastuksista tuomioistuimissa on säädetty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (PeVL 2/1999 vp).

Arvioitaessa ehdotettavia turvatarkastustoimenpiteitä suhteessa tarkastettavan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen voidaan ensin todeta, että perustuslakivaliokunta on katsonut turvatarkastuksen metallinpaljastinta tai muuta sellaista laitetta käyttäen vain vähäiseksi henkilökohtaiseen koskemattomuuteen puuttumiseksi ja perusoikeus-suojan kannalta ongelmattomaksi järjestelyksi (PeVL 2/1999 vp s. 2, PeVL 16/2004 vp s. 5 ja PeVM 3/2008 vp s. 4).

Henkilöntarkastus puuttuisi tarkastettavan koskemattomuuteen metallinpaljastimen käyttöä enemmän. Tällaista puuttumista henkilökohtaiseen koskemattomuuteen voidaan kuitenkin pitää perusteltuna, koska sen tarkoituksena on mahdollistaa kuvan tallentamiseen soveltuvien välineiden ottaminen pois käräjäoikeudessa tehtyä kuva- ja äänitallennetta saapumaan katsovalta henkilöltä ja näin estää tallenteen oikeudeton kuvaaminen ja levittäminen. Ehdotuksella pyritään siten suojelemaan kuva- ja äänitallenteella esiintyvän henkilön yksityisyyttä eli turvaamaan hänen perustuslain 10 §:n mukaista oikeuttaan yksityiselämään. Lisäksi ehdotus edistäisi perustuslain 21 §:ssä tarkoitettua ihmisten oikeusturvaa, koska mahdollisuus löytää ja ottaa pois kuvan tallentamiseen soveltuvat välineet turvatarkastuksessa parantaisi osaltaan todistelun laatua ja siten edesauttaisi oikean näyttötarkastuksen tekemistä. Tämä johtuu siitä, että

kuulusteltavien voidaan arvioida kertovan tapahtumista vapaammin ja luontevammin, jos he voivat luottaa siihen, että kuulustelusta tehtyä kuva- ja äänitallennetta ei oikeudettomasti levitetä.

Henkilöntarkastus edellyttäisi perusteltua aihetta epäillä, että käräjäoikeudessa tehtyä kuva- ja äänitallennetta katsomaan saapuvalla henkilöllä olisi mukanaan kuvan tallentamiseen soveltuva väline. Kynnys vastaisi sitä, mitä on säädetty henkilöntarkastuksen tekemiseksi tuomioistuimeen muutoin saapuvalla henkilölle. Perusteltu syy epäillä, että henkilöllä olisi mukanaan kielletty esine, aine tai valmiste, on säädetty henkilöntarkastuksen edellytykseksi myös saavuttaessa esimerkiksi poliisin toimitiloihin (poliisilain (872/2011) 3 luvun 2 §), eduskuntaan (turvatoimista eduskunnassa annetun lain (364/2008) 6 §) ja Maahanmuuttovirastoon (turvatoimista Maahanmuuttovirastossa annetun lain (717/2018) 9 §).

Näistä syistä ehdotuksessa turvatarkastuksesta henkilölle, joka saapuu tuomioistuimeen katsomaan käräjäoikeudessa tehtyä kuva- ja äänitallennetta, ei puututtaisi mielivaltaisesti hänen henkilökohtaiseen koskemattomuuteensa. Ehdotus on perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä, ja oikeassa suhteessa sillä tavoiteltavaan päämäärään nähden.

Johtopäätös. Edellä esitetyillä perusteilla ehdotus on perustuslain ja Suomea sitovien kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden mukainen. Lait voidaan siten hyväksyä tavalisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Ehdotettu lainsäädäntö on merkittävä uudistus. Muutoksenhakumenettelyä ja näytön arviointia koskeva lainsäädäntö liittyy oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin perusteisiin. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ja YK:n ihmisoikeuskomitea eivät ole antaneet ratkaisua, jossa olisi otettu nimenomaisesti kantaa suullisen todistelun vastaanottamiseen kuva- ja äänitallenteelta muutoksenhaussa tällaisessa tilanteessa. Sen vuoksi ehdotuksesta olisi aiheellista pyytää perustuslakivaliokunnan lausunto.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäviksi seuraavat lakiehdotukset:

LAKIEHDOTUKSET

1.

Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan oikeudenkäymiskaaren 22 luvun 1 §:n ja 2 §:n edellä olevat väliotsikot, sellaisina kuin ne ovat laissa 1064/1991, 22 luvun 13 §, sellaisena kuin se on laissa 768/2002, ja 26 luvun 24 a §, sellaisena kuin se on laeissa 381/2003 ja 732/2015,

muutetaan 5 luvun 17 §:n 1 momentti, 6 luvun 2 a §:n 1 momentti ja 12 §, 17 luvun 48 §:n 1 momentti ja 59 §:n 1 momentti, 22 luvun 6, 9 ja 10 §, 24 luvun 7 §:n 1 momentin 4 kohta ja 15 §:n 1 momentin 4 kohta, 25 luvun 15 §:n 2 momentti, 16 §:n 1 momentti ja 18 §:n 1 momentti, 25 a luvun 14 §:n 1 momentti, 26 luvun 9 §:n 2 momentti, 12 §:n 2 ja 3 momentti, 13 §:n 1 momentti, 18 §:n 3 momentti, 19 §:n 1 momentti, 20 §:n 2 momentti, 24 §:n 2 momentti, 27 §:n 1 ja 2 momentti, 27 luvun 5 § ja 30 luvun 20 §:n 1 momentti,

sellaisina kuin ne ovat, 5 luvun 17 §:n 1 momentti laissa 1052/1991, 6 luvun 2 a §:n 1 momentti laissa 595/1993, 17 luvun 48 §:n 1 momentti ja 59 §:n 1 momentti laissa 732/2015, 22 luvun 6 ja 10 § laissa 1064/1991, 22 luvun 9 §, 25 luvun 15 §:n 2 momentti sekä 26 luvun 9 §:n 2 momentti ja 12 §:n 2 ja 3 momentti laissa 381/2003, 24 luvun 7 §:n 1 momentin 4 kohta ja 15 §:n 1 momentin 4 kohta, 26 luvun 18 §:n 3 momentti, 19 §:n 1 momentti, 20 §:n 2 momentti ja 27 §:n 1 ja 2 momentti sekä 27 luvun 5 § laissa 165/1998, 25 luvun 16 §:n 1 momentti laissa 362/2010, 25 luvun 18 §:n 1 momentti ja 26 luvun 24 §:n 2 momentti laissa 768/2002, 25 a luvun 14 §:n 1 momentti laissa 650/2010, 26 luvun 13 §:n 1 momentti laissa 683/2016 ja 30 luvun 20 §:n 1 momentti laissa 104/1979,

lisätään 6 lukuun uusi 12 a §, 17 luvun 46 §:ään uusi 2 momentti sekä 26 lukuun uusi 15 a §, luvun 23 §:ään uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 momentti siirtyy 3 momentiksi, luvun 24 §:ään uusi 2 momentti, jolloin muutettu 2 momentti siirtyy 3 momentiksi, ja luvun 27 §:ään uudet 2 ja 3 momentit, jolloin muutettu 2 momentti siirtyy 4 momentiksi ja nykyinen 3 momentti 5 momentiksi,

sellaisina kuin niistä on 17 luvun 46 § laissa 732/2015, 26 luvun 23 ja 27 § laissa 165/1998 sekä 26 luvun 24 § laissa 768/2002 seuraavasti:

5 luku

Riita-asian vireillepano ja valmistelu

17 §

Tuomioistuimen on toimitettava valmistelu siten, että asia voidaan käsitellä pääkäsittelyssä yhtäjaksoisesti ja jäsennellysti.

-----

6 luku

Riita-asian pääkäsittely

2 a §

Tuomioistuimen on valvottava, että asia käsitellään jäsennellysti ja että käsittelyssä noudatetaan selvyyttä ja järjestystä. Tuomioistuin voi myös määrätä, että asian erilliset kysymykset tai erilliset osat käsitellään erikseen.

-----

12 §

Uudessa pääkäsittelyssä asia on käsiteltävä uudelleen. Aikaisemmin vastaanotettu suullinen todistelu on otettava vastaan uudelleen kuva- ja äänitallenteelta siltä osin kuin sillä on merkitystä asiassa. Uudessa pääkäsittelyssä voidaan kuitenkin erityisestä syystä kuulustella aikaisemmin kuulusteltua henkilöä henkilökohtaisesti uudelleen tai lisäkysymysten esittämistä varten.

Aikaisemmin vastaanotettu kirjallinen todistelu on otettava vastaan uudelleen siltä osin kuin sillä on merkitystä asiassa.

Jos aikaisemmin vastaanotetun todistelun vastaanottamiselle uudelleen on este, todistelusta on otettava tarpeellinen selko aikaisemman pääkäsittelyn oikeudenkäyntiaineistosta.

12 a §

Asiassa, jonka ylempi tuomioistuin on palauttanut käräjäoikeuteen, aikaisemmin vastaanotettu suullinen todistelu otetaan pääkäsittelyssä vastaan kuva- ja äänitalenteelta. Pääkäsittelyssä voidaan kuitenkin erityisestä syystä kuulustella aikaisemmin kuulusteltua henkilöä henkilökohtaisesti uudelleen tai lisäkysymysten esittämistä varten.

17 luku

Todistelusta

46 §

Puheenjohtajan on ennen kuulustelua ilmoitettava todistajalle, asiantuntijalle sekä todistelutarkoituksessa kuultavalle asianosaiselle tai muulle henkilölle, että kuulustelu tallennetaan.

48 §

Riita-asiassa kuulustellaan ennen muun suullisen todistelun vastaanottamista asianosaisia ja rikosasiassa asianomistajaa ja vastaajaa, jollei tuomioistuin erityisestä syystä pääätä toisin. Kuulustelu toimitetaan siten kuin jäljempänä tässä pykälässä säädetään. Jos asian jäsenelty käsittely sitä edellyttää tai jos se on muuten tarpeen, 2–4 momentissa säädetystä voidaan kuitenkin poiketa.

59 §

Pääkäsittelyn ulkopuolella vastaanotettua todistetta ei oteta uudelleen vastaan pääkäsittelyssä. Todistelu on kuitenkin otettava vastaan uudelleen, jos asianosainen on ollut poissa ja hän sitä pyytää ja hänen poissaolonsa on aiheutunut laillisesta esteestä, jota hän ei ole voinut ajoissa ilmoittaa, tai tuomioistuin harkitsee todistelun uudelleen vastaanottamisen erityisestä syystä tarpeelliseksi. Suullinen todistelu voidaan ottaa tarpeellisilta osin uudelleen vastaan myös kuva- ja äänitalenteelta.

-----

22 luku

Käräjäoikeuden pöytäkirja ja todistelun taltiointi

6 §

Todistajan, asiantuntijan sekä todistelutarkoituksessa kuullun asianosaisen tai muun henkilön-kuulustelusta on käräjäoikeudessa tehtävä kuva- ja äänitallenne.

Jos kuva- ja äänitallenteen tekeminen ei ole mahdollista, kuulustelun keskeinen sisältö on merkittävä pöytäkirjaan. Pöytäkirjattu kuulustelu on heti luettava ja pöytäkirjaan on merkittävä kuulusteltavan ilmoitus siitä, onko kuulustelun sisältö ymmärretty oikein.

9 §

Asiaa käsittelevässä tuomioistuimessa voidaan tarpeellisilta osin tehdä kirjallinen toisinto tallennetusta kertomuksesta, jos tuomioistuin katsoo sen edistävän asian käsittelyä.

10 §

Kuva- ja äänitallenne on säilytettävä vähintään kuusi kuukautta siitä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu.

24 luku

Tuomioistuimen ratkaisu

7 §

Käräjäoikeuden tuomio laaditaan erilliseksi asiakirjaksi. Siinä on oltava:

-----

4) luettelo esitetyistä todisteista;

-----

15 §

Hovioikeuden tuomiossa ja lopullisessa päätöksessä on oltava:

4) luettelo hovioikeudessa esitetyistä todisteista;

---

25 luku

Muutoksenhaku käräjäoikeudesta hovioikeuteen

15 §

Jos valittaja haluaa, että hovioikeudessa toimitetaan pääkäsittely, hänen on perusteltava pyyntönsä. Hänen on myös ilmoitettava käsityksensä siitä, onko pääkäsittelyssä otettava vastaan suullista todistelua tai kuultava muussa tarkoituksessa asianosaista henkilökohtaisesti. Lisäksi hänen on ilmoitettava, keiden käräjäoikeudessa kuulusteltujen henkilöiden kertomukset on tarpeellista ottaa vastaan, ja miltä osin ne on tarpeellista ottaa vastaan. Jos valittaja haluaa kuulustella käräjäoikeudessa kuulusteltua henkilöä henkilökohtaisesti uudelleen tai lisäksymysten esittämistä varten, hänen on perusteltava pyyntönsä.

---

16 §

Valituskirjelmässä on ilmoitettava asianosaisten nimet ja heidän laillisen edustajansa tai asiamiehensä taikka avustajansa yhteystiedot sekä se postiosoite ja mahdollinen muu osoite, johon asiaa koskevat kehotukset, kutsut ja ilmoitukset voidaan valittajalle lähettää (*prosessiosoite*). Sellaisen todistajan, asiantuntijan sekä todistelutarkoituksessa kuultavan asianosaisten ja muun henkilön, jota kuulustellaan hovioikeudessa henkilökohtaisesti, puhelinnumero ja muut yhteystiedot on myös soveltuvalla tavalla ilmoitettava hovioikeudelle. Jos jokin tieto myöhemmin muuttuu, valittajan tulee viipymättä ilmoittaa siitä hovioikeudelle.

---

18 §

Käräjäoikeuden kansliaan toimitetut, hovioikeudelle osoitetut kirjelmät ja niihin liittyvät asiakirjat on käräjäoikeudesta viipymättä lähetettävä hovioikeuteen. Samalla on lähetettävä asiaa koskeva asiakirjavihko. Käräjäoikeuden tuomiosta ja erilliseksi asiakirjaksi laaditusta päätöksestä lähetetään kuitenkin vain jäljennökset.

---

25 a luku

Valitusasian valmistelun aloittaminen hovioikeudessa ja jatkokäsittelylupa

14 §

Hovioikeus päättää jatkokäsittelyluvan myöntämistä koskevan kysymyksen käräjäoikeuden ratkaisun, valituksen, mahdollisen vastauksen ja tarvittaessa myös muun kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella kirjallisessa menettelyssä. Erityisestä syystä hovioikeus voi ottaa huomioon myös käräjäoikeudessa tehdyn kuva- ja äänitallenteen.

---

26 luku

Valitusasian käsittelyn jatkaminen hovioikeudessa

9 §

Valmistelussa hovioikeus myös päättää:

- 1) otetaanko pääkäsittelyssä vastaan suullista todistelua tai kuullaanko asianosaista henkilökohtaisesti muussa tarkoituksessa;
- 2) keiden käräjäoikeudessa kuulusteltujen henkilöiden kertomukset otetaan pääkäsittelyssä vastaan käräjäoikeudessa tehdyltä kuva- ja äänitallenteelta, ja miltä osin ne otetaan vastaan;
- 3) kuulustellaanko käräjäoikeudessa kuulusteltua henkilöä pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti uudelleen;

4) kuulustellaanko kärjäoikeudessa kuulusteltua henkilöä pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti lisäkysymysten esittämistä varten;

5) esitetäänkö kärjäoikeudessa vastaanotettu suullinen todistelu pääkäsittelyssä viittaamalla kärjäoikeudessa tehtyyn kuva- ja äänitallenteeseen, ja miltä osin; ja

6) otetaanko hovioikeudessa vastaan uutta suullista todistelua.

---

12 §

Jos asia ratkaistaan kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella eikä valittajan vastapuoli ole käyttänyt hovioikeudessa puhevaltaa, asiaa ratkaistaessa otetaan kuitenkin huomioon hänen asiassa aikaisemmin esittämänsä kirjallinen oikeudenkäyntiaineisto.

Tarvittaessa kuva- ja äänitallenteelta on otettava selko kärjäoikeudessa vastaanotetun todistelun sisällöstä.

13 §

Hovioikeuden pääkäsittelyssä kuullaan asianosaisia sekä vastaanotetaan suullista todistelua ja muuta selvitystä.

---

15 a §

Kärjäoikeudessa vastaanotettu suullinen todistelu otetaan pääkäsittelyssä vastaan kärjäoikeudessa tehdyltä kuva- ja äänitallenteelta tarpeellisilta osin, jollei ole erityistä syytä kuulustella kärjäoikeudessa kuulusteltua henkilöä henkilökohtaisesti uudelleen.

Kärjäoikeudessa kuulusteltua henkilöä voidaan kuulustella pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti myös lisäkysymysten esittämistä varten, jos se on hovioikeudessa vedottujen uusien seikkojen tai todisteiden vuoksi taikka muusta syystä tarpeen asian selvittämiseksi.

Kärjäoikeudessa tehdyltä kuva- ja äänitallenteelta vastaanotettava suullinen todistelu voidaan esittää pääkäsittelyssä kokonaan tai osittain viittaamalla siihen, jos se on suullisen todistelun määrä huomioon ottaen tarkoituksenmukaista ja

muutoin soveliasta. Hovioikeus perehtyy viittaamalla esitettyyn suulliseen todisteluun asianosaisten ja yleisön läsnä olematta.

18 §

Valittajan vastapuoli, jonka läsnäoloa ei pidetä tarpeellisena, kutsutaan pääkäsittelyyn uhalla, että asia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta.

-----

19 §

Asianosainen tai hänen laillinen edustajansa voidaan sakon uhalla velvoittaa saapumaan pääkäsittelyyn kuultavaksi henkilökohtaisesti, jos sitä pidetään asian selvittämiseksi tarpeellisena.

-----

20 §

Jos valittajan vastapuoli tai tämän laillinen edustaja on jäänyt pois pääkäsittelystä, johon häntä on kehoitettu saapumaan sakon uhalla, hänelle voidaan asettaa korkeampi uhkasakko. Jos hänet on veloitettu saapumaan kuultavaksi henkilökohtaisesti, hänet voidaan määrätä tuotavaksi samaan tai myöhempään istuntoon.

-----

23 §

Todistaja tai asiantuntija, jonka kertomus otetaan pääkäsittelyssä vastaan käräjäoikeudessa tehdyiltä kuva- ja äänitallenteelta, kutsutaan pääkäsittelyyn vain, jos häntä kuulustellaan pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti uudelleen tai lisäkysymysten esittämistä varten.

-----

24 §

Kun hovioikeus ottaa vastaan suullista todistelua siten kuin 15 a §:ssä säädetään, kuva- ja äänitallenne esitetään ennen muun suullisen todistelun vastaanottamista. Käräjäoikeudessa kuulusteltua henkilöä, jonka kertomus otetaan vastaan käräjäoikeudessa tehdyttä kuva- ja äänitallenteelta, kuulustellaan kuitenkin henkilökohtaisesti lisäkysymysten esittämistä varten heti häntä koskevan kuva- ja äänitallenteen esittämisen jälkeen.

Edellä 1 ja 2 momentissa säädetystä järjestyksestä saadaan kuitenkin tarvittaessa poiketa.

27 §

Pöytäkirjaan on lisäksi merkittävä asian käsittelyn kannalta tarpeelliset tiedot ja asiassa esitetyt todisteet.

Pöytäkirjaan on merkittävä:

- 1) keiden käräjäoikeudessa kuulusteltujen henkilöiden kertomukset on otettu pääkäsittelyssä vastaan käräjäoikeudessa tehdyttä kuva- ja äänitallenteelta, ja miltä osin ne on otettu vastaan;
- 2) keitä käräjäoikeudessa kuulusteltuja henkilöitä on kuulusteltu pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti uudelleen;
- 3) keitä käräjäoikeudessa kuulusteltuja henkilöitä on kuulusteltu pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti lisäkysymysten esittämistä varten;
- 4) mitä uutta suullista todistelua on otettu vastaan.

Pöytäkirjaan on merkittävä, jos suullista todistelua on esitetty tämän luvun 15 a §:n 3 momentissa tarkoitetulla tavalla.

Todistajan, asiantuntijan sekä todistelutarkoituksessa kuullun asianosaisen tai muun henkilön kuulustelusta on tehtävä äänitallenne. Äänitallenne on säilytettävä vähintään kuusi kuukautta siitä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu. Jos äänitallenteen tekeminen ei ole mahdollista, kuulustelun keskeinen sisältö on merkittävä pöytäkirjaan. Pöytäkirjattu kuulustelu on heti luettava ja pöytäkirjaan on merkittävä kuulusteltavan ilmoitus siitä, onko kuulustelun sisältö ymmärretty oikein.

-----

27 luku

Menettelystä hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemissä riita- ja rikosasioissa

5 §

Kutsuttaessa asianosaiset pääkäsittelyyn ja pääkäsittelyä toimitettaessa noudatetaan soveltuvin osin, mitä riita- ja rikosasioiden käsittelystä kärjäoikeudessa säädetään. Suullinen todistelu tallennetaan kuitenkin siten kuin 26 luvun 27 §:n 4 momentissa säädetään.

30 luku

Muutoksenhaku hovioikeudesta korkeimpaan oikeuteen

20 §

Korkein oikeus toimittaa tarvittaessa suullisen käsittelyn, jossa voidaan kuulla asianosaisia, todistajia ja asiantuntijoita sekä vastaanottaa muuta selvitystä. Kärjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun osalta on soveltuvin osin voimassa, mitä 26 luvun 15 a §:ssä säädetään. Suullinen käsittely saadaan rajoittaa koskemaan osaa muutoksenhaun kohteena olevasta asiasta.

Tämän lain voimaantulosta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

Tätä lakia sovelletaan riita- ja hakemusasioissa, jotka ovat tulleet vireille tämän lain voimaantulon jälkeen. Valtioneuvoston asetuksella säädetään ajankohdasta, josta tätä lakia sovelletaan rikosasioissa.

Asioissa, joissa tätä lakia ei sovelleta, noudatetaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

2.

Laki **oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 5 luvun 10 §:n 1 momentti ja 13 §:n 1 momentti, 6 luvun 5 §:n 1 momentti ja 12 §, 7 luvun 11 § ja 11 luvun 6 §:n 1 momentin 4 kohta,
sellaisena kuin niistä ovat 5 luvun 13 §:n 1 momentti laissa 243/2006 ja 11 luvun 6 §:n 1 momentin 4 kohta laissa 167/1998, sekä
lisätään 5 lukuun uusi 10 b § ja 6 lukuun uusi 12 a § seuraavasti:

5 luku

Syytteen vireillepanosta

10 §

Asiassa on toimitettava suullinen valmistelu, jos pääkäsittelyn keskittämisen tai asian jäsennellyn käsittelyn turvaaminen sitä edellyttää.

-----

10 b §

Tuomioistuimen on valmistelun kuluessa tehtävä kirjallinen yhteenveto asianosaisten vaatimuksista, niiden perusteista sekä tarvittaessa todisteista ja siitä mitä kullakin todisteella aiotaan näyttää toteen, jos se on asian laajuuden vuoksi tai muusta erityisestä syystä tarpeen.

Yhteenveto on tehtävä jo ennen suullisen valmistelun istuntoa, jos sen voidaan katsoa edistävän suullisen valmistelun toimittamista. Valmistelun edetessä yhteenvetoa tulee tarvittaessa täydentää.

Asianosaisille on varattava tilaisuus lausua käsityksensä yhteenvedosta.

13 §

Jos vastaaja on vangittuna, matkustuskiellossa tai virantoimituksesta pidätettynä, pääkäsittely on pidettävä kahden viikon kuluessa rikosasian vireilletulosta. Määräaika on kolme viikkoa, jos asiassa toimitetaan suullinen valmistelu. Jos vangitsemisesta, matkustuskiellosta tai virantoimituksesta pidättämisestä on päätetty syytteen nostamisen jälkeen, määräaika lasketaan siitä, kun päätös on tehty.

---

6 luku

Pääkäsittelystä

5 §

Tuomioistuimen tehtävänä on valvoa, että asia käsitellään jäsennellysti ja että käsittelyssä noudatetaan selvyyttä ja järjestystä. Tuomioistuin voi myös määrätä, että asian erillinen osa tai oikeudenkäyntiä koskeva kysymys käsitellään erikseen tai että jokin muu poikkeus tehdään 7 §:ssä säädetystä käsittelyjärjestyksestä.

---

12 §

Uudessa pääkäsittelyssä asia on käsiteltävä uudelleen. Aikaisemmin vastaanotettu suullinen todistelu on otettava vastaan uudelleen kuva- ja äänitallenteelta siltä osin kuin sillä on merkitystä asiassa. Uudessa pääkäsittelyssä voidaan kuitenkin erityisestä syystä kuulustella aikaisemmin kuulusteltua henkilöä henkilökohtaisesti uudelleen tai lisäkysymysten esittämistä varten.

Aikaisemmin vastaanotettu kirjallinen todistelu on otettava vastaan uudelleen siltä osin kuin sillä on merkitystä asiassa.

Jos aikaisemmin vastaanotetun todistelun vastaanottamiselle uudelleen on este, todistelusta on otettava tarpeellinen selko aikaisemman pääkäsittelyn oikeudenkäyntiaineistosta.

12 a §

Asiassa, jonka ylempi tuomioistuin on palauttanut käräjäoikeuteen, aikaisemmin vastaanotettu suullinen todistelu otetaan pääkäsittelyssä vastaan kuva- ja äänitalenteelta. Pääkäsittelyssä voidaan kuitenkin erityisestä syystä kuulustella aikaisemmin kuulusteltua henkilöä henkilökohtaisesti uudelleen tai lisäkysymysten esittämistä varten.

7 luku

Asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelystä

11 §

Tuomioistuimen on toimitettava valmistelu siten, että asia voidaan käsitellä pääkäsittelyssä yhtäjaksoisesti ja jäsennellysti.

11 luku

Tuomioistuimen ratkaisusta

6 §

Käräjäoikeuden tuomio laaditaan erilliseksi asiakirjaksi. Siinä on oltava:

-----

4) luettelo esitetyistä todisteista;

Tämän lain voimaantulosta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

Ennen tämän lain voimaantuloa vireille tulleissa asioissa sovelletaan lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

3.

Laki
oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa an-
netun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa an-
netun lain (370/2007) 13 §:n 2 momentti ja
lisätään 13 §:ään uusi 2 momentti, jolloin muutettu 2 momentti siirtyy 3
momentiksi, seuraavasti:

13 §

Asiakirjan antamistavat

Käräjäoikeudessa tehdystä kuva- ja äänitallenteesta voidaan antaa tieto vain luovuttamalla tallenne tuomioistuimessa nähtäväksi. Käräjäoikeudessa tehdyn kuva- ja äänitallenteen äänestä voidaan kuitenkin antaa tieto siten kuin viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 16 §:ssä säädetään.

Muusta kuin 2 momentissa mainitusta kuva- ja äänitallenteesta voidaan antaa tieto vain luovuttamalla tallenne tuomioistuimessa nähtäväksi, jos tallenteen sisältö huomioon ottaen on syytä olettaa, että tiedon antaminen muulla tavoin voisi johtaa tallenteessa esiintyvien henkilöiden yksityisyyden suojan loukkaamiseen.

Tämän lain voimaantulosta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

4.

Laki
elinkautisvankien vapauttamismenettelystä annetun lain
muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan elinkautisvankien vapauttamismenettelystä annetun lain
(781/2005) 10 § seuraavasti:

10 §

Täydentävät säännökset

Jollei tässä laissa toisin säädetä, asian käsittelyssä noudatetaan lisäksi rikosasioi-
den käsittelystä käräjäoikeudessa voimassa olevia säännöksiä. Suullisessa käsit-
telystä vastaanotettava suullinen todistelu tallennetaan kuitenkin siten kuin oi-
keudenkäymiskaaren 26 luvun 27 §:n 4 momentissa säädetään.

Tämän lain voimaantulosta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

Ennen tämän lain voimaantuloa vireille tulleissa asioissa sovelletaan lain voi-
maan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

5.

Laki
oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain
muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain
(100/2013) 5 luvun 10 §:n 1 momentti seuraavasti:

5 luku

Markkinaoikeudellisten asioiden käsittely

10 §

Istunto

Markkinaoikeuden on toimitettava markkinaoikeudellisessa asiassa istunto. Istunnossa vastaanotettava suullinen todistelu tallennetaan siten kuin oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 27 §:n 4 momentissa säädetään.

_____

Tämän lain voimaantulosta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

Ennen tämän lain voimaantuloa vireille tulleissa asioissa sovelletaan lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

6.

Laki
turvatar kastuksista tuomioistuimissa annetun lain
muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan turvatarkastuksista tuomioistuimissa annetun lain (1121/1999)
1 §:n 1 momentti ja 5 §:n 2 momentti sekä
lisätään 5 §:ään uusi 2 momentti, jolloin muutettu 2 momentti siirtyy 3
momentiksi ja nykyinen 3 momentti 4 momentiksi, seuraavasti:

1 §

Lain tarkoitus ja soveltamisala

Tuomioistuimessa voidaan järjestää turvatarkastuksia turvallisuudesta huolehti-
miseksi, järjestyksen turvaamiseksi, yksityisyyden suojaamiseksi ja omaisuuden
suojelemiseksi siten kuin tässä laissa säädetään. Tätä lakia sovelletaan myös
niissä viranomaisissa, jotka järjestävät suullisia käsittelyjä hallintolainkäyttölain
(586/1996) nojalla.

-----
5 §

Turvatar kastustoimenpiteet

Turvatarkastajalla on myös oikeus 1 momentissa säädetyin tavoin tarkastaa hen-
kilö, joka saapuu tuomioistuimeen katsomaan oikeudenkäymiskaaren 22 luvun 6
§:n 1 momentissa tarkoitettua kuva- ja äänitallennetta, ja hänen mukanaan olevat
tavarat sen selvittämiseksi, ettei hänellä ole mukanaan kuvan tallentamiseen so-
veltuvaa välinettä.

Turvatarkastajalla on oikeus ottaa pois tarkastuksessa tai muuten löydetty esine tai aine, jota tarkoitetaan 1 ja 2 momentissa tai jonka hallussapito on muuten lain tai sen nojalla annetun määräyksen nojalla kielletty.

_____

Tämän lain voimaantulosta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

RINNAKKAISTEKSTIT

1.

Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan oikeudenkäymiskaaren 22 luvun 1 §:n ja 2 §:n edellä olevat väliotsikot, sellaisina kuin ne ovat laissa 1064/1991, 22 luvun 13 §, sellaisena kuin se on laissa 768/2002, ja 26 luvun 24 a §, sellaisena kuin se on laeissa 381/2003 ja 732/2015,

muutetaan 5 luvun 17 §:n 1 momentti, 6 luvun 2 a §:n 1 momentti ja 12 §, 17 luvun 48 §:n 1 momentti ja 59 §:n 1 momentti, 22 luvun 6, 9 ja 10 §, 24 luvun 7 §:n 1 momentin 4 kohta ja 15 §:n 1 momentin 4 kohta, 25 luvun 15 §:n 2 momentti, 16 §:n 1 momentti ja 18 §:n 1 momentti, 25 a luvun 14 §:n 1 momentti, 26 luvun 9 §:n 2 momentti, 12 §:n 2 ja 3 momentti, 13 §:n 1 momentti, 18 §:n 3 momentti, 19 §:n 1 momentti, 20 §:n 2 momentti, 24 §:n 2 momentti, 27 §:n 1 ja 2 momentti, 27 luvun 5 § ja 30 luvun 20 §:n 1 momentti,

sellaisena kuin ne ovat, 5 luvun 17 §:n 1 momentti laissa 1052/1991, 6 luvun 2 a §:n 1 momentti laissa 595/1993, 17 luvun 48 §:n 1 momentti ja 59 §:n 1 momentti laissa 732/2015, 22 luvun 6 ja 10 § laissa 1064/1991, 22 luvun 9 §, 25 luvun 15 §:n 2 momentti sekä 26 luvun 9 §:n 2 momentti ja 12 §:n 2 ja 3 momentti laissa 381/2003, 24 luvun 7 §:n 1 momentin 4 kohta ja 15 §:n 1 momentin 4 kohta, 26 luvun 18 §:n 3 momentti, 19 §:n 1 momentti, 20 §:n 2 momentti ja 27 §:n 1 ja 2 momentti sekä 27 luvun 5 § laissa 165/1998, 25 luvun 16 §:n 1 momentti laissa 362/2010, 25 luvun 18 §:n 1 momentti ja 26 luvun 24 §:n 2 momentti laissa 768/2002, 25 a luvun 14 §:n 1 momentti laissa 650/2010, 26 luvun 13 §:n 1 momentti laissa 683/2016 ja 30 luvun 20 §:n 1 momentti laissa 104/1979,

lisätään 6 lukuun uusi 12 a §, 17 luvun 46 §:ään uusi 2 momentti sekä 26 lukuun uusi 15 a §, luvun 23 §:ään uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 momentti siirtyy 3 momentiksi, luvun 24 §:ään uusi 2 momentti, jolloin muutettu 2 momentti siirtyy 3 momentiksi, ja luvun 27 §:ään uudet 2 ja 3 momentit, jolloin muutettu 2 momentti siirtyy 4 momentiksi ja nykyinen 3 momentti 5 momentiksi,

sellaisina kuin niistä on 17 luvun 46 § laissa 732/2015, 26 luvun 23 ja 27 § laissa 165/1998 sekä 26 luvun 24 § laissa 768/2002 seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

5 luku

5 luku

Riita-asian vireillepano ja valmistelu

Riita-asian vireillepano ja valmistelu

17 §

17 §

Tuomioistuimen on toimitettava valmistelu siten, että asia voidaan käsitellä pääkäsitellyssä yhtäjaksoisesti.

Tuomioistuimen on toimitettava valmistelu siten, että asia voidaan käsitellä pääkäsitellyssä yhtäjaksoisesti ja jäsennellysti.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

6 luku

6 luku

Riita-asian pääkäsittely

Riita-asian pääkäsittely

2 a §

2 a §

Tuomioistuimen on valvottava, että *asian* käsittelyssä noudatetaan selvyyttä ja järjestystä. Tuomioistuin voi myös määrätä, että asian erilliset kysymykset tai erilliset osat käsitellään erikseen.

Tuomioistuimen on valvottava, että *asia käsitellään jäsennellysti ja* että käsittelyssä noudatetaan selvyyttä ja järjestystä. Tuomioistuin voi myös määrätä, että asian erilliset kysymykset tai erilliset osat käsitellään erikseen.

12 §

12 §

Uudessa pääkäsittelyssä asia on käsiteltävä uudelleen. Aikaisemmin vastaanotettu todistelu on otettava vastaan uudelleen pääkäsittelyssä siltä osin kuin sillä on merkitystä asiassa eikä estettä sen vastaanottamiselle ole. Muussa tapauksessa todistelusta on otettava tarpeellinen selko aikaisemman pääkäsittelyn oikeudenkäyntiaineistosta.

Uudessa pääkäsittelyssä asia on käsiteltävä uudelleen. Aikaisemmin vastaanotettu *suullinen* todistelu on otettava vastaan uudelleen *kuva- ja äänitallenteelta* siltä osin kuin sillä on merkitystä asiassa. Uudessa pääkäsittelyssä voidaan kuitenkin erityisestä syystä kuulustella aikaisemmin kuulusteltua henkilöä henkilökohtaisesti uudelleen tai lisäkysymysten esittämistä varten.

Aikaisemmin vastaanotettu kirjallinen todistelu on otettava vastaan uudelleen siltä osin kuin sillä on merkitystä asiassa.

Jos aikaisemmin vastaanotetun todistelun vastaanottamiselle uudelleen on este, todistelusta on otettava tarpeellinen selko aikaisemman pääkäsittelyn oikeudenkäyntiaineistosta.

12 a §

(lisätään)

Asiassa, jonka ylempi tuomioistuin on palauttanut kärjäoikeuteen, aikaisemmin vastaanotettu *suullinen* todistelu otetaan pääkäsittelyssä vastaan *kuva- ja äänitallenteelta*. Pääkäsittelyssä voidaan kuitenkin erityisestä syystä kuulustella aikaisemmin kuulusteltua henkilöä henkilökohtaisesti uudelleen tai lisäkysymysten esittämistä varten.

17 luku

17 luku

Todistelusta

Todistelusta

46 §

46 §

(lisätään)

Puheenjohtajan on ennen kuulustelua ilmoitettava todistajalle, asiantuntijalle sekä todistelutarkoituksessa kuultavalle asianosaiselle

Voimassa oleva laki

Ehdotus

tai muulle henkilölle, että kuulustelu tallennetaan.

48 §

48 §

Riita-asiassa kuulustellaan ennen muun suullisen todistelun vastaanottamista asianosaisia ja rikosasiassa asianomistajaa ja vastaajaa, jollei tuomioistuin erityisestä syystä päättä toisin. Kuulustelu toimitetaan siten kuin jäljempänä tässä pykälässä säädetään. Tarvittaessa voidaan kuitenkin poiketa 2–4 momentissa säädetystä.

Riita-asiassa kuulustellaan ennen muun suullisen todistelun vastaanottamista asianosaisia ja rikosasiassa asianomistajaa ja vastaajaa, jollei tuomioistuin erityisestä syystä päättä toisin. Kuulustelu toimitetaan siten kuin jäljempänä tässä pykälässä säädetään. *Jos asian jäsenelty käsittely sitä edellyttää tai jos se on muuten tarpeen, 2–4 momentissa säädetystä voidaan kuitenkin poiketa.*

59 §

59 §

Pääkäsittelyn ulkopuolella vastaanotettua todistetta ei oteta uudelleen vastaan pääkäsittelyssä. Todistelu on kuitenkin otettava vastaan uudelleen, jos asianosainen on ollut poissa ja hän sitä pyytää ja hänen poissaolonsa on aiheutunut laillisesta esteestä, jota hän ei ole voinut ajoissa ilmoittaa, tai tuomioistuin harkitsee todistelun uudelleen vastaanottamisen erityisestä syystä tarpeelliseksi.

Pääkäsittelyn ulkopuolella vastaanotettua todistetta ei oteta uudelleen vastaan pääkäsittelyssä. Todistelu on kuitenkin otettava vastaan uudelleen, jos asianosainen on ollut poissa ja hän sitä pyytää ja hänen poissaolonsa on aiheutunut laillisesta esteestä, jota hän ei ole voinut ajoissa ilmoittaa, tai tuomioistuin harkitsee todistelun uudelleen vastaanottamisen erityisestä syystä tarpeelliseksi. *Suullinen todistelu voidaan ottaa tarpeellisilta osin uudelleen vastaan myös kuva- ja äänitallenteelta.*

22 luku

22 luku

Käräjäoikeuden pöytäkirja ja todistelun taltiointi

Käräjäoikeuden pöytäkirja ja todistelun taltiointi

Pöytäkirjanpito

(väliotsikko kumotaan)

Riita-asian pöytäkirja

(väliotsikko kumotaan)

6 §

6 §

Todistajan, asiantuntijan sekä todistelutarcoituksessa kuullun asianosaisen tai muun henkilön kuulustelu on äänitettävä. *Jos äänittäminen ei ole mahdollista, lausuma on sanatarkasti merkittävä pöytäkirjaan.*

Jos äänittäminen lausuman lyhyden vuoksi on ilmeisen tarpeetonta, pöytäkirjaan on äänittämisen sijasta tarkoin merkittävä, mitä asi-

Todistajan, asiantuntijan sekä todistelutarcoituksessa kuullun asianosaisen tai muun henkilön kuulustelusta on käräjäoikeudessa tehtävä kuva- ja äänitallenne.

Jos kuva- ja äänitallenteen tekeminen ei ole mahdollista, kuulustelun keskeinen sisältö on merkittävä pöytäkirjaan. Pöytäkirjattu kuu-

Voimassa oleva laki

assa on kerrottu. Pöytäkirjattu suullinen lausuma on heti luettava ja pöytäkirjaan on merkittävä lausuman antajan ilmoitus siitä, onko lausuma ymmärretty oikein.

9 §

Asiaa käsittelevässä tuomioistuimessa todistelutalenne on tarpeellisilta osin saatettava kirjalliseen muotoon (*kirjallinen toisinto*), jos tuomioistuimien katsoo sen edistävän asian käsittelyä. *Tallenteesta voidaan valmistaa jäljennös taikka se voidaan saattaa kirjalliseen muotoon myös, jos asianosainen tai joku muu sitä pyytää.*

10 §

Äänite on säilytettävä vähintään kuuden kuukauden ajan asian ratkaisemisesta. *Jos asiassa on haettu muutosta, äänite on kuitenkin säilytettävä, kunnes asia on lainvoimaisesti ratkaistu.*

13 §

Tarkemmat määräykset päiväkirjojen ja luetteloiden pitämisestä sekä asiankäsittelyjärjestelmistä ja niistä annettavien tallenteiden tietosisällöstä samoin kuin annettavien todistusten, hakemusten, haastehakemusten ja muiden asiakirjojen kaavoista antaa tarvittaessa oikeusministeriö.

24 luku

Tuomioistuimen ratkaisu

7 §

Käräjäoikeuden tuomio laaditaan erilliseksi asiakirjaksi. Siinä on oltava:

4) luettelo todistelutarkoituksessa kuulluista henkilöistä ja muista esitetyistä todisteista;

15 §

Hovioikeuden tuomiossa ja lopullisessa päätöksessä on oltava:

Ehdotus

lustelu on heti luettava ja pöytäkirjaan on merkittävä kuulusteltavan ilmoitus siitä, onko kuulustelun sisältö ymmärretty oikein.

9 §

Asiaa käsittelevässä tuomioistuimessa voidaan tarpeellisilta osin tehdä kirjallinen toisinto tallennetusta kertomuksesta, jos tuomioistuimien katsoo sen edistävän asian käsittelyä.

10 §

Kuva- ja äänitalenne on säilytettävä vähintään kuusi kuukautta siitä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu.

(kumotaan)

24 luku

Tuomioistuimen ratkaisu

7 §

Käräjäoikeuden tuomio laaditaan erilliseksi asiakirjaksi. Siinä on oltava:

4) luettelo esitetyistä todisteista;

15 §

Hovioikeuden tuomiossa ja lopullisessa päätöksessä on oltava:

4) luettelo hovioikeudessa esitetyistä todisteista;

Voimassa oleva laki

4) luettelo hovioikeudessa *todistelutarkoituksessa kuulluista henkilöistä ja muista siellä esitetyistä todisteista*;

25 luku

Muutoksenhaku käräjäoikeudesta hovioikeuteen

15 §

Jos valittaja haluaa, että hovioikeudessa toimitetaan pääkäsittely, hänen on ilmoitettava yksilöity syy siihen. Valittajan on myös ilmoitettava käsityksensä siitä, onko pääkäsittelyssä kuultava asianosaisia henkilökohtaisesti, ja keiden todistajien, asiantuntijoiden ja muiden todistelutarkoituksessa kuultavien henkilöiden kuuleminen on tarpeellista.

16 §

Valituskirjelmässä on ilmoitettava asianosaisten nimet ja heidän laillisen edustajansa tai asiamiehensä taikka avustajansa yhteystiedot sekä se postiosoite ja mahdollinen muu osoite, johon asiaa koskevat kehotukset, kutsut ja ilmoitukset voidaan valittajalle lähettää (*prosessiosoite*). Asianosaisen sekä todistajan tai muun kuultavan puhelinnumero ja muut yhteystiedot on myös soveltuvalla tavalla ilmoitettava hovioikeudelle. Jos jokin tieto myöhemmin muuttuu, valittajan tulee viipymättä ilmoittaa siitä hovioikeudelle.

18 §

Käräjäoikeuden kansliaan toimitetut, hovioikeudelle osoitetut kirjelmät ja niihin liittyvät asiakirjat on käräjäoikeudesta viipymättä

Ehdotus

25 luku

Muutoksenhaku käräjäoikeudesta hovioikeuteen

15 §

Jos valittaja haluaa, että hovioikeudessa toimitetaan pääkäsittely, hänen on *perusteltava pyyntönsä*. Hänen on myös ilmoitettava käsityksensä siitä, onko pääkäsittelyssä *otettava vastaan suullista todistelua tai kuultava muussa tarkoituksessa asianosaista henkilökohtaisesti*. Lisäksi hänen on ilmoitettava, *keiden käräjäoikeudessa kuulusteltujen henkilöiden kertomukset on tarpeellista ottaa vastaan, ja miltä osin ne on tarpeellista ottaa vastaan*. Jos valittaja haluaa kuulustella käräjäoikeudessa kuulusteltua henkilöä henkilökohtaisesti uudelleen tai lisäkysymysten esittämistä varten, hänen on *perusteltava pyyntönsä*.

16 §

Valituskirjelmässä on ilmoitettava asianosaisten nimet ja heidän laillisen edustajansa tai asiamiehensä taikka avustajansa yhteystiedot sekä se postiosoite ja mahdollinen muu osoite, johon asiaa koskevat kehotukset, kutsut ja ilmoitukset voidaan valittajalle lähettää (*prosessiosoite*). Sellaisen todistajan, asiantuntijan sekä todistelutarkoituksessa kuultavan asianosaisen ja muun henkilön, jota kuulustellaan hovioikeudessa henkilökohtaisesti, puhelinnumero ja muut yhteystiedot on myös soveltuvalla tavalla ilmoitettava hovioikeudelle. Jos jokin tieto myöhemmin muuttuu, valittajan tulee viipymättä ilmoittaa siitä hovioikeudelle.

18 §

Käräjäoikeuden kansliaan toimitetut, hovioikeudelle osoitetut kirjelmät ja niihin liittyvät asiakirjat on käräjäoikeudesta viipymättä

Voimassa oleva laki

lähetettävä hovioikeuteen. Samalla on lähetettävä asiaa koskeva asiakirjavihko ja äänitteet. Käräjäoikeuden tuomiosta ja erilliseksi asiakirjaksi laaditusta päätöksestä lähetetään kuitenkin vain jäljennökset.

25 a luku

Valitusasian valmistelun aloittaminen hovioikeudessa ja jatkokäsittelylupa

14 §

Hovioikeus päättää jatkokäsittelyluvan myöntämistä koskevan kysymyksen käräjäoikeuden ratkaisun, valituksen, mahdollisen vastauksen ja tarvittaessa myös muun oikeudenkäyntiaineiston perusteella kirjallisessa menettelyssä.

26 luku

Valitusasian käsittelyn jatkaminen hovioikeudessa

9 §

Valmistelussa hovioikeus päättää myös, onko asianosaisia kuultava henkilökohtaisesti, sekä keitä todistajia, asiantuntijoita ja muita todistelutarkoituksessa kuultavia henkilöitä kuullaan pääkäsittelyssä.

Ehdotus

lähetettävä hovioikeuteen. Samalla on lähetettävä asiaa koskeva asiakirjavihko. Käräjäoikeuden tuomiosta ja erilliseksi asiakirjaksi laaditusta päätöksestä lähetetään kuitenkin vain jäljennökset.

25 a luku

Valitusasian valmistelun aloittaminen hovioikeudessa ja jatkokäsittelylupa

14 §

Hovioikeus päättää jatkokäsittelyluvan myöntämistä koskevan kysymyksen käräjäoikeuden ratkaisun, valituksen, mahdollisen vastauksen ja tarvittaessa myös muun kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella kirjallisessa menettelyssä. *Erityisestä syystä hovioikeus voi ottaa huomioon myös käräjäoikeudessa tehdyn kuva- ja äänitallenteen.*

26 luku

Valitusasian käsittelyn jatkaminen hovioikeudessa

9 §

Valmistelussa hovioikeus myös päättää:

- 1) otetaanko pääkäsittelyssä vastaan suullista todistelua tai kuullaanko asianosaista henkilökohtaisesti muussa tarkoituksessa;
- 2) keiden käräjäoikeudessa kuulusteltujen henkilöiden kertomukset otetaan pääkäsittelyssä vastaan käräjäoikeudessa tehdyiltä kuva- ja äänitallenteelta, ja miltä osin ne otetaan vastaan;
- 3) kuulustellaanko käräjäoikeudessa kuulusteltua henkilöä pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti uudelleen;
- 4) kuulustellaanko käräjäoikeudessa kuulusteltua henkilöä pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti lisäkysymysten esittämistä varten;
- 5) esitetäänkö käräjäoikeudessa vastaan otettu suullinen todistelu pääkäsittelyssä viittaamalla käräjäoikeudessa tehtyyn kuva- ja äänitallenteeseen, ja miltä osin; ja
- 6) otetaanko hovioikeudessa vastaan uutta suullista todistelua.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

12 §

12 §

Jos asia ratkaistaan kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella eikä valittajan vastapuoli ole käyttänyt hovioikeudessa puhevaltaa, asiaa ratkaistaessa otetaan kuitenkin huomioon hänen asiassa aikaisemmin esittämänsä oikeudenkäyntiaineisto.

Tarvittaessa todistelutallenteelta on otettava selko kärjäoikeudessa vastaanotetun todistelun sisällöstä.

Jos asia ratkaistaan kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella eikä valittajan vastapuoli ole käyttänyt hovioikeudessa puhevaltaa, asiaa ratkaistaessa otetaan kuitenkin huomioon hänen asiassa aikaisemmin esittämänsä *kirjallinen* oikeudenkäyntiaineisto.

Tarvittaessa *kuva- ja äänitallenteelta* on otettava selko kärjäoikeudessa vastaanotetun todistelun sisällöstä.

13 §

13 §

Hovioikeuden pääkäsittelyssä kuullaan asi-anosaisia, *todistajia ja asiantuntijoita* sekä vastaanotetaan muuta selvitystä.

Hovioikeuden pääkäsittelyssä kuullaan asi-anosaisia sekä vastaanotetaan *suullista todistelua* ja muuta selvitystä.

(lisätään)

15 a §

Kärjäoikeudessa vastaanotettu suullinen todistelu otetaan pääkäsittelyssä vastaan kärjäoikeudessa tehdyltä kuva- ja äänitallenteelta tarpeellisilta osin, jollei ole erityistä syytä kuulustella kärjäoikeudessa kuulusteltua henkilöä henkilökohtaisesti uudelleen.

Kärjäoikeudessa kuulusteltua henkilöä voidaan kuulustella pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti myös lisäkysymysten esittämistä varten, jos se on hovioikeudessa vedottujen uusien seikkojen tai todisteiden vuoksi taikka muusta syyistä tarpeen asian selvittämiseksi.

Kärjäoikeudessa tehdyltä kuva- ja äänitallenteelta vastaanotettava suullinen todistelu voidaan esittää pääkäsittelyssä kokonaan tai osittain viittaamalla siihen, jos se on suullisen todistelun määrä huomioon ottaen tarkoituksenmukaista ja muutoin soveliaista. Hovioikeus perehtyy viittaamalla esitettyyn suulliseen todisteluun asianosaisten ja yleisön läsnä olematta.

18 §

18 §

Valittajan vastapuoli, jonka kuulemista ei pidetä tarpeellisena, kutsutaan pääkäsittelyyn uhalla, että asia voidaan ratkaista hänen poisolostaan huolimatta.

Valittajan vastapuoli, jonka *läsnäoloa* ei pidetä tarpeellisena, kutsutaan pääkäsittelyyn uhalla, että asia voidaan ratkaista hänen poisolostaan huolimatta.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

19 §

19 §

Asianosainen tai hänen laillinen edustajansa voidaan sakon uhalla velvoittaa saapumaan pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti, jos hänen kuulemistaan pidetään asian selvittämiseksi tarpeellisena.

Asianosainen tai hänen laillinen edustajansa voidaan sakon uhalla velvoittaa saapumaan pääkäsittelyyn *kuultavaksi* henkilökohtaisesti, jos *sitä* pidetään asian selvittämiseksi tarpeellisena.

20 §

20 §

Jos valittajan vastapuoli tai tämän laillinen edustaja on jäänyt pois pääkäsittelystä, johon häntä on kehotettu saapumaan sakon uhalla, hänelle voidaan asettaa korkeampi uhkasakko. Jos hänet on velvoitettu saapumaan henkilökohtaisesti, hänet voidaan määrätä tuotavaksi samaan tai myöhempään istuntoon. *Riita-asiassa, jossa sovinto ei ole sallittu, ja rikosasiassa hänet voidaan määrätä tuotavaksi, vaikka hänen ei olisikaan saavuttava henkilökohtaisesti.*

Jos valittajan vastapuoli tai tämän laillinen edustaja on jäänyt pois pääkäsittelystä, johon häntä on kehotettu saapumaan sakon uhalla, hänelle voidaan asettaa korkeampi uhkasakko. Jos hänet on velvoitettu saapumaan *kuultavaksi* henkilökohtaisesti, hänet voidaan määrätä tuotavaksi samaan tai myöhempään istuntoon.

23 §

23 §

(lisätään)

Todistaja tai asiantuntija, jonka kertomus otetaan pääkäsittelyssä vastaan käräjäoikeudessa tehdyltä kuva- ja äänitallenteelta, kutsutaan pääkäsittelyyn vain, jos häntä kuulustellaan pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti uudelleen tai lisäkysymysten esittämistä varten.

24 §

24 §

(lisätään)

Kun hovioikeus ottaa vastaan suullista todistelua siten kuin 15 a §:ssä säädetään, kuva- ja äänitallenne esitetään ennen muun suullisen todistelun vastaanottamista. Käräjäoikeudessa kuulusteltua henkilöä, jonka kertomus otetaan vastaan käräjäoikeudessa tehdyttä kuva- ja äänitallenteelta, kuulustellaan kuitenkin henkilökohtaisesti lisäkysymysten esittämistä varten heti häntä koskevan kuva- ja äänitallenteen esittämisen jälkeen.

Edellä 1 momentissa säädetystä järjestyksestä saadaan kuitenkin tarvittaessa poiketa.

Edellä 1 ja 2 momentissa säädetystä järjestyksestä saadaan kuitenkin tarvittaessa poiketa.

Voimassa oleva laki

24 a §

Jos käräjäoikeudessa vastaanotettua suullista todistelua ei ole joltakin osin otettava vastaan uudelleen, käräjäoikeudessa kertynyt ääni- tai kuvatalenne voidaan tarvittaessa esittää tarpeellisilta osiltaan hovioikeuden pääkäsittelyssä.

Sen lisäksi, mitä 17 luvun 52 §:ssä säädetään, hovioikeuden pääkäsittelyssä voidaan puhelinta taikka muuta siihen soveltuvaa äänen- tai kuvanvälitysmenetelmää käyttäen kuulla todistelutarkoituksessa sellaista käräjäoikeudessa kuultua todistajaa, asiantuntijaa ja asianosaista, jonka kertomuksen uskottavuus voidaan luotettavasti arvioida ilman hänen henkilökohtaista läsnäoloaan, jos tuomioistuimien harkitsee tämän soveliaaksi. Asianosaisille on varattava tilaisuus tehdä kuultavalle kysymyksiä.

Jos 2 momentissa tarkoitettu kuulustelu toimitetaan viranomaisen luona, kuulusteluun sovelletaan, mitä todistajan ja asiantuntijan poissaolon seuraamuksista ja heihin kohdistettavista pakkokeinoista säädetään. Kutsussa kuulusteluun on ilmoitettava, minä päivänä ja kellonaikana ja millä tavoin kuulustelu toimitetaan sekä muut 23 §:n 2 momentissa tarkoitettut tiedot. Mitä todistajan ja asiantuntijan oikeudesta saada korvausta tuomioistuimeen saapumisesta säädetään, koskee soveltuvin osin myös 2 momentissa tarkoitettua kuulustelua.

27 §

Pöytäkirjaan on lisäksi merkittävä asian käsittelyn kannalta tarpeelliset tiedot sekä todistajat, asiantuntijat ja muut asiassa kuullut henkilöt sekä esitetyt muut todisteet.

Ehdotus

(kumotaan)

27 §

Pöytäkirjaan on lisäksi merkittävä asian käsittelyn kannalta tarpeelliset tiedot ja asiassa esitetyt todisteet.

Pöytäkirjaan on merkittävä:

1) keiden käräjäoikeudessa kuulusteltujen henkilöiden kertomukset on otettu pääkäsittelyssä vastaan käräjäoikeudessa tehdyiltä kuva- ja äänitalenteelta, ja miltä osin ne on otettu vastaan;

2) keitä käräjäoikeudessa kuulusteltuja henkilöitä on kuulusteltu pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti uudelleen;

3) keitä käräjäoikeudessa kuulusteltuja henkilöitä on kuulusteltu pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti lisäkysymysten esittämistä varten;

4) mitä uutta suullista todistelua on otettu vastaan.

Voimassa oleva laki

Todistajan, asiantuntijan sekä todistelutar-koituksessa kuullun asianosaisen tai muun henkilön kuulustelu on äänitettävä. Jos äänit-täminen ei ole mahdollista, lausuma on sana-tarkasti merkittävä pöytäkirjaan.

27 luku

Menettelystä hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemissä riita- ja rikosasioissa

5 §

Kutsuttaessa asianosaiset pääkäsittelyyn ja pääkäsittelyä toimitettaessa noudatetaan so-veltuvien osin, mitä riita- ja rikosasioiden kä-sittelystä käräjäoikeudessa säädetään.

30 luku

**Muutoksenhaku hovioikeudesta korkeim-
paan oikeuteen**

20 §

Korkein oikeus toimittaa tarvittaessa suulli-sen käsittelyn, jossa voidaan kuulla asianosai-sia, todistajia ja asiantuntijoita sekä vastaanot-taa muuta selvitystä. Suullinen käsittely saa-daan rajoittaa koskemaan osaa muutoksen-haun kohteena olevasta asiasta.

Ehdotus

Pöytäkirjaan on merkittävä, jos suullista to-distelua on esitetty tämän luvun 15 a §:n 3 mo-mentissa tarkoitetulla tavalla.

Todistajan, asiantuntijan sekä todistelutar-koituksessa kuullun asianosaisen tai muun henkilön kuulustelusta on tehtävä äänital-lenne. Äänitallenne on säilytettävä vähintään kuusi kuukautta siitä, kun asia on lainvoimai-sesti ratkaistu. Jos äänitallenteen tekeminen ei ole mahdollista, kuulustelun keskeinen si-sältö on merkittävä pöytäkirjaan. Pöytäkir-jattu kuulustelu on heti luettava ja pöytäkir-jaan on merkittävä kuulusteltavan ilmoitus siitä, onko kuulustelun sisältö ymmärretty oi-kein.

27 luku

Menettelystä hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena käsittelemissä riita- ja rikosasioissa

5 §

Kutsuttaessa asianosaiset pääkäsittelyyn ja pääkäsittelyä toimitettaessa noudatetaan so-veltuvien osin, mitä riita- ja rikosasioiden kä-sittelystä käräjäoikeudessa säädetään. *Suulli-nen todistelu tallennetaan kuitenkin siten kuin 26 luvun 27 §:n 4 momentissa säädetään.*

30 luku

**Muutoksenhaku hovioikeudesta korkeim-
paan oikeuteen**

20 §

Korkein oikeus toimittaa tarvittaessa suulli-sen käsittelyn, jossa voidaan kuulla asianosai-sia, todistajia ja asiantuntijoita sekä vastaanot-taa muuta selvitystä. *Käräjäoikeudessa vas-taanotetun suullisen todistelun osalta on so-veltuvien osin voimassa, mitä 26 luvun 15 a §:ssä säädetään.* Suullinen käsittely saadaan rajoittaa koskemaan osaa muutoksenhaun kohteena olevasta asiasta.

Tämän lain voimaantulosta säädetään val-tioneuvoston asetuksella.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Tätä lakia sovelletaan riita- ja hakemusasioissa, jotka ovat tulleet vireille tämän lain voimaantulon jälkeen. Valtioneuvoston asetuksella säädetään ajankohdasta, josta tätä lakia sovelletaan rikosasioissa.

Asioissa, joissa tätä lakia ei sovelleta, noudatetaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

2.

Laki

oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 5 luvun 10 §:n 1 momentti ja 13 §:n 1 momentti, 6 luvun 5 §:n 1 momentti ja 12 §, 7 luvun 11 § ja 11 luvun 6 §:n 1 momentin 4 kohta,
 sellaisena kuin niistä ovat 5 luvun 13 §:n 1 momentti laissa 243/2006 ja 11 luvun 6 §:n 1 momentin 4 kohta laissa 167/1998, sekä
lisätään 5 lukuun uusi 10 b § ja 6 lukuun uusi 12 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

5 luku

5 luku

Syytteen vireillepanosta

Syytteen vireillepanosta

10 §

10 §

Asiassa on toimitettava suullinen valmistelu, jos pääkäsittelyn keskittämisen turvaaminen sitä *erityisestä syystä* edellyttää.

Asiassa on toimitettava suullinen valmistelu, jos pääkäsittelyn keskittämisen *tai asian jäsennellyn käsittelyn* turvaaminen sitä edellyttää.

(lisätään)

10 b §

Tuomioistuimen on valmistelun kuluessa tehtävä kirjallinen yhteenveto asianosaisten vaatimuksista, niiden perusteista sekä tarvittaessa todisteista ja siitä mitä kullakin todisteella aiotaan näyttää toteen, jos se on asian laajuuden vuoksi tai muusta erityisestä syystä tarpeen.

Yhteenveto on tehtävä jo ennen suullisen valmistelun istuntoa, jos sen voidaan katsoa edistävän suullisen valmistelun toimittamista. Valmistelun edetessä yhteenvettoa tulee tarvittaessa täydentää.

Asianosaisille on varattava tilaisuus lausua käsityksensä yhteenvedosta.

13 §

13 §

Jos vastaaja on vangittuna, matkustuskiellossa tai virantoimituksesta pidätettynä, pääkäsittely on pidettävä kahden viikon kuluessa rikosasian vireilletulosta. Jos vangitsemisesta, matkustuskiellosta tai virantoimituksesta pidättämisestä on päätetty syytteen nostamisen

Jos vastaaja on vangittuna, matkustuskiellossa tai virantoimituksesta pidätettynä, pääkäsittely on pidettävä kahden viikon kuluessa rikosasian vireilletulosta. *Määräaika on kolme viikkoa, jos asiassa toimitetaan suullinen valmistelu.* Jos vangitsemisesta, matkus-

Voimassa oleva laki

jälkeen, määräaika lasketaan siitä, kun päätös on tehty.

6 luku

Pääkäsittelystä

5 §

Tuomioistuimen tehtävänä on valvoa, että *asian* käsittelyssä noudatetaan selvyttä ja järjestystä. Tuomioistuin voi myös määrätä, että asian erillinen osa tai oikeudenkäyntiä koskeva kysymys käsitellään erikseen tai että jokin muu poikkeus tehdään 7 §:ssä säädetystä käsittelyjärjestyksestä.

12 §

Uudessa pääkäsittelyssä asia on käsiteltävä uudelleen. Aikaisemmin vastaanotettu todistelu on otettava vastaan uudelleen siltä osin kuin sillä on merkitystä asiassa eikä estettä vastaanottamiselle ole. *Muussa tapauksessa todistelusta on otettava tarpeellinen selko aikaisemman pääkäsittelyn oikeudenkäyntiaineistosta.*

(lisätään)

Ehdotus

tuskiellosta tai virantoimituksesta pidättämisestä on päätetty syytteen nostamisen jälkeen, määräaika lasketaan siitä, kun päätös on tehty.

6 luku

Pääkäsittelystä

5 §

Tuomioistuimen tehtävänä on valvoa, että *asia käsitellään jäsennellysti ja että* käsittelyssä noudatetaan selvyttä ja järjestystä. Tuomioistuin voi myös määrätä, että asian erillinen osa tai oikeudenkäyntiä koskeva kysymys käsitellään erikseen tai että jokin muu poikkeus tehdään 7 §:ssä säädetystä käsittelyjärjestyksestä.

12 §

Uudessa pääkäsittelyssä asia on käsiteltävä uudelleen. Aikaisemmin vastaanotettu *suullinen kuva- ja äänitallenteelta* siltä osin kuin sillä on merkitystä asiassa. *Uudessa pääkäsittelyssä voidaan kuitenkin erityisestä syystä kuulustella aikaisemmin kuulusteltua henkilöä henkilökohtaisesti uudelleen tai lisäkysymysten esittämistä varten.*

Aikaisemmin vastaanotettu kirjallinen todistelu on otettava vastaan uudelleen siltä osin kuin sillä on merkitystä asiassa.

Jos aikaisemmin vastaanotetun todistelun vastaanottamiselle uudelleen on este, todistelusta on otettava tarpeellinen selko aikaisemman pääkäsittelyn oikeudenkäyntiaineistosta.

12 a §

Asiassa, jonka ylempi tuomioistuin on palauttanut käräjäoikeuteen, aikaisemmin vastaanotettu suullinen todistelu otetaan pääkäsittelyssä vastaan kuva- ja äänitallenteelta. Pääkäsittelyssä voidaan kuitenkin erityisestä syystä kuulustella aikaisemmin kuulusteltua henkilöä henkilökohtaisesti uudelleen tai lisäkysymysten esittämistä varten.

Voimassa oleva laki

7 luku

Asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelystä

11 §

Tuomioistuimen on toimitettava valmistelu siten, että asia voidaan käsitellä pääkäsitte-lyssä yhtäjaksoisesti.

11 luku

Tuomioistuimen ratkaisusta

6 §

Käräjäoikeuden tuomio laaditaan erilliseksi asiakirjaksi. Siinä on oltava:

4) luettelo *todistelutarkoituksessa kuulluista henkilöistä ja muista* esitetyistä todisteista;

Ehdotus

7 luku

Asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelystä

11 §

Tuomioistuimen on toimitettava valmistelu siten, että asia voidaan käsitellä pääkäsitte-lyssä yhtäjaksoisesti *ja jäsennellysti*.

11 luku

Tuomioistuimen ratkaisusta

6 §

Käräjäoikeuden tuomio laaditaan erilliseksi asiakirjaksi. Siinä on oltava:

4) luettelo esitetyistä todisteista;

Tämän lain voimaantulosta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

*Ennen tämän lain voimaantuloa vireille tul-
leissa asioissa sovelletaan lain voimaan tul-
lessa voimassa olleita säännöksiä.*

3.

Laki
oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa
annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007) 13 § :n 2 momentti ja
lisätään 13 §:ään uusi 2 momentti, jolloin muutettu 2 momentti siirtyy 3 momentiksi, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

13 §

13 §

Asiakirjan antamistavat

Asiakirjan antamistavat

(lisätään)

Videotallenteesta tai siihen rinnastettavasta muusta kuva- ja äänitallenteesta tieto voidaan kuitenkin antaa vain luovuttamalla tallenne tuomioistuimessa nähtäväksi, jos tallenteen sisältö huomioon ottaen on syytä olettaa, että tiedon antaminen muulla tavoin voisi johtaa tallenteessa esiintyvien henkilöiden yksityisyyden suojan loukkaamiseen.

Käräjäoikeudessa tehdystä kuva- ja äänitallenteesta voidaan antaa tieto vain luovuttamalla tallenne tuomioistuimessa nähtäväksi. Käräjäoikeudessa tehdyn kuva- ja äänitallenteen äänestä voidaan kuitenkin antaa tieto siten kuin viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 16 §:ssä säädetään.

Muusta kuin 2 momentissa mainitusta kuva- ja äänitallenteesta voidaan antaa tieto vain luovuttamalla tallenne tuomioistuimessa nähtäväksi, jos tallenteen sisältö huomioon ottaen on syytä olettaa, että tiedon antaminen muulla tavoin voisi johtaa tallenteessa esiintyvien henkilöiden yksityisyyden suojan loukkaamiseen.

Tämän lain voimaantulosta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

4.

Laki
elinkautisvankien vapauttamismenettelystä annetun lain
muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan elinkautisvankien vapauttamismenettelystä annetun lain (781/2005) 10 §
seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

10 §

10 §

Täydentävät säännökset

Täydentävät säännökset

Jollei tässä laissa toisin säädetä, asian käsittelyssä noudatetaan lisäksi rikosasioiden käsittelystä käräjäoikeudessa voimassa olevia säännöksiä.

Jollei tässä laissa toisin säädetä, asian käsittelyssä noudatetaan lisäksi rikosasioiden käsittelystä käräjäoikeudessa voimassa olevia säännöksiä. *Suullisessa käsittelyssä vastaanotettava suullinen todistelu tallennetaan kuitenkin siten kuin oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 27 §:n 4 momentissa säädetään.*

Tämän lain voimaantulosta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

Ennen tämän lain voimaantuloa vireille tulleissa asioissa sovelletaan lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

5.

Laki
oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain
muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain (100/2013) 5 luvun
10 §:n 1 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

5 luku

5 luku

Markkinaoikeudellisten asioiden käsittely

Markkinaoikeudellisten asioiden käsittely

10 §

10 §

Istunto

Istunto

Markkinaoikeuden on toimitettava markkinaoikeudellisessa asiassa istunto.

Markkinaoikeuden on toimitettava markkinaoikeudellisessa asiassa istunto. *Istunnossa vastaanotettava suullinen todistelu tallennetaan siten kuin oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 27 §:n 4 momentissa säädetään.*

Tämän lain voimaantulosta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

Ennen tämän lain voimaantuloa vireille tullessa asioissa sovelletaan lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

6.

Laki
turvatar­kastuksista tuomioistuimissa annetun lain
muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan turvatarkastuksista tuomioistuimissa annetun lain (1121/1999) 1 §:n 1 momentti ja 5 §:n 2 momentti sekä
lisätään 5 §:ään uusi 2 momentti, jolloin muutettu 2 momentti siirtyy 3 momentiksi ja nykyinen 3 momentti 4 momentiksi, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 §

1 §

Lain tarkoitus ja soveltamisala

Lain tarkoitus ja soveltamisala

Tuomioistuimessa voidaan järjestää turvatarkastuksia turvallisuudesta huolehtimiseksi, jär­jestyksen turvaamiseksi ja omaisuuden suojelemiseksi siten kuin tässä laissa säädetään. Tätä lakia sovelletaan myös niissä viranomaisissa, jotka järjestävät suullisia käsittelyjä hallintolainkäyttölain (586/1996) nojalla.

Tuomioistuimessa voidaan järjestää turvatarkastuksia turvallisuudesta huolehtimiseksi, jär­jestyksen turvaamiseksi, *yksityisyyden suojaamiseksi* ja omaisuuden suojelemiseksi siten kuin tässä laissa säädetään. Tätä lakia sovelletaan myös niissä viranomaisissa, jotka järjestävät suullisia käsittelyjä hallintolainkäyttölain (586/1996) nojalla.

5 §

5 §

Turvatar­kastustoimenpiteet

Turvatar­kastustoimenpiteet

(lisätään)

Turvatar­kastajalla on oikeus ottaa pois tarkastuksessa tai muuten löydetty esine tai aine, jota tarkoitetaan 1 momentissa tai jonka hallussapito on muuten lain tai sen nojalla annetun määräyksen nojalla kielletty.

Turvatar­kastajalla on myös oikeus 1 momentissa säädetyin tavoin tarkastaa henkilö, joka saapuu tuomioistuimeen katsomaan oikeudenkäymiskaaren 22 luvun 6 §:n 1 momentissa tarkoitettua kuva- ja äänitallennetta, ja hänen mukanaan olevat tavarat sen selvittämiseksi, ettei hänellä ole mukanaan kuvan tallentamiseen soveltuvaa välinettä.

Turvatar­kastajalla on oikeus ottaa pois tarkastuksessa tai muuten löydetty esine tai aine, jota tarkoitetaan 1 ja 2 momentissa tai jonka hallussapito on muuten lain tai sen nojalla annetun määräyksen nojalla kielletty.

Tämän lain voimaantulosta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

LIITE

Arvio tallennettavan suullisen todistelun määrästä ja säilytysajasta

I Johdanto

Tässä laskelmassa arvioidaan, kuinka paljon suullista todistelua tulisi tallennettavaksi vuodessa ja kuinka kauan sitä tulisi säilyttää.

Seuraavassa pyritään ensin selvittämään käräjäoikeudessa vastaanotettavan suullisen todistelun määrä ja jakamaan se yhtäältä asioihin, joissa haetaan muutosta, ja toisaalta asioihin, joissa käräjäoikeuden ratkaisu jää lainvoimaiseksi. Näin arvioituja suullisen todistelun tuntimääriä käytetään pohjana, kun lasketaan asian lainvoimaiseksi tulemisesta riippuvia tallenteiden säilytysaikoja eri tilanteissa.

Laskelma perustuu Tuomioistuinten työtilastot 2019 -julkaisuun ja johtava asiantuntija Mikko Aaltosen käräjäoikeuksien Sakari- ja Tuomas-järjestelmistä (BO-BI-raportointi) tätä laskelmaa varten hakemiin tietoihin. Laskelmassa käytetään tietoja vuodelta 2019, mutta tiedot vuosilta 2017 ja 2018 eivät poikkea niistä merkittävästi.¹

Laskelma sisältää lukuisia oletuksia, joiden vuoksi se on parhaimmillaankin suuntaantava.

II Tallennettavan suullisen todistelun kokonaismäärä

Suullisen todistelun määrä käräjäoikeuksissa

Tallennettavan suullisen todistelun määrää voidaan arvioida sen perusteella, mitä tiedetään käräjäoikeuksien pääkäsitteilyistä ja muutoksenhausta aikaisempina vuosina.

Vuonna 2019 ratkaistuissa asioissa käräjäoikeuksissa toimitettujen pääkäsitteilyiden keskimääräinen kesto oli

---

¹ Riita-asian pääkäsitteilyn keskimääräinen kesto oli kuitenkin vuonna 2017 huomattavasti pidempi (440 minuuttia) kuin vuosina 2018 ja 2019 (315 ja 311 minuuttia). Kestotiedot vuosilta 2010–2016 kuitenkin osoittavat vuoden 2017 poikkeukseksi.

- rikosasiassa² 88 minuuttia, mistä voidaan käräjäoikeudesta saadun tiedon perusteella arvioida olleen suullisen todistelun vastaanottamista kolme neljäsosaa eli 66 minuuttia; ja
- riita- ja hakemusasiassa³ 311 minuuttia, mistä voidaan käräjäoikeudesta saadun tiedon perusteella arvioida olleen suullisen todistelun vastaanottamista kolme neljäsosaa eli 233 minuuttia.

Vuonna 2019 käräjäoikeuksissa ratkaistiin pääkäsittelyssä noin 43 600 rikosasiaa⁴ ja noin 3 300 riita- ja hakemusasiaa⁵. Niissä toimitettujen pääkäsittelyiden kokonaiskesto oli

- rikosasioissa noin 63 950 tuntia⁶, mistä kolme neljäsosaa on noin 47 950 tuntia; ja
- riita- ja hakemusasioissa noin 17 100 tuntia⁷, mistä kolme neljäsosaa on noin 12 830 tuntia.

Vuonna 2019 käräjäoikeuksissa vastaanotetun suullisen todistelun kokonaiskesto oli siten **noin 60 780 tuntia**.

Suullisen todistelun määrä asioissa, joissa haetaan muutosta hovioikeudelta ja joissa käräjäoikeuden ratkaisu jää lainvoimaiseksi

Säilytysajan keston arvioimista varten käräjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun kokonaismäärä tulee kohdentaa asioihin, joissa haetaan hovioikeudelta muutosta ja käräjäoikeuskäsittelyn jälkeen lainvoimaksi jääviin asioihin.

---

² Tässä laskelmassa pidetään rikosasioina myös lähestymiskieltoasioita ja pakkokeinoasioita, ei sen sijaan sakonmuuntoasioita.

³ Tässä laskelmassa pidetään riita- ja hakemusasioina myös ulosottoasioita, maa- ja metsätalouden rikosasioita ja turvaamistoimiasioita.

⁴ Rikosasioiden määrä on noin 6 000 juttua suurempi kuin työtilastoissa (Tuomioistuinten työtilastot 2019, s. 32 ja 33). Ero johtuu siitä, että rikosasioina pidetään tässä myös alaviitteestä 2 ilmeviä asioita. Lukema ei ole täsmällinen, koska virheellisesti tehdyistä kirjauksista johtuen Sakarijärjestelmän luvuista puuttuu noin kahdeksan prosenttia rikosasioita. Nämä puuttuvat jutut on tässä lisätty Sakarista saatavaan pääkäsittelyjuttujen kokonaismäärään.

⁵ Vuonna 2019 käräjäoikeuksissa ratkaistiin pääkäsittelyssä 1 641 laajaa riita-asiaa, 274 riitautunutta summaarista riita-asiaa, 192 insolvenssiasiaa ja 1 195 muuta hakemusasiaa. Tuomioistuinten työtilaston (s. 34) lukemaan 4 093 sisältyy myös suullisessa valmistelussa ratkaistuja asioita.

⁶ 43 600 pääkäsittelyä x 88 minuuttia = 3 836 800 minuuttia = 63 947 tuntia

⁷ 3 300 pääkäsittelyä x 311 minuuttia = 1 026 300 minuuttia = 17 105 tuntia

Hovioikeuteen saapui vuonna 2019 yhteensä 5 652 rikosasiaa ja 2 756 riita- ja hakemusasiaa (Tuomioistuinten työtilastot 2019, s. 7).

Nämä asiamäärät sisältävät sekä pääkäsittelyssä että pääkäsittelyä toimittamatta ratkaistut asiat. Tiedossa ei ole, mikä oli näiden menettelytapojen suhde eli se, kuinka monesta käräjäoikeudessa pääkäsittelyssä ratkaistusta asiasta valitettiin hovioikeuteen. Suhdetta voidaan kuitenkin arvioida Sakari- ja Tuomas-järjestelmien tietojen perusteella.

Rikosasioiden Sakari-järjestelmä ei sisällä tietoja kaikista rikosasioista, joista valitettiin hovioikeuteen.⁸ Saatavilla olevien tietojen pohjalta voidaan silti riittävän luotettavasti päätellä, että muutoksenhaun kohteena olleista rikosasioista 6,5 prosenttia ratkaistiin käräjäoikeudessa kirjallisessa menettelyssä.⁹ Edelleen Sakari-järjestelmän tietojen perusteella käräjäoikeuden pääkäsittelyn kesto rikosasioissa, joista valitettiin hovioikeuteen, oli vuonna 2019 keskimäärin 259 minuuttia.

Näin ollen voidaan arvioida, että hovioikeuteen vuonna 2019 saapuneista 5 652 rikosasiasta vastaavasti 6,5 prosenttia eli 367 rikosasiaa ratkaistiin käräjäoikeudessa kirjallisessa menettelyssä ja loput 5 285 rikosasiaa pääkäsittelyssä. Lisäksi voidaan arvioida, että käräjäoikeuden pääkäsittelyiden yhteenlaskettu kesto näissä 5 285 rikosasiassa oli noin 22 814 tuntia.¹⁰ Jos tehdyn arvion mukaisesti tästä kolme neljäsosaa oli suullisen todistelun vastaanottamista, suullista todistelua vastaanotettiin käräjäoikeuksissa rikosasioissa, joista valitettiin hovioikeuteen, vuonna 2019 yhteensä 17 110 tuntia.

Riita- ja hakemusasioiden Tuomas-järjestelmän tiedot ovat samalla tavalla puutteelliset kuin Sakari-järjestelmän.¹¹ Tietojen perusteella on kuitenkin mahdollista laskea, että 45 prosenttia niistä riita- ja hakemusasioista, joista valitettiin hovioikeuteen, ratkaistiin käräjäoikeudessa pääkäsittelyä toimittamatta.¹² Edelleen Tuomas-järjestelmän

---

⁸ Sakari-järjestelmän mukainen valitettujen rikosasioiden kokonaismäärä on useita satoja juttuja pienempi kuin hovioikeuteen saapuneiden rikosasioiden todellinen kokonaismäärä. Koska vajuus selittyy ennen muuta virheellisillä kirjauksilla, voidaan lähteä siitä, että pääkäsittelyssä ja kirjallisessa menettelyssä ratkaistujen rikosasioiden suhde ja pääkäsittelyjen keskimääräinen kesto vastaavat silti todellisuutta.

⁹ 5 085 valitettua asiaa, joista 330 ratkaistiin kirjallisessa menettelyssä

¹⁰ 5 285 pääkäsittelyä x 259 minuuttia = 1 368 815 minuuttia = 22 814 tuntia

¹¹ Alaviitteen 8 huomiot rikosasioista pätevät myös riita- ja hakemusasioihin, joissa tietolähteiden ero on kuitenkin pienempi.

¹² 2 400 valitettua asiaa, joista 1 318 ratkaistiin pääkäsittelyssä ja 1 082 pääkäsittelyä toimittamatta

tietojen perusteella käräjäoikeuden pääkäsitteilyn kesto näissä riita- ja hakemusasioissa oli vuonna 2019 keskimäärin 430 minuuttia.

Näiden tietojen perusteella voidaan arvioida, että hovioikeuteen vuonna 2019 saapuneista 2 756 riita- ja hakemusasiasta vastaavasti 45 prosenttia eli 1 240 asiaa ratkaistiin käräjäoikeudessa pääkäsitteilyä toimittamatta ja loput 1 516 asiaa pääkäsitteilyssä. Lisäksi voidaan arvioida, että käräjäoikeuden pääkäsitteilyiden yhteenlaskettu kesto näissä 1 516 riita- ja hakemusasiassa oli noin 10 865 tuntia.¹³ Jos ajasta kolme neljäsosaa kohdentui tehdyn arvion mukaisesti suullisen todistelun vastaanottamiseen, suullista todistelua vastaanotettiin käräjäoikeuksissa riita- ja hakemusasioissa, joista valitettiin hovioikeuteen, vuonna 2019 yhteensä 8 150 tuntia.

Näin ollen käräjäoikeuden pääkäsitteilyissä otettiin vuonna 2019 vastaan suullista todistelua yhteensä **noin 25 260 tuntia** asioissa, joissa valitettiin hovioikeuteen (osuus kaikesta suullisesta todistelusta noin 42 prosenttia). Siten loput suullisesta todistelusta, **noin 35 520 tuntia**, otettiin vastaan asioissa, joissa käräjäoikeuden ratkaisu jäi lainvoimaiseksi (osuus kaikesta suullisesta todistelusta noin 58 prosenttia).

Johtopäätöksiä

Ei ole syytä olettaa, että edellä arvioidut suullisen todistelun määrät lähitulevaisuudessa kasvaisivat ainakaan olennaisesti. Tähän on neljä syytä:

1. Riita-asioiden määrä ja erityisesti pääkäsitteilyssä ratkaistavien riita-asioiden määrä on laskenut vuoden 2016 jälkeen selvästi. Näköpiirissä ei ole sellaista yhteiskuntaa tai oikeusjärjestelmää koskevaa muutosta, joka voisi johtaa pääkäsitteilyssä ratkaistavien riita-asioiden määrän merkittävään lisääntymiseen lähitulevaisuudessa.
2. Poliisin tietoon tulleen rikollisuuden määrä on vähentynyt pitkään, eikä ole nähtävissä, että tämäkään trendi lähiaikoina kääntyisi.
3. Vuonna 2019 voimaan tullut ajokorttilain uudistus ja kesäkuussa 2020 voimaan tullut uusi tieliikennelaki johtavat siihen, että suuri määrä liikenerikosasioita siirtyy ratkaistavaksi yleisten tuomioistuinten ulkopuolelle. Kysymys on todennäköisesti useasta tuhannesta pienehköstä rikosasiasta vuodessa.

---

¹³ 1 516 pääkäsitteilyä x 430 minuuttia = 615 880 minuuttia = 10 865 tuntia

4. Muutoksenhakualttius on 2010-luvulla jatkuvasti laskenut, minkä seurauksena hovioikeuden asiamäärät ovat pienentyneet usealla tuhannella jutulla vuodessa.

Tästä arviosta huolimatta laskelma on syytä perustaa toteutuneeseen todistelun määrään. Sen vuoksi seuraavassa laskelmassa oletetaan, että

- kärjäoikeuksissa tallennettavan suullisen todistelun kokonaiskesto on **61 000 tuntia** vuodessa, ja tästä
- 58 prosenttia eli **35 380 tuntia** otetaan vastaan asioissa, joissa kärjäoikeuden ratkaisu jää lainvoimaiseksi ja
- 42 prosenttia eli **25 620 tuntia** asioissa, joissa valitetaan hovioikeuteen.

III Milloin ratkaisu tulee lainvoimaiseksi?

Kuuden kuukauden säilytysaika alkaisi kulua, kun asia on ratkaistu lainvoimaisesti. Kärjäoikeuden ratkaisu tulee nopeiten lainvoimaiseksi silloin, kun siihen ei ilmoiteta tyytymättömyyttä. Jos kärjäoikeuden ratkaisuun kuitenkin haetaan muutosta, asia tulee lainvoimaisesti ratkaistuksi vasta hovioikeuden ja mahdollisesti myös korkeimman oikeuden käsiteltä asian.

Jatkokäsittelylupajärjestelmä vaikuttaa olennaisesti valitusasian käsittelyn kestoon hovioikeudessa. Siksi tulee erottaa toisistaan asiat, joissa

- jatkokäsittelylupa tarvitaan, mutta sitä ei myönnetä, ja
- jatkokäsittelylupaa ei tarvita tai se myönnetään (ns. täystutkinta-asiat).

Sen jälkeen tulee erottaa toisistaan yhtäältä asiat, joissa hovioikeuden ratkaisusta haetaan valituslupaa korkeimmalta oikeudelta, ja toisaalta asiat, joissa valituslupaa ei haeta.

Kun arvioidaan aikaa kärjäoikeuden pääkäsittelystä, jossa suullinen todistelu tallennetaan, asian tulemiseen lainvoimaisesti ratkaistuksi eli hetkeen, josta kuuden kuukauden säilytysaika alkaa kulua, voidaan erottaa viisi tapausta:

Tapaus 1: Asiat, joissa kärjäoikeuden ratkaisuun ei haeta muutosta.

Tapaus 2: Asiat, joissa kärjäoikeuden ratkaisusta valitetaan hovioikeuteen ja

- jatkokäsittelylupa tarvitaan, mutta sitä ei myönnetä ja
- korkeimmalta oikeudelta ei haeta valituslupaa.

Tapaus 3: Asiat, joissa kärjäoikeuden ratkaisusta valitetaan hovioikeuteen ja

- jatkokäsittelylupa tarvitaan, mutta sitä ei myönnetä ja
- korkeimmalta oikeudelta haetaan valituslupaa.

Tapaus 4: Asiat, joissa kärjäoikeuden ratkaisusta valitetaan hovioikeuteen ja

- jatkokäsittelylupaa ei tarvita tai se myönnetään (täystutkinta-asiat) ja
- korkeimmalta oikeudelta ei haeta valituslupaa.

Tapaus 5: Asiat, joissa kärjäoikeuden ratkaisusta valitetaan hovioikeuteen ja

- jatkokäsittelylupaa ei tarvita tai se myönnetään (täystutkinta-asiat) ja
- korkeimmalta oikeudelta haetaan valituslupaa.

Näiden viiden tapauksen lisäksi on mahdollista, että asia palautetaan tai suullisesta todistelusta tehtyjen tallenteiden säilytysaikaa pidennetään yli kuuden kuukauden esimerkiksi siksi, että asiassa on tehty ylimääräinen muutoksenhakemus. Näitä tilanteita on kuitenkin oletettavasti niin vähän, ettei niitä ole otettu laskelmassa huomioon.

IV Säilytysaika-arviot eri tapauksissa

Tapaus 1

Kärjäoikeuden ratkaisut, joihin ei haeta muutosta hovioikeudelta, tulevat pääsäännön mukaan lainvoimaisiksi silloin, kun tyytymättömyyden ilmoittamiselle säädetty aika päättyy. Pääkäsittelyssä ratkaistussa asiassa näin tapahtuu yksi tai kolme viikkoa pääkäsittelyn jälkeen riippuen siitä, julistetaanko ratkaisu heti pääkäsittelyn päättyttyä vai annetaanko se kansliassa 14 päivän kuluttua pääkäsittelystä.

Poikkeuksellisesti lainvoimaiseksi tulemisessa voi kestää tätä pidempään, vaikka ratkaisuun ei haettaisi muutosta. Näin voi olla esimerkiksi silloin, kun asianosainen ilmoittaa tyytymättömyyttä mutta ei kuitenkaan valita, kun rikosasian vastaajan mielen-tila tutkitaan tai kun ratkaisu annetaan erityisestä syystä myöhemmin kuin 14 päivässä pääkäsittelyssä. Voidaan olettaa, että poikkeustilanteita on keskimääräistä useammin asioissa, joissa esitetään paljon suullista todistelua.

Toisinaan suullista todistelua vastaanotetaan useana päivänä. Kysymys voi olla monipäiväisestä pääkäsittelystä, peruutetusta ja sittemmin uusitusta pääkäsittelystä tai suullisen todistelun vastaanottamisesta pääkäsittelyn ulkopuolella. Näissä tapauksissa tallenteen tekemisen ja ratkaisun lainvoimaiseksi tulemisen välinen aika voi olla

selvästi edellä mainittua pidempi, vaikka käräjäoikeuden ratkaisu tulisi lainvoimaiseksi yhdessä tai kolmessa viikossa pääkäsittelyn päättymisestä.

Näistä syistä voidaan arvioida, että käräjäoikeuden ratkaisu, johon ei haeta muutosta, tulee lainvoimaiseksi keskimäärin *yhdessä kuukaudessa* tallenteen tekemisestä käräjäoikeudessa. Näin ollen kaikesta tallennettavasta suullisesta todistelusta **35 380 tunnin osuutta tulisi säilyttää keskimäärin seitsemän kuukautta**.¹⁴

Tapaus 2

Jos käräjäoikeuden ratkaisusta valitetaan hovioikeuteen, hovioikeudessa tulee ensin ratkaistavaksi, tarvitaanko asiassa jatkokäsittelylupa, ja jos tarvitaan, myönnetäänkö se. Jos jatkokäsittelylupa tarvitaan ja sitä ei myönnetä, asian käsittely hovioikeudessa päättyy.

Vuonna 2019 noin joka kolmannen asian käsittely hovioikeudessa päättyi kielteiseen jatkokäsittelylupapäätökseen (Tuomioistuinten työtilastot 2019, s. 4 ja jkl-selvitys s. 31). Helsingin hovioikeudesta saadun tiedon mukaan kielteiseen jatkokäsittelylupapäätökseen päättyvissä asioissa on käräjäoikeudessa esitetty keskimäärin selvästi vähemmän suullista todistelua kuin asioissa, joissa ei tarvita jatkokäsittelylupaa tai joissa se myönnetään. Sen vuoksi voidaan arvioida, että kaikissa käräjäoikeudesta hovioikeuteen valitetuissa asioissa tallennetusta 25 620 tunnista suullista todistelua 12 prosenttia eli noin 3 075 tuntia esitetään asioissa, joissa jatkokäsittelylupa tarvitaan, mutta sitä ei myönnetä.

Hovioikeuden keskimääräinen käsittelyaika valitusasioissa, joissa jatkokäsittelylupa tarvitaan, mutta sitä ei myönnetä, on 2,4 kuukautta (Tuomioistuinten työtilastot 2019, s. 4; vrt. jkl-selvitys s. 31: 1,5 kk). Tähän säilytysaikaan tulee lisätä aina kaksi kuukautta käräjäoikeuden pääkäsittelystä siihen, että asia saapuu hovioikeuteen,¹⁵ ja kaksi kuukautta muutoksenhakuaikaa hovioikeudesta korkeimpaan oikeuteen, jolloin

---

¹⁴ Seitsemän kuukautta koostuu siis tässä tapauksessa yhdestä kuukaudesta, joka keskimäärin kestää käräjäoikeuden pääkäsittelystä siihen, että ratkaisu tulee lainvoimaiseksi, ja kuudesta kuukaudesta säilytysaikaa ratkaisun lainvoimaiseksi tulemisen jälkeen. Säilytysaika on jäljempänäkin esiteltävissä tapauksissa laskettu vastaavalla tavalla lisäämällä kuusi kuukautta ajankohtaan, jona ratkaisu tulee lainvoimaiseksi.

¹⁵ Valitusaika on yksi kuukausi; toinen kuukausi on lisätty tapauksen 1 perusteluissa kerrottujen seikkojen huomioon ottamiseksi. On todennäköistä, että hovioikeuteen etenevissä asioissa käräjäoikeus antaa ratkaisun kansliassa useammin kuin asioissa, joista ei valiteta.

päästään yhteensä 6,4 kuukauteen. Tässä laskelmassa käsittelyaika pyöristetään yksinkertaisuuden vuoksi ylöspäin seitsemäksi kuukaudeksi.

Ratkaisun lainvoimaiseksi tulemisen ajankohta asioissa, joissa jatkokäsittelylupa tarvitaan, mutta sitä ei myönnetä, riippuu kuitenkin myös siitä, haetaanko hovioikeuden kielteisestä jatkokäsittelylupapäätöksestä valituslupaa korkeimmalta oikeudelta. Vuonna 2019 noin 21 prosentista hovioikeuden kielteisiä jatkokäsittelylupapäätöksiä haettiin valituslupaa korkeimmalta oikeudelta.¹⁶

Siten asioissa, joissa jatkokäsittelylupa tarvitaan, mutta sitä ei myönnetä, eikä hovioikeuden kielteisestä jatkokäsittelylupapäätöksestä haeta valituslupaa, saadaan lainvoimainen ratkaisu keskimäärin *seitsemässä kuukaudessa* tallenteen tekemisestä käräjäoikeudessa. Koska kaikissa kielteiseen jatkokäsittelylupapäätökseen hovioikeudessa päättyvissä asioissa esitetään suullista todistelua käräjäoikeudessa arviolta 3 075 tuntia ja valituslupaa ei haeta niistä 79 prosentissa, näissä asioissa esitetään suullista todistelua noin 2 430 tuntia. Näin ollen kaikesta tallennettavasta suullisesta todistelusta **2 430 tunnin osuutta tulisi säilyttää keskimäärin 13 kuukautta**.

Tapaus 3

Lopuista 21 prosentista asioita, joissa jatkokäsittelylupa tarvitaan, mutta sitä ei myönnetä, haetaan valituslupaa korkeimmalta oikeudelta. Tällöin asia tulee lainvoimaisesti ratkaistuksi vasta, kun korkein oikeus on käsitellyt asian.

Vuonna 2019 keskimääräinen käsittelyaika korkeimmassa oikeudessa oli 3,8 kuukautta asioissa, joissa ei myönnetty valituslupaa. Asioissa, joissa valituslupa myönnettiin, keskimääräinen käsittelyaika oli 18 kuukautta (Tuomioistuinten työtilastot 2019, s. 1 ja KKO:n vuosikertomus 2019, s. 12). Yksittäistapauksissa asian tulemiseen lainvoimaisesti ratkaistuksi voi kulua useita vuosia tallenteen tekemisestä, etenkin jos asia palautetaan takaisin käräjäoikeuteen tai hovioikeuteen.

Voidaan arvioida, että valitusluvan myöntäminen on hyvin harvinaista asioissa, joissa jatkokäsittelylupa tarvitaan hovioikeudessa, mutta sitä ei ole myönnetty. Sen vuoksi tällaisten asioiden keskimääräiseksi käsittelyajaksi korkeimmassa oikeudessa voidaan arvioida viisi kuukautta.

---

¹⁶ Tuomioistuinten työtilastot 2019, s. 1 ja 4: Kielteinen jatkokäsittelylupapäätös tehtiin 2 935 asiassa. Kielteisistä jatkokäsittelylupapäätöksistä tehtiin 612 valituslupahakemusta.

Asioissa, joissa jatkokäsittelylupa tarvitaan, mutta sitä ei myönnetä ja hovioikeuden kielteisestä jatkokäsittelylupapäätöksestä haetaan korkeimmalta oikeudelta valituslupaa, saadaan lainvoimainen ratkaisu keskimäärin *12 kuukaudessa* tallenteen tekemisestä käräjäoikeudessa. Koska kaikissa hovioikeudessa kielteiseen jatkokäsittelylupapäätökseen päättyvissä asioissa esitetään suullista todistelua käräjäoikeudessa 3 075 tuntia ja valituslupaa haetaan niistä 21 prosentissa, näissä asioissa esitetään noin 645 tuntia suullista todistelua. Näin ollen kaikesta tallennettavasta suullisesta todistelusta **645 tunnin osuutta tulisi säilyttää keskimäärin 18 kuukautta**.

Tapaus 4

Jos tehdyn arvion mukaan asioissa, joissa on haettu muutosta hovioikeudelta, käräjäoikeudessa tallennetusta 25 620 tunnista suullista todistelua 12 prosenttia eli noin 3 075 tuntia kohdistuu asioihin, joissa jatkokäsittelylupa tarvitaan, mutta sitä ei myönnetä, loput 22 545 tuntia kohdistuu asioihin, joissa jatkokäsittelylupaa ei tarvita tai se myönnetään. Näitä asioita voidaan kutsua täystutkinta-asioiksi.

Täystutkinta-asian käsittelyaika hovioikeudessa riippuu keskeisesti siitä, toimitetaanko siinä pääkäsittely vai ratkaistaanko se esittelystä. Jos pääkäsittely toimitetaan, keskimääräinen käsittelyaika on 10,8 kuukautta, mutta jos asia ratkaistaan esittelystä, se on 5,6 kuukautta. Kaikista täystutkinta-asioista noin 40 prosenttia ratkaistaan pääkäsittelyssä ja 60 prosenttia esittelystä, mutta pääkäsittelyn toimittaminen on yleisempää asioissa, joissa on otettu vastaan paljon suullista todistelua käräjäoikeudessa. Tätä laskelmaa varten täystutkinta-asian keskimääräiseksi käsittelyajaksi hovioikeudessa on arvioitu yhdeksäksi kuukautta.¹⁷ Tähän tulee lisätä aina kaksi kuukautta käräjäoikeuden pääkäsittelystä siihen, että asia saapuu hovioikeuteen, ja kaksi kuukautta muutoksenhakuaikaa hovioikeudesta korkeimpaan oikeuteen, jolloin päästään yhteensä 13 kuukauteen.

Kuten edellä tapauksessa 2, myös täystutkinta-asioissa tehdyn ratkaisun lainvoimaiseksi tuleminen ajankohta riippuu siitä, haetaanko asiassa valituslupaa korkeimmalta oikeudelta. Vuonna 2019 noin 23 prosentista täystutkinta-asioista haettiin valituslupaa korkeimmalta oikeudelta.¹⁸

¹⁷ Vuonna 2019 hovioikeudet antoivat 8 227 ratkaisua, joista 2 935 oli kielteisiä jkl-päätöksiä: täystutkintaratkaisujen määrä oli siten 5 292. Pääkäsittelystä ratkaistuja asioita oli tuona vuonna 2 084 eli noin 39 prosenttia täystutkinta-asioista (Tuomioistuinten työtilastot 2019, s. 4).

¹⁸ Vuonna 2019 hovioikeudet antoivat 8 227 ratkaisua, joista 2 935 oli kielteisiä jkl-päätöksiä: täystutkintaratkaisujen määrä oli siten 5 292. Valituslupahakemuksia tehtiin tuona vuonna 1 802, joista 612 koski jkl-päätöstä: vl-hakemuksia täystutkinta-asioissa tehtiin siten 1 190 eli 22,5 prosenttia. Kysymys ei ole yksi yhteen samoista asioista (Tuomioistuinten työtilastot 2019, s. 1 ja 4 sekä KKO:n vuosikertomus 2019, s. 11).

Siten täystutkinta-asioissa, joissa ei haeta korkeimmalta oikeudelta valituslupaa, kärjäoikeuden ratkaisu tulee lainvoimaiseksi keskimäärin *13 kuukaudessa* tallenteen tekemisestä kärjäoikeudessa. Koska kaikissa hovioikeuden täystutkinta-asioissa esitetään suullista todistelua kärjäoikeudessa 22 545 tuntia ja valituslupaa ei haeta niistä 77 prosentissa, näissä asioissa esitetään suullista todistelua noin 17 360 tuntia. Näin ollen kaikesta tallennettavasta suullisesta todistelusta **17 360 tunnin osuutta tulisi säilyttää keskimäärin 19 kuukautta**.

Tapaus 5

Lopuista 23 prosentista täystutkinta-asioita haetaan valituslupaa korkeimmalta oikeudelta. Kuten edeltä ilmenee, valituslupan hakeminen korkeimmalta oikeudelta lykkää asian tulemista lainvoimaisesti ratkaistuksi keskimäärin 3,8 kuukaudella, jos valituslupaa ei myönnetä, 18 kuukaudella, jos se myönnetään, ja poikkeustapauksissa vielä pidempään.

Valituslupan myöntäminen on täystutkinta-asioissa yleisempää kuin asioissa, joissa hovioikeus ei ole myöntänyt jatkokäsittelylupaa. Se on silti harvinaista: vuonna 2019 valituslupa myönnettiin 6,9 prosentissa kaikista asioista (KKO:n vuosikertomus 2019, s. 11). Edellä todettujen käsittelyaikojen perusteilla voidaan arvioida, että hovioikeuden täystutkinta-asioiden keskimääräinen käsittelyaika korkeimmassa oikeudessa olisi kymmenen kuukautta.

Siten hovioikeuden täystutkinta-asioissa, joissa haetaan korkeimmalta oikeudelta valituslupaa, saadaan lainvoimainen ratkaisu keskimäärin *23 kuukaudessa* tallenteen tekemisestä kärjäoikeudessa. Koska kaikissa hovioikeuden täystutkinta-asioissa esitetään suullista todistelua kärjäoikeudessa 22 545 tuntia ja valituslupaa haetaan niistä 23 prosentissa, näissä asioissa esitetään noin 5 185 tuntia suullista todistelua. Näin ollen kaikesta tallennettavasta suullisesta todistelusta **5 185 tunnin osuutta tulisi säilyttää keskimäärin 29 kuukautta**.

V Lopputulos

Edellä kuvatuin oletuksin päädytään siihen, että vuosittain tallennettavasta kaikkiaan 61 000 tunnista suullista todistelua tulisi säilyttää arviolta

- 35 380 tunnin osuutta keskimäärin 7 kuukautta,
- 2 430 tunnin osuutta keskimäärin 13 kuukautta,
- 645 tunnin osuutta keskimäärin 18 kuukautta ja
- 17 360 tunnin osuutta keskimäärin 19 kuukautta ja
- 5 185 tunnin osuutta keskimäärin 29 kuukautta kuva- ja äänitallenteen tekemisestä.

LAGFÖRSLAG

1.

Lag om ändring av rättegångsbalken

I enlighet med riksdagens beslut

upphävs i rättegångsbalken mellanrubrikerna före 1 och 2 § i 22 kap., sådana de lyder i lag 1064/1991, 22 kap. 13 §, sådan den lyder i lag 768/2002, och 26 kap. 24 a §, sådan den lyder i lagarna 381/2003 och 732/2015,

ändras 5 kap. 17 § 1 mom., 6 kap. 2 a § 1 mom. och 12 §, 17 kap. 48 § 1 mom. och 59 § 1 mom., 22 kap. 6, 9 och 10 §, 24 kap. 7 § 1 mom. 4 punkten och 15 § 1 mom. 4 punkten, 25 kap. 15 § 2 mom., 16 § 1 mom. och 18 § 1 mom., 25 a kap. 14 § 1 mom., 26 kap. 9 § 2 mom., 12 § 2 och 3 mom., 13 § 1 mom., 18 § 3 mom., 19 § 1 mom., 20 § 2 mom., 24 § 2 mom., 27 § 1 och 2 mom., 27 kap. 5 § och 30 kap. 20 § 1 mom.,

sådana de lyder, 5 kap. 17 § 1 mom. i lag 1052/1991, 6 kap. 2 a § 1 mom. i lag 595/1993, 17 kap. 48 § 1 mom. och 59 § 1 mom. i lag 732/2015, 22 kap. 6 och 10 § i lag 1064/1991, 22 kap. 9 §, 25 kap. 15 § 2 mom. samt 26 kap. 9 § 2 mom. och 12 § 2 och 3 mom. i lag 381/2003, 24 kap. 7 § 1 mom. 4 punkten och 15 § 1 mom. 4 punkten, 26 kap. 18 § 3 mom., 19 § 1 mom., 20 § 2 mom. och 27 § 1 och 2 mom. samt 27 kap. 5 § i lag 165/1998, 25 kap. 16 § 1 mom. i lag 362/2010, 25 kap. 18 § 1 mom. och 26 kap. 24 § 2 mom. i lag 768/2002, 25 a kap. 14 § 1 mom. i lag 650/2010, 26 kap. 13 § 1 mom. i lag 683/2016 och 30 kap. 20 § 1 mom. i lag 104/1979,

fogas till 6 kap. en ny 12 a §, till 17 kap. 46 § ett nytt 2 mom. och till 26 kap. en ny 15 a §, till 23 § ett nytt 2 mom., varvid det nuvarande 2 mom. blir 3 mom., till 24 § ett nytt 2 mom., varvid det ändrade 2 mom. blir 3 mom., till 27 § nya 2 och 3 mom., varvid det ändrade 2 mom. blir 4 mom. och det nuvarande 3 mom. blir 5 mom.,

av dem 17 kap. 46 § sådan den lyder i lag 732/2015, 26 kap. 23 och 27 § sådana de lyder i lag 165/1998 samt 26 kap. 24 § sådan den lyder i lag 768/2002 som följer:

5 kap.

Om väckande av talan och förberedelse i tvistemål

17 §

Domstolen ska genomföra förberedelsen så att målet kan behandlas utan avbrott och på ett strukturerat sätt vid huvudförhandlingen.

-----

6 kap.

Huvudförhandling i tvistemål

2 a §

Domstolen ska övervaka att målet behandlas på ett strukturerat sätt och att klarhet och ordning iakttas i behandlingen. Domstolen kan också besluta att fristående frågor i målet eller fristående delar av det ska behandlas separat.

-----

12 §

Vid en ny huvudförhandling ska målet behandlas på nytt. Muntlig bevisning som har upptagits tidigare ska upptas på nytt genom en bild- och ljudupptagning till den del detta anses ha betydelse för målet. Vid en ny huvudförhandling kan dock av särskilda skäl en person som har förhört tidigare förhöras personligen på nytt eller för ställande av tilläggsfrågor.

Skriftlig bevisning som har upptagits tidigare ska upptas på nytt till den del detta anses ha betydelse för målet.

Om det finns ett hinder för att bevisning som har upptagits tidigare upptas på nytt ska domstolen i behövlig omfattning ta del av bevisningen på basis av rättegångsmaterialet från den tidigare huvudförhandlingen.

12 a §

I ett mål som en högre domstol har återförvisat till tingsrätten tas muntlig bevisning som har upptagits tidigare emot genom en bild- och ljudupptagning vid huvudförhandlingen. Vid huvudförhandlingen kan dock av särskilda skäl en person som har förhörts tidigare förhöras personligen på nytt eller för ställande av tilläggsfrågor.

17 kap.

Om bevisning

46 §

Ordföranden ska innan förhöret inleds underrätta ett vittne, en sakkunnig samt en part som ska höras i bevissyfte eller en annan person om att förhöret spelas in.

48 §

I ett tvistemål ska parterna och i ett brottmål målsäganden och svaranden förhöras innan någon annan muntlig bevisning tas upp, om inte domstolen av särskilda skäl beslutar något annat. Förhöret hålls på det sätt som bestäms nedan i denna paragraf. Om den strukturerade behandlingen av målet förutsätter det eller om det i övrigt är behövligt kan man dock avvika från 2–4 mom.

---

59 §

Ett bevis som har tagits upp utom huvudförhandlingen ska inte tas upp på nytt vid huvudförhandlingen. Bevisningen ska dock tas upp på nytt om en part som har varit frånvarande begär det och parten har haft laga hinder för sin utevaro men inte har kunnat anmäla detta i tid, eller om domstolen anser att bevisningen behöver tas upp på nytt av särskilda skäl. Muntlig bevisning kan till behövliga delar tas upp på nytt också genom en bild- och ljudupptagning.

---

22 kap.

Om tingsrättens protokoll och dokumentering av bevisningen

6 §

En bild- och ljudupptagning ska i tingsrätten göras av förhör med ett vittne eller en sakkunnig samt med en part som hörs i bevissyfte eller med någon annan.

Om det inte är möjligt att göra en bild- och ljudupptagning, ska förhörets centrala innehåll antecknas i protokollet. Ett protokollfört förhör ska genast läsas upp, och i protokollet ska antecknas ett yttrande av den som förhörs om att förhörets innehåll har blivit riktigt uppfattat.

9 §

I den domstol som behandlar saken kan till behövliga delar den inspelade berättelsen skrivas ut, om domstolen anser att detta främjar behandlingen av saken.

10 §

Bild- och ljudupptagningen ska bevaras i minst sex månader från det att målet har avgjorts och avgörandet har vunnit laga kraft.

24 kap.

Om domstolens avgörande

7 §

Tingsrättens dom ska utgöra en fristående handling. Där ska anges

-----

4) en förteckning över framlagda bevis,

-----

15 §

Av hovrättens dom eller slutliga beslut ska framgå

4) en förteckning över i hovrätten framlagda bevis,

---

25 kap.

Om fullföljd av talan från tingsrätt till hovrätt

15 §

En ändringssökande som önskar att huvudförhandling ska hållas i hovrätten ska motivera sin begäran. Han eller hon ska också uppge sin åsikt om huruvida muntlig bevisning ska tas emot eller en part ska höras personligen i annat syfte vid huvudförhandlingen. Dessutom ska ändringssökanden uppge vilka av de i tingsrätten förhörda personernas berättelser som behöver tas emot, och till vilka delar de behöver tas emot. Om ändringssökanden önskar förhöra en person som har förhörts i tingsrätten personligen på nytt eller för ställande av tilläggsfrågor ska ändringssökanden motivera sin begäran.

---

16 §

I besvärsskriften ska uppges parternas namn samt uppgifter om hur deras lagliga företrädare eller ombud eller biträde kan nå samt den postadress och eventuell annan adress under vilken uppmaningar, kallelser och meddelanden i saken kan sändas till ändringssökanden (*processadress*). Uppgifter om hur sådana vittnen, sakkunniga samt parter som ska höras i bevissyfte och andra personer som personligen förhörs i hovrätten kan nås per telefon och på något annat sätt ska också på ett lämpligt sätt meddelas hovrätten. Om någon av uppgifterna ändras senare, ska ändringssökanden meddela hovrätten detta utan dröjsmål.

---

18 §

Skrivelser och till dem fogade handlingar som har tillställts tingsrättens kansli och är riktade till hovrätten ska utan dröjsmål sändas från tingsrätten till hovrätten. Samtidigt ska akten i saken sändas till hovrätten. Av tingsrättens dom och särskilt avfattade beslut sänds dock bara kopior till hovrätten.

---

25 a kap.

Om inledande av förberedelsen av ett besvärssärende vid hovrätten och om tillstånd till fortsatt handläggning

14 §

Hovrätten avgör i skriftligt förfarande frågan om tillstånd till fortsatt handläggning ska meddelas utifrån tingsrättens avgörande, besvären, ett eventuellt bemötande och vid behov också det övriga skriftliga rättegångsmaterialet. Av särskilda skäl kan hovrätten beakta också en bild- och ljudupptagning som gjorts i tingsrätten.

---

26 kap.

Om fortsatt handläggning av besvärssärenden i hovrätten

9 §

Vid förberedelsen beslutar hovrätten också

- 1) huruvida muntlig bevisning tas emot vid huvudförhandlingen eller huruvida en part ska höras personligen i något annat syfte,
- 2) vilka av de i tingsrätten förhörda personernas berättelser som tas emot vid huvudförhandlingen genom en bild- och ljudupptagning som gjorts i tingsrätten, och till vilka delar de tas emot,
- 3) huruvida en person som har förhörts i tingsrätten förhörs personligen på nytt vid huvudförhandlingen,

4) huruvida en person som har förhörts i tingsrätten förhörs personligen vid huvudförhandlingen för ställande av tilläggsfrågor,

5) huruvida muntlig bevisning som tagits emot i tingsrätten läggs fram vid huvudförhandlingen genom att hänvisa till en bild- och ljudupptagning som gjorts i tingsrätten, och till vilka delar, och

6) huruvida det i hovrätten tas emot ny muntlig bevisning.

-----
12 §

Om målet eller ärendet avgörs utifrån det skriftliga rättegångsmaterialet och ändringssökandens motpart inte har utövat talan i hovrätten, ska det skriftliga rättegångsmaterial som han eller hon tidigare lagt fram i målet eller ärendet dock beaktas när saken avgörs.

Vid behov ska innehållet i den bevisning som har tagits emot i tingsrätten klargöras med hjälp av en bild- och ljudupptagning.

13 §

Vid huvudförhandlingen i hovrätten hörs parter samt tas muntlig bevisning och annan utredning emot.

-----
15 a §

Muntlig bevisning som tagits emot i tingsrätten tas vid huvudförhandlingen till behövliga delar emot genom en bild- och ljudupptagning som gjorts i tingsrätten, om det inte finns särskilda skäl att personligen på nytt förhöra en person som har förhörts i tingsrätten.

En person som har förhörts i tingsrätten kan förhöras personligen vid huvudförhandlingen också för ställande av tilläggsfrågor, om det på grund av nya omständigheter eller bevis som åberopats i hovrätten eller av något annat skäl är behövligt för att avgöra målet.

Den muntliga bevisning som tas emot genom en bild- och ljudupptagning som gjorts i tingsrätten kan läggas fram vid huvudförhandlingen helt eller delvis genom att hänvisa till den, om det med beaktande av mängden muntlig bevisning är ändamålsenligt och i övrigt lämpligt. Hovrätten sätter sig in i den muntliga bevisning som det hänvisats till utan att parterna och allmänheten är närvarande.

18 §

Ändringssökandens motpart, vars närvaro inte anses behövlig, kallas till huvudförhandlingen vid äventyr att saken kan avgöras trots hans eller hennes utevaro.

-----

19 §

En part eller hans eller hennes lagliga företrädare kan vid vite åläggas att infinna sig personligen till huvudförhandlingen för att höras, om det anses behövt för utredningen av saken.

-----

20 §

Om ändringssökandens motpart eller dennes lagliga företrädare uteblir från en huvudförhandling till vilken han eller hon har uppmanats att infinna sig vid vite, kan honom eller henne föreläggas ett högre vite. Om han eller hon har ålagts att infinna sig personligen för att höras, kan domstolen bestämma att han eller hon ska hämtas till sammanträdet eller till ett senare sammanträde.

-----

23 §

Ett vittne eller en sakkunnig vars berättelse tas emot vid huvudförhandlingen genom en bild- och ljudupptagning som gjorts i tingsrätten kallas till huvudförhandlingen endast om han eller hon vid huvudförhandlingen förhörs personligen på nytt eller för ställande av tilläggsfrågor.

-----

24 §

När hovrätten tar emot muntlig bevisning på det sätt som föreskrivs i 15 a § läggs en bild- och ljudupptagning fram före annan muntlig bevisning tas emot. En person som har förhörts i tingsrätten och vars berättelse tas emot genom en bild- och ljudupptagning som gjorts i tingsrätten förhörs dock personligen för ställande av tilläggsfrågor genast efter det att bild- och ljudupptagningen som gäller personen har spelats upp.

Avvikelser från den ordning som anges i 1 och 2 mom. får dock göras vid behov.

27 §

I protokollet ska dessutom antecknas de uppgifter som behövs för behandlingen av saken och de bevis som har lagts fram i saken.

I protokollet ska antecknas

- 1) vilka av de i tingsrätten förhörda personernas berättelser som har tagits emot vid huvudförhandlingen genom en bild- och ljudupptagning som gjorts i tingsrätten, och till vilka delar de har tagits emot,
- 2) vilka av de personer som har förhörts i tingsrätten som har förhörts personligen på nytt vid huvudförhandlingen,
- 3) vilka av de personer som har förhörts i tingsrätten som har förhörts personligen vid huvudförhandlingen för ställande av tilläggsfrågor,
- 4) vilken ny muntlig bevisning som har tagits emot.

I protokollet ska antecknas om muntlig bevisning har lagts fram på det sätt som avses i 15 a § 3 mom. i detta kapitel.

En ljudupptagning ska göras av förhör med ett vittne eller en sakkunnig samt med en part som hörs i bevissyfte eller med någon annan. Ljudupptagningen ska bevaras i minst sex månader från det att målet har avgjorts och avgörandet har vunnit laga kraft. Om det inte är möjligt att göra en ljudupptagning, ska förhörets centrala innehåll tas in i protokollet. Ett protokollfört förhör ska genast läsas upp, och i protokollet ska antecknas ett yttrande av den som förhörs om att förhörets innehåll har blivit riktigt uppfattat.

-----

27 kap.

Om förfarandet i tvistemål och brottmål som hovrätten behandlar i första instans

5 §

När parterna kallas till huvudförhandling och när huvudförhandling hålls ska i tillämpliga delar iakttas vad som bestäms om behandlingen av tvistemål och brottmål i tingsrätt. Muntlig bevisning ska dock dokumenteras på det sätt som föreskrivs i 26 kap. 27 § 4 mom.

30 kap.

Fullföljd av talan från hovrätt till högsta domstolen

20 §

Högsta domstolen håller vid behov muntlig förhandling, vid vilken parter, vittnen och sakkunniga kan höras och annan utredning tas emot. I fråga om muntlig bevisning som har tagits emot i tingsrätten gäller i tillämpliga delar vad som föreskrivs i 26 kap. 15 a §. Muntlig förhandling får begränsas att gälla en del av det fullföljda målet.

Bestämmelser om ikraftträdandet av denna lag utfärdas genom förordning av statsrådet.

Denna lag ska tillämpas på tvistemål och ansökningsärenden som har blivit anhängiga efter denna lags ikraftträdande. Bestämmelser om tidpunkten från och med vilken denna lag ska tillämpas på brottmål utfärdas genom förordning av statsrådet.

I mål och ärenden där denna lag inte ska tillämpas iakttas de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet.

2.

Lag om ändring av lagen om rättegång i brottmål

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om rättegång i brottmål (689/1997) 5 kap. 10 § 1 mom. och 13 § 1 mom., 6 kap. 5 § 1 mom. och 12 §, 7 kap. 11 § och 11 kap. 6 § 1 mom. 4 punkten,
av dem 5 kap. 13 § 1 mom. sådant det lyder i lag 243/2006 och 11 kap. 6 § 1 mom. 4 punkten sådan den lyder i lag 167/1998, samt
fogas till 5 kap. en ny 10 b § och till 6 kap. en ny 12 a § som följer:

5 kap.

Om väckande av åtal

10 §

Förberedelsen ska fortsättas muntligen, om detta är nödvändigt så att målet vid huvudförhandlingen kan behandlas i ett sammanhang eller målet kan behandlas på ett strukturerat sätt.

-----

10 b §

Domstolen ska under förberedelsen göra en skriftlig sammanfattning av parternas yrkanden och grunderna för dem samt vid behov av bevisen och vad som ska styrkas med varje bevis, om det är behövt med tanke på målets omfattning eller av något annat särskilt skäl.

Sammanfattningen ska göras redan före sammanträdet för muntlig förberedelse, om den kan anses främja den muntliga förberedelsen. Sammanfattningen ska vid behov kompletteras under förberedelsen.

Parterna ska ges tillfälle att yttra sig om sammanfattningen.

13 §

Om svaranden är häktad eller har meddelats reseförbud eller avstängts från tjänsteutövning, ska huvudförhandlingen hållas inom två veckor från det att brottmålet blev anhängigt. Tidsfristen är tre veckor om muntlig förberedelse genomförs i målet. Fattas ett beslut om häktning, reseförbud eller avstängning från tjänsteutövning efter det att åtal har väckts, räknas tiden från beslutet.

---

6 kap.

Om huvudförhandling

5 §

Domstolen ska övervaka att målet behandlas på ett strukturerat sätt och att klarhet och ordning iakttas i behandlingen. Domstolen kan också besluta att fristående delar av målet eller någon rättegångsfråga ska behandlas separat eller att andra undantag ska göras från handläggningsordningen enligt 7 §.

---

12 §

Vid en ny huvudförhandling ska målet behandlas på nytt. Muntlig bevisning som har upptagits tidigare ska upptas på nytt genom en bild- och ljudupptagning till den del detta anses ha betydelse för målet. Vid en ny huvudförhandling kan dock av särskilda skäl en person som har förhörts tidigare förhöras personligen på nytt eller för ställande av tilläggsfrågor.

Skriftlig bevisning som har upptagits tidigare ska upptas på nytt till den del detta anses ha betydelse för målet.

Om det finns ett hinder för att bevisning som har upptagits tidigare upptas på nytt ska domstolen i behövlig omfattning ta del av bevisningen på basis av rättegångsmaterialet från den tidigare huvudförhandlingen.

12 a §

I ett mål som en högre domstol har återförvisat till tingsrätten tas muntlig bevisning som har upptagits tidigare emot genom en bild- och ljudupptagning vid huvudförhandlingen. Vid huvudförhandlingen kan dock av särskilda skäl en person som har förhörts tidigare förhöras personligen på nytt eller för ställande av tilläggsfrågor.

7 kap.

Om behandlingen av brottmål där målsäganden ensam för talan

11 §

Domstolen ska genomföra förberedelsen så att målet kan behandlas utan avbrott och på ett strukturerat sätt vid huvudförhandlingen.

11 kap.

Om domstolens avgörande

6 §

Tingsrättens dom ska utgöra en fristående handling. Där ska anges

-----

4) en förteckning över framlagda bevis,

_____

Bestämmelser om ikraftträdandet av denna lag utfärdas genom förordning av statsrådet.

På ärenden och mål som anhängiggjorts innan denna lag träder i kraft tillämpas de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet.

3.

Lag
om ändring av lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar (370/2007)
13 § 2 mom. och
fogas till 13 § ett nytt 2 mom., varvid det ändrade 2 mom. blir 3 mom., som
följer:

13 §

Hur en handling skall lämnas ut

Uppgifter i en bild- och ljudupptagning som gjorts i tingsrätten kan lämnas ut bara genom att upptagningen hålls tillgänglig i domstolen. Uppgifter om ett ljud i en bild- och ljudupptagning som gjorts i tingsrätten kan dock lämnas ut i enlighet med 16 § i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

Uppgifter i en annan bild- och ljudupptagning än en sådan som nämns i 2 mom. kan lämnas ut bara genom att upptagningen hålls tillgänglig i domstolen, om det med beaktande av upptagningens innehåll finns skäl att anta att utlämnandet av uppgifterna på något annat sätt kan leda till att integritetsskyddet för personer som förekommer på upptagningen kränks.

_____

Bestämmelser om ikraftträdandet av denna lag utfärdas genom förordning av statsrådet.

4.

Lag
om ändring av lagen om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om förfarandet vid frigivning av livstidsfångar (781/2005) 10 §
som följer:

10 §

Kompletterande bestämmelser

De bestämmelser som gäller för behandlingen av brottmål vid tingsrätten ska dessutom iakttas vid behandling av ärenden, om inte något annat bestäms i denna lag. Muntlig bevisning som tas emot vid muntlig förhandling ska dock dokumenteras på det sätt som föreskrivs i 26 kap. 27 § 4 mom. i rättegångsbalken.

Bestämmelser om ikraftträdandet av denna lag utfärdas genom förordning av statsrådet.

På ärenden och mål som anhängiggjorts innan denna lag träder i kraft tillämpas de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet.

5.

Lag
om ändring av lagen om rättegång i marknadsdomstolen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om rättegång i marknadsdomstolen (100/2013) 5 kap. 10 §
1 mom. som följer:

5 kap.

Handläggning av marknadsrättsliga ärenden

10 §

Sammanträde

Marknadsdomstolen ska hålla sammanträde i marknadsrättsliga ärenden. Muntlig bevisning som tas emot vid sammanträde ska dokumenteras på det sätt som föreskrivs i 26 kap. 27 § 4 mom. i rättegångsbalken.

_____

Bestämmelser om ikraftträdandet av denna lag utfärdas genom förordning av statsrådet.

På ärenden och mål som anhängiggjorts innan denna lag träder i kraft tillämpas de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet.

6.

Lag **om ändring av lagen om säkerhetskontroller vid domstolar**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om säkerhetskontroller vid domstolar (1121/1999) 1 § 1 mom.
och 5 § 2 mom. samt
fogas till 5 § ett nytt 2 mom., varvid det ändrade 2 mom. blir 3 mom. och det
nuvarande 3 mom. blir 4 mom., som följer:

1 §

Lagens syfte och tillämpningsområde

I syfte att sörja för säkerheten och trygga ordningen samt skydda den personliga integriteten och egendom kan säkerhetskontroller ordnas vid domstolar så som anges i denna lag. Lagen tillämpas också vid de myndigheter som med stöd av förvaltningsprocesslagen (586/1996) håller muntliga förhandlingar.

-----
5 §

Säkerhetskontrollåtgärder

En säkerhetskontrollör har också rätt att på de sätt som anges i 1 mom. kontrollera en person som önskar tillträde till domstolen för att titta på en bild- och ljudupptagning som avses i 22 kap. 6 § 1 mom. i rättegångsbalken samt saker som personen medför, för att säkerställa att sådana föremål som lämpar sig för bildupptagning inte medförs.

En säkerhetskontrollör har rätt att frånta en person ett i 1 och 2 mom. avsett föremål eller ämne som påträffats vid en kontroll eller på något annat sätt eller vars innehav annars är förbjudet enligt lag eller bestämmelser som utfärdats med stöd av lag.

Bestämmelser om ikraftträdandet av denna lag utfärdas genom förordning av statsrådet.

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi

ISSN 2490-1172 (PDF)
ISBN 978-952-259-867-7 (PDF)